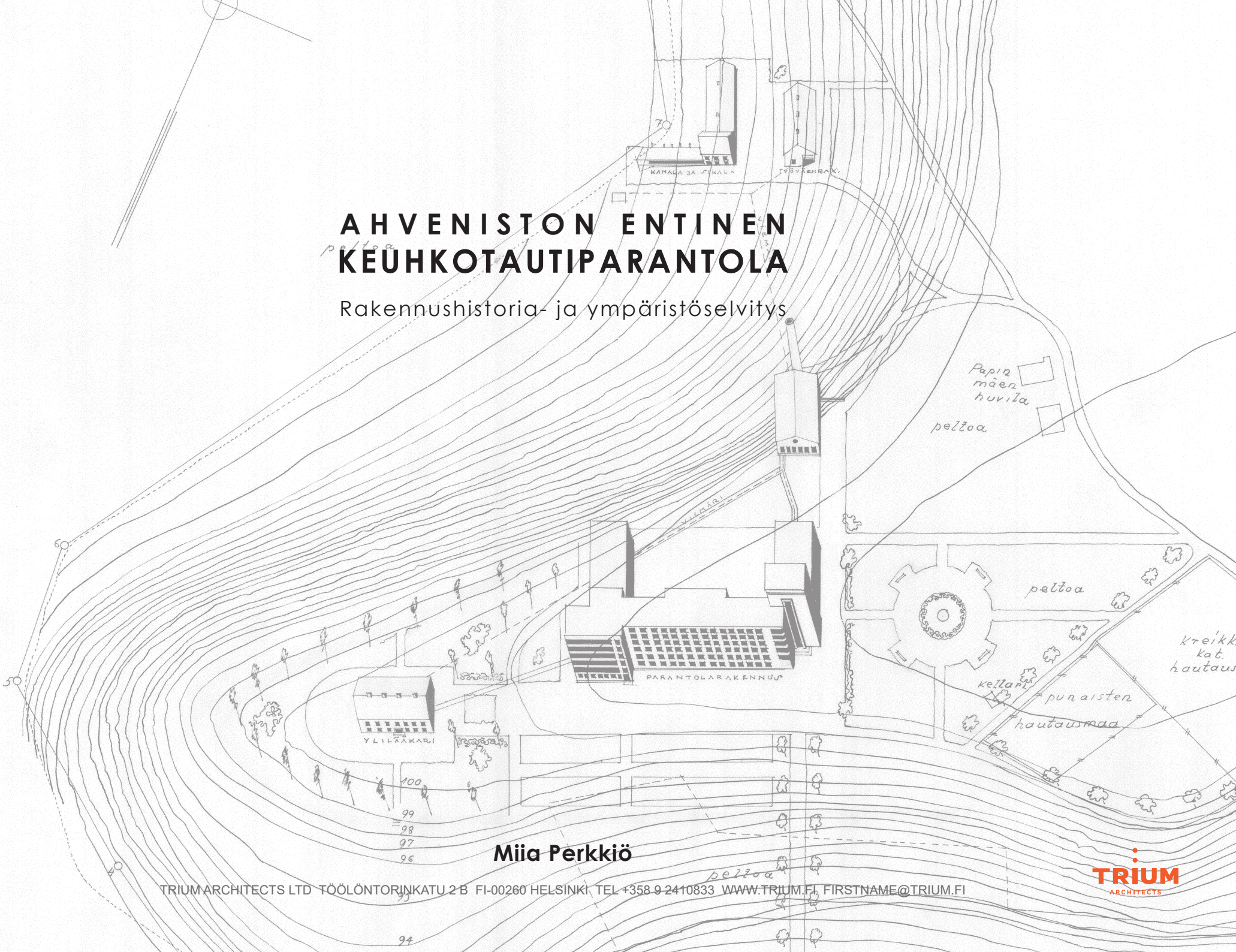
AHVENISTON ENTINEN KEUHKOTAUTIPARANTOLA

Rakennushistoria- ja ympäristöselvitys

Miia Perkkiö

TRIUM ARCHITECTS LTD TÖÖLÖNTORINKATU 2 B FI-00260 HELSINKI TEL +358 9 2410833 WWW.TRIUM.FI FIRSTNAME@TRIUM.FI

Sisällys

JOHDANTO 4

Sijainti 6
Ahveniston alue 6
Asemakaava 10
Yleiskaava 10
Maakuntakaava 12
Muu suojelutilanne 14
Luonnonsuojelu-, maisema- ja virkistysarvot 14

OSA I
AHVENISTON ORTODOKSINEN KIRKKO 17
1 Venäläiset sotilaskirkot Suomessa 18
Hämeenlinnan sotilaskirkot 20
Hämeenlinnan ortodoksisen seurakunnan kirkot 22
2 Ahveniston venäläinen sotilashautausmaa 22
Ahveniston sotilashautausmaan kirkko 23
Ahveniston ortodoksikirkko ja vuoden 1918 tapahtumat 24
Kirkko sairaalan naapurina 28
Ahveniston kesäkirkko 29
Ortodoksisuus Suomessa nykyisin 29
Sanasto 30
2 Ahveniston ortodoksikirkon nykytila, säilyneisyys ja arvottaminen 32
Nykytila 32
Säilyneisyys 54
Arvottaminen 54

OSA II
AHVENISTON KEUHKOTAUTIPARANTOLA 55
1 Keuhkotauti ja keuhkotautiparantolat Suomessa 56
Keuhkotaudista ja sen hoidosta 56
Levinneisyys Suomessa 56
Kansanvalistusta 57
Ensimmäiset keuhkotautiparantolat Suomessa 58
Valtionapu tuberkuloosiparantoloille 60
Tuberkuloosin hoitomuodot 62
Kun tuberkuloosisairaalat kävivät tarpeettomiksi 64
2 Suunnittelu ja rakentaminen 66
Rakennuslautakunta 66
Parantolan sijainnin valinta 67
Rakennusohjelma ja suunnittelu 68
Luonnokset 70
Rakennustyöt 74
Parantolan kaluste- ja laitetoimittajat 78
3 Valmis parantola 80
Ympäristö ja maisema 80
Alue ja sen toiminnot 86
Parantolan rakennukset ja tilat – arkkitehtuurin ja toimintojen kuvaus 88
4 Jussi ja Toivo Paatela sairaalasuunnittelijoina 121
Paateloiden suunnittelemat sairaalat esimerkkeinä aikakauden keuhkotautiparantoloista 124
Päivärinne 126
Kinkomaa 128

Kannen kuva: Ahveniston parantola-alueen asemapiirustus. Jussi ja Toivo Paatela 1930. KHKPA.

OSA III
PARANTOLAN MUUTOKSET 1940-LUVULTA 2010-LUVULLE 129
1 Parantola-alueen rakentamisvaihekaaviot 130
2 Parantolan päärakennuksen muutokset 134
Sairaalan pohjapiirustukset ja muutoskaaviot 1930-1975-2018 134
Päärakennuksen julkisivumuutokset 149
Päärakennuksen muutosluettelo 152
3 Ylätalon muutokset 155
Ylätalon pohjapiirustukset 1930-1970-luku-2006 155
Ylätalon muutosluettelo 157
4 Alatalon muutokset 158
Alatalon pohjapiirustukset 1937-2010 158
Alatalon muutosluettelo 159
5 Muiden parantola-alueen rakennusten muutokset 160

OSA IV
PARANTOLA-ALUEEN NYKYTILA, SÄILYNEISYYS JA ARVOTTAMINEN 163
1 Ympäristö 164
2 Päärakennus 168
2 Ylilääkärin talo (Alatalo) 186
3 Lääkäreiden talo (Ylätalo) 192
4 Kanala, sikala, talli 196
5 Henkilökunnan asuinrakennus (Työväenrakennus) 200
6 Talousrakennus, lämpökeskus 204

LÄHTEET 210
Lähdeluettelo 210
Arkistoluettelot 213

JOHDANTO

Kohde

Ahveniston keuhkotautiparantola valmistui ja aloitti toimintansa syksyllä vuonna 1932. Parantola-alueeseen kuului varsinaisen parantolarakennuksen lisäksi henkilökunnan asuinrakennuksia, talousrakennuksia, varastoja, ruumishuone, sauna, kanala-, sikala- tallirakennus ja kasvihuone sekä alueella jo ennestään sijainnut pieni huvila. Suunnittelusta vastasivat arkkitehdit Jussi ja Toivo Paatela.

Rakennukset sijoittuivat mäntyisen harjanteen laelle ja rinteille. Myöhemmin aluetta täydennettiin uusilla rakennuksilla ja entisiä myös laajennettiin ja muutettiin.

Parantola-alue rajautui itäpuolelta ortodoksisen kirkon hautausmaahan. Sen vieressä on vuoden 1918 sisällissodassa kaatuneiden punaisten joukkohauta. Ortodoksisella hautausmaalla sijaitseva kirkko ympäristöineen sisältyy tähän selvitykseen.

Lääketieteen kehitys näkyi parantolan toiminnassa ja alueen muutoksissa. Tuberkuloosin hoitotulokset paranivat uusien lääkkeiden ja hoitojen, rokotusten ja valistustyön ansiosta. Vähitellen tautitapaukset vähenivät, ja keuhkotautiparantolatkin kävivät tarpeettomiksi.

Parantolarakennus hallitsi maisemaa aina 1970-luvun loppupuolelle asti, kun uusi keskussairaalan valmistui vuonna 1978. Sen tieltä purettiin useita parantolatoimintaa palvelleita rakennuksia.

Parantolarakennuksia on nimitetty seuraavilla tai parantolarakennukset ovat olleet osa seuraavia kokonaisuuksia:

Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola 1928 – 1932 (nimitystä käytettiin suunnitteluvaiheessa rinnan Ahveniston parantolan kanssa)

Ahveniston parantola 1932 –

Kanta-Hämeen keskussairaala !974 –

Tehtävän tausta ja määrittely

Tämän rakennushistoriaselvityksen tavoitteena on hahmottaa Ahveniston keuhkotautiparantolan ja siihen liittyneiden rakennusten, mukaan lukien ortodoksikirkko, muodostaman kokonaisuuden suunnittelun ja rakentamisen taustat sekä niihin myöhemmin kohdistuneet muutokset. Pääpaino on parantolarakennuksessa ja sen säilyneisyyden selvittämisessä.

Työssä on tarkasteltu samanaikaisesti parantolan kanssa valmistuneista, yhä olemassa olevista rakennuksista erityisesti lääkäreiden talon (Ylätalo) ja työväen talon sekä vuonna 1938 valmistuneen ylilääkärin talon (Alatalo) muutoksia ja nykytilaa. Selvitys sisältää myös parantola-alueen muutosten ja nykytilan analysoinnin ja arvottamisen.

Huonekohtaista inventointia ei ole ollut mahdollista suorittaa aikataulullisista syistä ja koska liikkuminen rakennuksissa on rajoitettua. Arkistotietojen, kirjallisuustutkimuksen, valokuva-aineiston ja kenttätutkimusten perusteella

on kuitenkin ollut mahdollista muodostaa käsitys säilyneisyydestä arvottamisen pohjaksi.

Selvityksen tekijät

Työ on tehty Newsec Oy:n ja Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin toimesta. Alueen ja sen rakennusten historian ja muutosten selvittämisestä Trium Arkkitehdit Oy:ssa ovat vastanneet arkkitehti SAFA Satu Niemi ja TkT, arkkitehti SAFA, Miia Perkkiö. Arkistotutkimuksessa on ollut mukana myös arkkitehti SAFA Elina Aho. Valokuvadokumentoinnin on tehnyt TaM Ari Kakkinen.

Tutkimusaineisto

Rakennushistorian osalta selvitys pohjautuu Hämeenlinnan kaupunginarkiston ja Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin arkiston piirustusaineistoon, keuhkotautia ja sairaala-arkkitehtuuria käsittelevään kirjallisuuteen sekä Ahveniston parantolan perustamista, suunnittelua ja rakentamista koskeviin julkaisuihin.

Alueen ja tontin nykyisen suunnittelutilanteen kartoittamisessa on käytetty Hämeenlinnan asemakaavaa, Hämeenlinnan yleiskaavaa sekä Kanta-Hämeen nykyistä ja valmisteilla olevaa maakuntakaavaa. Lisäksi on tutkittu kiinteistörekisteritietoja.

Parantolarakennuksen keskeisiin sisätiloihin on tutustuttu paikalla, mutta hoito- ja potilastiloihin ei ollut mahdollista päästä. Muiden tarkastelun kohteena olevien rakennusten osalta on perehdytty alkuperäisiin suunnitelmiin. Muutoshistoria on selvitetty piirustusdokumenttien ja valokuvien perusteella. Nykytila on lisäksi arvioitu ulkoasun osalta paikan päällä.

Ortodoksikirkossa suoritettiin perusteellinen inventointi ja valokuvadokumentointi.

Lyhenteet

Hämeenlinnan kaupungin arkisto	HKA
Hämeenlinnan kaupunginmuseo	HKM
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän piirustusarkisto (tekninen toimisto)	KHKPA
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän arkisto	KHKA
Kansalliskirjasto	KK

Sijainti

Ahveniston parantola sijaitsee Hämeenlinnan Ahveniston kaupunginosassa 9, korttelissa 25, tontilla numero 1 Ahvenistonharjun kupeessa. Tontin omistaa Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntainliitto.[1] Nykyään alkuperäinen parantolarakennus on osa Kanta-Hämeen keskussairaalaa, jonka Hämeenlinnan yksikkö sijaitsee samalla tontilla. Parantola on nähtävissä sairaala-alueen lisäksi etelästä päin Ahvenistontieltä heikosti puiden lomasta. Samalla tontilla sijaitsee lisäksi Ahveniston kirkko, joka on Hämeenlinnan ortodoksisen seurakunnan käytössä. Kirkko on nähtävissä puiden lomasta metsikön pohjoispuolelta sairaalan pysäköintialueelta katsottaessa. Kirkko on rakennettu vanhalle sotilashautausmaalle.[2] Kirkkoa ympäröi edelleen pieni hautausmaa, jolle on haudattu sekä siviili- että sotilasväestöä. Viimeiset vainajat on haudattu 1920-luvulla.[3] Keskussairaalan ja ortodoksikirkon vieressä sijaitsee myös punakaartilaisten joukkohauta, jonka muistomerkkinä on korkea pystypaasi.[4]

1 Kiinteistötietojärjestelmä, lainhuutotodistus 21.8.2018 rekisteriyksikölle 109-9-25-1.

2 Inka-Maria Laitila, Ortodoksisuus Hämeenlinnassa. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo 1.4. – 23.5.1993. Painopalvelu Sorvali, Hämeenlinna 1993, s. 18.

3 Suomen ortodoksinen kirkko. Ahveniston kirkko. URL: https://ort.fi/pyhakot/ahveniston-kirkko (vierailtu 8.8.2018)

4 Kirkkomaa.fi. Ahveniston hautausmaan virtuaalipolku. Vuoden 1918 hauta-alue ja muistomerkki. URL: https://ahvenisto.kirkkomaa.fi/kohde/1918/ (vierailtu 8.8.2018)

Ahveniston alue

Ahvenisto on Hämeenlinnan kaupungin 9. kaupunginosa. Se sijaitsee kaupungin keskustan länsipuolella Ahvenistonharjun kupeessa.
Nykyisen Kanta-Hämeen keskussairaalan pohjoispuoleisen Ahvenistonjärven eteläpäädyssä on Ahveniston maauimala. Keskussairaala-alueen itäpuolella on Ahveniston hautausmaa, Paukkulan omakotitaloalue ja yhä idempänä Poltinahon kasarmialue. Alueen naapurissa Ahvenistontien eteläpuolella ovat Rapamäen, Jukolan, Nummen ja Voutilan asuinalueet. Alueen länsipuolella on Ahveniston asevelikylä.

Poltinaho on ollut sotaväen harjoituskenttänä jo Ruotsin vallan aikana 1700-luvulla, ja 1700-luvun lopulla alueella toimi myös tiiliruukki. Ensimmäiset sotilassairaala- ja varastorakennukset alueelle rakennettiin Krimin sodan aikana 1855. Aluetta täydennettiin venäläisaikana 1880- ja 1910-luvuilla, ja myös sotien jälkeen. Poltinahon kasarmialueen lähellä Ahveniston harjun kupeessa on myös 1910 valmistunut kaupungin vesilaitoksen rakennus.[5]

Paukkulan yhtenäisen asunsa säilyttänyt omakotitaloalue valmistui vuosina 1951 ja 1956. Alue asemakaavoineen ja talotyyppeineen suunniteltiin Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtiosastolla O. Sahlbergin johdolla.[6]

Sairaala-alueen ja Ahveniston kirkon itäpuolella sijaitseva Ahveniston hautausmaa on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi

5 Rakennettu Häme – Maakunnallisesti arvokas rakennusperintö. Toimituskunta: Lauri Putkonen, Kirsi Kaunisharju ja Minna Seppänen. Hämeen liitto ja Rakennustieto Oy. Hämeenlinna 2003, s. 109.

6 Ibid., s. 109.

kulttuuriympäristöksi.[7] Ahveniston hautausmaa on perustettu vuonna 1873, ja sen alueella sijaitsee arkkitehti Ilmari Launiksen piirtämä siunauskappeli vuodelta 1928.[8] Ahveniston parantolan, nykyisen keskussairaalan ja vanhan ortodoksikirkon vieressä sijaitsevalle ”Ahveniston nummelle”, on haudattu Hämeenlinnan vankileirillä kuolleita punaisia. Yhdessä hautausmaan joukkohaudan kanssa se on Hämeenlinnan suurimpia joukkohautoja.[9]

Punaisten hauta-alue on aidattu kivijaloille ripustetulla ketjulla. Haudalla aikaisemmin ollut muistomerkki siirrettiin punaisten hautojen kunnostuksen yhteydessä toiselle luterilaisen hautausmaan siunauskappelin alapuolella olevista rotkohaudoista. Uudempi muistomerkki on Rengon punaista graniittia ja sen on suunnitellut vahtimestari Lauri Helin, piirtänyt palomies Olavi Lehti ja valmistanut hämeenlinnalainen J. E. Kallan Kiviveistämö.[10]

Ahveniston urheilukeskus Ahvenistonjärven rannalla on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi yhdessä muiden Helsingin olympialaisia varten valmistuneiden rakennusten kanssa ja on suojeltu 1995 rakennussuojelulain nojalla.[11,12] Urheilukeskus rakennettiin 1951 arkkitehtien Ilmari Niemeläisen ja Olavi Sahlbergin piirustusten mukaan, ja vuonna 1952 siellä järjestettiin osa Helsingin olympiakisojen nykyaikaisen viisiottelun kilpailuista.[13]

Ahveniston asevelikylä parantola-alueen länsipuolella on rakennettu pääasiassa 1940-luvulla, mutta alueella on myös 1960-luvun tyyppitaloja.[14] Hämeenlinnan kaupunginhallitus päätti 25.5.2009 käynnistää Ahvenisto-vision valmistelun ja Ahveniston alueen kehittäminen otettiin kaupungin strategiseksi hankkeeksi.[15] Visiossa Sairaalanmäkeä on käsitelty yhtenä kehittämisen kohteena:

> *”Alue säilytetään rakennettuna alueena, jonne keskitetään tulevaisuuden hyvinvointipalveluja. Toiminnallisesti Ahveniston luonto ja maasto tarjoavat sairaalatoiminnan kehittämiselle mahdollisuuden laajentua nykyistä merkittävämmin terveysliikunnan ja ennaltaehkäisevän terveydenhoidon piiriin esim. potilaiden liikuntareseptien ja terveysklinikkatoiminnan muodossa.”*[16]

7 Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Hämeenlinna, Ahveniston hautausmaa. URL: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2659 (vierailtu 8.8.2018)

8 Rakennettu Häme, s. 109.

9 tyovaenliike.fi. Punaisten muistomerkit. Punaisten hauta-alue, Ahvenisto. URL: http://www.tyovaenliike.fi/muistomerkit/3684/ (vierailtu 8.8.2018)

10 ibid.

11 Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Helsinki, Hämeenlinna, Olympiarakennukset. URL: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1575 (vierailtu 20.8.2018)

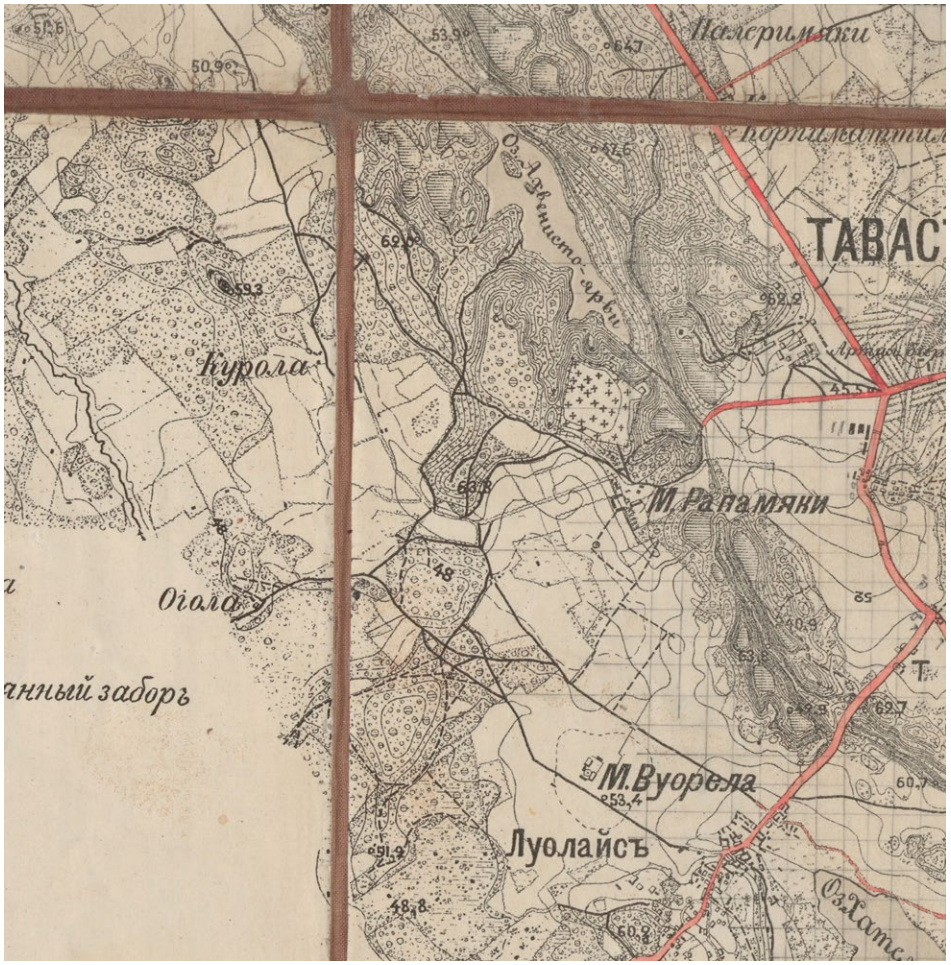
12 Rakennettu Häme, s. 109.

13 Ibid., s. 109.

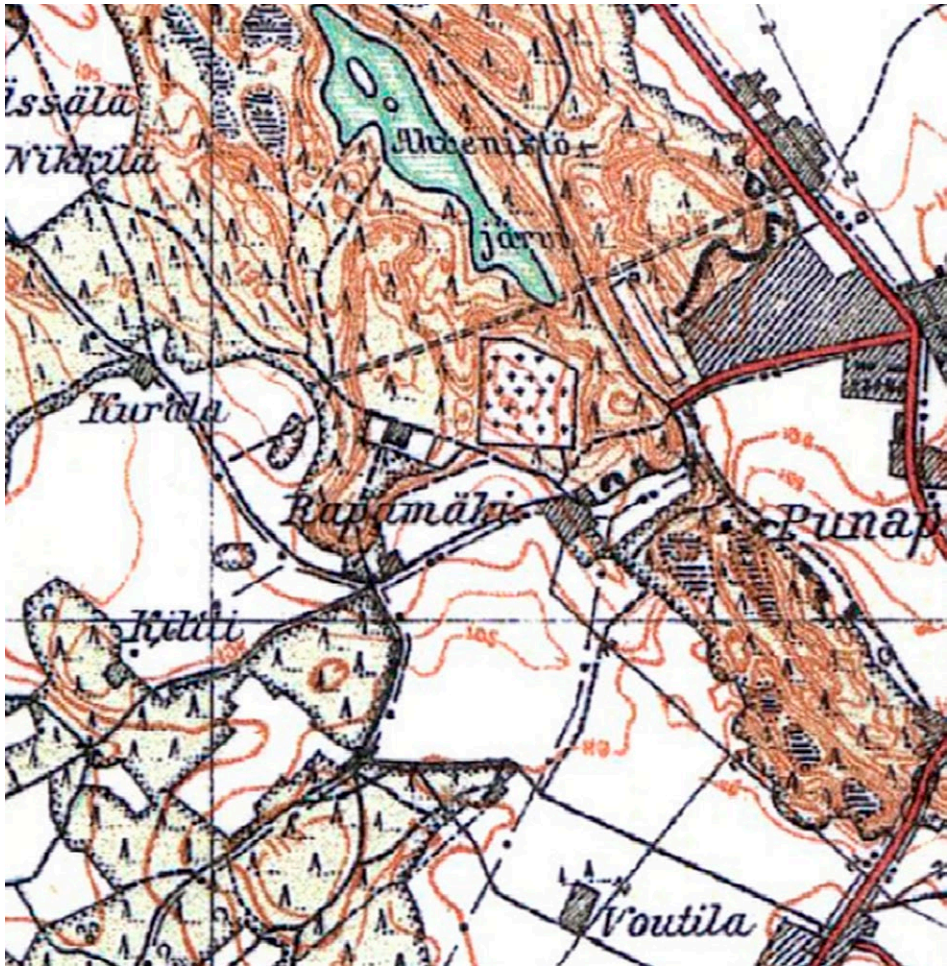
14 Ibid., s. 110.

15 Hämeenlinnan kaupunki. Ahveniston virkistysalue. URL: http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/LinnanInfra/Luontopalvelut-ulkoliikunta-ja-virkistys/Ulkoilu--ja-virkistyspalvelut/Ahveniston-Hattelmalan-harju/ (ladattu 21.8.2018)

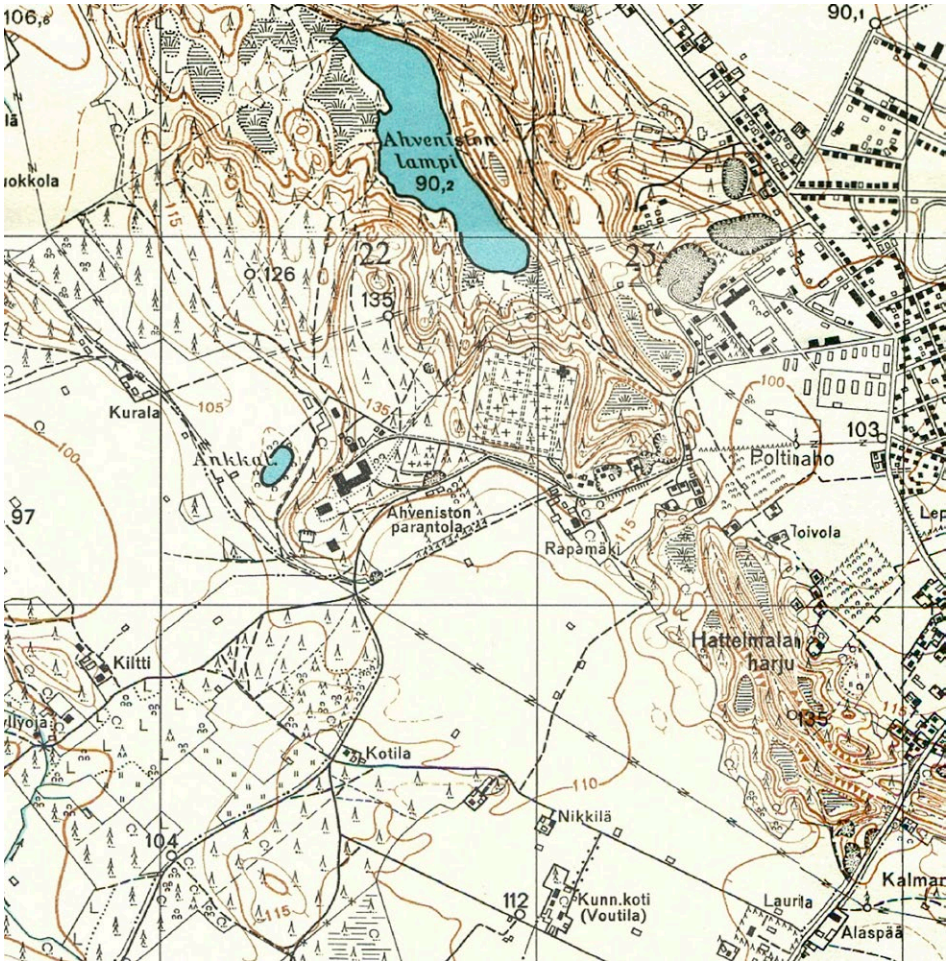
16 Kehittämiskeskus Oy Häme, Ahveniston visio vuoteen 2030. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/125554/Ahveniston%20visio%20presentaatio%20kh%205%2012%20%20lopullinen.pdf (ladattu 21.8.2018)

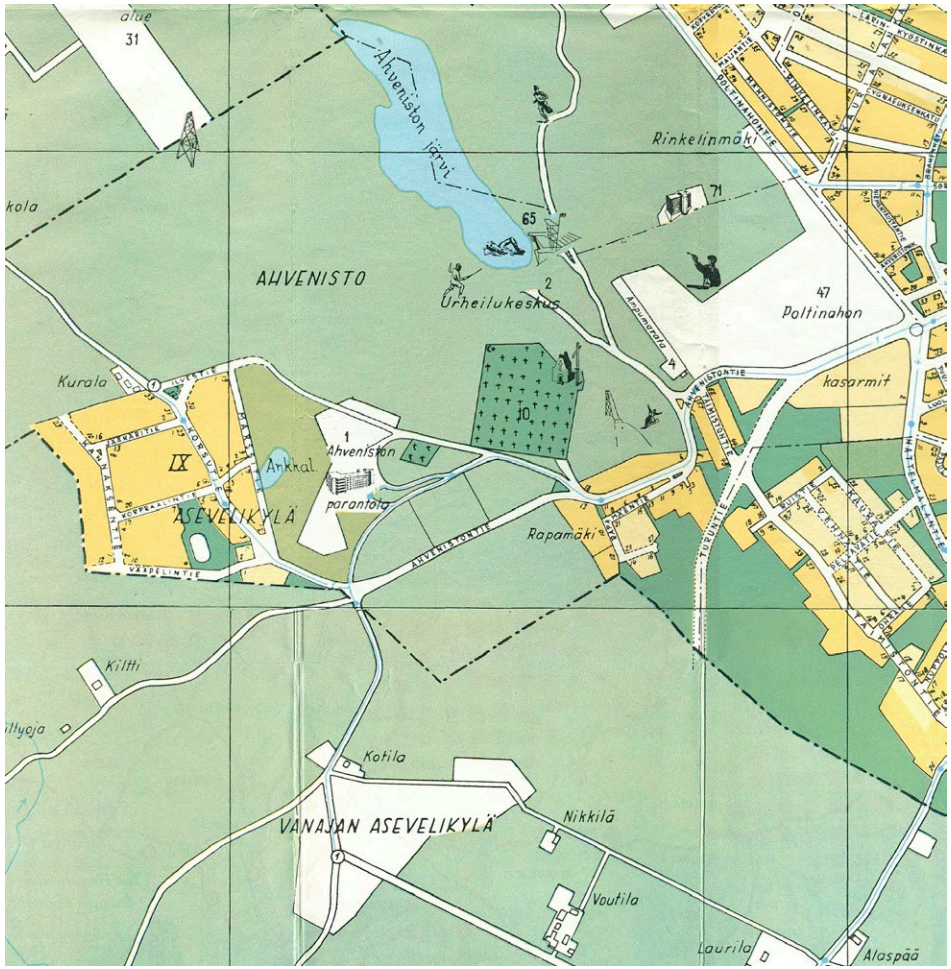
Ote venäläisestä Hämeenlinnan seudun kartasta vuosilta 1872-75. Suomen topografikunta, Kansallisarkisto 57M 163/10, Hämeenlinna Id* 9/- -* (Hämeenlinnan kaupunki, ven.). Digitaaliarkisto URL: http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=26454478 (ladattu 7.8.2018)

Ote Hämeenlinna-Tyrväntö-topografisesta kartasta vuodelta 1930. Yleisesikunnan Topografikunta 1930, 6755/6775 24° 508/530 Tyrväntö. 1:50 000. Timo Meriluodon karttakokoelmasta. URL: http://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Topografiset%20kartat/Topografinen%20kartta%201:50.000%20H%C3%A4meenlinna-Tyrv%C3%A4nt%C3%B6%20 1926%20%282+0%29.jpg (ladattu 7.8.2018)

Ote Hämeenlinnan topografisesta kartasta vuodelta 1946. Puolustusvoimain Pääesikunnan topografinen osasto, 1946, 6760/70-30°-520/30 Hämeenlinna. Topografikartta 1:20 000. Timo Meriluodon karttakokoelmasta. URL: http://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Topografiset%20kartat/Topografinen%20kartta%201:20.000%20H%C3%A4meenlinna%201946.jpg (ladattu 7.8.2018)

Ote Hämeenlinnan opaskartasta 1952. Hämeenlinnan opaskartta 1:10000. Laatinut Hämeenlinnan kaupungin Rakennustoimiston Mittausosasto 1952. Timo Meriluodon karttakokoelmasta, URL: timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Kaupunkikartat/Hämeenlinna%20opaskartta%201952.jpg (ladattu 7.8.2018)

Asemakaava

Tontilla on voimassa oleva asemakaava, jossa tontti on merkitty sairaaloiden ja muiden sosiaalista toimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi. Rakennusoikeutta tontilla on 80 000 m^2. Rakennettaessa on uudisrakennusta varten osoitettava tontilla vähintään yksi autopaikka kutakin toimistotilana palvelevan kerrosalan 100 neliömetriä kohti, vähintään yksi paikka kutakin 3 yleisen laitoksen toimihenkilöä kohti sekä vähintään yksi paikka kutakin sairaalan 4 potilaspaikkaa kohti. Asemakaavan mukaan autopaikkoja ei saa rakentaa 7 metriä lähemmäksi rakennusta, lisäksi on vaadittavista autopaikoista vähintään puolet rakennettava rakentamisen yhteydessä ja loput 15 vuoden kuluessa.[17]

Voimassa oleva, 27.10.1972 voimaan tullut asemakaava 109 953 on ensimmäinen tonttia koskeva asemakaava. Tonttijako 109 280 on hyväksytty 19.3.1973 ja tullut voimaan 20.3.1973. Tontti on rekisteröity 27.7.1973, ja sen pinta-ala on 314 527 m^2. Tontilla ei ole rasitteita.[18]

17 Hämeenlinnan kaupungin asemakaava 109 953, vahvistettu: 27.10.1972, voimaantulo: 27.10.1972.

18 Hämeenlinnan kaupunki, kiinteistörekisteriote kiinteistötunnukselle 109-9-25-1. Kiinteistön tiedot 06.08.2018.

Yleiskaava

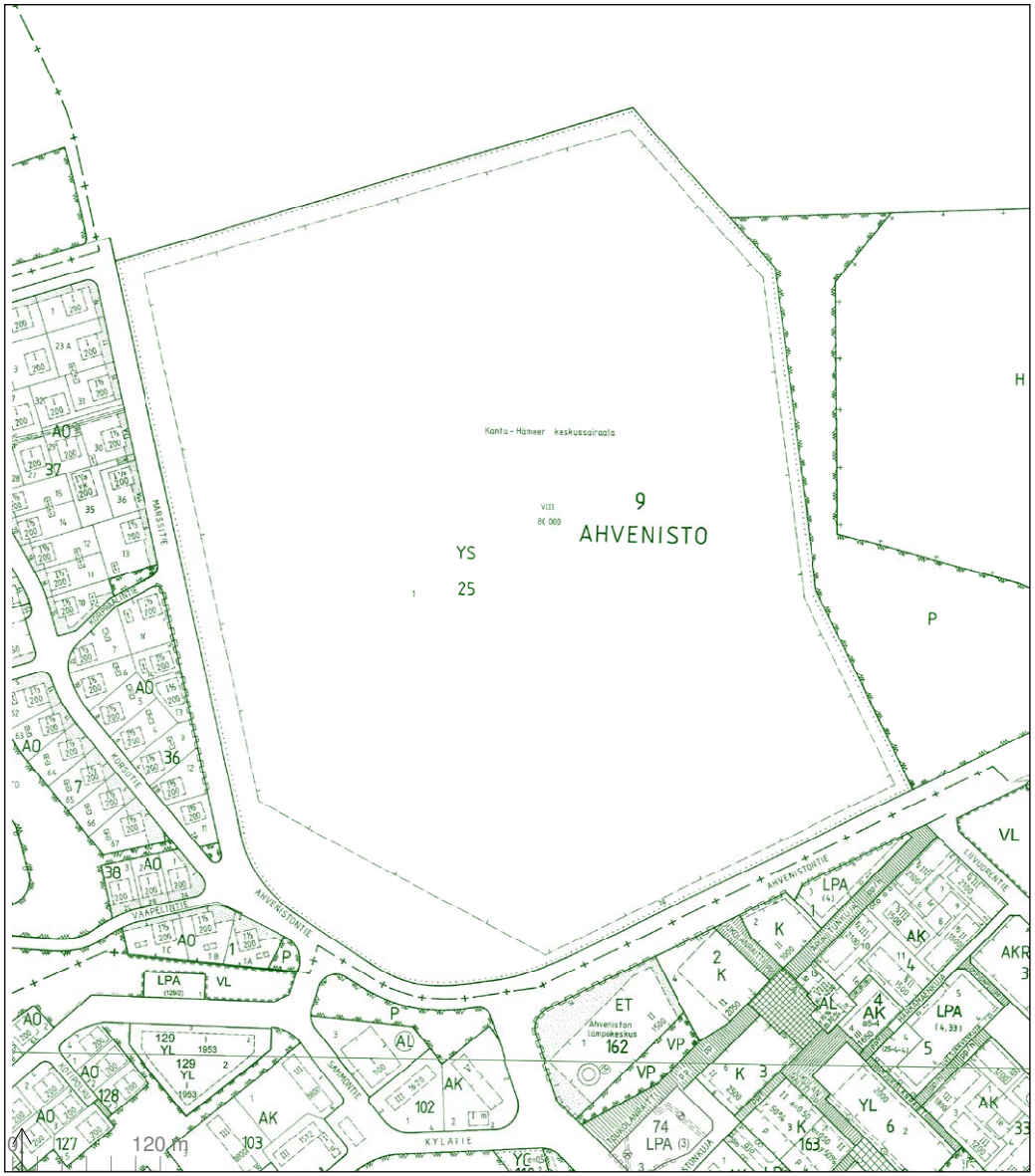
Hämeenlinnan ensimmäinen yleiskaava valmistui vuonna 1957. Tässä yleiskaavassa alue, joka nykyään muodostaa yllä mainitun tontin, on merkitty osittain yleisten rakennusten alueeksi ja osittain puistoalueeksi.[19] Hämeenlinnan yleiskaavassa vuodelta 1971 tontti on merkitty yleisten rakennusten alueeksi.[20] Voimassa oleva Hämeenlinnan yleiskaava määrittelee tontin palvelun ja hallinnon alueeksi (PY). Vireillä oleva Hämeenlinnan kantakaupungin yleiskaava 2035 määrittelee tontin osittain palvelujen ja hallinnon alueeksi sekä asuinalueeksi (P/A), osittain asuinalueeksi ja palvelujen ja hallinnon alueeksi (A/P). Sekä Ahveniston parantolan rakennus että Ahveniston kirkko sijaitsevat P/A -alueella. Tontti on osa laajempaa aluetta, joka on vireillä olevassa yleiskaavassa määritetty arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi, josta määrätään seuraavaa:

> *"Alueen suunnittelun lähtökohdaksi on otettava kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristö, jonka arvot säilytetään. Asemakaavoitettavilla alueilla suojelu ratkaistaan tarkemmin asemakaavoituksen yhteydessä. Alueella tapahtuva uudis- ja korjausrakentaminen ja muut suoritettavat toimenpiteet on sopeutettava rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin, taajamakuvallisiin, kulttuurihistoriallisiin ja/tai maisemallisiin arvoihin. Erityistä huomiota tulee kiinnittää rakennusten sijoitteluun, mittakaavaan, mittasuhteisiin ja materiaalivalintoihin."*[21]

19 Hämeenlinnan yleiskaava 1971, s. 6.

20 Ibid., kaavakartta.

21 Hämeenlinnan kaupunki, Kantakaupungin yleiskaava 2035, n:o 9512B. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/9512B_kartta_ja_määräykset_4-4-2018.pdf (ladattu 20.8.2018)

AK 953

ASEMAKAAVAMÄÄRÄYKSIÄ JA MERKINTÖJÄ:

- YLEISELLE JALANKULULLE VARATTU KATUALUE
- 3M SEN ASEMAKAAVA-ALUEEN ULKOPUOLELLA OLEVA VIIVA, JOTA VAHVISTAMINEN KOSKEE.
- ERI ASEMAKAAVAMÄÄRÄYSTEN ALAISTEN ALUEEN OSIEN VÄLINEN RAJA
- KAUPUNGINOSAN RAJA
- KORTTELIN, KORTTELINOSAN JA ALUEEN RAJA
- OHJEELLINEN TONTIN RAJA
- IX — KAUPUNGINOSAN NUMERO
- 24 — KORTTELIN NUMERO
- 2 — TONTIN NUMERO
- MARSSITIE — KADUN TAI PUISTON NIMI
- ISTUTETTAVA TONTIN OSA
- 4400 m² — ARABIALAINEN LUKU, JOKA OSOITTAA TONTIN RAKENNUSALALLE RAKENNETTAVAN ENIMMÄISKERROSALAN
- II — ROOMALAINEN NUMERO, JOKA OSOITTAA RAKENNUSTEN, RAKENNUKSEN TAI SEN OSAN SUURIMMAN SALLITUN VARSINAISEN KERROSLUVUN.
- I 2/3 — MURTOLUKU ROOMALAISEN NUMERON JÄLJESSÄ OSOITTAA ULLAKKOKERROKSESSA SALLITUN, KERROSALAAN LASKETTAVAN RAKENNUSOIKEUDEN
- RAKENNUSALA
- MAATILAN TALOUSKESKUKSEN RAKENNUSALA
- RISTI MERKINNÄN PÄÄLLÄ OSOITTAA MERKINNÄN POISTAMISTA
- AO — OMAKOTIRAKENNUSTEN JA MUIDEN ENINTÄÄN KAHDEN PERHEEN TALOJEN KORTTELIALUE
- AT — MAATILOJEN TALOUSKESKUSTEN KORTTELIALUE
- YS — SAIRAALOIDEN JA MUIDEN SOSIAALISTA TOIMINTAA PALVELEVIEN RAKENNUSTEN KORTTELIALUE
- P — PUISTOALUE
- LP — PYSÄKÖIMISALUE
- H — HAUTAUSMAA-ALUE
- AR — RIVITALOJEN JA MUIDEN KYTKETTYJEN RAKENNUSTEN KORTTELIALUE

Parantolan alueen voimassa oleva asemakaava. Asemakaavaote 6.8.2018, kaava 109 953. Hämeenlinnan kaupunki.

Lisäksi Ahveniston kirkolla on seuraava merkintä:

> *"Lailla suojattu rakennus tai rakennusryhmä. Rakennuksissa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden, täydennysrakentamisen ja muiden alueella tehtävien toimenpiteiden tulee olla sellaisia, että alueen rakennushistoriallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja/tai maisemakuvallisesti arvokas luonne säilyy. Rakennuksia ei saa purkaa."* [22]

Ahveniston entisen parantolan rakennus on merkitty seuraavasti:

> *"Suojeltava rakennus tai rakennusryhmä. Rakennuksissa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden, täydennysrakentamisen ja muiden alueella tehtävien toimenpiteiden tulee olla sellaisia, että alueen rakennushistoriallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja/tai maisemakuvallisesti arvokas luonne säilyy."* [23]

22 Ibid.

23 Ibid.

Maakuntakaava

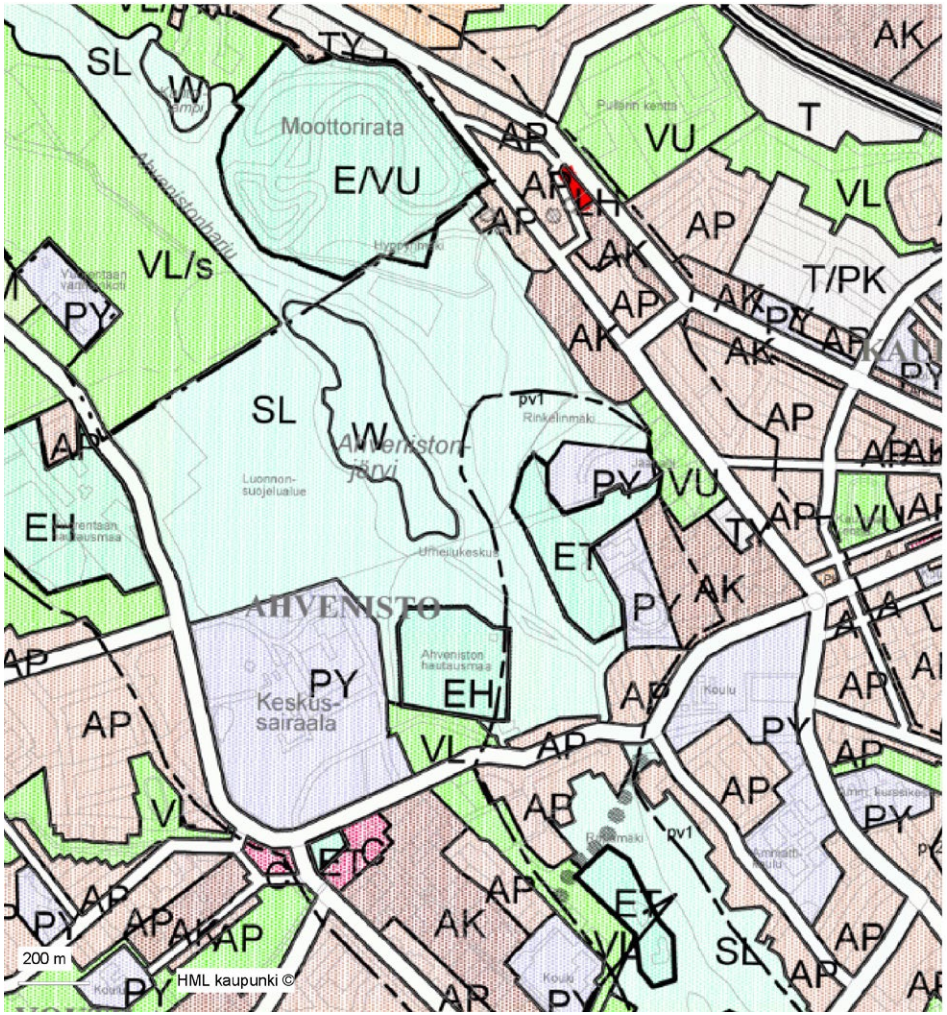
Voimassa olevassa Kanta-Hämeen maakuntakaavassa 2006 sekä Ahveniston parantola että Ahveniston ortodoksinen kirkko on määritelty maakunnallisesti arvokkaiksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi. Molemmat sijaitsevat alueella, joka on merkitty tunnuksella Ps: palvelujen alue, jolla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön peruspiirteet säilytetään.

> *"Merkinnällä osoitetaan julkisten palvelujen ja hallinnon alueita, joilla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön peruspiirteet säilytetään. Alueen sisältämät arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt on esitetty maakuntakaavaselostuksen liitteen kartassa, "maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt" ja karttaan liittyvässä kohdeluettelossa ja niihin kohdistuu maakuntakaavassa suunnittelumääräys."*
> *"Suunnittelumääräys (Ps): Alueen suunnittelussa ja täydennysrakentamisessa on otettava huomioon rakennetun kulttuuriympäristön arvot."*[24]

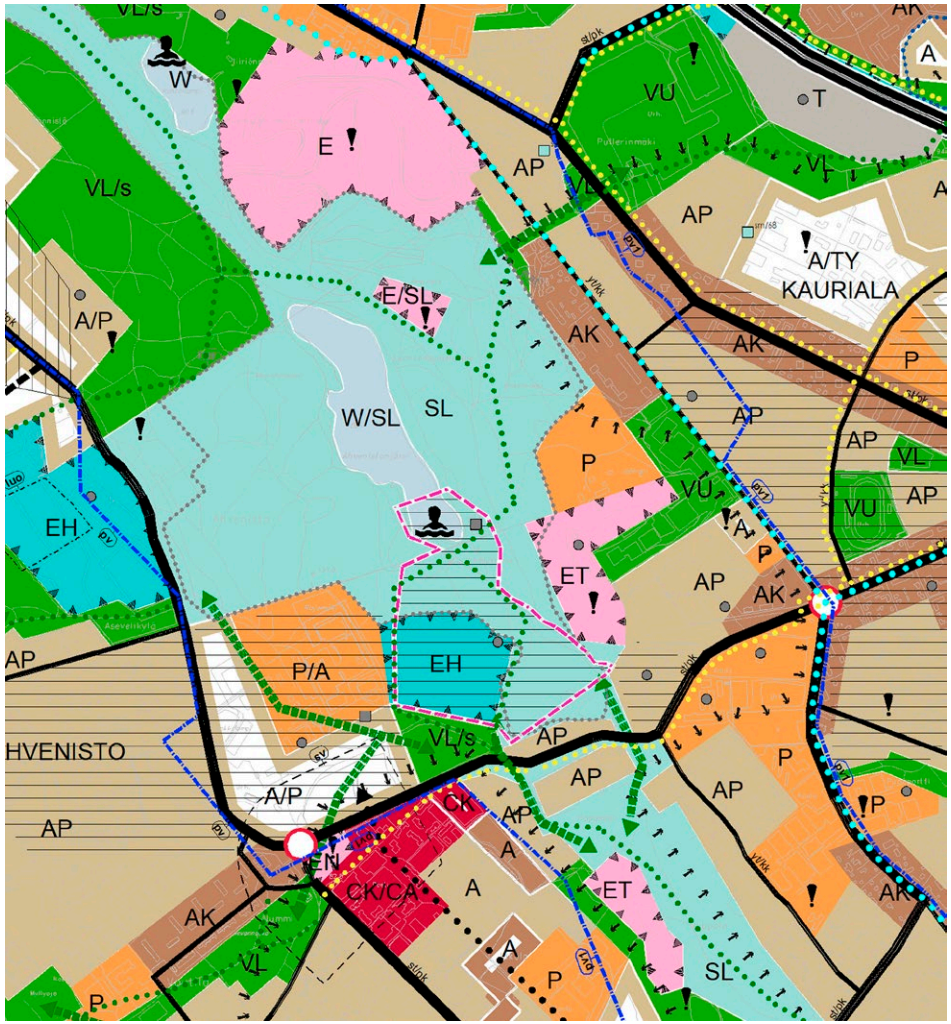
Vireillä olevassa maakuntakaavassa 2040 tontti on merkitty P/A palvelujen alue, tulevaisuuden asuinalue ja se sijaitsee kaupunkikehittämisen kohdealueella. Edelleen sekä Ahveniston ortodoksinen kirkko että Ahveniston parantola on merkitty maakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi.[25]

24 Hämeen liitto, Kanta-Hämeen maakuntakaava, hyväksytty 29.11.2004, vahvistettu 28.9.2006. URL: http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakuntakaava.pdf (kartta), - - /kaavamerkinnat_ja_maaraykset.pdf (kaavamerkinnät ja -määräykset)(vierailtu 20.8.2018)

25 Hämeen liitto, Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, Kaavaehdotus viranomaislausuntoja varten. Maakuntahallitus 18.12.2017, URL: http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakuntakaava_2040_kartta_lausunnoille.pdf (kartta), - - /maakuntakaava_2040_selostus_lausunnoille2017_1.pdf (selostus), - - /maakunnallinen_rakennettu_kulttuuriymparisto_kohteet_kartta_0.pdf (kohdekartta), - - /maakunnallinen_rakennettu_kulttuuriymparisto_kohteet_luettelo.pdf (kohdeluettelo) (ladattu 20.8.2018)

Ote Hämeenlinnan voimassa olevasta yleiskaavasta. Hämeenlinnan karttapalvelu: kartta. hameenlinna.fi (ladattu 25.6.2018)

Ote Hämeenlinnan vireillään olevasta yleiskaavasta 2035, päivätty 4.4.2018. Kantakaupungin yleiskaava 2035, n:o9512A. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/9512A_kaavakartta_4-4-2018.pdf (ladattu 20.8.2018)

Muu suojelutilanne

Ahveniston ortodoksinen kirkko on suojelunalainen, perusteena Laki ortodoksisesta kirkosta 985/2006, 116 §:

> *"Kirkon tai rukoushuoneen suojelu.*
>
> *Ennen vuotta 1917 rakennettu kirkko on suojelunalainen. Kirkollishallitus voi määrätä sitä uudemman kirkon tai rukoushuoneen suojeltavaksi, jos suojeluun on sellainen syy, jonka johdosta vastaavan rakennuksen suojelusta voitaisiin päättää rakennussuojelulain (60/1985) mukaan. Kirkollishallitus voi tehdä suojelusta päätöksen myös seurakunnan tai Museoviraston aloitteesta. Ennen suojelupäätöksen tekemistä Museovirastolle on varattava tilaisuus antaa asiasta lausunto. Rakennuksen suojelu kohdistuu myös sen kiinteään sisustukseen, siihen liittyviin maalauksiin ja taideteoksiin sekä piha-alueeseen.*
>
> *Suojeltua kirkkoa tai rukoushuonetta ei saa purkaa, eikä siihen saa tehdä sellaisia muutoksia, jotka vaarantavat rakennuksen kulttuurihistoriallisen arvon.*
>
> *Ennen kuin suunnitelma suojeltua kirkkoa tai rukoushuonetta olennaisesti muuttavaksi korjaamiseksi hyväksytään, on seurakunnan varattava Museovirastolle tilaisuus antaa suunnitelmasta lausunto.*
>
> *Jos tässä pykälässä tarkoitettu rakennus on sillä tavoin vahingoittunut, ettei sitä voida saattaa ennalleen, tai jos rakennuksen suojeleminen muusta erityisestä syystä ei enää ole perusteltua, kirkollishallitus voi, varattuaan Museovirastolle tilaisuuden antaa asiasta lausunnon, päättää, ettei rakennusta enää ole pidettävä suojelunalaisena."*[26]

26 Laki ortodoksisesta kirkosta 985/2006 116 §

Luonnonsuojelu-, maisema- ja virkistysarvot

Valtakunnallisesti arvokkaaseen Ahvenistonharjun-Vuorenharjun alueeseen kuuluu koillis-lounassuuntaisen Ahvenistonharjuselänteen lisäksi Ahvenistonjärvi lähialueineen. Ahveniston järvi on yli 30 m syvä suppajärvi, joka saa vetensä pohjavedestä. Alueen metsät ovat enimmäkseen mäntyvaltaisia tai tuoreita kuusivaltaisia metsiä, lisäksi harjuilla on runsaasti puolilehtomaisia piirteitä ja harjukasvilajistoa. Ahvenistonharjun-Vuorenharjun alue on Natura 2000 -alue (FI0310003). Alue kuuluu valtakunnalliseen harjujensuojeluohjelmaan, ja noin 80 ha alueesta on rauhoitettu.[27]

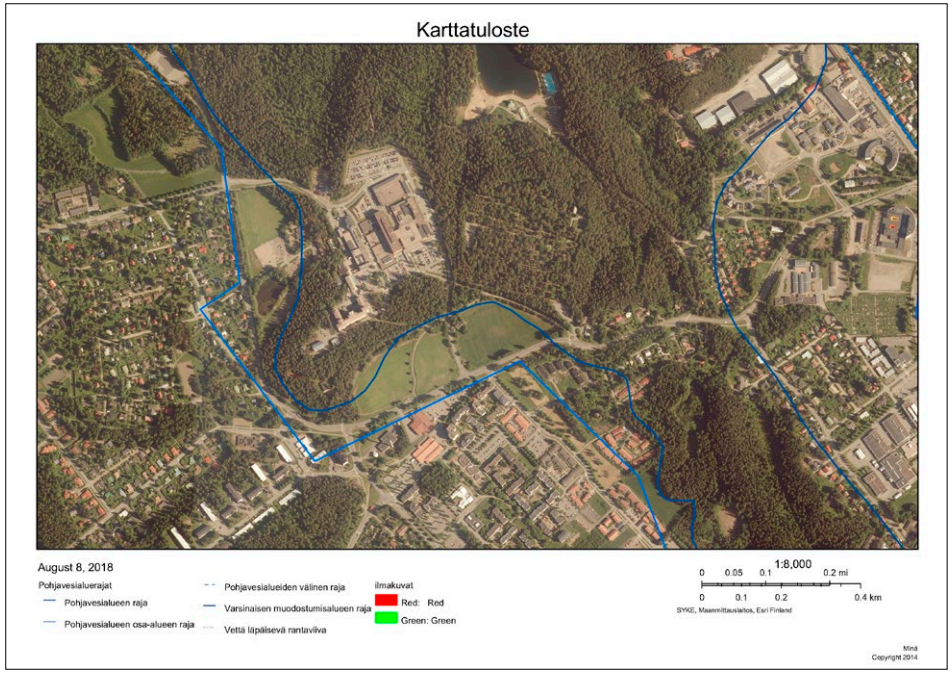
Hämeenlinna kuuluu kokonaisuudessaan Vanajaveden laakson maisema-alueeseen, jolle antaa ominaisen leimansa vesistöt, niiden suuntaisesti kulkevat harjut ja hyvin pitkään viljellyt pellot.[28]

Kaupunki ylläpitää Ahveniston alueella valaistuja reittejä sekä lumiseen aikaan hiihtolatuja. Harjujakso Palvaalinnasta Viisarille on ahkerassa virkistyskäytössä, ja sen suosituimmat ulkoilukohteet ovat Ahveniston ja Hattelmalan alueet, joilla arvioitu vuosittainen käyntikertojen määrä on noin

27 Ympäristö.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Natura 2000 -alueet. Ahvenistonharju-Vuorenharju. URL: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/AhvenistonharjuVuorenharju(7108) (ladattu 21.8.2018)

28 Teija Ahola, Annu Tulonen, Heidi Utriainen, Kulttuuriympäristöjen Häme. Hämeen alueellinen kulttuuriympäristöohjelma 2007–2013. Hämeen ympäristökeskuksen raportteja 4/2007. Hämeenlinnan Offsetkolmio. Hämeenlinna 2007, s. 41.

500 000. Ahveniston moottoriradalla käy kesäkaudella noin 60 000 henkilöä sekä talvikaudella hiihtämässä noin 30 000 harrastajaa. [29]
Tontti, jolla parantola ja kirkko sijaitsevat, kuuluu Ahveniston pohjavesialueeseen (0410902).[30] Hämeenlinnan harju kulkee ympäristöstään 20 – 40 metriä kohoavina selänteinä ja deltatasanteina Miemalasta Hattelmalan ja Ahveniston kautta Parolaan.[31] Ahvenistolla on toiminut vesilaitos 1910-luvulta lähtien, ja tekopohjaveden muodostaminen laitoksella aloitettiin vuonna 1976. Vedenottokaivot sijaitsevat Ahvenistonjärven kaakkoispuolella. Harjun ydinvyöhykkeessä sijaitsevat Ahvenistonjärvi ja Kahtoilampi ovat muodostuneet harjusuppiin.[32]

Pohjavesialueidet rajat Ahveniston alueella. Geologian tutkimuskeskuksen karttapalvelu Lähde. Pohjavesialueet (SYKE). URL: http://lahde.gtk.fi/?page_id=543 (vierailtu 8.8.2018)

29 Hämeenlinnan kaupunki. Ahveniston virkistysalue. URL: http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/LinnanInfra/Luontopalvelut-ulkoliikunta-ja-virkistys/Ulkoilu--ja-virkistyspalvelut/Ahveniston-Hattelmalan-harju/ (ladattu 21.8.2018)

30 Geologian tutkimuskeskuksen karttapalvelu Lähde. Pohjavesialueet (SYKE). URL: http://lahde.gtk.fi/?page_id=543 (vierailtu 8.8.2018)

31 Geologian tutkimuskeskus, Geologisen rakenteen selvitys Parolan, Ahveniston ja Hattelmalanharjun pohjavesialueilla. Arkistoraportti 118/2013. URL: http://tupa.gtk.fi/raportti/arkisto/118_2013.pdf (vierailtu 8.8.2018), s. 17

32 Ramboll, Hämeenlinnan ja Hattulan pohjavesialueiden suojelusuunnitelma. Hämeenlinnan kaupunki 2016. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/21166/Hameenlinna_pohjavesialueiden_suojelusuunnitelma_02052016.pdf (vierailtu 8.8.2018), s. 17–18.

OSA I

AHVENISTON ORTODOKSINEN KIRKKO

Ahveniston kirkko elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

1 Venäläiset sotilaskirkot Suomessa

Suomi siirtyi Suomen sodan 1808–1809 seurauksena Ruotsin alaisuudesta osaksi Venäjän keisarikuntaa. Jo Suuren Pohjan sodan (1700–1721) myötä venäläisiä sotajoukkoja kenttäkirkkoineen oli liikkunut eri puolilla Suomea. Pysyviä sotaväen kirkkoja oli perustettu linnoituksiin Käkisalmessa, Viipurissa ja Savonlinnassa. Nyt myös kreikkalaiskatolinen usko levisi ja vakiinnutti vähitellen asemansa ympäri maata. Sotaväki toi mukanaan papiston ohella kauppiaita ja virkamiehiä perheineen ja palvelijoineen. Myös nämä olivat sotilaskirkkojen toiminnan piirissä.[1]

Aluksi kirkot olivat tilapäisiä kenttäkirkkoja, mutta sotaväen asettuessa paikoilleen kirkkojen toiminta vakiintui. Kirkko sijoitettiin usein olemassa oleviin rakennuksiin ja huoneistoihin, mutta myös uusia kirkkoja rakennettiin.

Kirkkojen ja kirkollisten tilojen suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi vuonna 1805 perustettu insinöörikomennuskunta. Sen tehtävänä oli suunnitella ja rakentaa sotilaita varten kasarmeja, sairaaloita ja huolto- ja talousrakennuksia kaupunkeihin, linnoituksiin ja varuskuntiin.[2]

Kirkkojen suunnitelmia laativat myös tunnetut arkkitehdit kuten esimerkiksi Carl Ludvig Engel (1778–1840). Tärkeimpien hankkeiden piirustukset hyväksyi tsaari, minkä jälkeen insinöörikomennuskunta laati kustannuslaskelmat. Kirkkoihin liittyvät suunnitelmat piti käsitellä eri virkaportaissa. Työ oli byrokraattista ja työlästä. Venäläisen sotilashallinnon tavoitteena oli kirkon rakentaminen kaikkiin isoihin kaupunkeihin, linnoituksiin ja varuskuntiin.[3]

Esineistö, tekstiilit ja ikonit kirkkoihin tilattiin Pietarista. Kirkkojen ikonostaasien hinnat riippuivat siitä, miten kalliita materiaaleja ja koristeluja niihin oli käytetty. Kehykset, sädekehät ja osa koristelusta kullattiin. Valkoiseksi maalatut puurungot tehtiin männystä, lepästä ja jopa tammesta. Kenttäkirkkojen ikonostaasit olivat yksinkertaisempia ja kokoontaitettavia. Ikonit olivat joko painokuvia tai ne oli maalattu kankaalle.[4]

1 Timo Lehtonen, Vaienneet kellot. Autonomian ajan sotilaskirkot 1809 – 1917, Helsinki 2015, ss. 8 – 9.

2 Ibid.

3 Ibid.

4 Ibid., 10.

Suomenlinnan kirkko 30-luvulla. Valokuvaaja Kalle Havas. Helsingin kaupunginmuseo.

Vasemmalla: Viaporin ortodoksinen Aleksanteri Nevskin kirkko kuvattuna ennen vuotta 1918. Viapori siirtyi venäläisten valloittajien haltuun toukokuussa 1808. Vuonna 1810 kirkko toimi Kruunulinna Ehrensvärdin itäisessä siivessä. Arkkitehti Konstantin Thon teki piirustukset Aleksanteri Nevskin kirkkoon, mutta 5-kupolinen keskeiskirkko valmistui vuonna 1854 arkkitehti Ivan Varnekin johdolla. Se muutettiin vuonna 1918 evankelis-luterilaiseksi kirkoksi, vuonna 1928 myös arkkitehtuuriltaan uuteen ulkomuotoon. Valokuvaaja tuntematon. Museovirasto - Musketti, Historian kuvakokoelma.

Hämeenlinnan sotilaskirkot

Vuonna 1810 Velikii-Ustjugin muskettirykmentti siirtyi Haminasta Hämeenlinnaan. Kun rykmentin pataljoona myöhemmin muutti Hämeenlinnasta Ahvenanmaalle, jäi sotilaiden mukana tullut pastori matkakirkkoineen Hämeenlinnaan.

Vuonna 1825 Hämeenlinnaan tuli 7. linjapataljoona mukanaan Pyhän Eliaan kenttäkirkko. Aluksi kirkko toimi leskirouva Sandbergin talossa, sitten leski Anderin huoneistossa. Vuosina 1820-1831 Pyhän profeetta Eliaan kirkko toimi kauppias Uschakoffin talossa, joka tuhoutui vuonna 1931 Hämeenlinnan kaupunkipalossa. Pyhät esineet onnistuttiin kuitenkin pelastamaan. Tulipalon seurauksena kirkko toimi tilapäisesti Hämeen linnan leipomohuoneen yläpuolella ullakkotilassa aina vuoteen 1844 asti.[5] Sen jälkeen kirkko ilmeisesti siirrettiin paikallismajuri Starckin käytössä olleeseen rakennukseen kasarmialueelle. Vuonna 1866 Suomen kenraalikuvernööri antoi käskyn Pyhän Eliaan sotilaskirkon siirtämiseksi Hämeenlinnan kasarmeilta kauppias Aleksander Bogdanoffin taloon.[6]

Vuonna 1854 rakennetun sotilassairaalan yhteyteen sijoittui myös kirkko, joka näkyy venäläisen insinöörihallinnon kartassa vuodelta 1856. Rakennukseen sijoittui Pyhän kolminaisuuden kenttäkirkko, joka oli tullut Hämeenlinnaan jo vuonna 1816 Villmanstrandin jalkaväkirykmentin mukana.[7] Poltinaholle 1854 rakennetun sotilassairaalan yhteyteen, erilleen sairaalarakennuksista rakennettiin kirkko, jonka otti käyttöönsä Pyhän Kolminaisuuden kenttäkirkko.

Sotilaiden myötä kaupunkiin tuli upseereiden perheitä palvelijoineen ja kauppiaita ja käsityöläisiä perheineen, osa pysyvästi ja osa tilapäisesti. Hämeenlinnan venäläisväestö kasvoi. Sekä siviilit että sotilaat olivat käyttäneet pääasiassa pientä Pyhän Eliaan kirkkoa. Pysyvät tilat kirkko sai vasta vuonna 1867, kun kauppias Aleksander Bogdanoff (1823-1878) lahjoitti omistamansa, puusepänverstaaksi aiotun puisen talon Rantatorin varrelta Venäjän sotilashallinnolle ortodoksiseksi kirkoksi. Suorakaiteen muotoinen kirkko edusti rauhallista klassismia. Julkisivuja rytmittivät säännöllisesti sijoitetut ikkunat ja niiden välissä pilasterit. Pilaristo ”kannatteli” vaakauritettua arkkitraavia, jonka päällä oli profiloitu räystäslistoitus. Pitkien sivujen molemmissa päädyissä oli frontonit. Kellotorni kirkkoon rakennettiin vuonna 1879. Pohjaltaan neliönmuotoinen kellotorni nurkkapilastereineen ja frontoneineen sijoittui länsipäätyyn, sisäänkäynnin yhteyteen. Aleksanteri Nevskille pyhitetty kirkko oli sotilaiden käytössä aina vuoteen 1900 asti. Silloin toiminta lakkasi ja palvelukset siirtyivät uuteen sotilaskirkkoon.

Pikkutorille valmistui vuonna 1900 Aleksanteri Nevskille pyhitetty uusi sotilaskirkko, joka noudatti bysanttilaista perinnettä. Rakennuskustannuksista vastasi Venäjän sotalaitos, arkkitehtina oli insinöörieversti Karaulszikov. Pohjaltaan kolmilaivaisen, ristinmuotoisen kirkon 5-kupolinen keskustorni nousi 33,6 metrin korkeuteen. Kellotorni oli jopa 36,75 metriä korkea. Pääsisäänkäynti graniittisine portaineen oli kellotornin alla. Keskilaiva oli tynnyriholvattu ja kapeammissa sivulaivoissa oli kolme ristiholvia. Ikonostaasi, jossa oli yhteensä 25 kuvaa, ja muut ikonit tuotiin Pietarista.

5 Ibid., 81-83 sekä Ortodoksisuus Hämeenlinnassa, Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, 1993, ss. 8 – 9.

6 Ibid., ss. 82-83.

7 Ibid., ss. 83-84.

Myös kirkonkellot tilattiin Pietarista. Ne oli valettu armeijan metalliromusta, lähinnä kuparista. Tiilimuuratut julkisivut oli rapattu ja kalkittu valkoiseksi. Korkea ja näyttävä kirkko hallitsi kaupunkikuvaa.

Venäläiset sotilaat lähtivät Hämeenlinnasta vuoden 1918 alussa. Aleksander Nevskin kirkko siirtyi sotasaaliskeskusosaston hallintaan saman vuoden heinäkuussa. Kirkon esineistö luetteloitiin ja pakattiin. Asiamiehenä oli arkkitehti Toivo Paatela[8] (1890–1962), joka valvoi työtä.[9] Sotilaskirkko purettiin osittain vuonna 1923. Se muutettiin kirjastoksi arkkitehti Bertel Strömmerin (1890–1962) suunnitelmien mukaan.[10]

Aleksander Nevskin sotilaskirkko oli symbolisoinut Venäjän valtaa ja sen kohtalon suhteen ratkaisevaa oli, että se miellettiin sotilasrakennukseksi. Kirkon luovuttamisesta kaupungin ortodokseille ei edes keskusteltu. Sortovuosista muistuttavaa rakennusta ei haluttu säilyttää.

8 Toivo Paatela vastasi 1920-luvun lopulla yhdessä veljensä Jussi Paatelan kanssa Ahveniston keuhkotautiparantolan suunnittelusta: alueella sijaitsi myös Ahveniston kirkko hautausmaineen. Sotien jälkeen Toivo Paatela suunnitteli useita ortodoksikirkkoja eri puolille Suomea. Toisen maailmansodan jälkeen sodan takia evakkoon joutuneet ortodoksiset seurakunnat lakkautettiin vuonna 1949. Samana vuonna ortodoksisen kirkon jälleenrakentamisesta säädetyn lain mukaisesti valtio vastasi uuden seurakuntajaon mukaisten uusien seurakuntien tarvitsemien kirkkojen rakentamisesta. Työtä johti ortodoksisen kirkon jälleenrakennustoimikunta 1946-1960 ja se tehtiin rakennushallituksen valvonnassa, (ks. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1375). Toivo Paatela oli yksi uusien ortodoksikirkkojen suunnittelijoista.

9 Ibid., ss. 89 – 93.

10 Ibid., ss. 96-97.

Sotilaskirkon kellotornia puretaan. Kuvannut Enok Rytkönen. URL: https://www.hameenlinnankumppanuustalo.fi/talon-historiaa/ortodoksikirkko/ (1.11.2018)

Hämeenlinnan ortodoksisen seurakunnan kirkot

Huolimatta uudesta sotilaskirkosta Hämeenlinnan ortodoksit olivat halunneet säilyttää Rantatorin kirkon käytössään. Seurakunnan jäsenet, joista monet olivat kaupungissa tunnettuja henkilöitä, kirjoittivat kirkkoon ja kirkolliseen toimintaansa liittyvistä ongelmista arkkipiispa Nikolaille. Hämeenlinnan ortodoksinen seurakunta perustettiin Pietarin Pyhän synodin päätöksellä 18.6.1904.[11]

Bogdanoffin jälkeläiset anoivat kirkon palauttamista perikunnalle ja lopulta onnistuivat siinä. Kaupungin siviiliseurakunta päätti korjata kirkon omaan käyttöönsä. Lokakuun 28. päivänä vuonna 1907 Aleksander Nevskille pyhitetty kirkko vihittiin uudelleen.

Oman uskon harjoittaminen koettiin tärkeäksi muun muassa koska lapset kävivät suomenkielisiä kouluja. Moni kaupungin ortodoksisen seurakunnan jäsenistä myös siirtyi evankelisluterilaiseen kirkkoon. Sotien seurauksena tilanne kuitenkin muuttui. Entisten karjalaisseurakuntien jäseniä tuli Hämeenlinnan ortodoksiseen seurakuntaan ja seurakunnan elämä vilkastui.

Rantakadun kirkko purettiin vuonna 1962.[12] Uusi kirkko rakennettiin Kaurialan kaupunginosaan Erottajankadulle Vanhan hautausmaan laitaan. Aleksander Nevskille pyhitetyn kirkon suunnitteli arkkitehti Mika Erno. Kirkon vihki 16.9.1962 Helsingin hiippakunnan piispa Aleksanteri.

11 Ortodoksisuus Hämeenlinnassa, Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, 1993, s. 22.

12 Ibid., s. 52.

2 Ahveniston venäläinen sotilashautausmaa

Varuskuntien läheisyydessä oli myös tarvetta hautapaikoille, joihin sekä sotilaita että heidän perheenjäseniään voitiin haudata. Oman hautausmaan puuttuessa kreikkalaiskatolisia sotilaita haudattiin myös luterilaisille hautausmaille.

Hämeenlinnan venäläinen sotilashautausmaa perustettiin Ahvenistolle vuonna 1840. Nuorimmat haudat ovat 1920-luvun lopulta. Hautausmaalle haudattiin niin upseeristoa, kauppiaita kuin seurakunnan papistoa. Muun muassa Hämeenlinnan varuskunnan pappi Andrei Saharov ja pappismunkki Kallist Valamosta on haudattu Ahveniston sotilashautausmaalle.[13]

Venäläisen sotilashautausmaan lähelle perustettiin vuonna 1873 Ahveniston hautausmaa. Hämeenlinnan kreikkalaiskatolista siviiliväestöä haudattiin sekä Hämeenlinnan Vanhalle hautausmaalle että vuodesta 1873 alkaen Ahveniston hautausmaalle.[14]

13 Ortodoksisuus Hämeenlinnassa, Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, 1993, ss. 18 – 19, "…häntä seurasi pastori Vladimir Nikitinski aina vuoteen 1926, jolloin Kallist palasi Hämeenlinnaan vielä kahdeksi vuodeksi." Tästä voi päätellä, että koska Kallist on haudattu Ahvenistolle, on tämä nähtävästi kuollut vuonna 1928, jolloin viimeinen hautaus Ahvenistolle tehtiin.

14 Nyt hautaukset tehdään Vuorentaan hautausmaalle, joka perustettiin vuonna 1971. Siellä on myös ortodoksinen hautausmaa-alue.

Ahveniston sotilashautausmaan kirkko

Vuonna 1894 hautausmaalle rakennettiin Pyhän Johannes Kastajan mestauksen muistolle pyhitetty kirkko. Mahdollisesti kirkon rakentaminen oli ollut suunnitelmissa jo hautausmaan perustamisesta lähtien.

Kirkon rakentamista on kuvaillut 2. Suomalaisen jalkaväkirykmentin kirkon pappi Andrei Saharov 7.10.1895 kirjeessään eversti K.A. Chernjavitsille, joka toimi Suomen sotilaspiirin linnoitusten ulkopuolella sijaitsevien sotilasrakennusten hoitajana.[15]

> *Hautausmaalle haluttiin rakentaa tsasouna tai kirkko omilla varoilla, ja innokkaita työntekijöitä löytyi hetkessä tähän pyhään asiaan. Rukoushetken jälkeen Johannes Kastajan pään katkaisemisen päivänä (29. elokuuta) aloitettiin pyhäkön rakennustyöt. Työt edistyivät hyvää vauhtia. Jo kuukaudessa rakennus näytti melkein valmiilta. Maalaustyöt sekä sisältä että ulkoa oli tehty. Turusta toimitettiin peltiä kattoa varten ja ylijääneestä materiaalista rakennettiin vielä sammaleella tiivistetty vahtitupa. Kirkon valmistuksessa käytettiin paljon vanhoja tavaroita: ovia, ikkunoita, pultteja, lautoja ym. rakennustarvikkeita.*[16]

Puurakenteinen kirkko oli tyypillinen venäläinen länsitornillinen pitkäkirkko. Sen itäpäässä, alttarin kohdalla oli 8-kulmainen kupoli, jonka päällä oli pieni 8-kulmainen lanterni. Kellotorni oli pohjamuodoltaan neliönmuotoinen. Molemmilla sivuilla oli kolme listoitusten kehystämää ikkunaa. Ikkunoiden yläpuolella on vaakasuuntainen, voimakkaasti ulkoneva palkkilista.

Ikonostaasi oli peräisin venäläisen sotalaivan kirkosta 1840-luvulta. Tietoa ei ole siitä, mistä laivasta oli kyse. Ikonit oli maalattu puurunkoon pingotetulle kankaalle. Merimiesten suojelupyhimys Pyhä Nikolaos on ikonostaasin oikeassa reunassa paikalla, missä yleensä on kirkon suojelupyhimys.[17]

Ahveniston kirkko vihittiin käyttöön 2.6.1894. Vihkimisen suoritti arkkipiispa Antoni. Kirkon suojelupyhimykseksi valittiin Pyhä Johannes Kastaja, jonka mestauspäivänä rakennustyöt oli aloitettu. Tyypillistä oli myös, että hautausmaiden kirkot pyhitettiin kuolemaan liittyvien tapahtumien muistolle.[18]

15 Leena Honkamäki, "Ahveniston kirkon uusi tuleminen", Analogi 2/2002, s. 21.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Ibid.

Ahveniston ortodoksikirkko ja vuoden 1918 tapahtumat

Kun venäläiset sotajoukot olivat jättäneet Hämeenlinnan, kirkko joutui ryöstelyn kohteeksi. Hautausmaan viereen haudattiin punakaartilaisia. Paikalla on nyt muistomerkki.
Seurakunta oli korjannut kirkon kuntoon ja ilmeisesti käytti sekä kirkkoa että hautausmaata. Hautaustoiminta jatkui, vaikka seurakunnalla ei ollut varmuutta hautausmaan ja kirkon omistussuhteesta.

Kysymys siitä, kenen omaisuutta hautausmaa ja kirkko olivat, oli seurakunnalle ongelmallinen ja aiheutti ristiriitoja. Sotasaaliiksi kirkkoa ei kuitenkaan ilmeisesti otettu. Tämä viittaisi myös siihen, että kirkko ei ollut venäjän sotalaitoksen omaisuutta: kirkko oli ollut alusta alkaen Hämeenlinnan kreikkalaiskatolisen yhteisön omaisuutta, johon toki kuului myös sotilaita perheineen. Myöhemmin kirkko oli siirtynyt kreikkalaiskatoliselle seurakunnalle. Kyseessähän ei ollut sotilaskirkko, vaan pieni, suhteellisen vaatimaton kirkko hautajaisia ja muita pyhiä toimituksia varten. Kirkossa ei ollut lämmitystä ja se valaistiin kynttilöillä.

Asiaan perehtynyt filosofian tohtori Hanna Kemppi tosin pitää todennäköisenä, että Ahveniston kirkko olisi takavarikoitu hetkellisesti 17.4.1918 annetun asetuksen perusteella, koska oli tavallista, että viranomaiset näkivät ortodoksisen kirkon venäläisenä laitoksena ja takavarikoivat siviiliseurakuntien omaisuutta.[19] Sotasaaliskeskusosaston arkiston luettelossa Venäjän valtiolle kuuluneista kiinteistöistä Suomessa on mukana Hämeenlinnan venäläinen hautausmaa. Alue sekä rakennukset kuuluvat sen mukaan Hämeenlinnan kaupungille, mutta ne ”annetaan rajoituksetta ortodoksiselle seurakunnalle, niin pitkäksi aikaa kun niitä käytetään nykytarkoitukseensa”.[20] Rakennusasiakirjoja, jotka on mainittu dokumentissa, ei Kempin mukaan ollut kansiossa numero 36. Hämeenlinnan Pyhän Aleksanteri Nevskin sotilaskirkon asiakirjoja kansiossa sen sijaan oli.[21] Hautausmaan ja Ahveniston kirkon omistajuus kiinnosti myös kirkollishallitusta. Epäselvä tilanne ja kirkon jatkuva huono kunto tulevat ilmi dokumenteista ja vuosittaisten tarkastusten pöytäkirjoista.

Kirkkoherra Vladimir Nikitinskin kirje kirkollishallitukselle 5.11.1926[22]

Marraskuussa vuonna 1926 kirjeessään Suomen Kreikkalaiskatoliselle kirkollishallitukselle kirkkoherra Vladimir Nikitinski ilmoittaa, että ei ole voinut vastata hänelle Arkkipiispa Hermanin antamaa määräystä toimittaa

19 Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys.

20 Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Kansallisarkisto (KA), Helsinki. Sotasaaliskeskusosaston arkisto, Rakennusosasto, Rakennusasiakirjat. Hämeenlinna sivut 103–111: Tavastlands distrikt. I. Tavastehus och omnejd. [--] Ryska begravningsplatsen. Byggnadshandlingar: 11. Området, jämte byggnader tillhör Tavastehus stad, men disponeras utan inskränkning av ortodoxa församlingen, så länge det för sitt nuvarande ändamål användes.

21 Ibid.

22 Tieto perustuu Hanna Kempin raporttiin ja siinä olevaan lainaukseen kirkkoherra Nikitinskin kirjeestä kirkollishallitukselle 5.11.1926. Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Suomen ortodoksisen arkkipiispankanslian arkisto (SOAKA), Kuopio. Fc 6 / 1926 (mappi F 17): Kirkot, rukoushuoneet, hautausmaat ja muut kiinteistöt V.t. kirkkohra W. Nikitinskij'n kirje kirkollishallitukselle 5.11.1926 nro 153. Viite: arkkipiispa Hermanin kirje 9.4.1924 nro 83.

tämän 9.4.1924 pyytämiä tietoja ilmeisesti liittyen hautausmaahan ja kirkkoon. Syynä oli, että kirkon arkistosta ei löytynyt hautausmaata ja kirkkoa koskevia asiakirjoja. Kirkkoherra Nikitinskin mukaan seurakunnalla ei ollut koskaan omaa hautausmaata ja että se oli ottanut entisen venäläisen sotilashautausmaan ja kirkon vuonna 1918 "kapinan jälkeen". Asiakirjoja liittyen hautausmaan ja kirkon käyttöön tai omistukseen ei Nikitinski ollut löytänyt. Myöskään ei tietoa siitä, "kuka on perustanut hautausmaan ja kirkon, sekä milloin, sillä koko sotilaspääkirkon arkisto ja kalusto on otettu sotasaaliina ja missä ne nykyään ovat, on tietämätöntä."

Nikitinskin tiedot olivat lähinnä suullisia, sillä tämä valitti aikaisempien inventaarioiden ja muistiinpanojen puutetta. Ainoastaan pappismunkki Kallist oli antanut hautausmaata ja sen kirkkoa koskevaa tietoa suullisesti. Kallist oli kertonut, että kirkko ja hautausmaa olivat kuuluneet venäläiselle sotaväelle.

Hämeenlinnan kreikkalaiskatoliset eivät Nikitinskin mukaan uskaltaneet selvittää kaupunginvaltuustolta hautausmaahan ja kirkkoon liittyviä asioita, etteivät he joutuisi maksamaan niistä. Kirkkoisännöitsijänä toimineella Jakov Bascharoffilla oli Nikitinskin kirjeen perusteella tieto asiasta, koska tämä oli toiminut "siihen aikaan" samassa tehtävässä.

Kirkkoherra Vladimir Nikitinskin raportti arkkipiispa Hermanille liittyen seurakunnan tilastotietoihin vuodelta 1926[23]

Hämeenlinnan seurakuntaan kuuluvat kaupungit: Hämeenlinna, Tampere, Lahti, ja myös kaikki Hämeen läänissä olevat paikkakunnat, joissa asui kreikkalaiskatoliseen seurakuntaan kuuluvia henkilöitä. Viime vuonna väkiluku Hämeenlinnan seurakunnassa oli kolme sataa kolmekymmentäkuusi (336) henkilöä, joista kaksi sataa kolmekymmentäyksi (231) oli Suomen kansalaisia ja sataviisi (105) venäläisiä. [- -]

Seurakunnassa löytyy kolme kirkkoa: pääkirkko on Hämeenlinnassa, toinen Tampereella ja kolmas entisellä sotilashautausmaalla Hämeenlinnassa. Emäkirkolla on tarpeeksi papillisia pukuja ja kirkollisia esineitä, mutta se vaatii perinpohjaista korjausta sekä sisäpuolelta kuin myös ulkopuoleltakin. [- -]

Pieni puinen kirkko sotilashautausmaalla myöskin tuli kärsimään kapinan aikana, mutta nyt sekin on saatu kuntoon. [- -]

23 Tieto perustuu Hanna Kempin raporttiin ja siinä olevaan lainaukseen kirkkoherra Nikitinskin raportista Arkkipiispa Hermanille. Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Suomen ortodoksisen arkkipiispankanslian arkisto (SOAKA), Kuopio. Fa 1 / 1927 (mappi F 17): Hallinto. V.t. kirkkoherra V. Nikitinskij'n raportti arkkipiispa Hermanille Hämeenlinnan seurakunnan tilastotiedoista vuodelta 1926, päiväämätön.

Pöytäkirja Arkkipiispa Hermanin toimittamasta Hämeenlinnan seurakunnan tarkastuksesta 29.1.1927[24]

Epätietoisuus kirkon alkuperästä on ilmeinen myös Arkkipiispa Hermanin suorittaman tarkastuksen pöytäkirjan kirjauksen perusteella: kirkon rakentaja on sen mukaan Venäjän sotalaitos aivan kuten hautausmaankin. Pöytäkirjan mukaan Hämeenlinnan seurakunnan perustamisen myötä hautausmaasta tuli sotalaitoksen ja seurakunnan yhteistä omaisuutta. Asiakirjoja tosin ei ollut.

Kirkkoherra selitti, että arkistosta löytyvät kaste, vihkimä- ja kuolinkirjat ainoastaan vuodesta 1892 alkaen. Sitä ennen seurakunta oli siviili- sekä sotilasseurakuntana ja sen perusteella kaikki vanhemmat kirkonkirjat ovat jääneet sotasaaliina Valtiolle. Näin on sotasaaliina takavarikoitu muutakin seurakunnan omaisuutta. [- -]

Seurakunnalle kuuluu myös kaupungin ulkopuolella oleva hautausmaa, jolla seisoo pieni puinen kirkko. Tämä hautausmaa oli ennen kuulunut Venäjän sotalaitokselle ja sotalaitos on myös sen kirkonkin rakentanut. Kun perustettiin Hämeenlinnan seurakunta, niin oli tämä hautausmaa yhteinen sotalaitokselle ja seurakunnalle ja on se sittemmin jäänyt kokonaan seurakunnan käytettäväksi. Mitään asiapapereita ei kumminkaan hautausmaahan nähden seurakunnalla ole. [- -]

Hämeenlinnassa 29 p. tammikuuta 1927. Arkkipiispa Herman Piirinvalvoja M. Iltonoff, rovasti W. Nikitinskij

v.t. kirkkoherra Rovasti N. Okulov

Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomus 25.2.1927[25]

[- -] Hämeenlinnan hautausmaa on hyvässä kunnossa, sinne on rakennettu rukoushuone puinen, joka on sovitettu kirkoksi, ja tarpeen vaadittaessa papisto siinä toimittaa Liturgia Jumalanpalveluksia. Rukoushuone on huonossa kunnossa ja vaatii korjauksia. Hämeenlinnassa on vielä toinen ent. venäjän sotilashautausmaa, mutta laillisesti ei sitä ole siirretty Hämeenlinnan kr.kat. seurakunnalle, olisi tarpeellista että seurakunnanneuvosto huolehtisi mainitusta hautausmaasta. [- -]

Ensimmäisen piirivalvoja M. Iltonoff, rovasti. Kotka helmikuun 25 p:nä 1927

24 Tieto perustuu Hanna Kempin raporttiin ja siinä olevaan lainaukseen Arkkipiispa Hermanin toimittamasta Hämeenlinnan seurakunnan tarkastuksesta 29.1.1927. Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Suomen ortodoksisen arkkipiispankanslian arkisto (SOAKA), Kuopio. Fa 1 / 1927 (mappi F 17): Hallinto. Hämeenlinnan seurakunnan tarkastuspöytäkirja 29.1.1927.

25 Tieto perustuu Hanna Kempin raporttiin ja siinä olevaan lainaukseen Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomuksesta 25.2.1927. Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Suomen ortodoksisen arkkipiispankanslian arkisto (SOAKA), Kuopio. Fa 2 / 1927 (mappi F 17): Valvojat. Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomus 25.2.1927

Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomus 15.3.1928[26]

[- -] Hämeenlinnan hautausmaa on hyvässä kunnossa. Sinne on rakennettu puinen rukoushuone: joka on sovitettu kirkoksi ja jossa, tarpeen vaatiessa, seurakunnan papisto toimittaa liturgia- jumalanpalveluksia. Rukoushuone on huonossa kunnossa ja vaatii korjausta. Hämeenlinnassa on vielä entinen venäl. sotilas-hautausmaa mutta laillisesti sitä ei ole siirretty Hämeenlinnan kr.-kt. seurakunnalle. Tarpeellista olisi, että seurakunnanneuvosto huolehtisi mainitusta hautausmaasta. [- -]

Kotkassa, 15 p:nä maaliskuuta v. 1928. Ensimmäisen valvontapiirin piirivalvoja: M. Iltonoff, rovasti.

Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomus 25.2.1929[27]

[- -] Hämeenlinnan seurakunnan hautausmaa on hyvässä kunnossa. Siellä on kirkoksi sovitettu puinen rukoushuone, jossa tarvittaessa seurakunnan papisto toimittaa jumalanpalveluksia. Rukoushuone on huonossa kunnossa ja sentähden vaatii korjausta. Hämeenlinnassa on myöskin entinen venäläinen sotilas-hautausmaa, mutta laillisesti sitä ei ole siirretty kreik-katol. seurakunnalle. Katsoisin tarpeelliseksi, että seurakunnanneuvosto huolehtisi mainitusta hautausmaasta. [- -]

Kotkassa, helmikuun 25 päivänä v. 1929. I-n valvontapiirin piirivalvoja Rovasti M. Iltonoff

26 Tieto perustuu Hanna Kempin raporttiin ja siinä olevaan lainaukseen Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomuksesta 15.3.1928. Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Suomen ortodoksisen arkkipiispankanslian arkisto (SOAKA), Kuopio. Fa 2 / 1927 (mappi F 17): Valvojat Karjalan ja koko Suomen Arkkipiispalle Hermanille. Ensimmäisen valvontapiirin piirivalvojan Rovasti M. Iltonoffin Tarkastus -kertomus.

27 Ibid.. Tieto perustuu Hanna Kempin raporttiin ja siinä olevaan lainaukseen Rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomuksesta 25.2.1929.

Kirkko sairaalan naapurina

Hautaustoiminta loppui 1920-luvun lopussa ja myös jumalanpalvelukset rajoittuivat kesäaikaan, jolloin toimitettiin Johannes Kastajan juhlien palvelukset kesäkuun 24. ja elokuun 29. päivinä. Seurakunta kuitenkin huolehti hautausmaa-alueesta. Ympäristöä hoidettiin säännöllisillä talkoilla.[28]

Keuhkotautiparantolan rakentaminen alueelle 1920-luvun lopussa muutti kirkon lähiympäristöä, vaikka hautausmaa-aluetta ja kirkkoa muutokset eivät koskettaneet. Parantolan rakentamisen yhteydessä keskusteltiin myös kirkon siirtämisestä pois alueelta.[29] Erikoisena voi pitää sitä, että rovasti M. Iltonoffin tarkastuskertomuksessa 25.2.1929 ei ole mitään huomautusta liittyen parantolan suunnitteluun, joka oli tuossa vaiheessa jo pitkällä.
Hautausmaa ja kirkko liittyivät sairaalaa ympäröivään metsäiseen alueeseen, missä kävelypolut risteilivät pitkin rinteitä.

28 Leena Honkamäki, "Ahveniston kirkon uusi tuleminen", Analogi 2/2002, ss. 21-22.

29 Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

Keuhkotautiparantolaa dramaattisempi muutos oli keskussairaalan rakentaminen 1970-luvun aikana. Hautausmaa-alue säilyi kuitenkin koskemattomana.[30]

Vuosien aikana kirkko pääsi huonoon kuntoon, mistä on mainintoja piispantarkastusten pöytäkirjoissa 1970–1990-luvuilta. Kirkkoon oli murtauduttu sisään ja kirkkosalin keskellä oli pidetty nuotiota. Hautakiviä oli kaadettu ja turmeltu.[31] Tältä ajalta ovat ilmeisesti peräisin ikkunaluukut, jotka ovat yhä käytössä.

Vuoden 1990 piispantarkastuksessa todettiin jälleen kirkon huono kunto. Yhtenä syynä hoitamattomuuteen oli ilmeisesti vuosikymmeniä jatkunut epäselvyys omistajuudesta. Vaikka kirkko oli seurakunnan omaisuutta, tontin omistajana oli sen sijaan kuntainliitto. Sitä mihin käsitys kuntainliitosta hautausmaa-alueen omistajana perustui, ei ole tietoa. Vastuu kirkon rakenteiden korjauksesta oli kuntainliitolla. Kirkko ja sen ympäristö olivat ala-arvoisessa kunnossa, totesi metropoliitta Tiihon, joka esitti

30 Avoimeksi kysymykseksi jää, milloin vartiotupa on purettu. Viimeisin maininta siitä on Sotasaaliskeskusosaston Rakennusasiakirjan maininta vuodelta 1918, jossa viitataan 'rakennuksiin', ei yhteen rakennukseen. Ks. Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Kansallisarkisto (KA), Helsinki. Sotasaaliskeskusosaston arkisto, Rakennusosasto, Rakennusasiakirjat. Hämeenlinna ss. 103–111: Tavastlands distrikt. I. Tavastehus och omnejd. [--] Ryska begravningsplatsen. Byggnadshandlingar: 11. Området, jämte byggnader tillhör Tavastehus stad, men disponeras utan inskränkning av ortodoxa församlingen, så länge det för sitt nuvarande ändamål användes.

31 Honkamäki, 21-22.

kirkollishallitukselle, että kirkon tilan oli joko parannuttava tai oli harkittava sen purkamista.[32]

32 Ibid..

Ahveniston kesäkirkko

Vuonna 1996 alettiin kirkossa toimittaa jälleen jumalanpalveluksia. Kirkon huonokuntoinen lattia korjattiin vuonna 1999. Sisätilat myös kunnostettiin ja maalattiin. Praasniekkajuhlan vuonna 2002 toimitti metropoliitta Leo.[33]

Kuntainliitto on vastannut kirkon kunnostuksista. Peltikatto on uusittu ja julkisivut maalattu pellavaöljymaalilla.

Nykyisin kirkko on Hämeenlinnan ortodoksisen seurakunnan kesäkirkko, missä jumalanpalveluksia ja tapahtumia järjestetään juhannuksesta lähtien elokuun loppuun. Myös piha-aluetta käytetään tapahtumissa. Kirkko on hyvin hoidettu ja hyväkuntoinen.

33 Ibid.

Ortodoksisuus Suomessa nykyisin

Itsenäistymisen myötä Suomeen muodostui ortodoksinen vähemmistökirkko, joka vuonna 1923 siirtyi Moskovan patriarkaatin alaisuudesta Konstantinopolin Ekumeeniseen patriarkaattiin. Arkkipiispan istuin oli Sortavalassa. Jumalanpalvelusten kieleksi tuli suomi.

Suomen ortodoksinen kirkko kuuluu Konstantinopolin ekumeeniseen patriarkaattiin autonomisena arkkipiispakuntana. Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispa on arkkipiispa Leo. Arkkipiispan istuin siirtyi vuoden 2018 alussa Kuopiosta Helsinkiin. Samalla arkkipiispa Leon kirkolliseksi arvonimeksi tuli Helsingin ja koko Suomen arkkipiispa.

Suomessa ortodoksinen kirkko ja luterilainen kirkko ovat valtionkirkkoja eli valtiosta taloudellisesti ja hallinnollisesti riippuvaisia kirkkokuntia. Ortodoksinen kirkko on luterilaisen kirkon jälkeen Suomen toiseksi suurin kirkkokunta. Siihen kuuluu noin 60 000 ihmistä eli 1,1 prosenttia suomalaisista.

Hämeenlinnan ortodoksinen seurakunta toimii Hämeenlinnan lisäksi Forssassa, Hattulassa, Humppilassa, Janakkalassa, Jokioisilla, Lopella, Somerolla, Tammelassa, Urjalassa ja Ypäjällä. Seurakunnassa on noin 1000 jäsentä. Hämeenlinnassa sijaitsevan pääkirkon ja Ahveniston kesäkirkon lisäksi seurakunnalla on toimintakeskus Forssassa.

Lähteet:
"Hämeenlinnan ortodoksinen seurakunta", https://hmlortodoksinen.fi (22.10.2018)
"Ortodoksinen kirkko Suomessa", https://ort.fi/tutustu-ortodoksiseen-kirkkoon/ortodoksinen-kirkko-suomessa

Sanasto

Analogi
Kaltevaa lukupöytää eli analogia käytetään jumalanpalveluksissa tekstien lukemisessa. Paitsi pyhien kirjojen alustana analogi voi olla myös ikonin tai ristin aluspöytänä. Analogi on usein peitetty käspaikalla eli pellavasta tehdyllä, koristellulla pöytäliinalla.

Ikoni
Ikoni on pyhä kuva, ikkuna iäisyyteen - näkymättömään, hengelliseen maailmaan. Ikoni on uskonnon harjoittamiseen käytettävä esine, ei perinteinen taide-esine. Usein ikonit on maalattu puulevylle. Ne voivat olla liikuteltavia tai osa kirkkojen seinämaalausta tai mosaiikkia. Ikonit esittävät usein Kristusta, Jumalanäitiä, Pyhiä, enkeleitä tai kirkkovuoden juhla-aihetta. Joskus ikoni on peitetty koristellulla metallilevyllä eli riisalla niin, että vain osa, esimerkiksi kasvot ja kädet, ikoniin kuvatusta henkilöstä on näkyvissä.

Ikonostaasi
Ikonostaasi eli kuvaseinä erottaa kirkkosalin alttarista, joka sijaitsee ikonostaasin takana. Ikonostaasi kuvaa kirkon osien merkitystä: kirkkosali on ihmisten maailma, alttari on taivasta. Ikonostaasi tekee näkymättömän näkyväksi, paljastaa maallisissa kuvissa taivaallisia asioita.

Alunperin ikonostaasin kohdalla oli kivinen seinä, johon alettiin ripustaa kuvia. Ikonostaasi syntyi, kun kuvat jäivät pysyvästi seinälle. Nykyiset ikonostaasit ovat puurunkoisia. Niiden alkuperä on Venäjällä. Ikonostaasissa ikonit on Suomessa tyypillisesti ryhmitelty kahteen kerrokseen. Alimpana on rukous- eli palvontakerros. Sen keskellä sijaitsevat Kuninkaan eli Pyhät ovet, joihin on kuvattu jumalansynnyttäjän ilmestys ja neljä evankelistaa. Kuninkaan ovien yläpuolella on usein Pyhä ehtoollinen. Kuninkaan ovien molemmin puolin olevien ikonien – vasemmalla on yleensä Neitsyt Maria, Jumalansynnyttäjä, ja oikealla puolella on Kristuksen ikoni – vieressä ovat ns. diakonin ovet, jotka on usein nimetty myös ilmansuunnan mukaan 'eteläiseksi' ja 'pohjoiseksi' oveksi. Niissä on esitetty arkkienkelit tai joku alkukirkon diakoneista. Oikeanpuoleisimpaan ikoniin on usein kuvattu kirkon nimikkopyhimys.

Ikonostaasin toisen kerroksen muodostaa kolmen ikonin ns. Deisis-sarja, jossa keskellä on Kristus ja sen molemmin puolin Jumalansynnyttäjä ja Johannes Kastaja. Muihin ikoneihin on kuvattu apostoleja, pyhiä tai ylienkeleitä.

Kliiros
Kliiros on solean molemmilla laidoilla, ikonostaasin ja kirkkosalin välissä oleva osa, jossa lukijat ja laulajat seisovat. Jos jumalanpalveluksessa on kaksi kuoroa, toinen kuoroista laulaa oikealla kliiroksella ja toinen vasemmalla.

Ortodoksinen jumalanpalvelus
Ortodoksisessa jumalanpalveluksessa ja toimituksissa seistään. Vanhuksille ja huonokuntoisille on salissa kuitenkin penkit. Jumalanpalveluksessa oleminen ei ole muodollista, vaan sen aikana voi liikkua, tilaisuudesta voi myös poistua kesken. Myös pappien käyttäytyminen on epävirallista ja vähäeleistä. Jumalanpalveluksen teksteistä useimmat luetaan laulavalla lukutavalla, jolloin lukija ei voi esittää omaa tulkintaa tekstistä. Ikonien eteen sytytetään tuohuskynttilöitä, jotka kuvaavat rukousta. Jumalanpalveluksen toimittaa pappi. Suitsuttaminen kuuluu jumalanpalvelukseen useassa eri vaiheessa.

Pyhät
Pyhällä tarkoitetaan Pyhän synodin pyhäksi julistamaa henkilöä. Pyhäksi julistaminen eli kanonisointi voi perustua mm. ihmetekoihin elämän aikana tai sen jälkeen, elämän esimerkillisyyteen tai marttyyrikuolemaan.

Sakramentit
Ortodoksisen kirkon seitsemän sakramenttia ovat kaste, mirhavoitelu, ehtoollinen, avioliittoon vihkiminen, rippi, papiksi vihkiminen ja sairaan voitelu. Lisäksi kirkollisia toimituksia ovat kodin, peltojen, tehtaan yms. siunaaminen. Vedenpyhityksessä siunataan koko luonto. Papit toimittavat pyhät toimitukset.

Solea
Solea on kirkkosalin ja ikonostaasin väliin jäävä, muutaman askelman kirkkosalia korkeammalla oleva alue. Joissakin kirkoissa solea on erotettu kaiteella muusta kirkkosalista. Ehtoollinen jaetaan yleensä solealta.

Ahveniston kirkko elokuussa 2018.
Valokuvaaja Ari Kakkinen.

2 Ahveniston ortodoksikirkon nykytila, säilyneisyys ja arvottaminen

Nykytila

Ympäristö

Lähiympäristöä hallitsee laaja, eri aikoina rakentunut Kanta-Hämeen keskussairaala-alue. Sen itäpuolella on Ahveniston hautausmaa.

Kirkon alueelle saavutaan sairaalan puolelta, pohjoisen suunnasta. Käynti kirkkomaalle on vanhasta vahtituvasta ja portista muistuttavan kivipaaden vierestä. Kirkon sisäänkäynnille johtaa polku.
Kirkko sijaitsee luonnontilaisessa metsikössä. Puusto on havupuuvaltaista, mutta kirkon lähiympäristössä kasvaa myös suurikokoisia lehtipuita.

Kirkkoon kuuluu pieni hautausmaa vanhoine hautoineen. Osaa haudoista rajaavat kivipaadet ja kettingit. Hautakivet ovat pääasiassa pystysuuntaisia, paasimaisia. Vaikka haudat ovat luonnontilaisia, ympäristöstä näkee, että siitä on pidetty huolta.

Ilmakuva Kanta-Hämeen keskussairaalan alueelta 2017. Maanmittauslaitos. Kirkon sijainti ympyröity.

Vasemmalla ylhäällä Ahveniston kirkkomaan portti ja alhaalla saapumissuunta pohjoisesta sairaalan pysäköintialueelta kirkolle elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Oikealla: hautapaasi kirkkomaalla. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ulkoarkkitehtuuri

Suorakaiteen muotoinen kirkkorakennus sijoittuu itä-länsisuuntaisesti. Rakennuksen pitkillä sivuilla on kolme T-karmi-ikkunaa, joiden alaosassa on kapea, vaakasuuntaisella listalla erotettu ruutu. Satulakatto on aumattu alttarinpuoleisesta päädystä. Kirkon sisäänkäynti on länsipäädyssä. Ovelle johtavat puiset portaat.

Puurakenteisen kirkon sokkeli on huomattavasti ulompana julkisivulaudoitusta. Graniittisen sokkelin pystypinta on levytetty. Sokkelin näkyviin jäävän vaakasuuntaisen ”hyllyn” päällä on pelti. Vaakasuuntaiset listoitukset jakavat julkisivupintaa. Sokkelin päällä ja ikkunoiden alareunan korkeudella kulkee vaakalista, jonka alapuolen laudoitus on pystysuuntainen. Yläosan laudoitus on vaakasuuntainen. Räystään alla on koristelista. Vaakalistat ovat sävyltään tumman sinivihreät kuten ikkunoita kehystävät pysty- ja vaakasuuntaiset palkistot. Ikkunoiden ulkopuolelta vihreät luukut poikkeavat sävyltään listoituksista.

Länsipääty, johon sisäänkäynti sijoittuu, on eteisosineen ja kellotorneineen muuta rakennusta hieman kapeampi. Tämän eteisosan voimakkaasti ulkoneva räystäslinja on vähän kirkon satulakaton räystästä korkeammalla. Se muodostaa jalustan tornille: räystään yläpuolella, kolmella eri sivulla olevien päätykolmioiden keskeltä nousee pohjaltaan neliönmuotoinen kellotorni. Pohjaltaan suorakaiteen muotoisen eteisosan voi myös hahmottaa poikittain kirkkoon nähden sijoittuvana kappaleena. Sisäänkäynnin yläpuolella oleva päätykolmio hahmottuu tällöin paitsi tornin jalustaksi myös sisäänkäyntiä suojaavaksi katokseksi. Sitä korostaa päätykolmion huipun päälle sijoittuva pieni kolmionmuotoinen ikkuna tornin alaosassa, samassa linjassa sisäänkäynnin kanssa.

Tornin juuressa, kellotilan luukullisten ikkuna-aukkojen yläpuolella, ulkonevan räystään päällä on myös kolmiot jokaisella sivulla. Niiden päällä kapenee tornin huippu risteineen.

Itäpäässä, alttarin yläpuolella olevan kahdeksankulmaisen kupolin jalusta on verhottu vaakasuuntaisella laudalla. Räystään alla kiertää vaakasuuntainen, sinivihreä lista. Kupolin päällä on vielä pieni, kahdeksankulmainen lanternimainen kupu. Sen sivut on verhottu pystysuuntaisella laudalla.

Ylhäällä: Ahveniston kirkko elokuussa 2018. Vasemmalla, alttarin päällä kahdeksankulmainen kupoli ja oikealla, eteistilan päällä kellotorni. Kirkon katteena on konesaumattu pelti jalkaränneineen. Kattoa ei ole maalattu uuden peltityön jälkeen. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Oikealla: Ahveniston kirkon sisäänkäynti ja kellotorni elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Vasemmalla: Ahveniston kirkon ikkunaluukkujen sulkumekanismi kuvattuna elokuussa 2018. Ikkunoiden yläpuolella oleva vaakapalkki ulkonee voimakkaasti. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Oikealla: Ulko-oven vetimet ulkopuolelta (vasen) ja sisäpuolelta (oikea). Valokuvaaja Satu Niemi.

Vasemmalla:
Alttarin yläpuolinen kahdeksankulmainen kupoli. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla: Ulko-oven listoitusta. Valokuvaaja Satu Niemi.

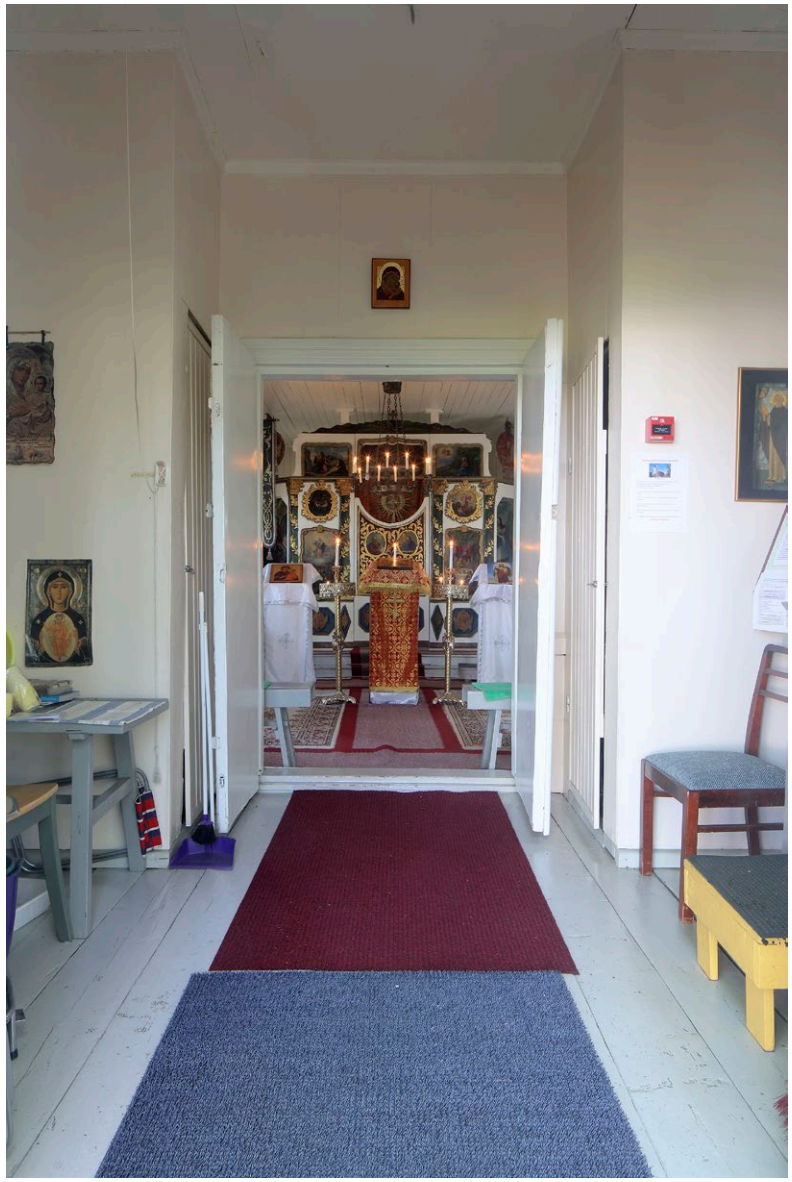
Kirkko idästä päin elokuussa 2018. Taustalla puiden lomasta pilkottaa Kanta-Hämeen keskussairaala. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Sisätilat

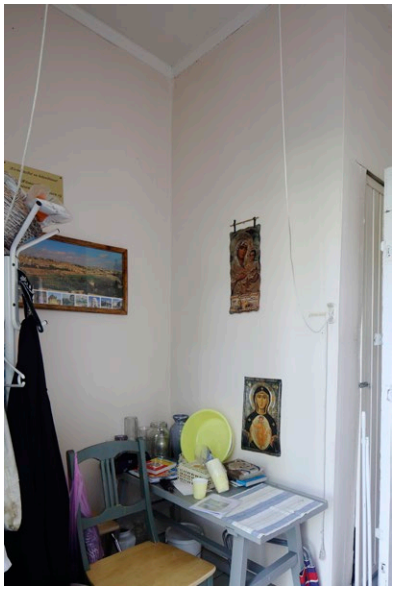
Eteisosa

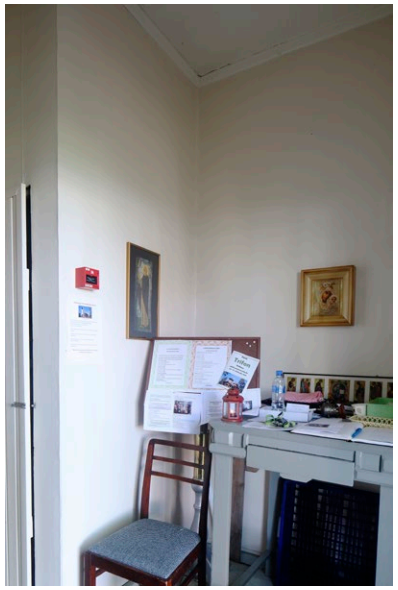
Muuta rakennusta hieman kapeampaan eteisosaan käydään pariovista. Huoneen kalustuksena on kaksi pöytää. Kaksi kulmaa molemmin puolin huonetta kaventavat eteisen kirkkosalin puolella symmetrisesti. Oikealla puolella on varastotila, jossa säilytetään katafalkkia. Vasemmalta puolen johtavat portaat kellotorniin.

Lattia on vaalean harmaaksi maalattu lautalattia. Myös jalkalistat ovat harmaat. Seinät on pinnoitettu ohuella levyllä, mahdollisesti vanerilla, joka on maalattu väriltään kellertävän valkoiseksi, hieman kiiltäväksi.

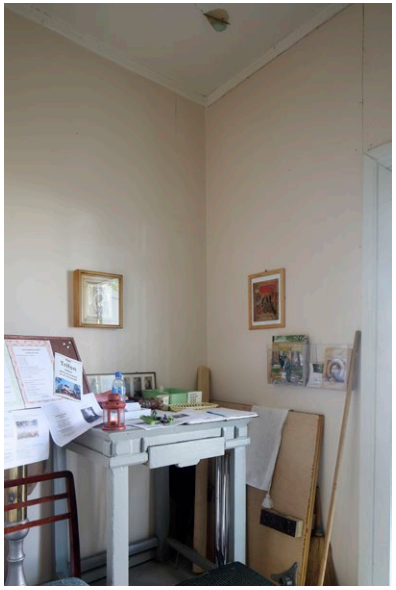
Oikealla: Näkymä kirkon eteisosasta kirkkosaliin elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

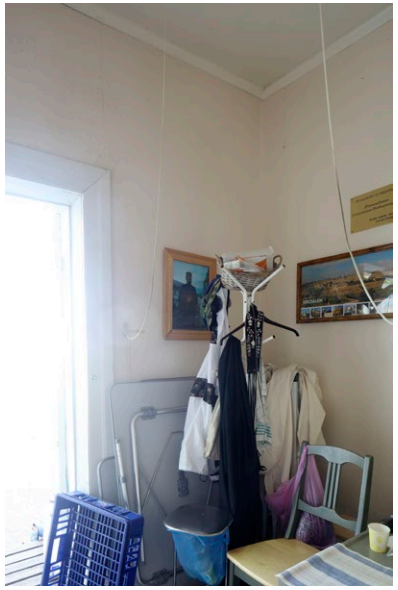

Vasemmalla: Kirkon eteisosa kuvattuna elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Oikealla: Kirkkosaliin johtava ovi. Valokuvaaja Satu Niemi.

Alla: Kirkkosaliin johtavan oven sarana. Valokuvaaja Satu Niemi.

Kirkkosali

Eteisestä kirkkosaliin johtavat pariovet. Yksilaivainen kirkkosali on ikonostaasin rajaamaa alttaria lukuunottamatta avointa tilaa. Takaosan ainoat kalusteet ovat seinustan puiset, nojattomat penkit sekä analogit ikoneille ja kirjoille.

Ikonostaasin edustan solea on kaksi askelmaa korkeammalla kirkkosalia. Keskellä salia olevien portaiden molemmin puolin jäävät kliirokset on rajattu puisilla kaiteilla. Niiden aavistuksen kaartuvat muodot viittaavat niiden olevan alunperin mahdollisesti laivasta tai muusta rakennuksesta. Oikean puoleinen kliiros on varattu kuorolle.

Ikonostaasi erottaa alttarihuoneen kirkkosalista. Korkeudeltaan ikonostaasi on noin kaksi metriä. Ikonostaasin seinärakenne taittuu symmetrisesti molemmilla sivuilla kolmeen osaan niin, että ulkoseinien kohdalla ikonostaasi on etäämpänä. Keskiosastaan ikonostaasi on korkeampi: siihen sijoittuu kolme kuvaa. Taitekohdan päällä on molemmilla puolilla medaljonkikoristeet. Ikonostaasin keskelle sijoittuvan, alttarille johtavan pyhän portin (t. kuninkaan ovien) suojana on verhot. Pyhän portin oviin on maalattu neljä apostolia. Ikonostaasi on tuettu kahdesta kohdasta kattoon.

Kirkkosalissa on molemmilla seinillä kaksi ikkunaa. Yksilasisten T-karmi-ikkunoiden alaosassa on matala vaakajako. Heloitukset ovat vanhat, mahdollisesti alkuperäiset. Ikkunoiden karmit ja listat sekä ikkunapenkki on maalattu valkoiseksi. Ikkunoiden molemmin puolin on seinärakenteen lävistävät reiät ulkoluukkujen kiinnittämiseksi.

Kirkkosalin lautalattia on maalattu vaalean harmaaksi. Maton alla on jälki nuotiosta ajalta, kun kirkkoa käytettiin majailuun.

Myös jalkalistat ovat harmaat. Seinissä on valkoiseksi maalattu helmiponttilaudoitus. Myös katto on paneloitu ja maalattu valkoiseksi. Keskelle kattoa on ripustettu pronssinen kynttiläkruunu.

Viereinen sivu: Ahveniston kirkon kirkkosali ja ikonostaasi pyhän oven ollessa kiinni elokuussa 2018. Vasemman puoleisella kliiroksella oleva kirkkolippu on kiinnitetty puutangon päähän. Tyypillisesti lippuja on kaksi ja niitä säilytetään kliiroksilla, usein molemmin puolin kirkkosalia.[1] Valokuvaaja Ari Kakkinen.

1 Hanna Kemppi, Kielletty kupoli, avattu alttari. Venäläisyyden häivyttämien Suomen ortodoksisesta kirkkoarkkitehtuurista 1918 – 1939, Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 123, Tampere2017, s. 347

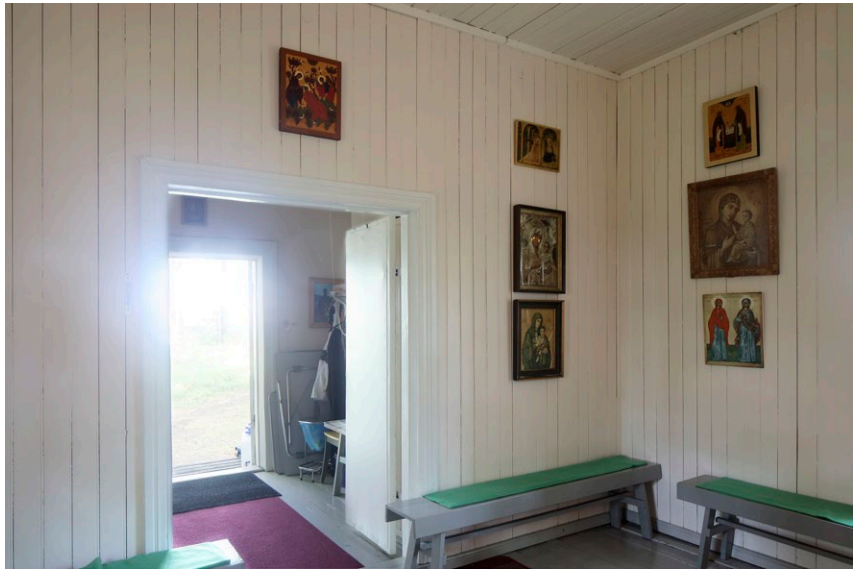

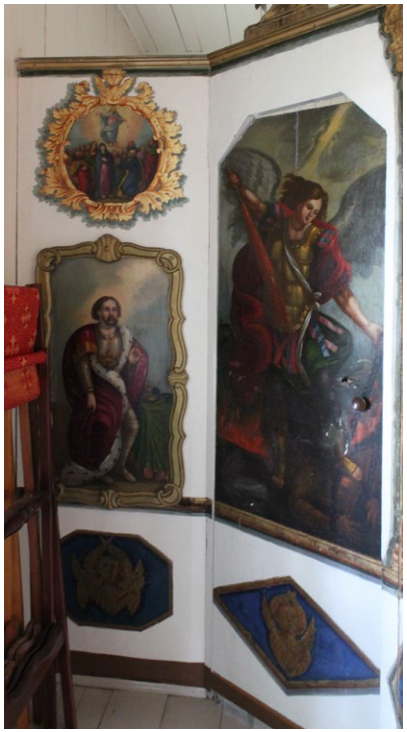
Oikealla ja vasemmalla: kirkkosali elokuussa 2018. Kirkkosalin seinille on ripustettu useita ikoneja. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Kirkon ikonostaasi on peräisin 1840-luvulta, venäläisestä sotalaivasta. Sen vuoksi sen oikeassa laidassa oleva ikoni ei ole kirkon oma suojeluspyhä, vaan merenkävijöiden suojelija. Kirkon oma nimikkoikoni on maalattu 2000-luvulla. (Lähde: Ahveniston ortodoksinen kirkko, Hämeenlinnan ortodoksinen seurakunta)

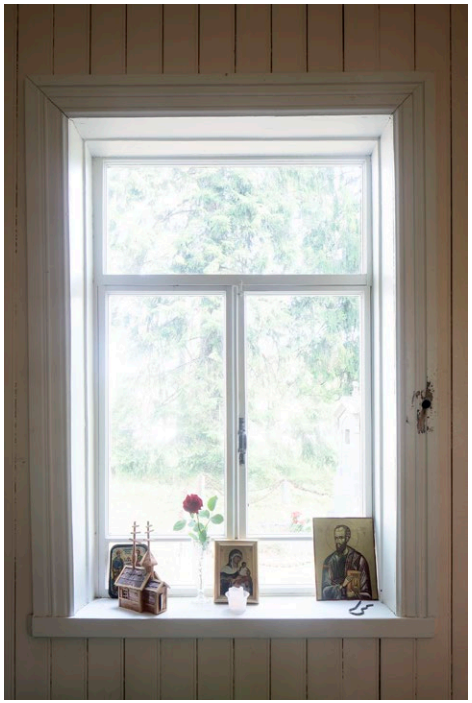

Ylhäällä vasemmalla ja oikealla: Ikkunoiden puitteet ja listoituksia. Pystylistassa ikkunan oikealla puolella oleva reikä on ikkunaluukkujen sulkumekanismia varten. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

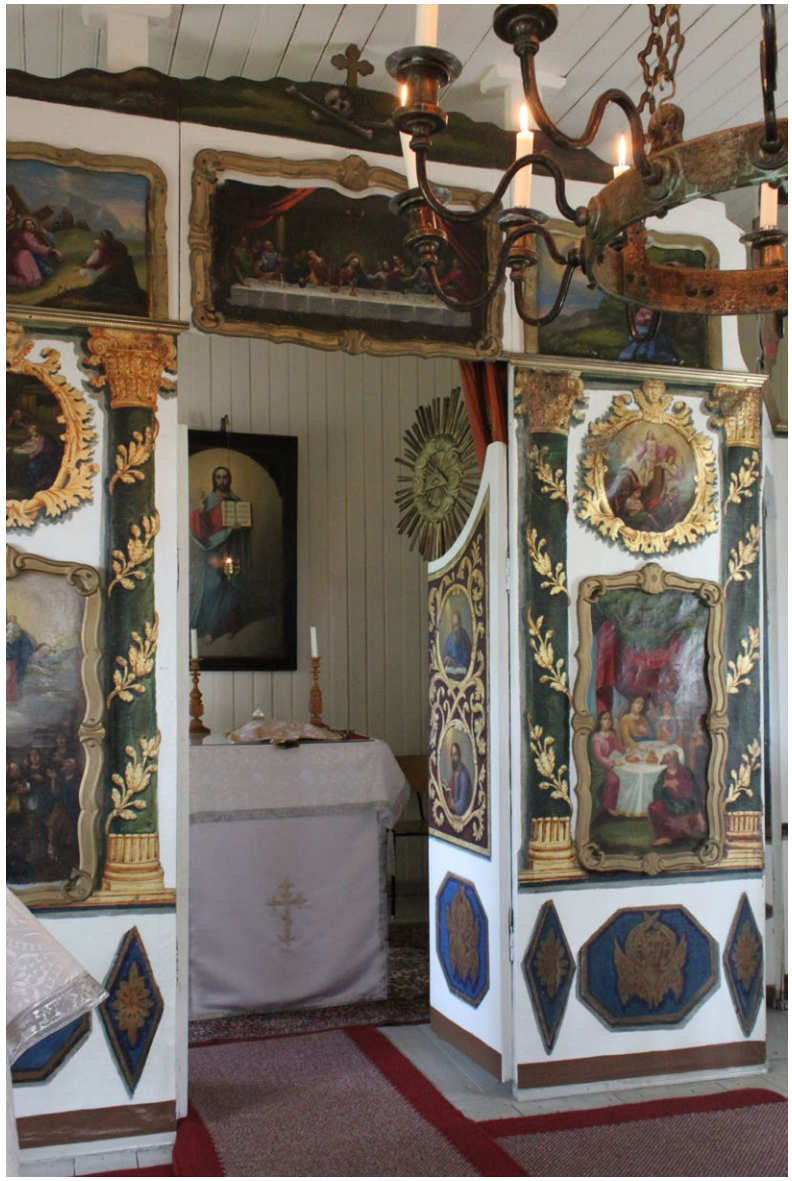
Ylhäällä vasemmalla: kirkkolippua kannattelevan puutangon kiinnitys ja kliirossin balustradia. Ylhäällä oikealla: Kirkkosalin pronssinen kattokruunu. Oikealla alhaalla: Nuotion jälkiä kirkkosalin lattiassa. Valokuvaaja Satu Niemi.

Alttarihuone

Alttarihuone on ikonostaasin takana ja sinne kuljetaan kuninkaan ovista. Pyhä pöytä sijoittuu keskelle huonetta, samaan linjaan kuninkaan ovien kanssa. Takaseinän keskellä on alttaritaulu.

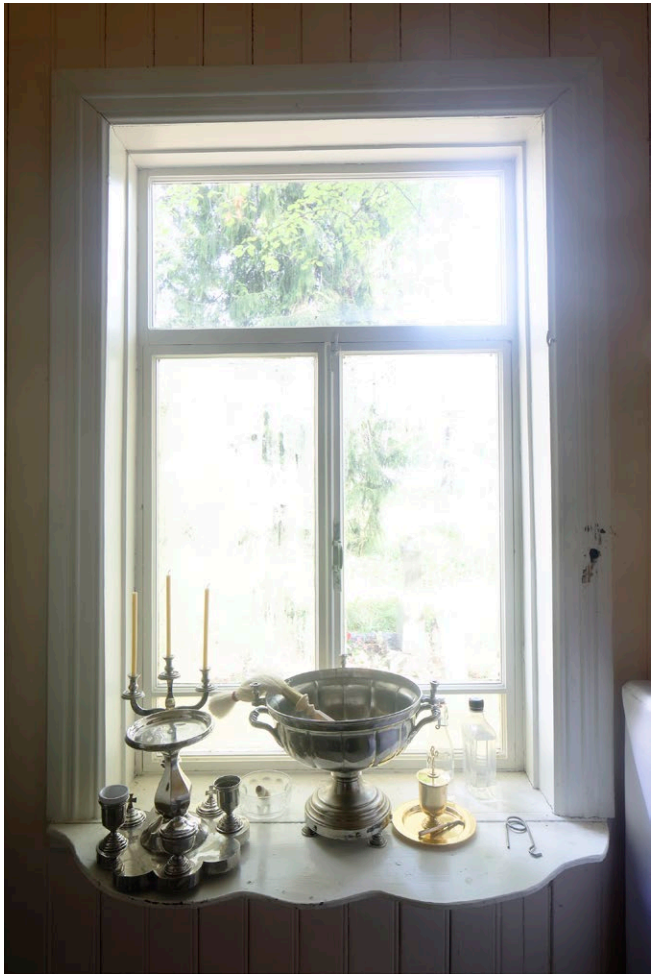
Molemmilla sivuseinillä on vastaavanlaiset ikkunat kuin kirkkosalissa. Vasemman puoleisen ikkunan lasi on himmennetty ja ikkunapenkki on muotoiltu symmetrisesti aaltoilevaksi pöytämäiseksi ulokkeeksi.
Lattiat, seinät ja katto ovat vastaavat kuin kirkkosalissa.

Näkymä kirkkosalista alttarille pyhän oven ollessa auki elokuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

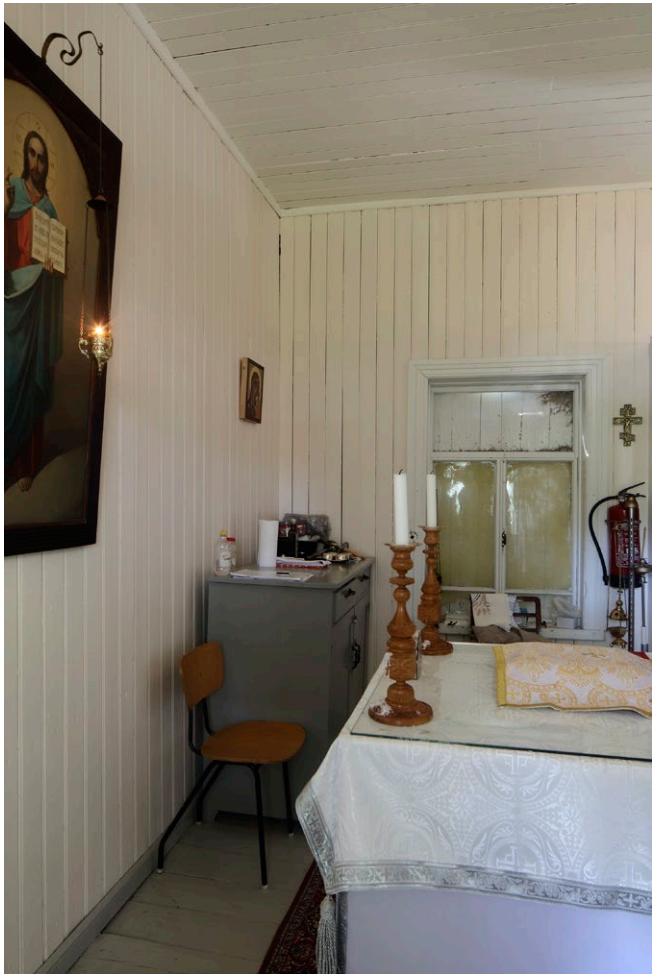
Alttarihuone elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alttarihuoneen toisen ikkunan pöytämäinen ikkunapenkki. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Pyhä pöytä. Valokuvaaja Satu Niemi.

Alttarihuone. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alttarihuoneen kalusteita elokuussa 2018.
Valokuvaaja Satu Niemi.

Vasemmalla ja keskellä: Ikonostaasin takaosaa. Valokuvaaja Satu Niemi.

Alttarihuoneen kirkkosalista päin katsottuna oikeanpuolimmaisen ikkunan ja ikkunaluukun väliin on pesiytynyt ampiaisia. Elokuu 2018, valokuvaaja Satu Niemi.

Ullakko ja kellotorni

Kellotorniin pääsee kapeaa porrasta eteistilasta. Kellotornin alempi taso on toiminut sakastina. Seinillä on ripustuskoukkuja. Ainoa ikkuna on pieni kolmioikkuna sisäänkäynnin yläpuolella. Lautaseinät on osittain verhottu tekstiilillä. Lattia on peitetty muovimatolla. Tilasta pääsee kirkon ullakkotilaan, jonka kattorakenteesta erottuu alttarin yläpuolella olevan kahdeksankulmaisen kupolin konstruktio.

Ylimpänä on itse kellotila, josta luukut avautuvat neljään suuntaan. Lautaverhouksen sisäpinta on käsittelemätöntä.

Kellotornin alemmalta tasolta ylemmälle johtavat tikasaskelmat ja kirkon sisäänkäynnin yläpuolinen kolmioikkuna. Valokuvaaja Satu Niemi.

Yllä: Kirkon kattotuoleja. Yläpohjassa ei ole eristystä, kattopelti on nähtävissä koolauksen väleistä.

Vasemmalla: Porrasaukko kellotornin alemmalta tasolta alaspäin. Valokuvaaja Satu Niemi.

Yllä: Kirkon kattorakenteita kuvattuna itäpäädystä kellotornille päin elokuussa 2018. Kuvan vasemmassa laidassa alttarin yläpuolista kupua kannattavia rakenteita. Kuvan oikeassa laidassa välipohjarakennetta on avattu ja näkyviin ovat paljastuneet kirkkosalin alakaton laudat. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla ylhäällä: Avatusta välipohjasta näkyvät kirkkosalin alakaton laudat. Kuva ullakkotilassa kellotornin juurelta itään. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla alhaalla: kahdeksankulmaista kupolia kannattavia rakenteita. Valokuvaaja Satu Niemi.

Vasemmalla: Kellotornin rakenteita elokuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla ylhäällä: Kellotornin sisätilaa elokuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla alhaalla: Kirkonkellot elokuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Säilyneisyys

Huolimatta ympäristön muutoksista, kirkko ja hautausmaa ovat säilyneet kokonaisuutena. Vaikka hautausmaa ei enää toimi sotilashautausmaana, on kirkon käyttö jatkunut vuodesta 1894 lähtien – tosin välillä jumalanpalvelustoiminta on ollut hyvin vähäistä.
Kirkkorakennus on rakenteiltaan, materiaaleiltaan ja tiloiltaan lähes täysin alkuperäinen lukuun ottamatta pintoja. Korjaukset on tehty perinteisin materiaalein ja menetelmin. Ainoa isompi muutos on julkisivuissa näkyvä sokkelien levyttäminen. Levytys on kuitenkin poistettavissa ja alkuperäinen kivisokkeli voidaan niin halutessa palauttaa.
Kirkkosalin keskeisin elementti ikonostaasi on alkuperäinen. Myös kynttiläkruunu ja kliiroksen kaiteet ovat alkuperäiset. Muun kalustuksen alkuperästä ei ole varmaa tietoa. Kalusteista monet ovat kuitenkin selvästi 1900-luvun alkupuoliskolta.

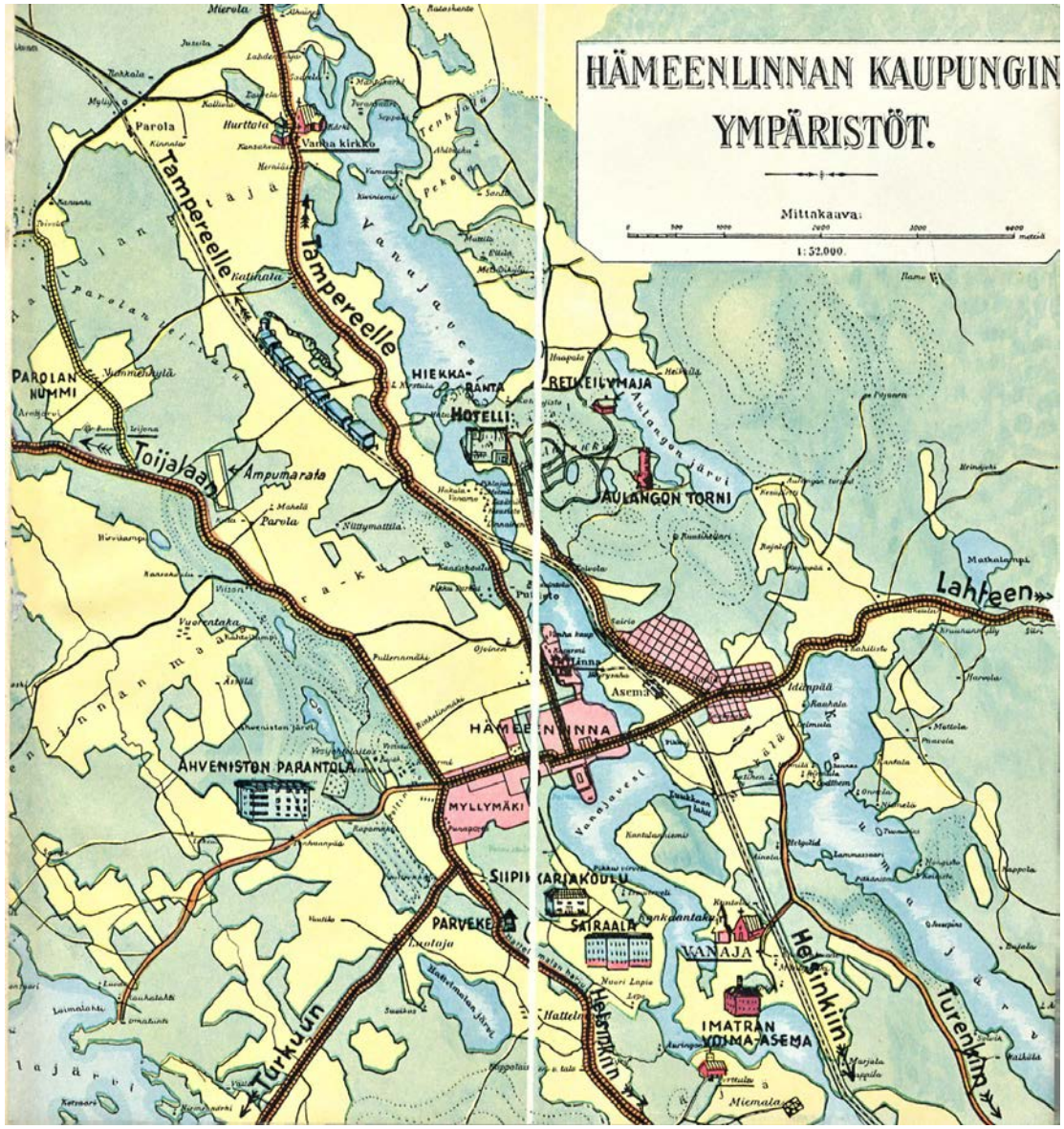
Arvottaminen

Kirkon ja hautausmaan säilyminen on osoitus yhteisön merkityksestä tradition jatkumiselle suurista poliittisista ja ympäristöön kohdistuneista muutoksista huolimatta. Venäläiseksi sotilashautausmaaksi perustettu hautausmaa on alueen vanhinta toiminnallista kerrostumaa. Kirkko puolestaan on alueen vanhin rakennus. Arkkitehtonisesti kirkko on sopusuhtainen ja tyypillinen pitkäkirkko. Merkityksellistä sen arkkitehtuurissa on materiaalien alkuperä, unohtamatta myöskään ikonostaasin historiaa.

Sekä hautausmaa että kirkko liittyvät Hämeenlinnan paikalliseen historiaan ja myös Suomen historiaan suhteellisen pitkän ajanjakson aikana. Kirkon ja alueen säilyminen on pitkälti seurakunnan toiminnan – ortodoksisen perinteen ja talkoiden – tulosta. Kokonaisuus on kulttuurihistoriallisesti merkittävä.

OSA II

AHVENISTON KEUHKOTAUTIPARANTOLA

Opaskartta Hämeenlinna-Aulanko-matkailuoppaasta vuodelta 1939. Julkaisija: Suomen Matkailijayhdistyksen Hämeenlinnan osasto. Helsingin yliopiston kirjasto.

1 Keuhkotauti ja keuhkotautiparantolat Suomessa

Keuhkotaudista ja sen hoidosta

Tuberkuloosi on mycobacterium tuberculosis -bakteerin aiheuttama sairaus, jota on esiintynyt ilmeisesti läpi ihmiskunnan historian. Keskeisin ihmisen tuberkuloosin muodoista on keuhkotuberkuloosi, jonka ohella on esiintynyt luu- ja niveltuberkuloosia, selkärankatuberkuloosia, imusolmuketuberkuloosia eli risatautia, ihotuberkuloosia ja munuaistuberkuloosia. Kuolinsyynä merkittävimpiä olivat miliaarituberkuloosi eli ”lentävä keuhkotauti” tai aivokalvotuberkuloosi.[1]

Tauti ymmärrettiin tartuntavaaralliseksi 1700-luvun lopulla. Vuonna 1782 Napolissa julkaistiin säännös, jonka mukaan lääkäreiden tuli tehdä ilmoitus keuhkotautia sairastavista, jotta heidät voitiin eristää sairaaloihin. Englannissa keuhkotautiin sairastuneita hoidettiin erillisissä kuumesairaaloissa.
1800-luvun aikana Englannin ja Ranskan rannikkoseuduille alettiin perustaa toipilaskoteja sekä lapsille että aikuisille. Ne olivat esikuvia vuosisadan puolivälistä alkaen perustetuille keuhkotautiparantoloille. Maaperän kosteutta pidettiin yhtenä syynä keuhkotaudille, mistä syystä parantolat sijoitettiin ilmastoltaan suotuisaan ja kuivaan vuoristoon.[2]

Kun saksalainen Robert Koch (1843–1910) löysi keuhkotaudin aiheuttavan *mycobacterium tuberculosis* -bakteerin, mahdollisti se taudin hoidon kehittämisen. Nykyään keuhkotauti on Suomessa harvinainen 1900-luvun valistustyön, rokotusten ja kehittyneen lääkehoidon ansiosta. Tautitapauksia on alle 300 vuodessa. Tuberkuloosi on yhä yleinen kehittyvissä maissa. Vuosittain tuberkuloosiin sairastuu noin 9 miljoonaa ihmistä.

Levinneisyys Suomessa

Koska tautia esiintyi tietyissä suvuissa ja taloissa, Suomessa keuhkotaudin syinä pidettiin pitkään sairauden perinnöllisyyttä ja epäterveellisiä asuinoloja. Väkilukutaulujen mukaan Suomessa ”rintatautiin ja keuhkotautiin” kuoli vuosina 1751 – 1773 yhteensä 26847 henkeä eli 2,3 promillea asukkaista. Vuoteen 1810 mennessä kuolleisuus keuhkotautiin oli alempi, noin 1,6–1,8 promillea väestöstä. Kaupungeissa kuolleisuus oli korkeampi: 1770-luvulla 2,9 promillea ja 1810 mennessä 4,3 promillea.[3]

Väkilukutaulujen kuolinsyiden perusteella keuhkotauti oli yleisintä Lounais-Suomessa, Pohjanmaalla ja Laatokan ympäristössä, mistä tauti levisi sisämaahan ja pohjoiseen. Tautiin sairastuneiden määrää ei voi täysin varmuudella päätellä kuolleisuuden perusteella. On arvioitu, että sairastuneita on ollut 5-10 -kertainen määrä kuolleisiin verrattuna.[4]

1800-luvun aikana kuolleisuus keuhkotautiin Suomessa kasvoi. Se oli suurempi kaupungeissa kuin maaseudulla. Esimerkiksi 1850-luvulla kuolleisuuden ollessa korkeimmillaan kaupungeissa kuolleisuus oli 4,7 promillea. Hämeenlinnassa kuolleisuus keuhkotautiin oli 1840-luvulla jopa 8,6 promillea. Hämeessä kuolleisuus oli 10 000 asukasta kohden 26,99 henkeä, hieman alle maan keskiarvon.[5]

Syyksi taudin leviämiselle arveltiin epähygieenisiä oloja ja tietämättömyyttä ja välinpitämättömyyttä sekä väestön aikaisempaa suurempaa liikkuvuutta ja kasvavan teollisuuden epäterveellisiä työolosuhteita.

1 Arno Forsius, "Tuberkuloosin ja sen hoidon historiaa". URL: www.saunalahti.fi/arnoldus/tubercul.html

2 Ibid.

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

Keuhkotaudin levinneisyydestä alettiin Suomessa huolestua vasta 1880-luvulla, kun keuhkotautikuolleisuus oli alkanut kasvaa vuosi vuodelta. Tuolloin alkoi Suomessa keskustelu tuberkuloosiparantoloiden perustamiseksi.[6]

1900-luvun alussa keuhkotauti oli yleisin kuolinsyy Suomessa. Käytännössä tautiin menehtyi yksi suomalainen tunnissa. Samaan aikaan kun muissa Pohjoismaissa kuolleisuus keuhkotautiin oli jo kääntynyt laskuun, kuolleisuus Suomessa jatkoi nousemista.[7]

6 Ibid.

7 Minna Harjula, Terveyden jäljillä. Suomalainen terveyspolitiikka 1900-luvulla, Tampere University Press, 2007, ss. 21-22. URL: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68037/terveyden_jaljilla_2007.pdf?sequence=3&isAllowed=y (20.8.2018)

Kansanvalistusta

Suomen lääkäriseura laati perusteellisen ohjelman taudin leviämisen ehkäisemiseksi vuonna 1893. Se perustui pitkälti työväestölle kohdistettuun valistustyöhön ja hygieniaan. Työväkeä tuli sivistää muun muassa lattioille sylkemisen vaaroista, työhuoneiden seinille tuli kiinnittää keuhkotaudista kertovia julisteita, työntekijöille tuli järjestää sylkyastioita, verstaiden ja asuntojen seinien paperoiminen piti kieltää ja asunnot tuli maalata vuosittain. Asumishygienia – pääseminen eroon ahtaista asumisoloista ja huonosta sisäilmasta – oli osa ohjelmaa, joka pyrki myös muiden tartuntatautien kuten lavantaudin torjumiseen.[8] Valistusyöhön osallistui myös Suomen Terveydenhoitoyhdistys, joka oli perustettu 1888.

Merkittävää työtä tuberkuloosin torjumisessa teki Suomen tuberkuloosin vastustamisyhdistys, joka perustettiin vuonna 1907. Se keräsi varoja kansanvalistukseen joulumerkeillä, joita alettiin myydä vuodesta 1912 alkaen. Kerätyillä varoilla yhdistys perusti joulumerkkikoteja, joihin sijoitettiin tuberkuloosiin sairastuneiden äitien vastasyntyneitä lapsia. Näin voitiin estää taudin lähes varma leviäminen lapseen. Yhdistys myös perusti ja ylläpiti parantoloita, vaikka ensisijaisesti se huolehti ihmisten valistamisesta keuhkotaudin leviämisen ja tartunnan saamisen estämiseksi. Myöhemmin yhdistys otti tehtäväkseen avohoidon kehittämisen. Se järjesti vuodesta 1913 alkaen tuberkuloosihoitajakursseja sairaanhoitajille ja diakonissoille.[9]
Kurssiin sisältyneessä käytännön työssä perehdyttiin mm. tuberkuloosin joukkotarkastusten järjestämiseen.

8 Harjula, ss. 26-28.

9 Arno Forsius, "Suomalaiset joulumerkit ja joulumerkkikodit", URL: www.saunalahti.fi/arnoldus/joulumer.htm

Ensimmäiset keuhkotautiparantolat Suomessa

Eurooppalaisten parantoloiden hoitotulokset olivat esikuvana, kun keskustelu parantolan perustamiseksi käynnistyi Suomessa. Julkisessa keskustelussa parantolan sijaintipaikaksi ehdotettiin mm. Kajaanin lähellä sijaitsevaa Karolineburgia, Hyvinkäätä ja Hollolan Tiirismaata, jonka ilma oli havumetsien ansiosta puhdasta ja terveellistä, kuten nimimerkki E.S.G. Hollolasta kirjoitti Helsingfors Dagbladetissa vuonna 1885.[10]

Tuberkuloosiongelmasta ja siitä, tarvittiinko keuhkotautiparantolaa ylipäätään Suomessa ja mikä olisi mahdollisen parantolan sopiva sijaintipaikka, keskusteltiin Suomen Lääkäriseuran kokouksessa vuonna 1889. Valtiopäivillä 1891 käsitelty aloite määrärahan myöntämiseksi kesä- ja talviparantolan rakentamiselle ei johtanut tulokseen.[11]

Ensimmäinen parantola oli Halilan parantola, joka perustettiin Uudenkirkon pitäjään Karjalan kannakselle vuonna 1889. Parantola siirtyi jo vuonna 1892 Venäjän keisarikunnan omistukseen, ja siellä hoidettiin vain venäläisiä sotilaita. Hyvinkään sanatorium, Hyvinge Sanatorium Ab, aloitti toimintansa vuonna 1896. Se oli yksityisten tahojen perustama osakeyhtiö.[12]

Kun vuonna 1897 valtiopäivät ehdotti valtion varoilla ylläpidettävän keuhkotautisten hoitolaitoksen perustamista, Senaatti asetti komitean asiaa selvittämään. Tehtaanlääkäri Konrad Relanderin aloitteessa esitettiin, että valtio perustaisi keuhkotautia varten hoitolaitoksen varattomien potilaiden hoitamista varten ja avustaisi myös yksityisten hoitolaitosten rakentamisessa. Myös valistustyötä tuli tehostaa. Komitea kartoitti tilanteen ja perehtyi myös tuberkuloosin hoitoon ulkomailla.[13]

Senaatin toimesta vuonna 1900 julkaistussa mietinnössä huomiota kiinnitettiin mm. lasten suojaamiseen taudilta, koululaisten yleiskunnon ja terveellisen rakennustavan merkitykseen, asuntojen ahtauteen ja valistuksen merkitykseen. Siinä ehdotettiin, että valtio perustaisi kaksi parantolaa risatautisille lapsille, keuhkotautiparantolan Etelä-Pohjanmaalle ja keuhkotautiosastot valtion sairaaloihin. Valtion avustuksella tulisi myös edistää kunnallisten ja yksityisten keuhkotautiparantoloiden perustamista.[14] Myös taudin seurantaan oli kiinnitettävä huomiota: komitea ehdotti erityisten huoltoloiden perustamista sairastuneiden, jotka olivat kotihoidossa, valvomiseksi ja ohjeistamiseksi. Käytännön toimenpiteisiin mietintö ei kuitenkaan johtanut, eikä valtio edelleenkään tukenut keuhkotaudin torjumistyötä.

Ensimmäiset parantolat olivatkin kuntien, yhdistysten ja lääkäriseurojen perustamia. Valtion avustuksella kuitenkin perustettiin vuonna 1901 toimintansa aloittanut Högsandin lastenparantola Tenholassa. Se oli aluksi ns. kesäparantola. Samoihin aikoihin Ahvenanmaalla avattiin parantola lapsia varten. Myös Suomussalmella lastenkoti muutettiin risatautisten lasten parantolaksi vuonna 1905. Helsingissä Marian sairaalassa oli avattu keuhkotautiosasto jo vuonna 1895.[15]

10 Arno Forsius, "Tuberkuloosin hoito Suomessa", URL: www.saunalahti.fi/arnoldus/tubsuomi.html

11 Ibid.

12 Ibid.

13 Ibid.

14 Ibid.

15 Ibid.

Varsinaiset ensimmäiset keuhkotautiparantolat olivat vuonna 1903 toimintansa aloittaneet Suomen Lääkäriseuran omistama Nummelan parantola Nurmijärven Röykässä ja Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin omistama Takaharjun parantola Punkaharjulla. Ne olivat potilaspaikkamäärältään suurempia kuin muut parantolat.[16]

Vuonna 1905 tuberkuloosin hoitoa varten oli Suomessa yhteensä 182 hoitopaikkaa. Niistä 156 oli yksityisten ja 16 kaupunkien omistamissa laitoksissa. Keräystoimikunnan avustuksilla perustettiin pienehköjä parantoloita kuten esimerkiksi Alavuden keuhkotautiparantola vuonna 1913. Kuntien perustamista tuberkuloosiparantoloista ensimmäisiä olivat Oulaisten keuhkotautiparantola vuonna 1914 ja Högåsenin parantola Kristiinankaupungissa vuonna 1925 ja Salpausselän lastenparantola Nastolassa vuonna 1925.[17]

16 Ibid.

17 Ibid.

Ylhäällä: Takaharjun parantolan makuuhalli 1912. Valokuvaaja tuntematon. Museovirasto - Musketti, Historian kuvakokoelma.

Oikealla: Takaharjun parantola vuonna 2000. Valokuvaaja Soile Tirilä. Museovirasto - Musketti, Rakennushistorian kuvakokoelma.

Valtionapu tuberkuloosiparantoloille

Vuonna 1922 perustettu komitea laati esityksen tuberkuloosin vastustamistyöksi.[18] Sen mietintö vuodelta 1924 painotti koko maan kattavan parantolaverkoston toteuttamista. Lähtökohtana oli ajatus siitä, että tuberkuloosin hoidolla sinänsä ei ollut merkitystä. Tuberkuloosipotilaiden eristäminen ja hoito tautiin erikoistuneissa parantoloissa sen sijaan oli ratkaisevaa. Tavoitteeksi asetettiin 39 parantolaa maaseudulle ja yksi jokaiseen isompaan kaupunkiin. Tuolloin parantoloita oli 12 kaupungissa ja kolme maalla. Tuberkuloosiasetuksessa vuodelta 1927 säädettiin mm. tautia koskeva ilmoitusvelvollisuus.[19]

Ennen uutta lakia oli Suomessa kuitenkin perustettu kuntayhtymiä, jotka olivat jo käynnistäneet hankkeita parantoloiden perustamiseksi. Ensimmäisinä valmistuivat vuonna 1925 Harjavaltaan Satakunnan keuhkotautiparantola Satalinna ja Halilan 200-paikkainen parantola.[20]

Tuberkuloosin hoidon kannalta ratkaiseva oli vuonna 1927 perustetun komitean tekemän ehdotuksen pohjalta vuonna 1929 annettu asetus[21], jossa määriteltiin yksityiskohtaiset perustelut tuberkuloosiin sairastuneiden hoitolaitoksille niiden tarvitsemine valtionapuineen. Valtio vastasi 75-prosenttisesti parantoloiden perustamiskustannuksista ja kaksi kolmasosaa niiden kunnossapito- ja käyttökustannuksista. Vuonna 1930 voimaan tullut laki oli käänteentekevä uudistus tuberkuloosin torjunnassa. Sen tuloksena Suomeen perustettiin uusia, suuria sairaaloita. Vuosina 1928–1933 Suomeen rakennettiin tuberkuloosiin sairastuneille yhteensä 3000 uutta potilaspaikkaa.[22] Valtionapu edellytti kuitenkin lääkintöhallituksen hyväksyntää: se asetti vaatimukset sijaintipaikalle, hyväksyi sijaintipaikan ja myös parantolan suunnitelmat ja potilaspaikkamäärän sekä kustannuslaskelmat. Potilaspaikoista puolet oli oltava vapaapaikkoja.

Ahveniston parantola oli yksi heti asetuksen jälkeen toteutetuista sairaaloista. Sen potilaspaikkamääräksi lääkintöhallitus oli kirjannut 240 paikkaa. Sodan ja siirtolaisten takia paikkamäärä nostettiin sodan jälkeen 310 paikkaan yksinkertaisesti lisäämällä kolmen hengen huoneisiin yksi vuode.[23]

18 Forsius

19 Forsius

20 Harjula s. 22.

21 270/1929, Asetus kunnallisille mielisairaaloille sekä tuberkulosia sairastavien hoitolaitoksille ja tuberkulosin vastustamistyön edistämiseksi annettavasta valtionavusta 31 päivänä toukokuuta 1929 annetun lain toimeenpanosta

22 Järvelä, Simo. Suomalainen keuhkotuberkuloosiparantola kurin järjestelmänä, Helsingin yliopisto, sosiologian laitos, 2003, s. 26

23 Ibid., s. 26

Röykän sairaala eli Nummelan parantola kuvattuna vuonna 1971. Valokuvaaja Kari Hakli. Helsingin kaupunginmuseo.

Tuberkuloosin hoitomuodot

Yleishoito

Tuberkuloosipotilaiden hoitomuotoja ovat ns. yleishoito ja kirurginen hoito. Yleishoito perustui pitkälti saksalaisissa parantoloissa jo 1800-luvulla kehitettyihin menetelmiin.[1] Sen tavoitteena oli potilaan yleiskunnon nostaminen ja keuhkojen lepuuttaminen ja sitä kautta taudin voittaminen. [2]

Yleishoito käsitti vuodelepoa niin kauan että potilaan kuume laski. Kuumeen laskettua potilas sai maata makuuhallissa 1,5 – 2 tuntia päivässä ja syödä yhteisessä ruokalassa. [3] Levossa ja raittiissa ilmassa keuhkot yritettiin saada "lepoon" ja näin vahvistaa potilasta.

Makuuhalli oli parantoloissa yleensä pohjoissivultaan umpinainen, katettu terassi, jonka etelään avautuva seinä oli avoin.

Makuuhallissa potilaan lepäsivät ns. hallituoleissa, peiteltyinä huovilla tai turkispusseissa. Hallimakuu kesti aluksi tunnista kahteen, mistä aikaa lisättiin vähitellen jopa kahdeksaan tuntiin.[4] Jos potilaalle ei noussut lämpöä hallimakuussa, vähitellen sen rinnalle tuli kävelyjä, minkä määrän lääkäri määräsi. Pisimmillään kävelyä saattoi olla kolmekin tuntia. Kuntouduttuaan potilaalle määrättiin työhoitoa tunnista puoleentoista päivässä. Naisten ja miesten työt erosivat toisistaan. Rasitusta siis lisättiin vähitellen.

Hyvä ja riittävä ravinto oli tärkeä osa yleishoitoa. Aterioita oli useampia, mutta määrältään pienempiä, kuin terveillä. Näin pyrittiin välttämään ylensyöntiä. Ravinto sisälsi normaalia enemmän rasvaa: vaikka tavoitteena ei ollut lihominen, katsottiin että potilaalla oli hyvä olla muutama kilo enemmän kuin ns. normaalipainoisella. Yleishoitoon kuului myös ihon hoito. Sitä pidettiin yhtenä osana hygieniaa. Ihoa pidettiin myös tärkeänä hengityselimenä ja lisäksi ruumiin karaiseminen edellytti ihon hoitamista. Ihon hoito tapahtui ns. kylmillä pyyhkeillä, joilla potilas pyyhki kehonsa aamuin illoin. [5]

Sairaiden parantaminen ja eristäminen eivät olleet tuberkuloosiparantoloiden ainoat tehtävät. Yksi keskeinen tehtävä oli työkyvyn palauttaminen osittain tai kokonaan. Potilaat myös oppivat hoitamaan itseään ja olemaan tartuttamatta muita.[6]

Kirurginen hoito

1930-luvulla tuberkuloosin kirurginen hoito tapahtui ilmarinta- tai rinnanmuovausleikkauksella. Muut leikkaukset olivat harvinaisempia.

Jos toinen keuhko oli terve tai sen muutokset olivat vähäisiä, käytettiin ilmarintaleikkausta. Siinä keuhkopussiin pumpattiin typpeä tai ilmaa, mikä puristi keuhkon lepotilaan. Leikkaus voitiin tehdä myös molempiin keuhkoihin. Lepotilassa keuhkoissa käynnistyi sidekudosmuodostus, mikä edesauttoi taudin aiheuttamien vikojen arpeutumista. Leikkauksen jälkeen ilmarintaa täytettiin muutaman päivän välein. Vähitellen keuhkopussin seinämät paksunivat ja hoitoja voitiin harventaa. Hoito kesti kokonaisuudessaan kahdesta viiteen vuotta.[7]

Rinnanmuovausleikkaus eli torakoplastia tuli kyseeseen, jos keuhkopussit olivat kasvaneet kiinni toisiinsa. Leikkauksessa sairaan puoliskon kylkiluista poistettiin kappale ja keuhko puristettiin pysyvästi lepotilaan. Potilaalle raskas leikkaus suoritettiin yleensä kahdessa eri vaiheessa. Leikkaus voitiin myös tehdä osittaisena. [8]

---

1 Järvelä, Simo. Suomalainen keuhkotuberkuloosiparantola kurin järjestelmänä, Helsingin yliopisto, sosiologian laitos, 2003, s. 41

2 Ibid., s. 42

3 Ibid., s. 39

4 Ibid., s. 39

5 Ibid., s. 40

6 Ibid., s. 26, ks. Sairaanhoitajien oppaat vuosina 1931 - 45

7 Ibid., s. 43

8 Ibid., s. 43

Valohoito
Talvikuukausina annettiin potilaille, joilla oli keuhkotaudin rinnalla nk. kirurginen tuberkuloosi tai kurkunpäätuberkuloosi, alppiaurinkoa ja hiilikaarivaloa. Kesällä joissakin tapauksissa hoitona oli luonnon auringon valo. Iholla auringon vaikutuksesta syntyvän D-vitamiinin uskottiin parantavan tuberkuloosia.

Muu hoito
Potilaan henkisen hyvinvoinnin ylläpitäminen ymmärrettiin tärkeäksi, koska sairastuminen muutti ihmisen elämän ja pakotti useissa tapauksissa jättämään kodin ja läheiset pitkiksikin ajoiksi. Psyykkinen tila vaikutti merkittävästi potilaan fyysiseen tilaan. Hoitajien tehtävä oli potilaan mielialan pitäminen hyväntuulisena ja toiveikkaana. Liiallista "kiihottumista" tuli välttää, potilaita tuli suojella mielenliikutuksilta. Siksi parantoloissa oli rajoitettu ja jopa kielletty politiikkaan ja uskontoon liittyvät keskustelut.[9]

Parantolassa hoidettiin myös erilaisia taudin oireita kuten kuumetta, yskää, yöhikoilua ja verensyöksyjä. Näistä yskän hoitaminen liittyi potilaan ruumiinhallintaan, ja myös toimintaan ja käyttäytymiseen sairaalaympäristössä. Reflektorinen yskä tarkoitti yskösten nousemista keuhkoista, eikä sitä siksi tarvinnut hillitä. Sen sijaan ärsytysyskä oli kuivaa yskää, joka vain uuvutti potilasta. Sitä pidettiin pitkälti tahdonalaisena reaktiona. Yskimisen ehkäisemiseksi tuli välttää kuumaa ja kylmää ilmaa, mausteita ja tupakkaa. Yskää hillittiin myös yskänlääkkeillä.[10]

Antibiootit
Vuonna 1943 tuberkuloosin hoito muuttui, kun käyttöön otettiin antibiootit. Ahveniston parantolassa streptomysiinin käyttö aloitettiin vuonna 1947 ja PAS:n eli para-aminosalisyylihapon käyttö alkoi vuonna 1949.[11] 1950-luvun alussa käyttöön otettiin tiosemikarbatsoni ja isniatsidi

9 Ibid., s. 44

10 Ibid., s. 45.

11 Ahveniston parantolan vuosikertomus 1949, KHKA; Arno Forsius "Tuberkuloosin ja sen hoidon historiaa"

Tunnetuin esimerkki keuhkotautiparantolan makuuhalleista on Paimion parantolan A-siipi. Makuuhallit on muutettu myöhemmin toimistotiloiksi. Valokuvaaja Soile Tirilä, 2000. Museovirasto - Musketti, Rakennushistorian kuvakokoelma.

(INH). Hoitotulokset paranivat myös Ahvenistolla lääkkeiden ansiosta.[12]

Seuraavalla vuosikymmenellä anestesiamenetelmien kehittymisen ansiosta keuhkojen vaurioituneiden osien poistoja voitiin suorittaa aikaisempaa turvallisemmin, jos lääkehoito ei riittänyt. Myös uusia lääkkeitä otettiin käyttöön.

12 Ahveniston parantolan vuosikertomus 1951, KHKA.

Kun tuberkuloosisairaalat kävivät tarpeettomiksi

Vielä 1930–1940-luvuilla tuberkuloosi oli yksi keskeisimmistä terveysongelmista ja jopa tärkein elinaikaa lyhentävä tekijä.[1] Lääkkeiden ansiosta sairauden hoitoajat lyhenivät huomattavasti ja myös tartunnat vähenivät 1950-luvun alusta lähtien.

Silti aluksi tuberkuloosisairaalojen tarpeellisuutta ei kyseenalaistettu. Keskussairaalalaissa vuonna 1943 tuberkuloosisairaaloita ei luettu omaksi lääketieteen erikoisalakseen eikä se siten kuulunut myöskään keskussairaaloiden toimintoihin. [2]

Tuberkuloosilaki vuodelta 1948 samoin kuin muut tartuntatauteihin liittyvät lait, "velvoittivat yksilön alistumaan tutkimuksiin ja oikeuttivat myös tautia kantavan eristämisen pakkohoitoon", kirjoittaa Minna Harjula suomalaisesta terveyspolitiikasta. Laki edellytti esimerkiksi, että jokaisen 15-vuotiaan oli saavuttava röntgentarkastukseen.[3]

Tietoisuus hygienian merkityksestä lisääntyi 1900-luvun kuluessa hygieniaprojektin myötä, mikä auttoi taistelussa tuberkuloosia vastaan. Lääkehoidon yleistyessä 1950-luvulla myös keuhkotautiparantoloiden kuormitus laski. Parantoloita alettiin muuttaa yleissairaaloiksi.

Kuolleisuus tuberkuloosiin laski 1960-luvulla alle 1000 vuodessa, kun se oli vielä 1930-luvulla lähes 8000. Terveydenhuollon keskeiseksi haasteeksi tuberkuloosin tilalle tulivat krooniset sairaudet kuten syöpä, reuma ja sydän- ja verisuonisairaudet.[4]

Vähitellen tuberkuloosisairaalaverkosto voitiin tautitapausten vähentyessä ja hoitoaikojen lyhentyessä purkaa. Vuonna 1962 Kanta-Hämeen tuberkuloosipiirin kuntainliiton vuosikertomuksessa kerrotaan potilasmäärän laskeneen edellisvuodesta.[5] Myös sairastuneiden määrä koko kuntainliiton alueella oli laskenut. Jo vuonna 1964 koko maassa huomattava osa hoitopaikoista oli käytetty muuhun hoitoon. Vuonna 1965 laadittiin kokonaissuunnitelma vapautuvien paikkojen käytöstä.[6]

1 Harjula, s. 64.

2 Terhi Lehtimäki , Terveyttä kaikille – keskussairaalat 1940-luvulta 1980-luvulle. Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy, 2014, s. 14. https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/keskussairaalat-1940-luvulta-1980-luvulle.pdf (28.8.2018)

3 Harjula, ss. 72-73; Tuberkuloosilaki 3.9.1948, no. 258, Tuberkuloosiasetus 1.10.1948 no 726).

4 Ibid.

5 Kanta-Hämeen tuberkuloosipiirin kuntainliiton vuosikertomus, 1961, KHKA. Potilaita oli vuonna 1962 päivää kohden 281,8, kun edellisvuonna luku oli 315,2.

6 Harjula, s. 86.

Potilaalle annetaan ilmarintahoitoa eli typetystä. Kuva Helsingin yliopistomuseo.

2 Suunnittelu ja rakentaminen

Usean kunnan yhteisen parantolan perustaminen Etelä-Hämeeseen käynnistyi vuonna 1927 syyskuun 26. päivänä Janakkalan kunnan kamreerin Armas Lahdentauksen aloitteesta Janakkalan kunnanvaltuustolle. Valtuusto hyväksyi ehdotuksen yksimielisesti ja päätti asettaa toimikunnan valmistelemaan hanketta. Joulukuun 8. päivänä Turengissa pidetyssä keuhkotautiparantolan perustamiskokouksessa edustajina olivat Hattulan, Hauhon, Hämeenlinnan maalaiskunnan, Janakkalan, Lammin, Lopen, Padasjoen, Rengon, Riihimäen Tyrvännön ja Vanajan kunnat. Kokous kannatti yksimielisesti parantolan rakentamista.[1]
Parantolan saamiseksi muodostettiin aluksi väliaikainen toimikunta, jonka tehtävänä oli parantolan perustamista koskevien asioiden valmistelu ja sen jälkeen kuntien edustajien kokouksen kokoon kutsuminen. Armas Lahdentaus johti toimikuntaa, joka kutsui asiantuntijoiksi Tuberkuloosin vastustamisyhdistyksestä tohtori Severi Savosen, arkkitehti Jussi Paatelan ja piirilääkäri O. Sahlbergin.[2]

Alueen kunnat – Asikkala, Hattula, Hauho, Hausjärvi ja Hollola sekä Hämeenlinnan kaupunki, Hämeenlinnan maalaiskunta, Janakkala, Koski Hl., Kärkölä, Lahden kaupunki, Lammi, Loppi, Padasjoki ja Renko, Riihimäen kauppala, Tuulos, Tyrväntö ja Vanaja – olivat mukana ehdotuksessa yhteisen keuhkotautiparantolan- ja tuberkuloosihuoltopiirin ja 150-paikkaisen keuhkotautiparantolan rakentamiseksi. Sijainnin tuli olla jonkin rautatieaseman läheisyydessä rataosalla Parola – Riihimäki.[3]

1 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna 193 KK, s. 2

2 Ibid.

3 Ibid.

Rakennuslautakunta

Kuntien edustajat kokoontuivat päättämään parantolan perustamisesta ja rakentamisesta Turengissa 16.6.1928. Päätös oli yksimielinen. Kokous asetti rakennuslautakunnan vastaamaan parantolan perustamisesta ja rakentamisesta ”kunnes laitos on täysin valmis kuntayhtymälle luovutettavaksi tarkoitukseensa käytettäväksi”.[4] Rakennuslautakunnan puheenjohtajaksi valittiin Riihimäen kauppalanjohtaja A. R. Gestrin , varapuheenjohtajaksi johtaja Kalle Myllymäki Hämeenlinnasta ja rahastonhoitajaksi Armas Lahdentaus.[5] Lautakunta vastasi paitsi parantolan sijainnista myös parantolapiirin suunnittelusta.

Rakennuslautakunnan tehtäväksi tuli ottaa vastaan kuntien ilmoituksia hoitopaikkojen merkinnästä. Sillä oli myös valtuus ylittää määrä parillakymmenellä. Kuntien kustannukset määräytyivät niiden merkitsemien paikkamäärien mukaan. Paikkamääräksi tuli varausten perusteella 179. Rakennusohjelma laadittiin lopulta 186 hoitopaikkaa käsittävälle parantolalle ja talousrakennuksille.

Rakennuslautakunnalle annettiin määräys laatia sellaiset rakennuspiirustukset, joita voitaisiin tarvittaessa laajentaa ilman merkittäviä lisäkustannuksia. Talousrakennus saatiin teettää jo alusta lähtien suuremmaksi kuin sairassijat edellyttivät. Rakennuslautakunta perehtyi saamaansa tehtävään muun muassa tutustumalla koko maan onnistuneimpiin parantoloihin, sairaaloihin ja kunnalliskoteihin. Yksi kohteista oli Paimion parantola. Havainnot matkoilta raportoitiin suunnittelijoille.

4 Ibid. ss. 2-3

5 Ibid., s. 3. Ks. myös Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928–1930, KHKA.

Parantolan sijainnin valinta

Parantolan tuli sijaita kokouksessa edustettujen kuntien alueella ja liikenteellisesti keskeisesti. Sopivan paikan löytämiseksi tehtiin yhteensä 18 tarkastusta. Rakennusautakunta valitsi tutustumiskäyntien perusteella kolme parasta ehdokasta: Konttilanharju Janakkalassa, Liukaistenmäki Hausjärvellä ja Rapamäki eli Ahveniston harju Hämeenlinnassa.[6]

Asiantuntijoiden näkemykset eivät olleet yhdenmukaiset. Ahvenisto valittiin paikaksi äänestyksen perusteella. Ensimmäisessä äänestyksessä vastakkain olivat Konttilanharju ja Rapamäki, jonka Rapamäki voitti äänin 6 – 3. Toisessa äänestyksessä Rapamäki sai viisi ääntä ja Liukaistenmäki neljä. Kunnista lähes kaikki halusivat sairaalan omalle alueelleen – parantola tarjoaisi merkittävän määrän työpaikkoja ja myös tarvitsisi palveluja alueelta.[7]

Ahvenistoa vastustaneet pitivät haittaavina seikkoina kaupungin läheistä sijaintia ja viereisen hautausmaan vaikutusta potilaiden mielentilaan. Asiantuntijoiden näkemyksillä lienee ollut oma merkityksensä äänestyksessä. Lääkintöhallituksen pääjohtaja Hannes Ryömä piti Ahvenistoa sopivimpana parantolan sijaintipaikkana.[8] Sen sijaan Nummelan keuhkotautiparantolan ylilääkäri Axel von Bonsdorff oli Konttilanharjun puolella. Hän katsoi, että Hämeenlinnan kaupungin läheisyys haittaisi potilaiden lepoa, rakentamiseen sopiva maa-alue oli Ahvenistolla aivan liian pieni ja ”hautausmaitten aivan likeinen läheisyys tulisi jossain määrin tekemään vastenmielisen vaikutuksen”.[9]

Vuonna 1929 Hämeenlinnan kaupungilta ostettiin 21,17 hehtaarin maa-alue 127 038 markan kauppahinnalla. Vuonna 1932 myöhemmin aluetta laajennettiin uudella ostolla, jonka laajuus oli 15,77 hehtaaria ja hinta 315 400 markkaa. Perusteluna sairaala-alueen laajentamiselle oli pelko kaupungin asutuksen ja hautausmaan leviämisestä liian lähelle parantolaa. Parantolan etäisyys Hämeenlinnan keskustasta oli kolme kilometriä.[10]

6 Rakennuslautakunnan pöytäkirjoissa Ahveniston tilalla käytetään nimeä 'Rapamäki'. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

7 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 4

8 "Etelä-Hämeen tuberkuloosiparantolan rakennustoimikunnalle", Hannes Ryömän kirje 28.9.1928, Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, Liite I, KHKA.

9 "Etelä-Hämeen keuhkotautiparantolan rakennustoimikunnalle", Axel von Bonsdorffin kirje, 15.10.1928, Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, Liite II, KHKA.

10 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 4

Rakennusohjelma ja suunnittelu

Rakennuslautakunnan valmisteluvaliokunta hyväksyi suunnitelmat niiden eri vaiheissa. Sitten ne toimitettiin Lääkintöhallitukselle tarkistettaviksi ja hyväksyttäviksi, minkä jälkeen Rakennuslautakunta hyväksyi osaltaan suunnitelmat. Työvaliokunta ja valmisteluvaliokunta vastasivat hankkeeseen liittyvien suunnitelmien tarkastamisesta ja muutoksista, töiden kilpailuttamisesta ja muista tilaajan tehtävistä.

Asiantuntijoina suunnittelussa olivat tohtori Severi Savonen, lääkintöhallituksen pääjohtaja Hannes Ryömä, lääkintöneuvos E.J. Horelli ja tohtori G. Palander. Parantolan rakennusohjelman ja luonnospiirustusten laatiminen tilattiin arkkitehti professori Jussi Paatelalta ja arkkitehti Toivo Paatelalta. He sitoutuivat laatimaan parantolan ja siihen liittyvien rakennusten piirustukset ja työselitykset.[11]

Suunnittelu ei ilmeisesti kuitenkaan edennyt Jussi Paatelaa tyydyttävällä tavalla tai hänellä oli kiireitä muiden käynnissä olevien projektiensa kanssa. Tähän viittaavat rakennuslautakunnan pöytäkirjat vuoden 1929 alussa. 23.2.1929 lautakunnan kokouksesta on kirjaus, jonka mukaan Paatela ”ei voikaan aikaisemmin esittämillään ehdoilla ottaa tehtäväkseen Etelä-Hämeen keuhkotautiparantolan piirustuksia, työselityksiä ja kustannusarviota”.[12] Sopimukseen työn jatkamisesta kuitenkin päästiin.[13]

Maaliskuussa vuonna 1929 toimikunta käsitteli rakennussuunnitelmien tekemistä kahdesta erillisestä asuinrakennuksesta parantolan ”virkailija- ja henkilökuntaa” varten. Ensimmäiseen rakennukseen sijoitettaisiin ylilääkärin, alilääkärin ja taloudenhoitajan asunnot ja toiseen muun henkilökunnan, jolle ei ollut osoitettu asuntoja parantolarakennuksesta.[14]

Rakennuslautakunnan valmistusvaliokunnan kokouksessa 24.10.1929 hyväksyttiin Jussi Paatelan laatimat ”Etelä-Hämeen keuhkotautiparantolan sekä parantola- että muiden rakennusten luonnospiirustukset yksityiskohtaisesti”. ”Pienten muutosten” tekemisen jälkeen suunnitelmat voitaisiin toimittaa Lääkintöhallitukselle tarkastettaviksi ja hyväksyttäviksi, minkä jälkeen rakennuslautakunta voisi hyväksyä suunnitelmat. Samassa kokouksessa päätettiin aloittaa rakennustyöt keväällä 1930. Laaditut uudet luonnospiirustukset tarkistettiin heti seuraavan vuoden alussa 7.1.1930. Myös niihin lautakunta halusi pieniä muutoksia.

Jussi ja Toivo Paatelan signeeraamat suunnitelmat parantolan päärakennuksesta, työväenrakennuksesta (henkilökunnan asuntorakennus), lääkärien ja taloudenhoitajan asuntorakennuksesta, talousrakennuksesta ja sikala-kanala-talli -rakennuksesta on päivätty maaliskuussa 1930. Lääkintöhallituksen hyväksyntä on päivätty 16.4.1930, allekirjoittajina pääjohtaja Hannes Ryömä ja lääkintöneuvos E.J. Horelli. Hämeenlinnan kaupunginhallitus hyväksyi suunnitelmat kuitenkin vasta 22.12.1930.[15] Sairaansijoja parantolarakennuksen suunnitelmassa oli yhtensä 186.

Rakennustöiden työselityksistä vastasi Jussi Paatela. Lämpö-, vesi- ja viemäritöiden työselityksen laati insinööri, lehtori Emil Keso,

11 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 5

12 Pöytäkirja 23.2.1929. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

13 Ibid.. Samaan aikaan Jussi ja Toivo Paatela myös perustivat omat toimistonsa.

14 Pöytäkirja 25.3.1929. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

15 Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola, piirustukset, päiväys "maaliskuussa 1930", KHKA

rautabetonitöiden insinööri T.V. Helin ja sähkötöiden insinööri I. Salovaara. Lopullisen, kaikki rakennustyöt sisältävän työselityksen tarkastukseen osallistuivat myös rakennusmestarit.[16]

Ongelmaksi tuli maailmanlaajuinen lama, mistä syystä Suomen valtion budjetti tiukentui. Valtion osallistuminen laissa määrätyllä osuudella Ahveniston parantolan rakennuskustannuksiin alkaisi vasta vuonna 1932, josta viimeiset erät suoritettaisiin vuonna 1934. Parantolan rakentaminen kuntayhtymän ja rakennuslautakunnan päättämässä aikataulussa oli kiinni lainarahasta. Kuntien edustajakokouksessa Hämeenlinnassa 17.5.1930 parantolan rakentaminen päätettiin kuitenkin aloittaa heti.[17]

Rakennustyöhön päätettiin käydä kuntien omilla varoilla, koska valtion lainaa ei vielä voitu myöntää. Urakkatarjouksia saatiin yhteensä 23. Niistä hyväksyttiin helsinkiläisten rakennusmestarien J. Emil Valorannan Riihimäeltä ja Feliks Olamon yhteinen tarjous. Työ käsitti parantolan rakentamisen sovitussa aikataulussa. Talon tuli olla valmis 1.9.1932.[18]

Rakennustöiden työnaikaisesta valvonnasta ja tarkastuksista vastasivat arkkitehdit Jussi Paatela ja Toivo Paatela. Rakennustöiden valvojana toimi rakennusmestari Vihtori Lonka. Rakennusaikaisen lämpö-, vesi- ja viemäritöiden tarkastuksen hoiti insinööri Emil Keso, rautabetonitöiden tarkastuksen insinööri T.V. Helin ja sähkötöiden insinööri Toivo Suo.[19]

Parantolarakennuksen lisäksi urakkaan kuuluivat talousrakennus, lääkärien- ja taloudenhoitajan asuntorakennus, henkilökunnan asuntorakennus, sikala-, kanala- ja tallirakennus sekä likavesien puhdistuslaitos. Pääosa koneista ja kalustosta oli rakennuttajan hankintoja samoin kuin välttämättömät, pienemmät rakennukset.[20] Urakoitsijoiden kustannukset olivat 14 870 000 markkaa. Palkkio maksettiin urakan etenemisen mukaan. Takuuajan summa oli 500 000 markkaa ja takuuaika kaksi vuotta alkaen vastaanottotarkastuksesta.[21] Vakuutena urakoitsijalla oli 2 500 000 markan pankkitakaus.

16 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 7. T.V. Helin oli konstruktöörinämyös Kinkomaan parantolassa.

17 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 6. Rakennuslautakunnan työvaliokunta yritti saada avustuksen sisäasiainministeriöltä jo vuosille 1931 -1932, koska korkomenot tulisivat velkavaroilla rakennettaessa olemaan huomattavat, Pöytäkirja 17.1.1930. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

18 Ibid.; Pöytäkirjat 8.11. 1930 ja 2.6.1931. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

19 Ibid., s. 7. Pöytäkirja 26.6.1930. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

20 Ibid.

21 Ibid.

Alueella sijainneeseen vanhaan huvilarakennukseen sijoitettiin eristysosasto. Se ostettiin Hämeenlinnan kaupungilta 5 000 markan hinnalla.[22] Korjaustyöt tehtiin vasta parantolan valmistumisen jälkeen, ja aiottua suppeammin.[23] Muita rakennusurakkaan kuulumattomia rakennuksia olivat henkilökunnan sauna, kasvihuone, vajarakennus, puuvaja, ruumishuone ja palokaivo. Ne toteutettiin pienempinä urakoina ja rakennuttajan omaan laskuun. Rakentamiseen saatiin puutavaraa parantola-alueen puuston harvennuksesta. Lisäksi pääurakoitsijalta ostettiin ylijäänyttä rakennustavaraa.[24]

22 Huvilarakennuksen hankinnasta on kirjaus rakennuslautakunnan pöytäkirjassa 16.3.1932. Kokouksessa päätettiin odottaa, jos talo tulee huutokaupattavaksi. Pöytäkirja, 16.3.1932. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

23 Ibid. Pöytäkirja 6.9.1932.

24 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 7.

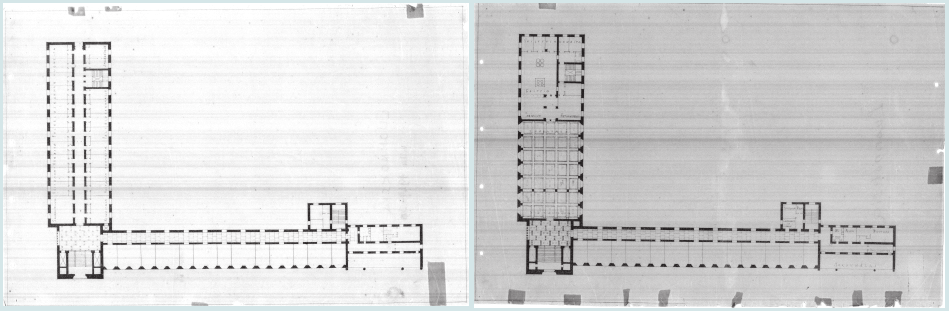
Luonnokset

Varhaisia luonnoksia, jotka käsittävät kaksi pohjapiirustusta, ei ole signeerattu eikä päivätty. Pohjaratkaisu muodostuu kahdesta toisiinsa nähden kohtisuoraan sijoittuvasta rakennusosasta. Niiden nivelessä ovat pääsisäänkäynti ja juhlava portaikko, jonka välitasanteelle johtava leveä keskiosa kääntyy keskiosan molemmin puolin kahdeksi kapeammaksi portaaksi. Portaikon molemmin puolin on hissit. Pääsisäänkäynnin sijoittuminen sivuun oletetusta keskiakselista vaikuttaa erikoiselta ratkaisulta.

Potilasosaston huoneet sijoittuvat sivukäytävän varrelle. Huoneiden koot vaihtelevat siten, että joka toisessa huoneessa on kaksi ikkunaa ja joka toisessa yksi. Makuuhalli sijoittuu potilasosaston jatkeeksi.

Potilashuoneissa ja salissa ikkuna-aukot levenevät sisätilojen puolella antaen suorakulmaisia pieliä runsaammin valoa. Salia jakaa pylväsrivi, jonka etuosa on nimetty seurustelutilaksi ja avarampi osa ruokasaliksi. Salin seinustalla, ikkunoiden välissä on pilasterit. Salissa huomio kiinnittyy lattiapinnan säännölliseen neliökenttäkuviointiin.

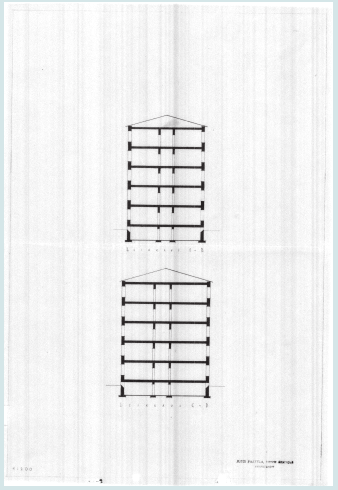
Parantolan varhaisia luonnoksia, ei päiväystä. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

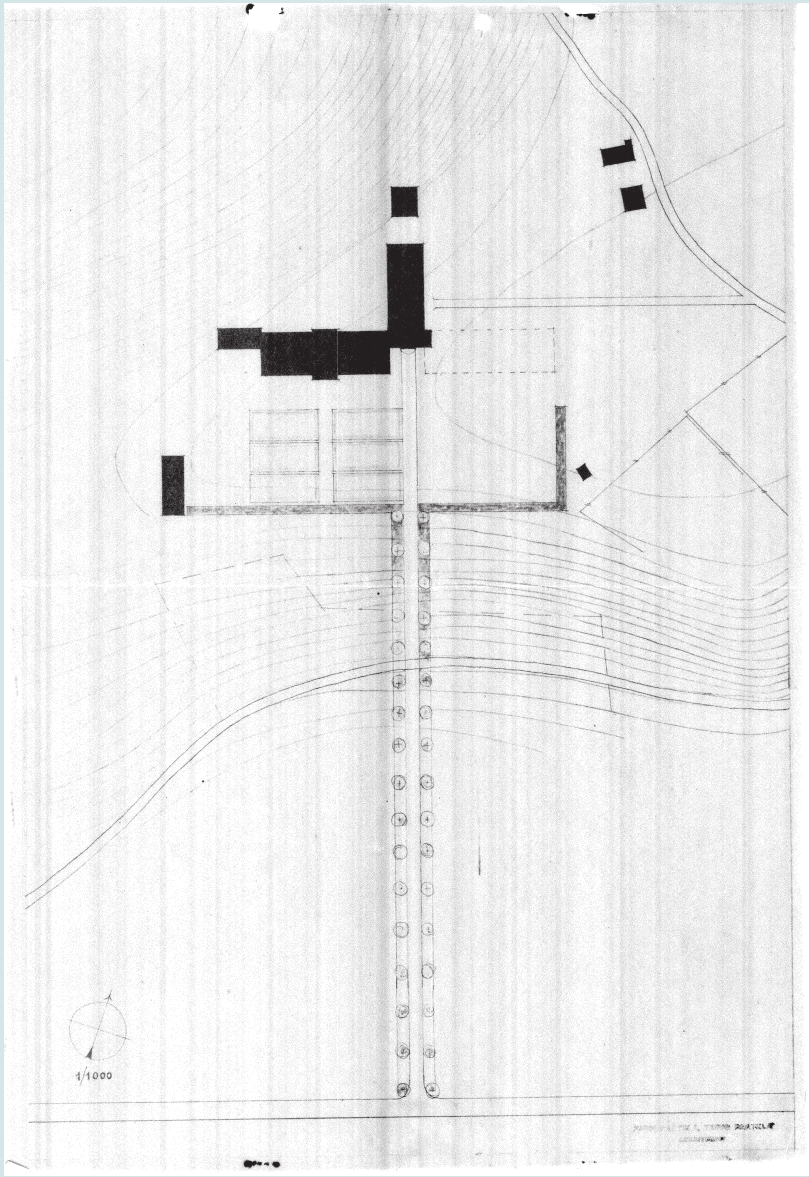
Jussi Paatelan ja Toivo Paatelan toimiston leimalla varustetut, päiväämättömät luonnokset Etelä-Hämeen keuhkotautiparantolaksi käsittävät asemapiirroksen (1:1000), pohjapiirustukset (kellarikerros ja 1. – 5. kerros) (1:200), leikkaukset 2 kpl (1:200) ja julkisivupiirustukset 2 kpl (1:200).

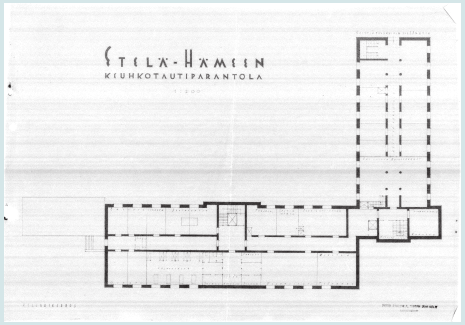
Parantola sijoittuu suorakulmaiseen koordinaatistoon yhdessä piha-alueen ja parantolalle johtavan suoran, puiden reunustaman tien kanssa. Todennäköisesti lääkäreiden asunnoksi suunniteltu rakennus on sijoitettu myös osaksi koordinaatistoa, hieman sivuun pääjulkisivusta. Talousrakennus on siipirakennuksen jatkona, rinteessä. Päärakennus avautuu samaan suuntaan kuin toteutunut suunnitelma, mutta huomattavasti pohjoisemmaksi niin, että edustan piha säännöllisine istutusalueineen ja käytävineen on harjanteen tasaisella laella.

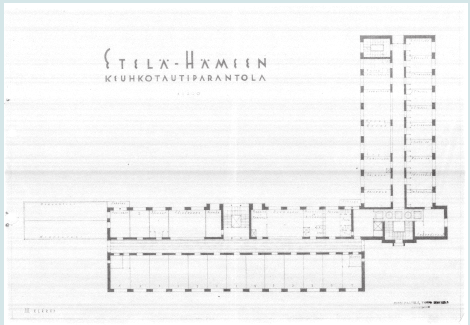
Pohjaratkaisu on näennäisen epäsymmetrinen. Pääsisäänkäynti on keskiosan ja siipirakennuksen välissä, muuta rakennusta korkeammassa torniosassa – aivan kuten toteutuneessakin suunnitelmassa. Keskiosan keskilinjassa on sisäänkäynti potilasosastoille. Tornin yläosassa on itään avautuva parveke. Tornia korostaa ulkoneva räystäs.

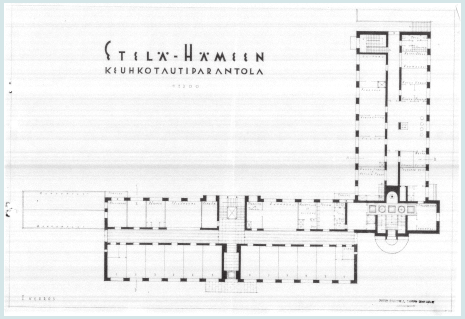

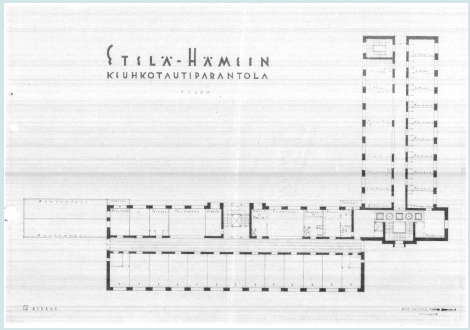
Parantolan luonnokset, ei päiväystä. Asemapiirustus ja leikkaukset. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

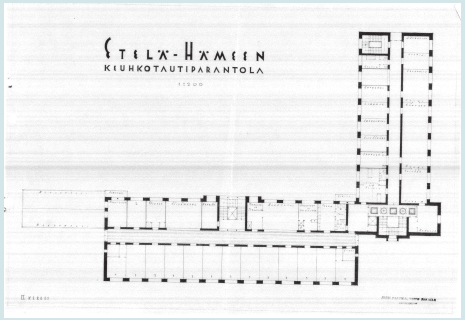

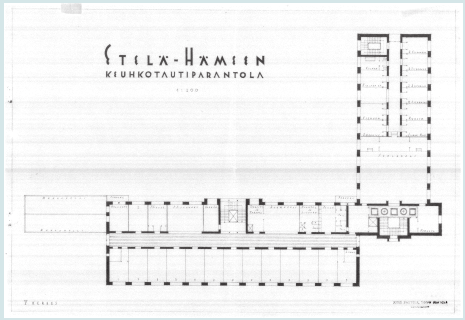

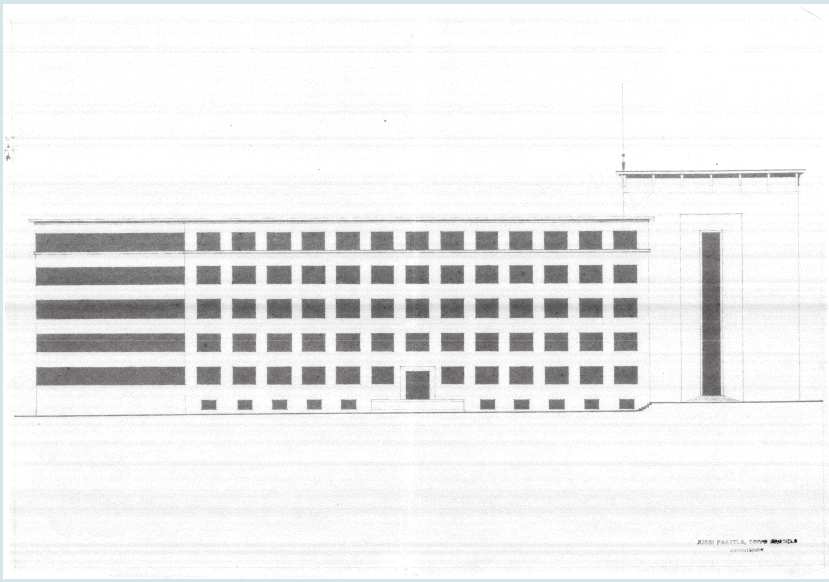

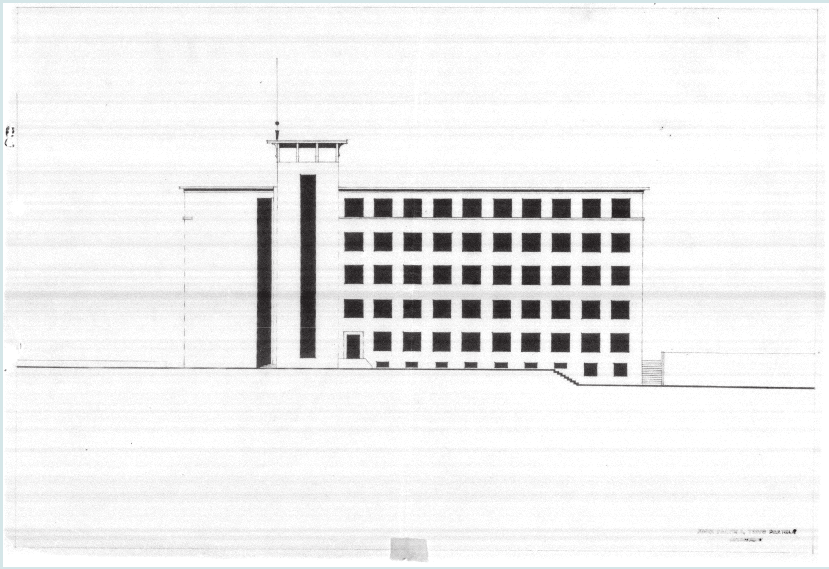

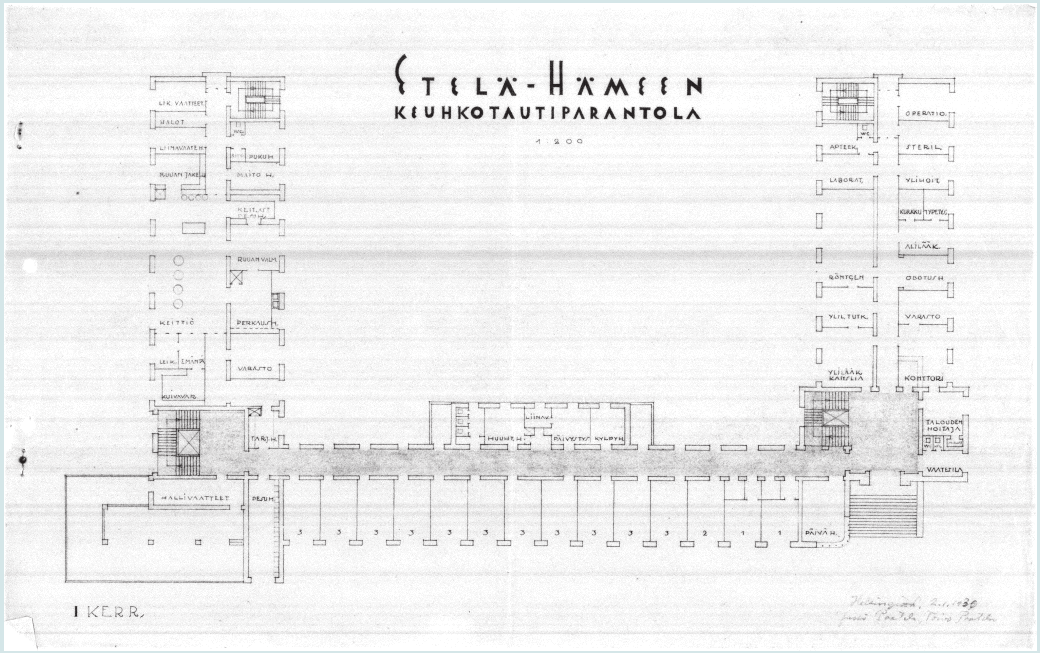

Parantolan luonnokset, ei päiväystä. Ylhäällä: Pohjapiirustukset, kellarikerros sekä 1.-5. kerros. Oikealla: Julkisivut. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

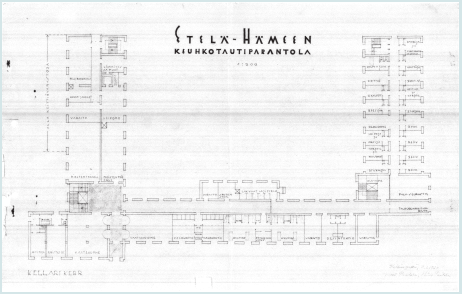
Signeeratut, 2.1.1930 päivätyt piirustukset esiteltiin rakennuslautakunnalle 7.1.1930. Huomio kiinnittyy sisäänkäynnin edustan korkeaan portaikkoon. Ensimmäisen kerroksen suhteellisen iso etäisyys maanpinnasta mahdollisti korkeammat ja valoisammat tilat kellarikerroksessa.

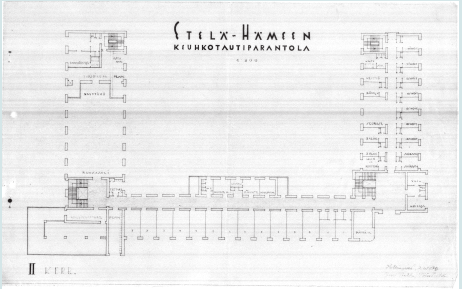
A-portaikko on tässä suunnitelmassa vielä 3-vartinen, mutta lopullisessa, hyväksytyssä suunnitelmassa kaksivartinen. Toteutuneessa suunnitelmassa portaikon keskellä olevaan hissiin mahtuivat paarit.

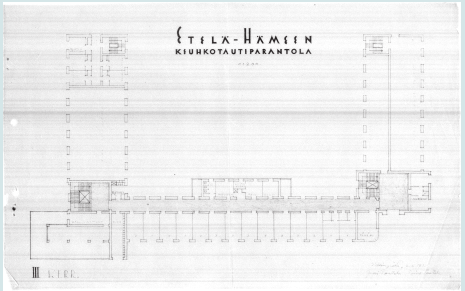

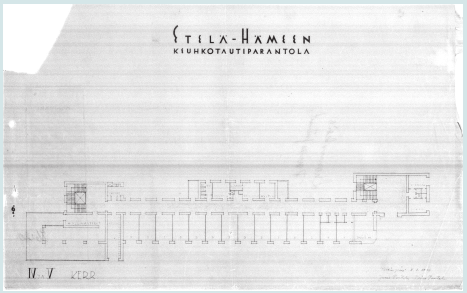
Parantolan luonnokset, päivätty 2.1.1930. Jussi ja Toivo Paatela. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekninen toimisto.

Vasemmalla: 1. kerros. Oikealla: kellarikerros, 2. -5. kerros.

Rakennustyöt

Rakennustyöt alkoivat 22.7.1930. Perustustyöt kaikkien rakennusten osalta tehtiin vuoden 1930 syksyn aikana. Betoniset jalustat ja graniittisokkelit rakennettiin talven aikana ja ne valmistuivat keväällä 1931. Muuraustyöt aloitettiin 18.4.1931. Peruskivi laskettiin 27.6.1931. Juhlassa peruskiveen liitettiin lipas, jossa olivat parantolan piirustukset, edustajankokousten pöytäkirjat, parantolan ohjesäännöt ja selostus parantolan perustamisvaiheista.[25]

Syksyyn 1931 mennessä kaikki rakennukset oli saatu vesikattovaiheeseen ja julkisivut rapattua. Ikkunat asennettiin ennen talvea, jolloin myös keskuslämmitys alkoi toimia. Talven 1931–1932 aikana tehtiin sisätöitä, jotka jatkuivat vuoden 1932 elokuuhun asti. Työmaalla sattui ainoastaan yksi vakava onnettomuus, kun lääkärien taloa muuratessa tiiliskivi putosi työmiehen päähän. Työmies menehtyi tapaturmassa.[26]

Rakennustöihin kuului myös alueen tiestön rakentaminen. Parantolan talousrakennuksille johtavan tien rakennustöiden käynnistämisestä päätettiin vuoden 1930 lopussa. Tielinjauksesta sovittiin Hämeenlinnan kaupungin kanssa. Tien leveydeksi määriteltiin 5,5 metriä.[27]

Rakennustöiden aikaiset muutokset

Jo rakennustöiden käynnistyttyä kesällä 1931 heräsi kysymys erillisen lastenosaston perustamisesta. Koska suunnitelmia oli vielä mahdollista muuttaa ja kustannukset pysyisivät kohtuullisina, päätettiin parantolaan rakentaa lastenosasto.[28] Itäiseen siipirakennukseen (A-siipi) puoliksi maan alle rakennettiin yksi lisäkerros, johon sijoitettiin alkuperäisissä suunnitelmissa keskiosan ensimmäisessä kerroksessa sijainnut kylpy- ja valohoito-osasto. Sen tilalle tuli 36-paikkainen lastenosasto.[29]

Rakennustöiden alkamisen jälkeen suunnitelmiin tehtiin pieniä muutoksia. Työvaliokunta oli kutsunut Keski-Suomen parantolan (Kinkomaa) ylilääkärin Niilo Mäkisen tarkastamaan parantolan suunnitelmia. Mäkinen ehdotti rakennuslautakunnalle muutoksia tutkimusosaston ja röntgenhuoneen järjestelyihin, ”klosettien” lisäämistä ja makuuhallien väliseinien sijoituksen muuttamista. Makuuhallien seinät oli lasitetut länsi- ja pohjoissivuilta. Ilmeisesti Mäkisen ohjeistuksen mukaisesti pohjoisen puoleinen seinä sisennettiin pilarilinjaston tasalle. Pohjoiselle sivulle jäi näin pienempi avonainen terassi.[30]

Muutosten seurauksena hoitopaikkoja lisättiin vielä kahdeksalla, jolloin parantolan hoitopaikkaluku nousi 186:stä 230:een. Vielä vastaanottotarkastuksen yhteydessä lääkintöhallituksen edustaja E.J. Horelli ehdotti, että muutama kahden hengen huone muutettaisiin kolmen hengen huoneiksi. Näin paikkamäärä nousi 240:een. Parantolan avaamisen jälkeen tehtiin lisää muutoksia, joiden seurauksena paikkamääräksi tuli 250. [31]

25 Ibid., s. 19.

26 Ibid., s. 22.

27 Pöytäkirja 8.11.1930. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

28 Pöytäkirja, työvaliokunta, 8.7.1931. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

29 Ibid., s. 8

30 Pöytäkirja, 29.9.1931. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

31 Ibid..

Pääurakoitsija
Rakennusmestarit J. Emil Valoranta ja Feliks Olamo

Pääurakoitsijan aliurakoitsijat

Keskuslämpö Oy	Helsinki	lämpö-, vesijohto- ja viemärityöt
K. Lehtisen Sähköliike	Helsinki	sähkötyöt
T. E. Virtasen maalausliike	Helsinki	maalaustyöt
Taiteilija Gösta Eklund	Helsinki	koristemaalaukset ja maalaussuunnittelu
Oy L.M. Ericsson		automaattipuhelinlaitos
U. Manner	Hämeenlinna	peltityöt
Hämeenlinnan rautateollisuus Oy/ S. Juselius		rauta- ja takotyöt
Riihimäen Sähkö- ja Sahalaitos Oy	Riihimäki	rakennuspuusepäntyöt
Lemminkäinen Oy	Helsinki	Lugino-massaseinät
Ojalan Sähköliike	Helsinki	porraskaiteet
Oy Kone	Helsinki	hissityöt
Helsingin Rakennusainekauppa Oy	Helsinki	korkkimattotyöt
K. Lemola	Hämeenlinna	mosaiikkityöt

Parantolan lastenosastoa pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Lautakunnan kokouksessa 14.8.1931 päätettiin rakentaa ”suomalainen hirsisauna”.[32] Maaliskuussa 1932 lautakunta päätti kokouksessaan rakennuttaa saunarakennuksen ja ruumishuoneen.[33]

32 Pöytäkirja, 14.8.1931. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

33 Pöytäkirja, 16.3.1932. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

Sisustus- ja kalustesuunnitelmat

Parantolan kalusteiden suunnitelmat jätettiin Jussi Paatelan tehtäväksi. Tämän tuli hankkia arkkitehti laatimaan huonekalujen piirustukset ja työselitykset.[34] Kalustepiirustukset laadittiin kaikista parantolan tiloista mukaan lukien sekä kiinteät kalusteet.[35] Suunnitelmissa ei ole signeerausta.

Sisätiloihin tulevien koristemaalausten paikoista päätti Jussi Paatela yhdessä työvaliokunnan kanssa.[36] Koristemaalauksia tuli pääsisäänkäyntien (A- ja B-porras) yhteyteen. Myös lastenosaston leikki- ja koulusalin seiniä elävöitti maisema-aihe.

Lopputarkastus

Vastaanottokokous pidettiin 6.9.1932. Siinä todettiin, että pääasiallisesti rakennukset olivat valmiit vastaanotettaviksi tarkastuspöytäkirjoissa ja lausunnoissa näkyvin poikkeuksin. Lopputarkastuksessa 5.9.1932 esitetyt huomautukset olivat pienehköjä, tyypillisiä lopputarkastuksissa tehtäviä huomioita liittyen pintatöiden keskeneräisyyteen, ovien ja ikkunoiden heloitusten puutteisiin, viimeistelyyn ja ympäristön viimeistelyyn. Esimerkiksi rakennusten ympäristön tasaus todettiin keskeneräiseksi, ikkunoiden välin sadeveden kupariset poistoputket puuttuivat, lastenosaston palokaapin lasiovi oli rikki, III kerroksen hoitajattarien kylpyhuoneessa oli seinäkaakeli rikki ja miesten työhuoneen varastohuoneessa lattia oli öljyttävä. Tarkastuspöytäkirjassa todettiin myös, että ”lipputanko on tehtävä vahvempi”.[37]

34 Pöytäkirja, työvaliokunnan kokous 29.9.1931. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA.

35 Kanta-Hämeen keskussairaalan piirustusarkistossa kalustepiirustuksia oli yhteensä kahdeksan rullaa.

36 Pöytäkirja 25.5.1932. Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928 – 1930, KHKA. Mahdollisesti myös porrastasanteiden kattoihin ja kaarevien aukkojen kehyksiin on liittynyt koristeaiheita.

37 Ibid., s. 7.

Yllä: Ahveniston parantolan rakentaminen 29.8.1931. A-siipi pohjoisen puolelta. Valokuvaaja Enok Rytkölä. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Vasemmalla: Ahveniston parantolan rakentaminen 29.8.1931. Makuuhallisiipi etelän puolelta kuvattuna. Valokuvaaja Enok Rytkölä. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Parantolan kaluste- ja laitetoimittajat[1]

Valaisimet	Oy Pohjoismainen sähkö ja Riihimäen lasi

Hoitokoneet ja laitteet

Röntgen-koneet	Universal-Polyphos
Valohoitolaitteet	Sähkö Oy Siemens Elektriskt Ab
Muu potilashoitokalusto	Oy Instrumentarium, insinööritoimisto G.W. Berg
Erinäisiä laitteita	Oy Metalliteos

Huonekalustot

Huonekalut	E. Huhdan Puusepäntehdas Oy
Raudasta valmistetut kalusteet (rautasängyt, sänkypöydät, ruoankuljetusvaunut jne.)	A. Louhen rautasänkytehdas ja Valimo Turusta
Hallisängyt	Hämeenlinnan rautateollisuus Oy

Keittiölaitoksen koneet ja ruokatalouskalusto

"Senking" -merkkiset höyrykeittopadat 4 kpl, 4 padan kaatokattilaryhmä, höyrypataupottimet, astianpesukone, kahvi- ja teekeittiö, lämpöpöytä ja keittiöhella — A.Weilandin koneliike

Ruuanvalmistuskone, "Otso", perunankuorimiskone "Force" ja juurikasvien pesukone — Insinööritoimisto af Forselles

Jäähdytyslaitos ja -kaappi, "Sabroe" — Insinööritoimisto Mårtensen & Juselius

Astianpesukoneen ja ruuanjätteiden sterilisoimispata — Oy Metalliteos

Ruokatalouskalusto	Oy A. Gust Skogster ja Hämeen Rautakauppa
Vaatetavara	SOK, OTK, Turun Vanuliike, V.R. Hirvisuo, Hämeenlinnan Kotiteollisuusopisto, O A. Gust. Skogster, Oy Hj Grönros Ab ja Friitalan Nahkatehdas

Pesulan koneet ja kalustot

Pesukoneet 2 kpl, 2 sentrifuugia ja höyrymankeli, "Senking" — A.Weiland'in koneliike

Kuivamankeli	Insinööritoimisto af Forselles

Pesunkeittokattila ja lipeäpadat, kuivauskaapisto — Keskusosuusliike Hankkija

Pyykinkuljetusvaunut	Oy Metalliteos

Puhdistuskoneet ja kalusto

Desinfioimisuuni ja ysköskuppiensterilisaattori yskösmukeineen — Oy Metalliteos

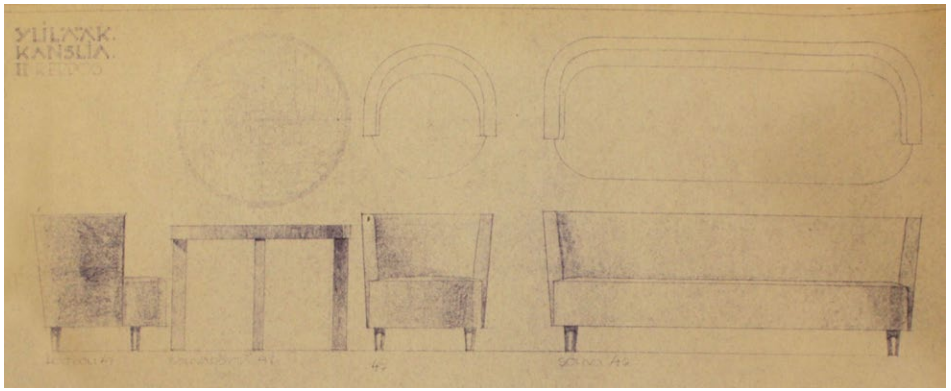
Pienempää kalustoa	Oy Elektrolux Ab, Oy A. Gust. Skogster ja Hämeen Rautakauppa

Radiolaitos

Radiokone, kaiuttimet ja kuulokkeet — Mm. K. Lehtisen Sähköliike, valmistaja Oy Fenno-Radio

Muu tarvittava kalusto	Mm. Suomen Tuberkuloosin Vastustamisyhdistykseltä on ostettu lopetetun Rantamäen työkodin irtaimisto käsittäen maatalous- ja puutyökalustoa, kirjansitomokaluston, ym. ammattityökalustoa hintaan 7000 mk.

1 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 12

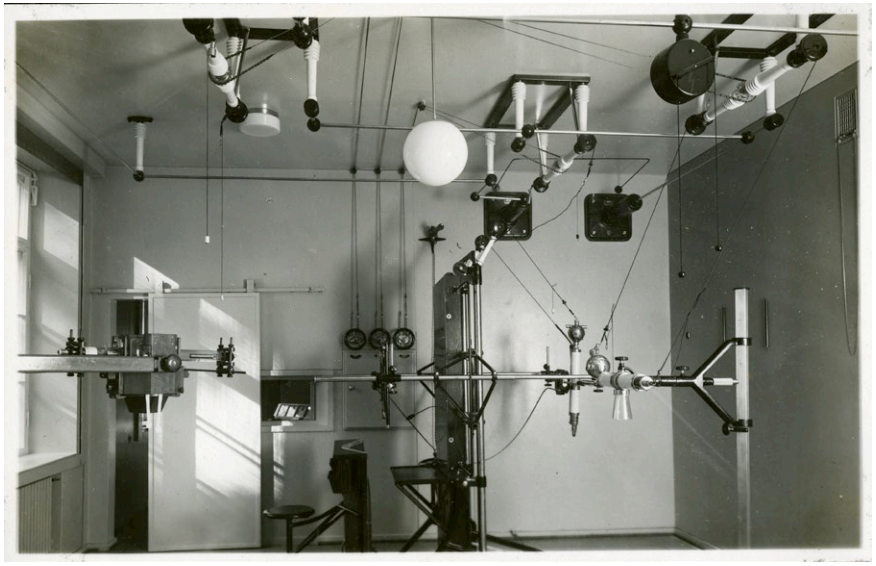

Ylhäällä: Ote ylilääkärin kanslian kalustepiirustuksesta. Jussi ja Toivo Paatela 1930. KHKPA.

Vieressä oikealla: Parantolan kalustusta todennäköisesti ylilääkärin kansliasta pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Lattian pintamateriaalina on vaaleasävyinen linoleumi. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Oikealla yllä: Parantolan keittiö pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Lattiassa kaksiväriset Mettlacher-laatat.Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Oikealla alla: Parantolan röntgenhuone pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

3 Valmis parantola

Ahveniston keuhkotautiparantolan lopputarkastus pidettiin 5.9.1932 ja vastaanottokokous seuraavana päivänä. Parantolan omisti Kuntainliitto. Sairaansijoja parantolassa oli aluksi 240, mutta jo vuoden 1933 alussa muutettiin vierasasuntoja potilashuoneiksi ja paikkamääräksi tuli 250.[1] Sodan aikana potilasmäärät kasvoivat ja paikkoja lisättiin 315:een.[2]

Henkilökuntaa oli parantolan aloittaessa toimintansa yhtensä 63 henkeä. Ylilääkäriksi valittiin tohtori Arvo Paloheimo Harjavallasta. Virkaansa Paloheimo ryhtyi hoitamaan 15.5.1932. Sitä ennen hän osallistui parantolan suunnitteluun, etenkin välineistön hankintaan ja sisustamiseen. Alilääkäriksi valittiin tohtori Mainio Wilson ja taloudenhoitajaksi Armas Lahdentaus, joka oli aikaisemmin toiminut Janakkalan kunnan kamreerina ja myös vaikuttanut parantolan perustamiseen. Ylihoitajattareksi valittiin neiti Sigrid Vuorinen Harjavallasta, emännöitsijäksi neiti Alli Laitinen Turusta ja konemestariksi Kaarlo Luoto Mäntsälästä. Hoitajattaria oli yhteensä 10, harjoittelijoita 7 ja muuta henkilökuntaa 40 henkeä.[3]

Hämeenlinnan kaupunki oli rakentanut sähkölinjan parantola-alueelle, mistä parantola sai tarvitsemansa sähkön. Myös vesijohdon rakentamisesta oli Hämeenlinnan kaupunki huolehtinut.

Ympäristö ja maisema

Ahveniston parantola sijaitsi länteen Hämeenlinnan keskustasta, minne matkaa oli noin kolme kilometriä. Ahvenisto oli kaupunkilaisten virkistys- ja ulkoilualuetta, jossa käytiin kesäisin uimassa ja talvisin hiihtämässä. Ahvenistolla sijaitsi myös kaupungin vesilaitoksen vedenottamo. Ympäristö oli osittain viljeltyä maalaismaisemaa peltoineen, ja osittain kumpuilevaa kangasmetsää. Vuonna 1873 perustettu Ahveniston hautausmaa jäi parantola-alueen itä- ja kaakkoispuolelle. Ortodoksikirkko ja punaisten hautausmaa sijaitsivat kuitenkin parantolan piha-alueen välittömässä läheisyydessä.

Parantolan päärakennus sijoittuu jyrkähkön, länteen osoittavan niemimäisen harjanteen tasaiselle laelle. Parantola on ikään kuin linnoitus kukkulan päällä. Harjanteen rinteen männikkö oli vielä suhteellisen nuorta, ja siksi puuston keskelle jäävä parantolarakennus erottui hyvin sekä tielle että lähiharjuille. Suomen matkailijayhdistyksen Hämeenlinnan osaston esitteessä vuodelta 1939 parantolaa kuvaillaan näin: ”Sivuutetaan Hiihtoseuran harjoitusmäki ja kuljetaan harjulla mutkittelevaa tietä eteenpäin. Vasemmalla näkyy Ahveniston keuhkotautiparantolan komea rakennusryhmä…”[4]

Asemapiirroksessa on esitetty puiden rajaama kuja, joka kulki kohtisuoraan tornille ja parantolan pääovelle Ahvenistontieltä. Tie ei erotu Ahveniston parantolasta sen valmistumisen jälkeen otetuista ilmakuvista. Tielinjan kohdalle rinteeseen oli kuitenkin tehty aukko, mistä parantolaan tulijalle avautui peltoaukean takana näkymä suoraan kohti pääsisäänkäyntiä ja tornia. Viistosti mäntyrinteessä nouseva tie johti suoraan pääovelle. Toinen tie, joka palveli etenkin huoltoliikennettä, kiersi hautausmaiden pohjoispuolelta.

1 Ahveniston parantolan vuosikertomus 1933. KHKA.

2 Ilkka Teerijoki, Hämeenlinnan historia. Ensimmäisestä maailmansodasta 2000-luvulle. Grano, Kuopio, 2014. Jatkosodan aikana sairaalassa hoidettiin myös haavoittuneita. Potilasmäärä oli tuolloin keskimäärin 400

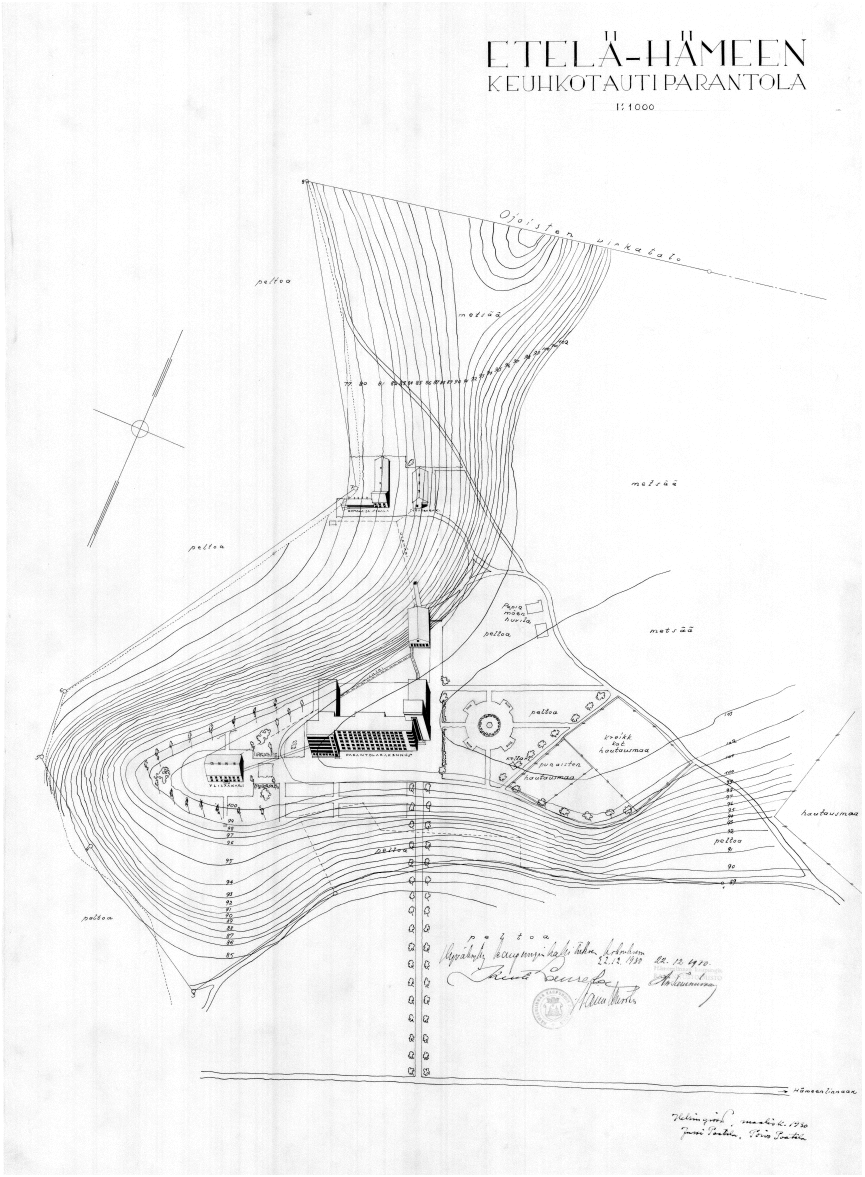
3 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, ss. 29 - 30.

4 Hämeenlinna, Aulanko, Suomen matkailijayhdistyksen Hämeenlinnan osasto, Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna, 1939, s. 42.

Yllä: Parantolan ylimmästä makuuhallista näkyi silmänkantamattomiin ulottuva metsäinen, kumpuileva maisema. Ahveniston parantola, Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin. Julkaissut parantolan rakennuslautakunta.

Oikealla: Parantolan asemapiirustus, Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

Päärakennuksen lähiympäristö on asemapiirroksessa järjestetty suorien akseleiden ja käytävien rytmittämiksi puistoalueiksi. Päärakennuksen itäpuolella on kahden toisiaan kohtisuoran puistokäytävän ja niiden risteykseen jäävän pyöreän aukion muodostelma, jonka hautausmaa-alue katkaisee diagonaalisti. Puisto toteutettiin ainakin osittain. Valokuvissa näkyvät nurmikenttä ja käytävät.

Päärakennuksen eteläpuolelle mäntyrinteeseen oli myös hahmoteltu säännöllistä kahden risteävän käytävän muodostamaa puistoa. Kolmas kokonaisuus oli ylilääkärin, alilääkäreiden ja taloudenhoitajan asuinrakennuksen ympäristö parantolan sisäänkäyntialueen ja etupihan jatkeena. Rakennus ja sitä ympäröivä piha muodostivat päätteen päärakennuksen edustan akselille. Parantolan puolella oli porttimainen istutusalue siten, että talolle johti kaksi samansuuntaista käytävää – ovathan sisäänkäynnitkin molemmin puolin taloa. Piha-alue ei toteutunut täysin asemapiirroksen mukaisesti.

Valokuvien perusteella leimaava piirre Ahveniston parantolan lähiympäristössä oli luonnon ja rakennetun ympäristön välinen suhde. Vaikka alueelta kaadettiinkin runsaasti puustoa, jäi parantolarakennuksen välittömään läheisyyteen pieniä metsiköitä ikään kuin pehmentämään mittakaavaltaan kookasta parantolaa.

Ympäristön merkitys potilaiden hoidossa ja paranemisessa oli hyvin tiedostettu. Alueen puistot penkkeineen, polut ja kävelyreitit olivat tärkeitä potilaiden hoidon näkökulmasta. Kävely oli osa toipuvan potilaan hoitoa ja se tapahtui suunnitelmallisesti lääkärin määräyksestä ja myös osittain valvotusti. Kävelyreittejä kulki pitkin harjanteen rinteitä ja metsien ja peltojen reunoissa. Polusto ulottui aina pienelle lammelle parantolan luoteispuolella.

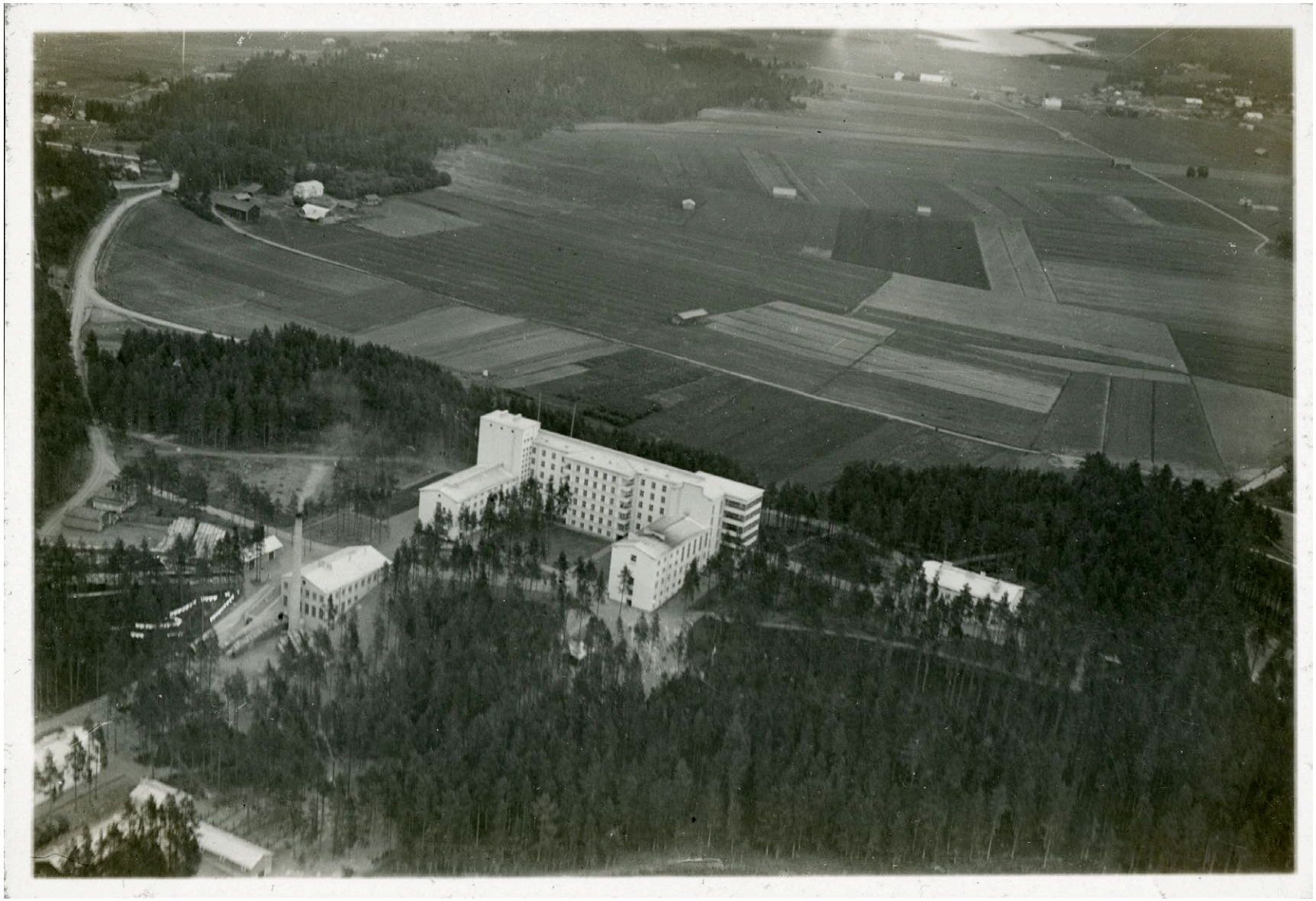
Viereinen sivu: Parantola-alue pian valmistumisensa jälkeen 30-luvulla. Sairaalaan saavuttaessa torniosa pääsisäänkäynteineen erottuu selvästi maisemassa. Se myös näkyi kauas. Sairaalan edustalla on graniittinen, pyöreä vesiallas, joka todellisuudessa oli palokaivo. Talousrakennus korkeine piippuineen sekä lääkärien asuintalo erottuvat hyvin kuvassa. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Parantola-alue pian valmistumisensa jälkeen 30-luvulla. Kuvassa hahmottuu rinteeseen raivattu näkymälinja. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Parantola-alue pian valmistumisensa jälkeen 30-luvulla. Kuvan vasemmassa alanurkassa työväenrakennus sekä sikala-kanala. Työväenrakennuksen ja parantolan välissä lämpökeskus savupiippuineen sekä parantolan oikealla puolella lääkäreiden asuinrakennus eli "ylätalo". Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Alue ja sen toiminnot

Parantola-alue jäsentyi eri toimintojen mukaisesti ja hierarkiaa noudattaen. Näkyvin oli monumentaalinen parantolarakennus, jonka toiminnot oli luettavissa sen massoittelusta ja ulkoarkkitehtuurista.

Se toimi eristysosastona, jossa oli kaksi potilaspaikkaa tarpeellisine tiloineen.

Ylilääkärin, alilääkäreiden ja taloudenhoitajan huvilamainen asuinrakennus sijoittui parantolan länsipuolelle. Kaksikerroksiselle, huvilamaiselle talolle tuli oma tie pellon reunasta ja sen ympäristö oli hakattu puustosta avoimeksi. Parantolan koillispuolella oli alueella sijainnut pienehkö huvila. Se toimi erityisosastona, jossa oli kaksi potilaspaikkaa tarpeellisine tiloineen.

Parantolaan liittyvät muut rakennukset jäivät monumentaalisen sairaalarakennuksen taakse. Jyrkähköön rinteeseen sijoitettu talousrakennus pesuloineen oli toiminnallisistakin syistä lähimpänä parantola. Sen toinen kerros, johon pesula sijoittui, oli 8 metriä ylempänä kuin korkea kattilahuone polttoainevarastoineen ja korkeine piippuineen. Kattilahuoneen eteen jäi alempana oleva huoltopiha, jonka lähelle rinteeseen sijoittui henkilökunnan asuinrakennus. Sen läheisyyteen rinnettä länteen laskeuduttaessa, pellon reunan tuntumaan sijoittui pohjaltaan L-muotoinen sikala, kanala ja talli. Suhteellisen lähelle toisiaan sijoittuneet henkilökunnan asuinrakennus, eläinsuoja ja vaja- ja varastorakennukset muodostivat eräänlaisen maatilamaisen kokonaisuuden.

Henkilökunnan käyttöön rakennettu saunarakennus oli parantolan läheisyydessä, pohjoispuolen rinteessä.
Kuten isoissa parantoloissa yleensä, myös Ahveniston parantolalla oli laajat 12 hehtaarin viljelykset sekä kotieläimiä. Oma elintarviketuotanto oli tärkeä pula-ajasta selviytymisessä. Kasvihuone rakennettiin päärakennuksen eteläpuolella olevalle peltoaukealle. Puutarhurin talo rakennettiin myöhemmin pellon reunaan.

Viereinen sivu: Parantolan päärakennus pian valmistumisensa jälkeen 30-luvulla nähtynä Ahvenistontieltä päin. Tälle peltoaukealla rakennettiin myöhemmin kasvihuone ja puutarhurin talo. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Parantolan rakennukset ja tilat – arkkitehtuurin ja toimintojen kuvaus

Päärakennus

Päärakennuksessa sekä sen eri toiminnot että niiden välinen hierarkia olivat luettavissa ulkoarkkitehtuurista. Pääsisäänkäynti oli 8-kerroksisessa torniosassa ja potilasosastot keskiosassa. Pääsisäänkäynnin kautta päästiin itäiseen siipirakennukseen eli A-siipeen, mihin sijoittuivat hoito- ja tutkimustilat. Ruoanvalmistus-, huolto- ja ruokailutilat puolestaan olivat B-siivessä eli läntisessä siipirakennuksessa. Makuuhalli sijoittui keskiosan jatkoksi sen länsipuolelle. Rakennusten väliin jäävällä suojaisalla pihalla kasvoi mäntyjä.

Parantolan tilajärjestely perustui lääketieteen tiloille asettamiin vaatimuksiin ja toimintoihin ja järjestyksen ylläpitoon.[5] Keuhkoparantoloissa yleinen ratkaisu oli vuodeosastojen ja makuuhallien rauhoittaminen yksistään lepoa varten. Liikkuminen vuodeosastolta makuuhalliin ja ruokalaan tapahtui A-portaikon kautta. Riippumatta siitä, missä kerroksessa potilaan huone oli, siirtyminen ruokalaan tai makuuhalliin tapahtui aina A-portaikon kautta poikkeamatta toisille osastoille.[6]

Klassinen vai moderni

Arkkitehtuuriltaan parantolan päärakennus edustaa selkeästi siirtymävaihetta klassisismista modernismiin.[7] Moderniin ilmaisuun kuuluva vapaa massoittelu eri toimintoja korostaen tai erotellen on ominaista Ahveniston parantolalle. Myös ryhdikkäät ikkunarivistöt ja nauhaikkunamaiset terassin leveät aukot ja ikkunapinnat luovat modernia ja dynaamista ilmettä. Samalla kuitenkin detaljit ja monet rakennusosat ovat yhä perinteisiä. Esimerkiksi torniosan risaliitti, joka tekee sisäänkäynnistä juhlavan, kuuluu klassiseen aiheistoon. Niihin kuuluvat myös sisätilojen koristemaalaukset ja kaariaukot. Tornin yläosan pyöreät ikkunat viittaavat toisaalta laivan hytteihin ja moderniin maailmaan, mutta toisaalta ne myös kertovat Paateloiden nojanneen suunnittelussa yhä klassiseen aiheistoon. Pohjoissivulla moderni ja klassinen kohtaavat myös keskiosan huoltotilojen sijoittumisessa rohkeasti ja modernisti rungon ulkopuolelle omaksi toiminnalliseksi rakennusosakseen, mutta silti symmetrisesti rakennuksen keskilinjaan.

5 Simo Järvelä, Suomalainen keuhkotuberkuloosiparantola kurin järjestelmänä, sosiologian pro gradu -työ, Helsingin yliopisto, 2003, s. 52. Järvelä kirjoittaa: "Parantolan tilajärjestelyjen ja järjestyksen ylläpidon suhteen voidaan erottaa kaksi tasoa. Osa parantolan tilajärjestelyistä palveli tarvetta luoda riittävä järjestys, jotta hoito ylipäätään tuli mahdolliseksi, ja osa toteutti lääketieteellisten diskurssien edellyttämiä ruumiiden liikuttelun ja järjestämisen tapoja."

6 Järvelä, s. 57

7 Jussi Paatela oli hyvin perillä modernismin ideasta ja arkkitehtonisesta muotokielestä. Alvar Aallon toimintaa hän seurasi Ahveniston hankkeen aikana. Hän oli mukana Paimion parantolan suunnittelun ohjauksessa – ensin kilpailun tuomaristossa ja sitten asiantuntijana. Hän tunsi myös uusinta parantola-arkkitehtuuria Suomessa ja ulkomailla. Tyylillinen siirtyminen yksiselitteisesti moderniin muotokieleen näkyy Paatelan töissä vasta 1930-luvun loppupuolella, esimerkkinä Kiljavannummen parantola vuodelta 1938 vuodelta. Toisaalta myös Metsätaloa (1939) on pidetty siirtymävaiheen työnä.

Yllä: Parantola pääsisäänkäynnin suunnasta kuvattuna pian valmistumisensa jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Oikealla: Julkisivujen maali oli alkujaan väriltään murrettu vihreä. Alkuperäinen väri oli nähtävissä korjattavan rappauksen alta elokuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Rakennusmateriaalit ja rakenteet[1]

Sora ja hiekka otettiin parantolan tontilta. Rappauksissa käytetty hieno rappaushiekka tuotiin Parolasta.

Tiilet tuotiin Lappilan ja Salpausselän tiilitehtailta. Yhteensä tiiliä tarvittiin 1 500 000 kappaletta.

30 000 säkillistä sementtiä ja 510 tonnia kalkkia tuotiin Lohjan Kalkkitehtaalta. Värtsilästä olivat betonirakenteiden raudat, yhteensä 215 tonnia.

Ikkunoiden lasit olivat Lahden Lasitehtaalta. Yhteensä parantolan rakennuksiin tarvittiin noin 7000 ruutua.

Linoleummattoa huoneiden, eteisten ja käytävien lattioihin kului 5000 neliömetriä. Keittiöiden ja kylpyhuoneiden lattiat on päällystetty Mettlacher-laatoilla, yhteensä 1000 neliömetriä.

Keittiöiden ja kylpyhuoneiden seinät on päällystetty kotimaisilla seinälaatoilla, pinta-alaltaan yhteensä 2000 m^2.

Lämpö- ja vesijohtoihin käytettiin 400 tonnia talo- ja valutavaroita.

Maalaustöihin vernissaa 60 tynnyriä, liitua 16 000 litraa, sinkkiä 6500 litraa ja lisäksi muita väriaineita.

1 Ahveniston parantola. Etelä-Hämeen Keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin, Parantolan rakennuslautakunta, Hämeenlinna, 1932, s. 20; työpiirustukset KHKSA.

Perustukset	Säästöbetoni
Sokkeli, ulkoportaat	Graniitti, sokkelissa ristipäähakkaus ja punertava sävy. Sokkeli ulkonee seinäpinnasta 10 mm, ikkunat 250 mm syvällä.
Kantavat seinärakenteet	Paikalla tiilimuuratut. Kellarikerroksessa ulkokuori betonia aina graniittisokkelin ylimpään korkoon asti (pinta hakattua betonia), sisäpuoli muurattu.
Julkisivut	Rapatut ja kalkkimaalatut. Parvekkeet (A-siiven päädyssä ja keskiosassa pohjoispuolella) betonia, rapatut, maalatut, kuten muu rakennus. Makuuhallin seinärakenteet betonia, rapatut, maalatut kuten muu rakennus.
Väliseinät, ei kantavat	Lugino-massa. Osa seinistä kaksinkertaisia. Lasisia väliseiniä, puukehys- ja listoitus. Röntgenhuoneen seinässä luginomassaseinien välissä lyijylevy korkeuteen 2500.
Sisäpinnat	Potilashuoneiden ja käytävien maalipinnat sileät ja kiiltävät.

Keittiö- ja ruoanvalmistustiloissa seinät laatoitettu n. 2/3 korkeuteen.

Välipohjarakenne

Kaksoislaattapalkisto: ylä- ja alalaatta eräsbetonia, rakenteen paksuus 450 mm. Palkistojen betoniseos 1:3 : 3.

Makuuhalli, pilarit ja palkit

Teräsbetoni

Lattiat

Mosaiikkibetoni. Sisäänkäyntiaulat, portaikot, kerrostasanteet. Kerrostasanteilla reunavyöhyke oli korostettu eri sävyllä ja muuta lattiapintaa tummemmalla kehyksellä. Sävyt vaihtelivat mustasta vaaleaan harmaaseen.

Linoleum. Käytävät, potilashuoneet, toimistohuoneet. Kuvien perusteella eri sävyjä. Potilas- ja hoitohuoneissa seinän ja lattian rajapinta pyöristetty, ei lattialistoitusta.

Mettlacher-laatta[2]. Keittiö- ja ruoanvalmistustiloissa, wc-, peseytymis- ja sterilisointitiloissa, tarjoilutiloissa kaksivärinen laatoitus.

2 Mettlacher-laatta -nimitystä käytettiin nimityksenä kaikille keraamisille laatoille, vaikka nimi viittasikin Mettlacherin kylässä tuotettuihin Villeroy&Boch'n laattoihin. Laatoituksia käytettiin kohteissa ja tiloissa, joilta edellytettiin hygieniaa, puhdistettavuutta ja kulutuskestävyyttä, esimerkiksi teollisuustiloissa, ravintoloissa, sairaaloissa ja myymälätiloissa.

Portaikot

Runko rautabetonia, askelmat mosaiikkibetonista. Askeleen korkeus 130 mm, etenemä 340 mm. Kerroskorkeudet 2. – 6. 3650 mm, 1. – 2. 3250 mm.

Hissit

A- Ja B-portaikoissa hissit. Metallinen suojaverkko, joka jaettu neliökenttiin, ala- ja yläosassa umpinainen, kapea metallilevy. Kaide umpinainen, betonia. Käsijohde pyöreä, puuta.

Ikkunat

Potilashuoneiden 6-ruutuisten puisten ikkunoiden yläruudut olivat terveysikkunoita, joissa ulko- ja sisäkehykset oli kytketty toisiinsa ja saranoitu ristiin. Näin vältyttiin tuuletettaessa vedon tunteelta. Alemmat ruudut olivat sivusaranoituja. Myös oleskelu- ja päivähuoneen kaarevan ikkunan ylemmistä ruuduista osa oli terveysikkunoita ja alaikkunat sivusaranoituja.

Ikkunoista osa oli kuusiruutuisia, osa neliruutuisia. Poikkeuksena ruokasalin ikkunat olivat kuusi ruutua korkeat ja kaksi leveät ja toisen kerroksen ikkunat sekä A- että B-siivessä olivat neljä ruutua korkeat ja kaksi leveät. Toisen kerroksen voi poikkeavien ikkunoiden ansiosta lukea julkisivuista ”piano nobileksi”.

Pääsisäänkäynnin yläpuolella korkea, lasiseinämäinen rautaikkuna, jonka kapeammista sivuikkunoista osa oli avattavia.

Makuuhallin sisennetty pohjoisseinä ja länsiseinä lasitetut, rakenne rautavahvistettu, puukehykset ja listat. Lasten makuuhallissa keskisaranoidut ikkunat.

Ovet

Ulko-ovet tammikehyksiset ja tammilistoitetut, vaakasuuntaiset lasiruudut

Sisäovet puukehyksisiä, sileät vaneripinnat, joko valkoiseksi maalattuja tai puupintaisia.

Potilas-, tutkimus- ja vastaanottohuoneissa kaksinkertaiset ovet.

Osastoille johtavat pariovet olivat ”pendeliovia” eli heiluriovia.

Röntgenhuoneen ovet liukuovia, lyijyeristetyt.

Kaiteet ja käsijohteet ulkona

Pyöreä rautaputki, maalattu. Myös tomutustelineet.

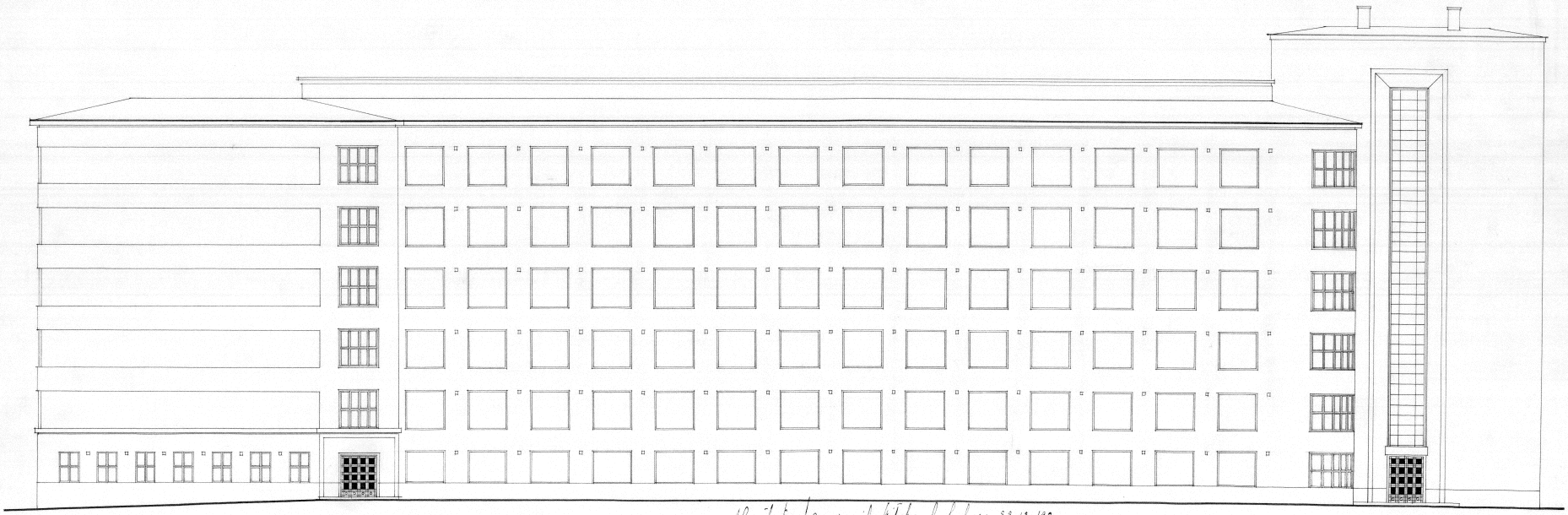
Muuta

Verhotangot niklattuja. Potilasosaston käytävillä ikkunoiden edessä yhtenäinen verhotanko ja vaaleasävyiset verhot.

Viereisellä sivulla: Julkisivu etelään. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. Pääjulkisivu muuttui työn aikana: 1930 hyväksytyissä suunnitelmissa risaliitti oli viistetty sisäsivultaan, kun valmiissa rakennuksessa risaliitin pielet ovat suorat. KHKPA.

ETELÄ-HÄMEEN
KEUHKOTAUTIPARANTOLA

KAAVA 1:100

Hyväksytty kauppaneuvos Arhinmäen 22.12.1931

Aarne Arhinmäki

22.12.1930
Hämeenlinnan kaupungin
RAKENNUSLAUTAKUNTA

Hämeenlinnassa, maaliskuu 1930
Turo Pentti, Niilo Pentti

ETELÄ-HÄMEEN
KEUHKOTAUTIPARANTOLA

MITTAKAAVA 1:100

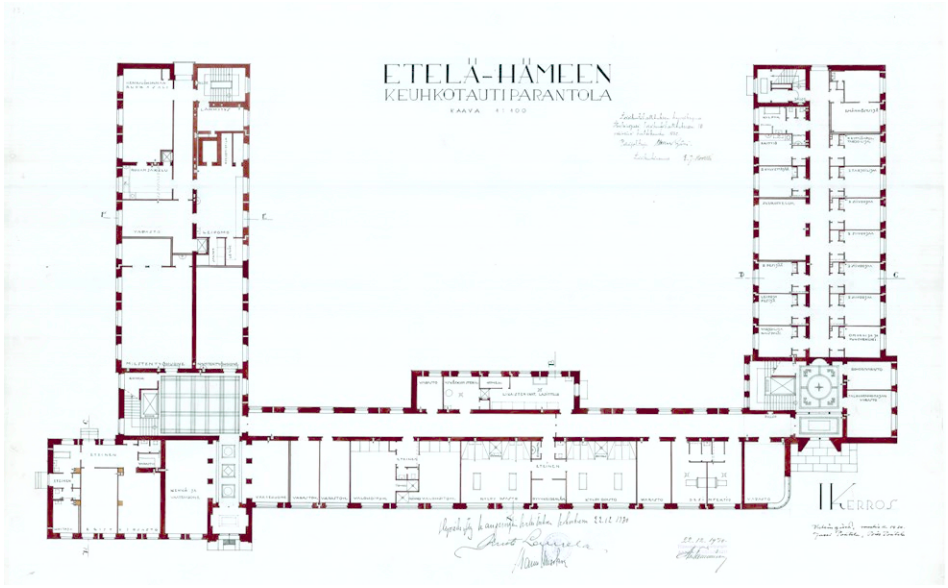

Ylhäällä: Itä- ja länsijulkisivut. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. KHKPA.

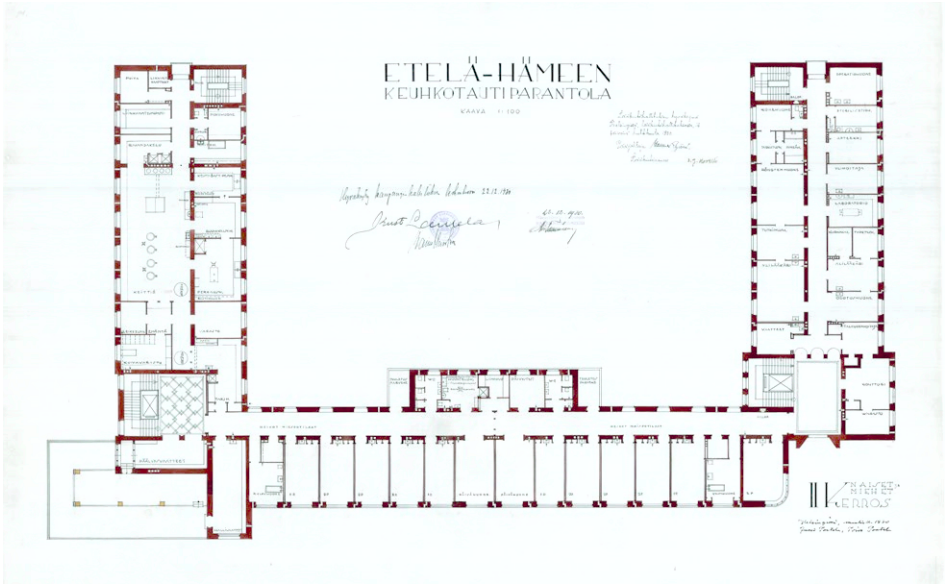
Viereisellä sivulla: Julkisivu pohjoiseen, leikkaukset C-D ja E-F. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. KHKPA.

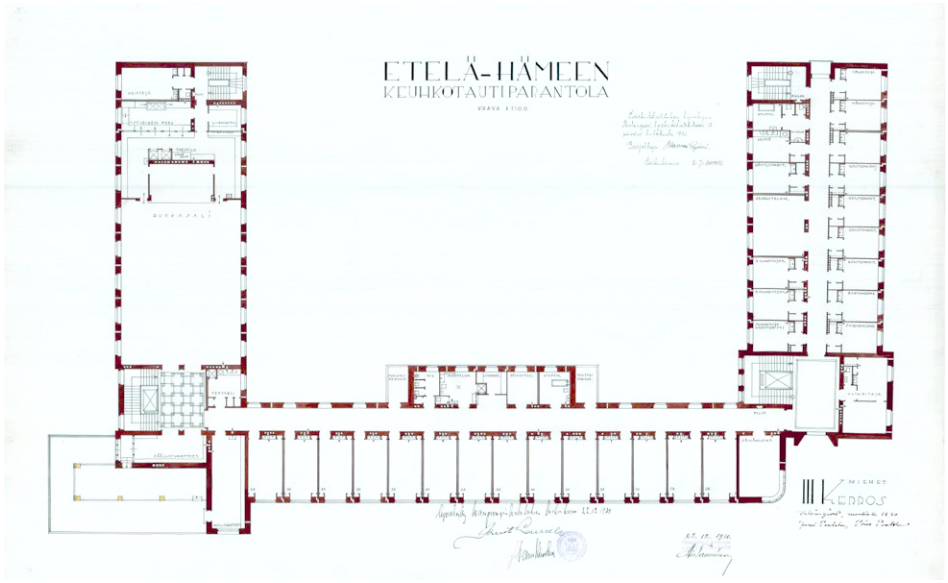
Ylhäällä: Parantolan pääsisäänkäynti pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

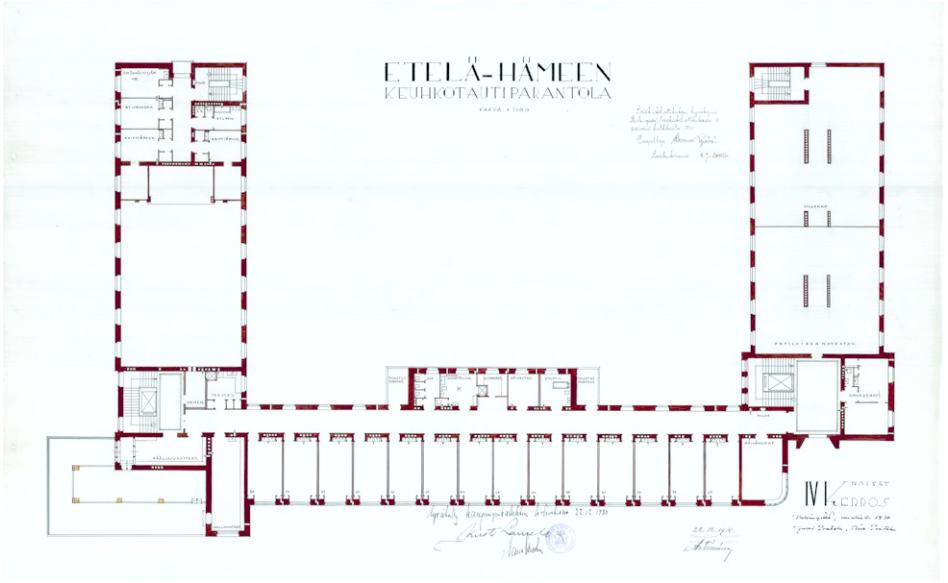
Pohjapiirustus, 1. kerros. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

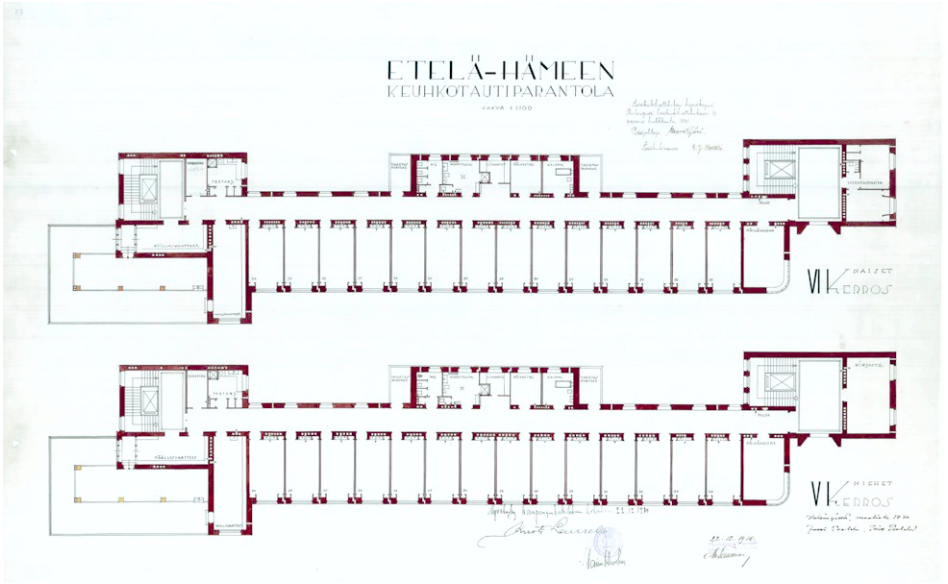
Pohjapiirustus, 2. kerros. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

Pohjapiirustus, 3. kerros. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

Oikealla ylhäällä: Pohjapiirustus, 4. kerros. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

Oikealla alhaalla: Pohjapiirustus, 5. ja 6. kerros. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

Keskiosa ja makuuhalli

Ensimmäinen kerros

Lastenosasto: 5 neljän ja 2 kahdeksan potilaan huonetta, ruokasali, leikki- ja kouluhuone, hoitajattaren asuntohuone, tarjoiluhuone, liinavaatevarasto, päivystyshuone, kylpyhuone, huuhteluhuone, 4 wc:tä, 2 eteistä, vaatehuone, makuuhalli, hallivaatehuone, eristysosastolla 2 hoitohuonetta, kylpyhuone, wc ja eteinen.[8]

Kerrokset 2 – 6

Aikuisten potilaiden hoito-osastot: 68 kolmen, 4 kahden ja 2 yhden potilaan huonetta, 5 osaston seurusteluhuonetta, 4 tarjoiluhuonetta, 5 päivystyshuonetta, 5 liinavaatevarastohuonetta, 5 kylpyhuonetta, 5 huuhteluhuonetta, 6 wc:tä, 10 porrashallia, 5 päällysvaatehuonetta, 5 makuuhallia, 5 eteistä, varastohuone, ysköskuppien sterilisoimishuone, elokuvakonehuone eteisineen ja 10 tuuletusparveketta sekä 1 hissikonehuone.[9]

Kuusikerroksisen keskiosan jokainen kerros oli kukin oma vuodeosastonsa. Osastolta toiselle liikkuminen ilman erillistä lupaa oli kiellettyä. Hoitajien tehtävä oli myös valvoa osastoilla pysymistä.[10]

Nais- ja miespotilaat oli sijoitettu eri kerroksiin siten, että joka toinen oli naisten ja joka toinen miesten kerros. Toisessa kerroksessa olivat huonokuntoisimmat potilaat riippumatta sukupuolesta. Käytävän toinen pää oli varattu naisille ja toinen miehille.[11]

Potilashuoneiden sijoittumisessa ja niiden tilaratkaisussa keskeistä oli hoidon edellyttämä riittävän levon takaaminen potilaalle. Huoneet sijoittuivat käytävän toiselle puolelle niin, että ikkunat olivat kohti etelää ja aurinkoa. Tämä oli keuhkotautiparantoloissa yleinen ratkaisu. Ratkaisu palveli myös potilaiden seurantaa. Ja mahdollista avuntarvetta.[12]

Käytävän pohjoispuolelle sijoittuivat wc- ja pesutilat sekä päivystyshuone. Niiden vaatimat tilat olivat muusta rakennusmassasta erottuvassa osassa rakennuksen keskiosassa. Sen molemmilla sivuilla oli tuuletusparveke.

Huoneet olivat kolmen hengen huoneita, joissa oli vuode jokaiselle potilaalle ja kaksi lavuaaria käytävän puoleisella seinällä. Mattoja huoneissa ei ollut eikä muutakaan ylimääräistä tavaraa. Sängyt oli sijoitettu nykysairaaloissa tyypilliseen tapaan siten, että hoitohenkilökunta pystyi kohtaamaan potilaan kolmelta eri sivulta päädyn ollessa seinää vasten. Sotien aikana huoneet muutettiin neljän hengen huoneiksi. Käytävän itäpäässä, kaarevaikkunaisessa huoneessa oli päivähuone. [13]

Kuusikerroksinen makuuhallisiipi sijoittui runko-osan jatkoksi siten, ettei sen läpi ollut kulkua. Makuuhallit sijoittuivat 2. – 6. kerroksiin. Hallitilaan

8 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, ss. 9-11.

9 Ibid.

10 Järvelä, s. 54

11 Järvelä, s. 53.

12 Järvelä s. 55.

13 Järvelä, s. 51

Viereinen sivu: Päärakennuksen makuuhalliosa kuvattuna pian rakennuksen valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

pääsi päällysvaate- ja hallivaatetiloista. Hallimakuu tarkoitti rauhallista lepoa raittiissa ilmassa, mikä oli osa tuberkuloosin hoitoa.

Naisten ja miesten makuuhallit olivat eri kerroksissa vastaavasti kuten vuodeosastotkin. Hallipukit oli sijoitettu kahteen täsmälliseen riviin. Jokaiselle potilaalle oli määrätty paikkansa. Järjestelmä mahdollisti sekä järjestyksen ylläpitämisen että lääketieteellisen tarkastelun: lääkärin oli kierroksellaan helppo tarkastaa kaikki potilaat.[14] Hallimakuu suoritettiin myös talvipakkasilla. Sitä varten potilaille oli turkispussit.

Torniosa

Kerrokset 1 - 7

Rakennuksen pääosassa pääoven porrashallien itäpuolella on em. 4 potilashuoneen lisäksi ensimmäisessä kerroksessa taloustoimisto käsittäen toimisto-, taloudenhoitajan työ- ja arkistohuoneet sekä kassaholvin, toisessa kerroksessa on potilaiden yleinen seurusteluhuone, kolmannessa kerroksessa ylihoitajattaren asunto ja kaksi huonetta ja wc, viidennessä kerroksessa lukusali ja kirjastohuone, kuudennessa kerroksessa vierashuoneita ja seitsemännessä kerroksessa II alilääkärin asunto 2 huonetta ja wc.[15]

Parantolan ulkoarkkitehtuurissa ja massoittelussa pääsisäänkäynti on runko-osaa ja B-siipeä yhdistävässä, muuta rakennusta korkeammassa tornissa. Yhteensä kerroksia torniosassa on seitsemän, mutta ullakon ansiosta vaikutelma on korkeampi.
Pääsisäänkäynnin edessä on leveä graniittiportaikko, joka nousee neljä askelmaa sisäänkäynnin tasolle. Puukehyksinen, vaakalistoitettu ovi on lippamaisen katoksen suojassa. Pääsisäänkäyntiä ja sen yläpuolella nousevaa, koko rakennuksen korkuista ikkunaa tai lasiseinää, kehystää risaliitti. Ikkunapinta on jaettu säännölliseen ruudukkoon kolmella pystysuuntaisella puitteella ja vaakajaoilla.

Pohjoissivulla tornin yläosaa ryhdittää kolme pyöreää ikkunaa, jotka avautuvat ullakolle. Pyöreä ikkuna toistuu B-siiven ja talousrakennuksen pohjoispäädyissä.

Kerrostasanteet muodostavat avaran aulatilan, josta päästään vuodeosastojen käytävään ja B-siipeen. Aulasta on suora sisäänkäynti tornin itäosan huoneisiin kerroksissa 1 – 7.

Itäinen siipirakennus (A-siipi)

Kerrokset 1 - 4

Ensimmäisessä kerroksessa on kylpyosasto käsittäen 2 kylpyhuonetta, 2 pukuhuonetta, parturin huone ja wc, valohoito-osasto, 2 huonetta, varasto ja eteinen, desinfioimisosaston 2 huonetta, ja pesuhuone, muuntaja-osaston 2 huonetta, vierashuone, hissikonehuone, puhelinkeskuksen rele- ja patterihuone sekä kaksi varastohuonetta.

14 Järvelä, s. 56

15 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, ss. 9-11.

Toisessa kerroksessa on emännöitsijän asunto käsittäen 2 huonetta, pesulanhoitajan asunto 1 huone, 9 henkilökunnan asuntohuonetta, seurusteluhuone, keittiö, kylpyhuone ja 2 wc:tä.

Kolmannessa kerroksessa on lääkärien työhuoneet ja tutkimusosasto: ylilääkärin toimisto, 3 lääkärien tutkimushuonetta, ilmarintahoitohuone, kurkkuhoitohuone, röntgensali, pimeä- ja säätöhuone, röntgenkonehuone, leikkaussali, sterilisoimishuone, laboratorio, apteekki, arkistohuone, odotushuone, vaatehuone ja 2 wc:tä.

Neljännessä kerroksessa on 13 hoitajattarien asuntohuonetta, seurusteluhuone, keittiö, kylpyhuone ja 2 wc:tä.

Ullakkokerroksessa on filmivarastohuoneet varolaitteineen. Joka kerroksen pohjoispäässä on tuuletusparveke.[16]

Kellarikerroksessa, osittain maan alla sijaitsi kylpy- ja valohoito-osasto. Ensimmäisessä kerroksessa oli henkilökunnan asuinhuoneita. Toinen kerros oli lääkäreiden ja hoitajien vastaanotto-, tutkimus- ja hoitotiloja. Sen erotti porrastasanteesta kolme kaariaukkoa. Kerroksessa sijaitsivat röntgenhuone ja leikkaussali. Ylimmässä kerroksessa oli hoitajattarien asuinhuoneita.

16 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, ss. 9-11.

Oikealla ylhäällä: Parantolan potilashuone pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Oikealla alhaalla: Potilaita sotasairaalana käytetyssä Ahveniston parantolassa. Kolmen hengen huoneet muutettiin neljän hengen huoneiksi. Kuvassa huoneessa on viideskin potilas. Ajoittamaton valokuva, valokuvaaja Sot.virk. V. Pietinen. Sotamuseo.

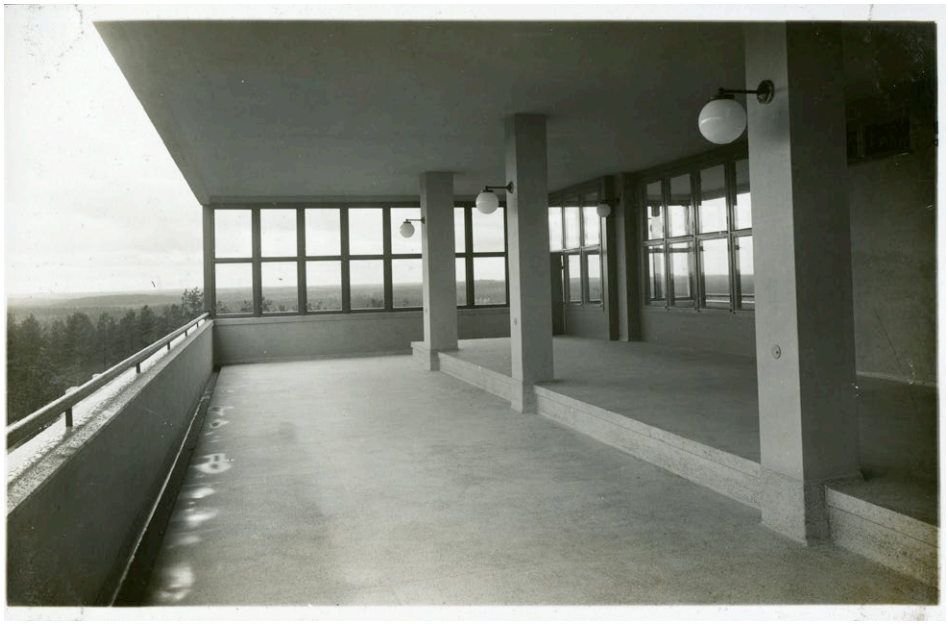
Parantolan päärakennus, päiväämätön valokuva. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Viereisellä sivulla ylhäällä vasemmalla: Ylimmän kerroksen makuuhalli pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Viereisellä sivulla alhaalla vasemmalla: Potilaita Ahveniston sotasairaalassa. Näkymä makuuhallista lääkäreiden asuintalolle päin. Ajoittamaton valokuva, valokuvaaja Sot.virk. V. Pietinen. Sotamuseo.

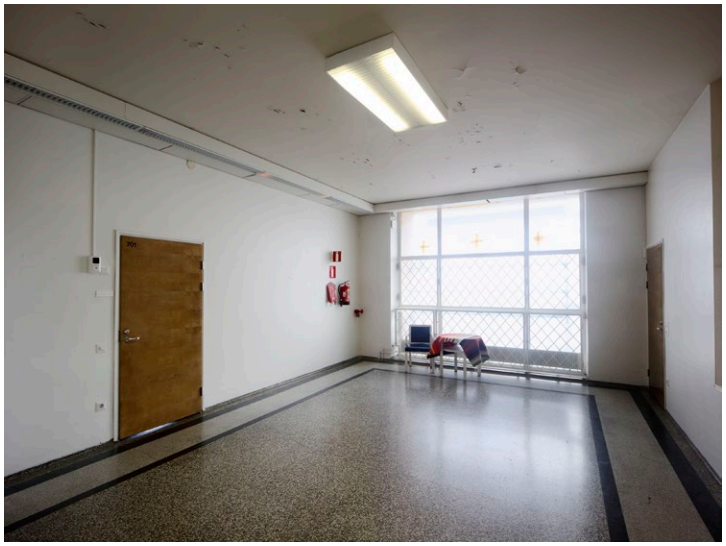
Viereisellä sivulla ylhäällä oikealla: A-siiven porrasaula ylemmistä kerroksista pian valmistumisen jälkeen1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Viereisellä sivulla alhaalla oikealla: A-siiven porrasaula ylemmistä kerroksista syyskuussa 2018. Uusien ikkunoiden jakoa on muutettu. Alkuperäisten sirojen profiilien tilalla on huomattavasti paksummat profiilit. Ikkuna on varustettu turvaverkolla. Tässä kuvassa ikkuna on lisäksi suojattu ulkopuolelta muovilla julkisivukorjauksen ajaksi. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

SA-Kuva

Läntinen siipirakennus (B-siipi)

Kerrokset 1 – 5

Ensimmäisessä kerroksessa (osittain maan alla) on jäähdytysosasto 3 huonetta ja eteinen, vaakahuone, 8 varastohuonetta, ruuanjätteiden sterilisoimishuone ja 3 hissikonehuonetta.

Toisessa kerroksessa on 1 naisten ja 1 miesten työhuonetta ja kaksi varastoa ja leipomo-osasto (leipomohuone, nostatushuone ja 3 varastohuonetta), henkilökunnan ruokasali ja tarjoiluhuone.

Kolmannessa kerroksessa on keittiöosasto: keittiö, emännöitsijän työhuone, leikkelehuone, kuivavarasto, perkaushuone, ruuanvalmistushuone, asiainpesuhuone, maitohuone, 1 varastohuone, polttoainevarasto, likaisten vaatteiden säilytyshuone, keittiöpalvelijan pukuhuone ja wc sekä 2 henkilökunnan asuntohuonetta ja tuuletusparveke.

Neljännessä kerroksessa on parantolan ruoka- ja juhlasali, näyttämö, tarjoiluhuone, ruoka-astiain pesuhuone, 1 varastohuone, 1 henkilökunnan asuntohuone, wc ja tuuletusparveke.

Viidennessä kerroksessa on 6 henkilökunnan asuntohuonetta, kylpyhuone wc ja tuuletusparveke.

Päärakennuksen alla on maanalainen käytävä yhtyen läntisen siipirakennuksen kellarikerrokseen ja idänpuoleisessa päässä valohoito- ja kylpyosastoon. Keskiosassa käytävän sivussa on hoito-osastoilta tulevien likaisten vaatteiden lajitteluhuoneet.[17]

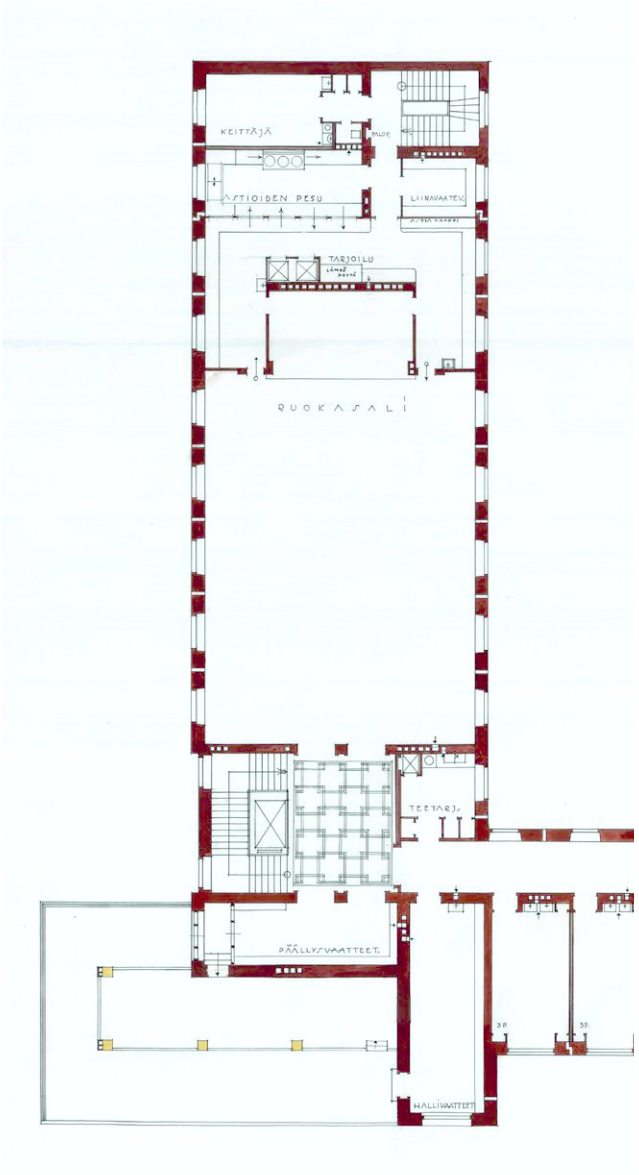
17 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, ss. 9-11.

Sisäänkäynti B-siipeen ja keskiosan potilasosastolle oli avaran eteisaulan kautta. Molemmilta sivuiltaan tilaa kehysti kaksi pylvästä, jotka varhaisimmassa suunnitelmassa rajasivat sisäänkäynnin sen sivuille jäävistä vaatteiden säilytystiloista. Lastenosaston makuuhalli sijoitettiin kuitenkin ensimmäiseen kerrokseen makuuhallisiiven alimpaan kerrokseen. Sen puoleinen vaatesäilytystila poistui ja pylväiden väliin rakennettiin seinä.

B-siiven kellarikerros oli varattu huoltoa ja varastointia varten. Pohjakerroksessa oli leipomo uuneineen, henkilökunnan ruokasali ja siihen liittyvä ruoan jakelutila. Porrashuoneesta päästiin suoraan miesten- ja naisten työhuoneisiin. Toisessa kerroksessa oli parantolan henkilökunnan ruokala, keittiö ja siihen liittyviä tiloja sekä työtilat naisille ja miehille.

Kolmannen kerroksen täytti ruokasali ja sen taakse jäävä astianpesuhuone sekä tarjoilutilat. Ruokalassa pöydät oli sijoitettu säännöllisiin riveihin. Pöytien päissä oli hoitajan paikka. Painon tarkkaileminen ja hoitoon liittyvä lihottaminen edellyttivät hoitajilta tarkkaavaisuutta.[18] Tilavassa ruokasalissa järjestettiin iltamia, konsertteja ja elokuvaesityksiä. Ylimmässä kerroksessa oli henkilökunnan asuintiloja.

18 Järvelä, s. 56

Vasemmalla:
Ote 3. kerroksen pohjapiirustuksesta. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. B-siivessä porrastasanne ja makuuhalliin johtava päällysvaatetila ja ruokasalin sisäänkäynti kaksine oviaukkoineen muodostivat juhlavan tilasarjan. Lattian mosaiikkibetonin kuviointi oli valmiissa rakennuksessa vaatimattomampi. KHKPA.

Oikealla ylhäällä:
Viihdytystilaisuus sotasairaalana käytetyn Ahveniston parantolan ruokasalissa, ajoittamaton valokuva. Valokuvaaja Sot.virk. V. Pietinen. Sotamuseo.

Oikealla alhaalla:
Sairaalarakennuksen B-portaan auloja ylemmissä kerroksissa elokuussa 2018. Kuvassa näkyvät makuuhalliin johtavan päällysvaatetilan kaariaukot. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Talousrakennus

> *Talousrakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on kattilahuone, konehuone, päivystyshuone, työhuone, polttoainevarasto ja hydrofoorihuone. Toisessa kerroksessa on likaisten vaatteiden lajitteluhuone, pesuhuone, kuivaus- ja mankelihuone, silitys- ja paikkaushuone, liinavaatevarasto, autotalli ja wc. Rakennuksen ullakko on varastohuoneena.*[19]

Harjakattoinen, tiilimuurattu ja rapattu talousrakennus sijoittui parantolan pohjoispuolelle, A-siiven päädyn kanssa samaan linjaan ja kohtisuoraan jyrkähköön rinteeseen. Näkymää hallitsi kattilahuoneen korkea piippu.
Rakennus oli kaksikerroksinen siten, että ylempi eli toinen kerros sijoittui rinteen yläpuolelle ja ensimmäinen kerros jatkoksi ja alapuolelle. Katto jatkui yhtenäisenä harjakattona koko rakennuksen pituudelta. Korkeuseroa kerrosten välillä oli 7,7 metriä. Sijainti edellytti rinteen tukemista tukimuureilla.

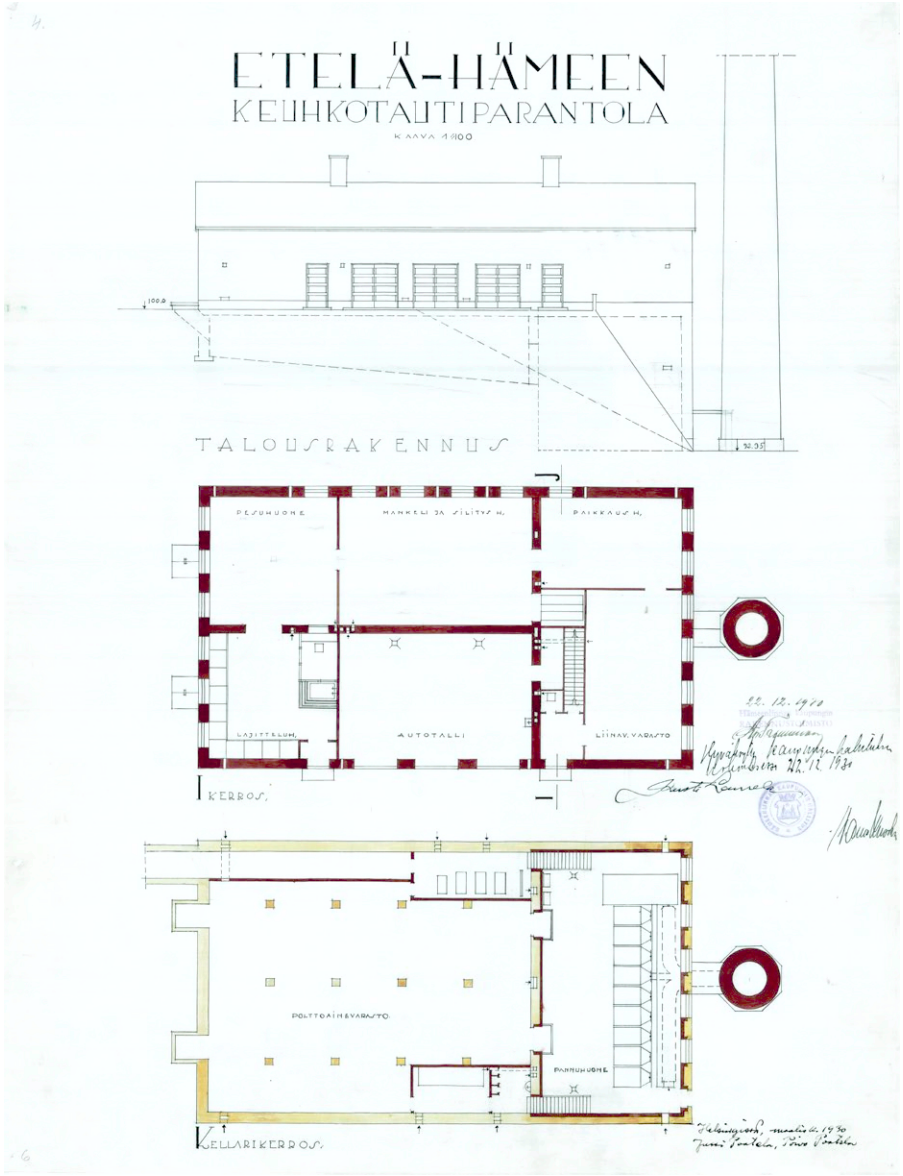
Ylemmässä kerroksessa parantolan ja sen piha-alueiden läheisyydessä olivat pyykin lajitteluhuone, pesuhuone, mankeli- ja silityshuone, paikkaushuone ja liinavaatevarasto. Liikkumista varten parantola tarvitsi auton, jonka talli sijoittui myös ylemmän pihan tasolle.

Julkisivujen ikkunajako oli säännöllinen ja muutenkin vaatimaton rakennus toisti parantolan arkkitehtuuria. Päädyssä oli myös pyöreä ikkuna-aukko.

Pohjakerroksen korkeaan tilaan sijoittuivat polttoainevarasto, pannuhuone, konehuone ja hydrofoorihuone eli pumppausasema. Tiloihin liittyivät myös työ- ja päivystyshuoneet.

Rakennuksen molemmat päädyt muodostivat toiminnallisesti itsenäisen kokonaisuuden. Ylemmän kerroksen toiminnat liittyivät kiinteästi parantolan arkeen. Rakennus rajasi parantolarakennuksen pohjoispuolen piha-aluetta. Koko parantola-aluetta palveleva kattilahuone ja siihen liittyvät toiminnat olivat oma kokonaisuutensa, josta parantolan talotekninen toimivuus oli riippuvainen. Sinne johti oma tie ortodoksisen hautausmaan ja eristysosastoksi muutetun Papinmäen huvilan ohitse.

19 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, ss. 11-12.

Yllä: Talousrakennus eli ”konehuone” eli lämpökeskus l. kattilahuone. Ahveniston parantola, Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin. Julkaissut parantolan rakennuslautakunta.

Vasemmalla. Pohjapiirustukset ja julkisivu, talousrakennus eli lämpökeskus. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. KHKPA.

Lääkärien ja taloudenhoitajan asuntorakennus (nyk. Ylätalo)

Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on ylilääkärin asunto käsittäen 7 asuinhuonetta, palvelijain huoneen, keittiön, kylpyhuoneen, 2 wc:tä, eteishallin ja 2 eteistä. Toisessa kerroksessa on 1 alilääkärin ja taloudenhoitajan asunnot. Alilääkärin asunnossa on 4 asuinhuonetta, palvelijain huone, keitti, kylpyhuone, wc, eteishalli ja keittiön eteinen. Taloudenhoitajan asunnossa on 3 asuntohuonetta, palvelijan huone, keitti, eteishalli, yhdistetty kylpyhuone ja wc sekä keittiön eteine. Kummassakin päässä kerrosta on tuuletusparvekkeet. Rakennuksen kellarikerroksessa on 6 varastohuonetta ja puusäiliöt. Ullakko on jaettu varastosäiliöiksi.[20]

Kaksikerroksinen, aumakattoinen ja huvilamainen asuinrakennus sijoittui parantolan länsipuolelle, samaan pihapiiriin, mutta kuitenkin omaksi kokonaisuudekseen. Päiväämättömässä luonnossuunnitelmassa talon ilme on pelkistynyt ja jopa yksitoikkoinen, sisätiloiltaan kaavamainen. Julkisivut ovat täysin symmetriset ja vailla yksityiskohtia lukuun ottamatta sisäänkäyntejä, jotka sijoittuivat rakennuksen molemmin puolin.

Myös valmiissa, harjakattoisessa, rakennuksessa sisäänkäynnit sijoittuivat rakennuksen eri puolille. Juhlavampi leveä sisäänkäynti graniittiportaikkoineen ja katoksineen oli eteläpuolella, mistä päästiin pohjakerroksessa sijaitsevaan ylilääkärin asuntoon. Pohjoissivulta, korkean risaliitin kehystämästä sisäänkäynnistä päästiin porrashuoneeseen, josta noustiin toisen kerroksen alilääkärin ja taloudenhoitajan asuntoihin. Risaliitti kehysti oven lisäksi myös portaikon korkean ikkunan. Ulko-ovet olivat tammea, joissa oli matalahko, vaakasuuntainen lasiruudutus ja alaosassa kuparilevy. Ylilääkärin asunnon sisäänkäynnin parioviin liittyivät myös samaa jakoa toistavat pielet. Kynnykset olivat kiveä. Sisätilojen ovet olivat vastaavalla jaolla toteutettuja, mäntypuisia, maalattuja lasi- ja peiliovia. Osassa ovia oli klassinen ympyröiden ja suorakulmaisten kenttien sommitelma.
Länsipäädyssä oli parveke sekä ensimmäisessä että toisessa kerroksessa. Alakerran kaide oli rautaputkea. Yläkerran umpinaisen kaiteen päällä kiersi pyöreä rautatanko.

Talo on huolellisesti suunniteltu. Seinät olivat tiilimuuratut, rapatut ja maalatut ja sokkeli punaista graniittia – kuten parantolarakennuksessakin. T-puiteikkunoissa on vaakapuitteet niin että ruutuja on yhteensä kahdeksan. Ikkunat olivat säännöllisissä riveissä, pysty- ja vaakasuunnassa. Ullakon ikkunat olivat matalat, kaksiruutuiset. Alimman kerroksen ikkunoiden alla on matala, betonista muotoiltu lista.

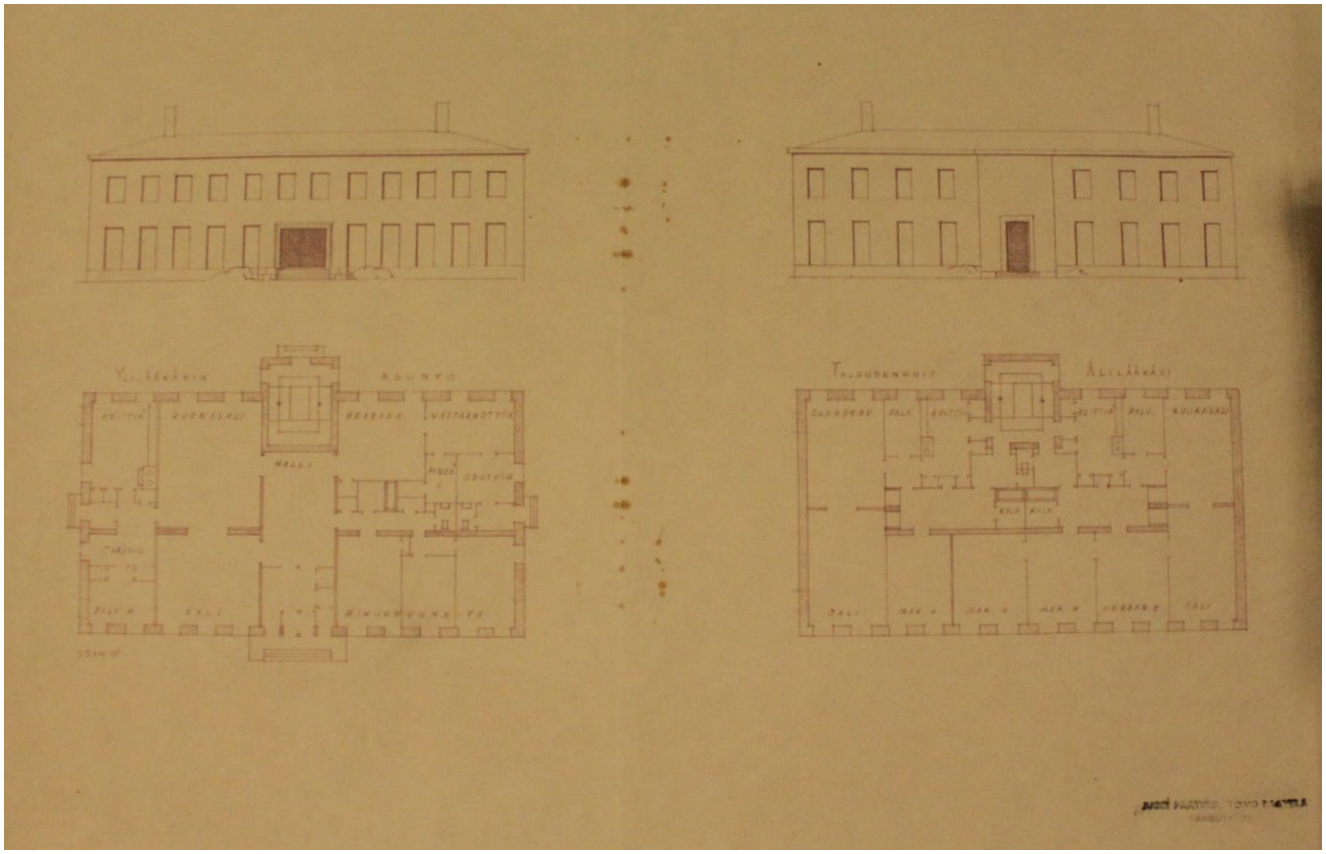
Paatela laati detaljipiirustuksia niin julkisivujen yksityiskohdista kuin sisätiloista. Portaikon kaiteen suunnitelmat on tehty 1:25 ja 1:1 mittakaavoihin. Kauniisti pyöristetty käsijohde oli kiillotettua koivua.[21] Julkisivujen harvoista yksityiskohdista - kattolistoista, savupiipuista ja pääsisäänkäytävän katoksesta - suunnitelmat oli tehty 1:1 mittakaavassa, ilmeisesti suoraan työmaalla hyödynnettäviksi sabluunoiksi. Betonista muotoiltu oven reunuslista ja ikkunan aluslista olivat myös tarkkaan detaljoidut.

Viereisellä sivulla: Lääkäreiden asuintalo pian valmistumisensa jälkeen. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

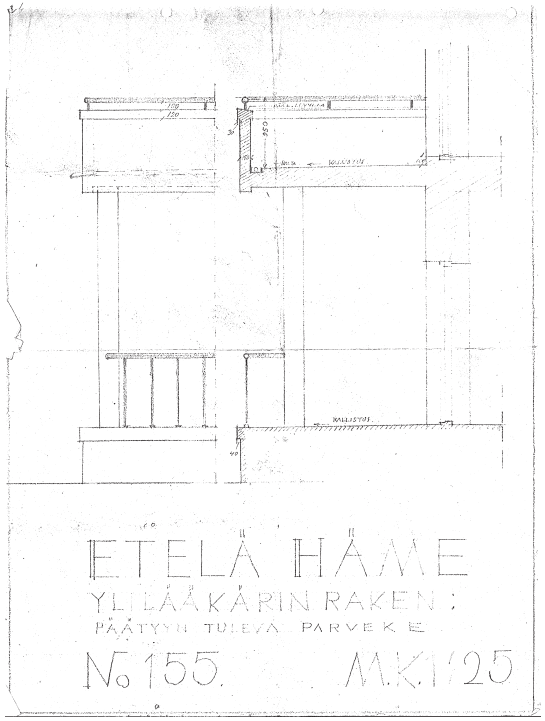
20 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s. 12

21 "Etelä-Häme No 145. Lääkärin asunnon kaiteen porraspiirustus", KHKPA.

Yllä: Päiväämätön luonnospiirustus lääkäreiden asuintaloksi. Jussi ja Toivo Paatela. KHKPA.

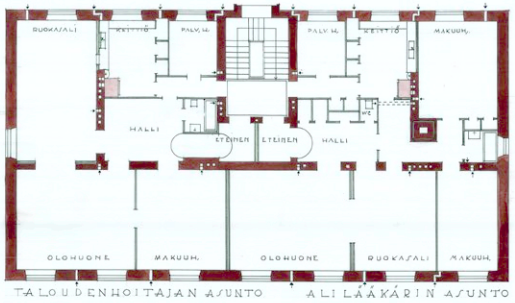

Yllä: Päiväämätön piirustus lääkäreiden asuintalon parvekkeesta. KHKPA.

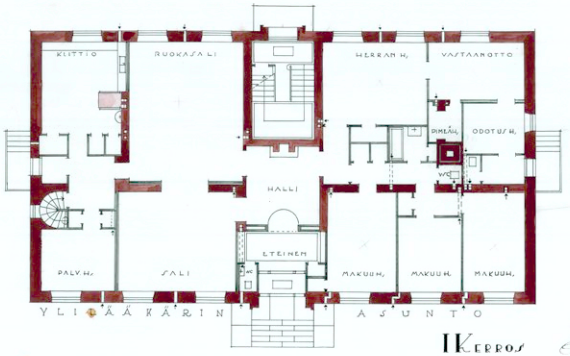
Viereinen sivu, vasemmalla: Pohjapiirustukset, lääkäreiden asuintalo. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. KHKPA.

Viereinen sivu, oikealla: Julkisivut ja leikkaus, lääkäreiden asuintalo. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. KHKPA.

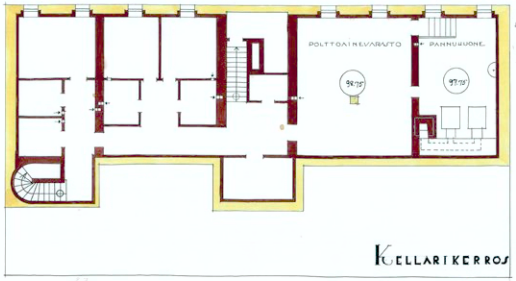
ETELÄ-HÄMEEN
KEUHKOTAUTIPARANTOLA
KAAVA 1:100

II KERROS

II KERROS

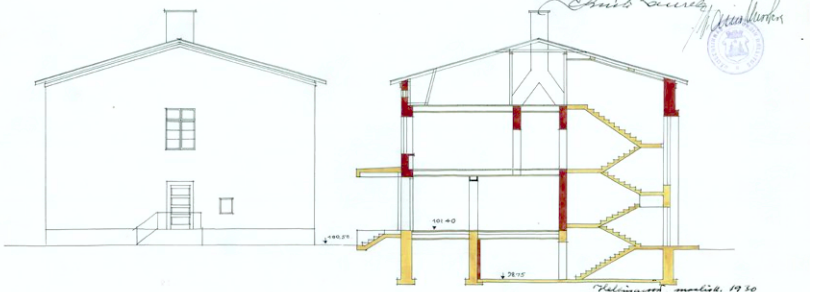
Hyväksytty kaupungin rakennustarkastajan kokouksessa 22.12.1930

Hämeenlinnassa, maaliskuu 1930
Jussi Paatela, Toivo Paatela

ETELÄ-HÄMEEN
KEUHKOTAUTIPARANTOLA
KAAVA 1:100

22.12.1930

Hyväksytty kaupungin rakennustarkastajan kokouksessa 22.12.1930

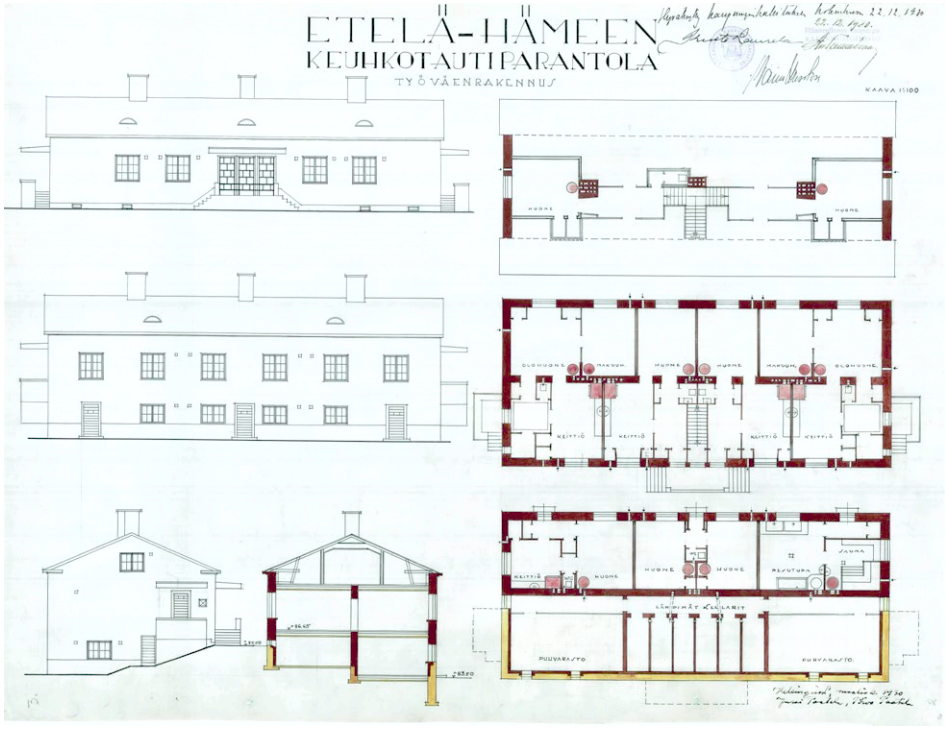
Hämeenlinnassa, maaliskuu 1930
Jussi Paatela, Toivo Paatela

Henkilökunnan asuntorakennus (Työväenrakennus)

Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on huoneen, keittiön, eteisen ja wc:n käsittävä asunto, 2 yksityistä asuntohuonetta, sauna, pesutupa, eteinen ja 4 varastohuonetta. Toisessa kerroksessa on kaksi 2 huonetta, keittiön, eteisen ja wc:n käsittävää asuntoa ja kaksi huoneen, keittiön, eteisen ja wc:n käsittävää asuntoa. Ullakkokerroksessa on 2 asuntohuonetta ja wc sekä ullakkokomeroita säilytyspaikoiksi.[22]

Talousrakennuksen pohjoispuolelle ja eläinsuojan (sikala, kanala ja talli) yläpuolelle rinteeseen rakennettiin asuinrakennus sairaalan henkilökunnalle. Rakennuksessa on betoniperustus, sokkeli oli hakattua betonia ja seinät muuratut ja rapatut. Talo oli rinteessä siten, että alarinteen puolelta se oli kaksikerroksinen, ylärinteen puolelta yksikerroksinen.

Rakennukseen sijoittui useita pieniä asuntoja, joiden sisäänkäynnit olivat ylärinteen puolelta rakennuksen päädyistä ja pitkältä sivulta. Sisäänkäyntien suojana oli näyttävät lippamaiset, aumakattoiset katokset. Katoksen korkeahko (arviolta n. 400 mm) pystypinta oli muotoiltu ulospäin viistotuksi ylä- ja alaosastaan. Päätyjen betonisen kaiteen kehystävät sisäänkäynnit olivat pienten parvekkeiden kautta. Sisäänkäyntien ympärillä oli sirot, muotoillut kehykset. Pitkällä sivulla sisäänkäyntien ulkoporras nousi rakennuksen suuntaisesti kahdesta suunnasta. Kaide oli rautaputkea. Ikkunat olivat neli- ja kuusiruutuisia, katto peltiä.

Pääpiirustukset, työväenrakennus. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. KHKPA.

22 Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, s.12.

Sikala, kanala ja talli

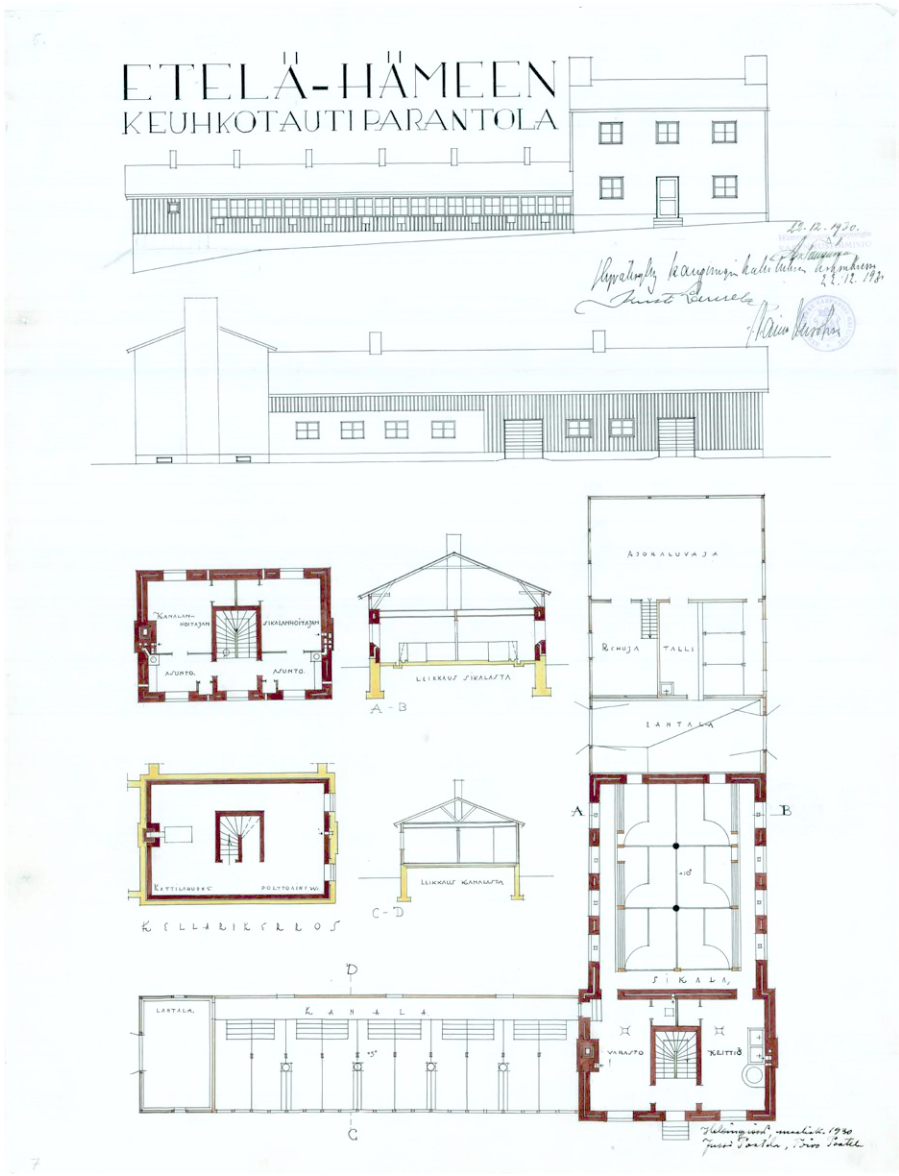
Rakennuksessa on kanala 300 kanalle, kanalan varasatohuone, keittiö, teurastushuone, sikala 50 sialle, talli, rehuvaja, ajokaluvaja ja lantasäiliö. Toisessa kerroksessa on kaksi huoneen ja keittiön sekä eteisen käsittävää asuntoa.[23]

Ahveniston parantola oli osittain omavarainen elintarviketuotannon osalta. Sillä oli pula-aikana iso merkitys etenkin, koska tuberkuloosin hoidossa potilaiden hyvä ravitsemus oli tärkeää.

Karjasuoja sijoittui henkilökunnan t. työväen asuinrakennuksen viereen, metsän rajaan. Lähellä oli myös iso latorakennus, jossa oletettavasti säilytettiin sekä koneita että eläinten ravintoa.

Harjakattoinen rakennus on pohjaltaan L-muotoinen. Molemmat ”varret” olivat yksikerroksisia, kulmaosa kaksikerroksinen. Kulmaosan toisessa kerroksessa oli kaksi pientä asuntoa. Ikkunat olivat neliruutuiset. Rakennuksen perustukset olivat säästöbetonia, sokkeli oli hakattua betonia ja portaat graniittia. Kulman kaksikerroksinen osa ja osa siihen liittyvästä rinteen suuntaisesta ”varresta” oli tiilimuurattu ja rapattu, rakennuksen ”varret” rankarakenteisia, pystylaudoituksella verhoiltuja. Katteena oli pelti.

23 Ibid.

Pääpiirustukset, sikala ja kanala. Jussi ja Toivo Paatela, 1930. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Valokuvassa etualalla työväen asuinrakennus ja taka-alalla sikala ja kanala pian valmistumisensa jälkeen. Ahveniston parantola, Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin. Julkaissut parantolan rakennuslautakunta.

Eristysosastorakennus

Rakennuksessa on 2 potilashuonetta, keittiö, kylpyhuone, eteinen, wc ja ulkoparveke.[24]

Sauna

Rakennuksessa on sauna, pesutupa, 2 pukuhuonetta ja eteinen.[25]

Kasvihuone

Rakennuksessa on kaksi viljelyosastoa, työhuone ja lämmityshuone[26]

Vajarakennus

Rakennus sisältää yhden huoneen puintia ja rehujen säilytystä varten.[27]

Puuvaja

Rakennus on rakennettu pilkottujen puiden säilytystä varten.[28]

24 Ibid.
25 Ibid.
26 Ibid..
27 Ibid..
28 Ibid..

Ruumishuone

Ruumishuone on rakennettu talousrakennuksen viereiseen rinteeseen osittain maan sisään ja käsittää yhden säilytyshuoneen.[29]

Palokaivo

Paloviranomaisten vaatimuksesta on parantolaan rakennettu pääportaan eteen maan sisään n. 50 000 litraa vetävä palokaivo. Kaivon yläosa on muodostettu maanpäälliseksi altaaksi. Kaivoon johdetaan jäähdytyslaitoksesta tuleva lauhdevesi ja kaivosta johtavia putkia myöten vesi johdetaan rinteen alle ja käytetään vielä kasteluvetenä.[30]

Palokaivon maanpäällisestä osasta tehtiin suihkukaivo pääsisäänkäynnin edustalle. Pyöreä vesiallas toimii myös pihan ja puutarhan kastelulaitoksena. Altaaseen johdettiin jäähdytyslaitoksesta poistuva vesi, joka olisi muuten jäänyt hyödyntämättä. Myöhemmin allasta on muutettu ja siihen on lisätty keskelle graniittinen veistos.

Palokaivon maanpäällinen vesiallas kuvattuna syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

29 Ibid..

30 Ibid., s.13.

Ylilääkärin talo

Ylilääkärin asunto oli vuoteen 1938 asti sijainnut samassa asuinrakennuksessa alilääkärin ja taloudenhoitajan kanssa, parantolan läheisyydessä. On huomionarvoista, että ennen vuotta 1937 päivätyt piirustukset, jotka koskevat ylilääkärin asuntoa, liittyvät nimenomaan tähän lääkäreiden asuintaloon eli Ylätaloon. Päiväämättömissä piirustuksissa ajankohta ja rakennus on pääteltävissä arkkitehtuurin tyylistä: lääkäreiden asuintalo (Ylätalo) detaljeineen on klassistisempi kuin 30-luvun lopussa valmistunut modernistinen ylilääkärin talo (Alatalo).

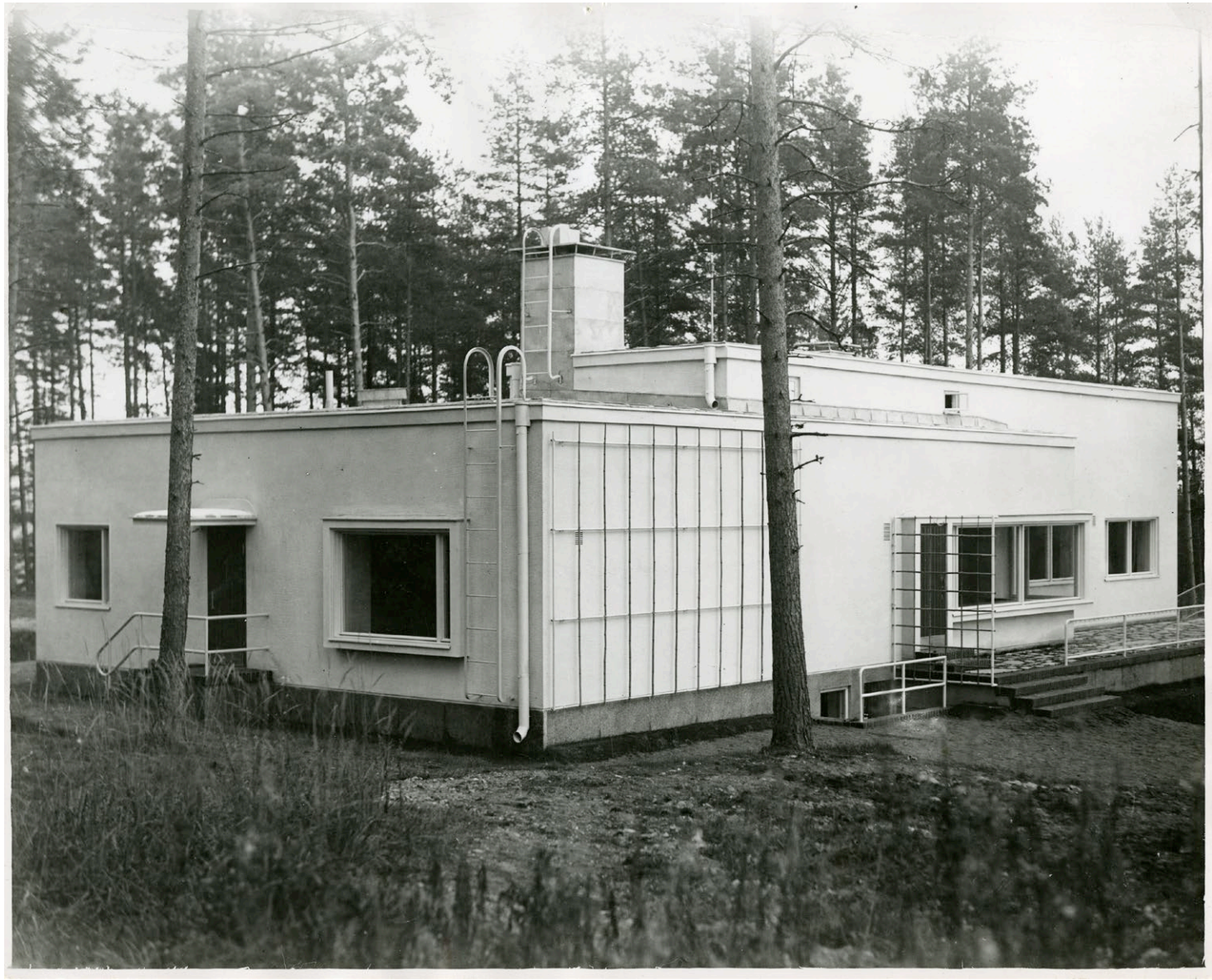
Uusi vuonna 1938 valmistunut asuintalo sijoittui lääkäreiden asuintalon eteläpuolelle, alarinteeseen. Alkuperäiset Jussi Paatelan signeeraamat pohjapiirustukset on päivätty 22.12.1937 ja rakennusluvan ylilääkärin talo sai 10.6.1938. Tämä mahdollisti yhden lisäasunnon rakentamisen lääkäreiden asuintaloon (Ylätaloon), kun ylilääkärin entisen asunnon palvelijan huone, ruokasali ja vapautuivat ja muutettiin asuinhuoneiksi taloudenhoitajalle.

Aksonometrisessä asemapiirroksessa (mittakaava 1:1000), joka on myös päivätty 2.2.1938, ylilääkärin talolle johtaa ainoastaan yksi tie parantolan länsipuolelta, lääkärien asuintalon edestä. Talon läheisyydessä on rinteeseen pengerretty tenniskenttä.

Ylilääkärin uudessa asuinrakennuksessa oli valmistuttuaan 1. kerroksessa halli, eteinen, 3 makuuhuonetta, isännän huone, olohuone, ruokasali, tarjoiluhuone, keittiö sekä palvelijanhuone. Kellarissa oli polttoainevarasto, pannuhuone sekä varastotilaa. Lisäksi rakennuksessa oli ullakko-osa, joka nousi muuta vesikattoa korkeammalle. Sekä kellari että ullakko olivat varsinaista asuinkerrosta pienemmät. Huonekorkeus oli makuuhuoneissa ja isännän huoneessa 2,8m, muissa asuinkerroksen huoneissa 3,1m. kellarin huonekorkeus oli 2m ja ullakon 2m.

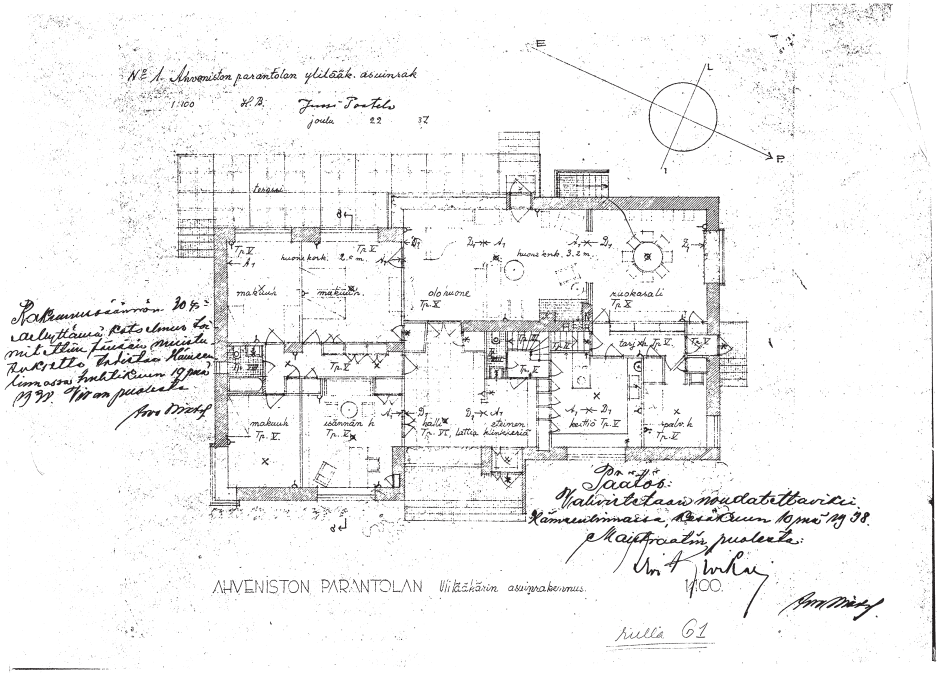
Alkuperäiset julkisivupiirustukset on nimetty ristiriitaisesti ilmansuuntien suhteen, tässä työssä niitä kuvaillaan toteutuneen rakennuksen ilmansuuntien mukaisesti. Itäjulkisivu sisäänkäynteineen on päivätty 22.12.1937. Suhteessa julkisivupintaan, ikkunat olivat pienehköjä. Rakennuksen sisäänkäynti oli keskeltä julkisivumassaa sijaitsevan katoksen alta. Pääovi ei kuitenkaan itsessään sijainnut keskitetysti katoksen alla, vaan eteishallin suurien ikkunoiden oikealla puolella. Muuten julkisivusommittelu ei ollut symmetrinen. Länsijulkisivu on päivätty 2.2.1938. Julkisivupiirustuksessa näkyvät terassille avautuva olohuoneen suuri erkkeri-ikkuna, kellariin vievät ulkoportaat sekä ruokasalin umpinaisen seinän peittävä köynnössäleikkö Pohjoisjulkisivu on päivätty 2.2.1938, ja siinä on näkyvissä ruokasalin erkkeri-ikkuna ja palvelijan huoneen suhteellisen pieni ikkuna. julkisivun keskellä oli palvelusväen sisäänkäynti. Piirustusta eteläjulkisivusta ei ole ollut tähän työhön käytettävissä.

Ylilääkärin asuintalo, todennäköisesti pian valmistumisensa jälkeen. Rakennusliike Kummilan arkistoa. Vasemmanpuoleisella julkisivulla palvelijanhuoneen pieni ikkuna, palvelijan sisäänkäynti sekä ruokasalin ikkuna. Oikanpuoleisella julkisivull aon ruokasalin umpinainen seinä peitetty köynnössäleiköllä, mutta köynnökset eivät ole vielä kasvaneet. Myös näkymä olohuoneeseen liittyvältä terassilta kellarin ulkoportaisiin on erotettu käynnössäleiköllä. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Rakennuksen perustukset, ala-, väli- ja yläpohjat olivat rautabetonirakenteisia. Myös länsipuolen terassi oli rautabetonirakenteinen.[1] Terassille johtavat askelmat olivat tiiliset. Myös pääsisäänkäynnille johtaneet portaat ja sisäänkäyntiterassi olivat tiilipintaiset. Seinät olivat muuratut ja rapatut, mahdollisesti maalatut.[2] Ulkoterassien ja -portaiden kaiteet olivat siroja putkikaiteita.

Ikkunadetaljit on päivätty 1.4.1938.[3] Ikkunan puitteet olivat kytketyt, sisään avautuvat. Ikkunan kehys ja puitteet puuta. Olohuoneen erkkeri-ikkunan rakenteet on esitetty omassa detaljipiirustuksessaan. Ovidetaljit on päivätty 2.4.1938. Ovien karmit ja puitteet olivat puuta, osa ovista oli puulasiovia.[4]

Ylilääkärin asuintalon pohjapiirustus. Jussi Paatela 1937. Rakennuslupa 1938. KHKPA.

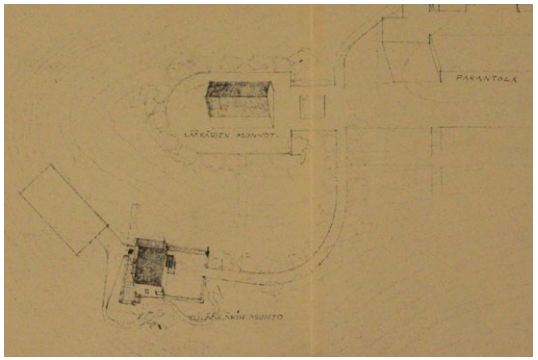
1 "ylilääkärin asunnon rautabetonirakenteita, mittakaava 1:25", KHKPA.

2 "Ahveniston parantolan ylilääkärin as. rakennus, pohjakerros. No 8, 1:50", KHKPA.

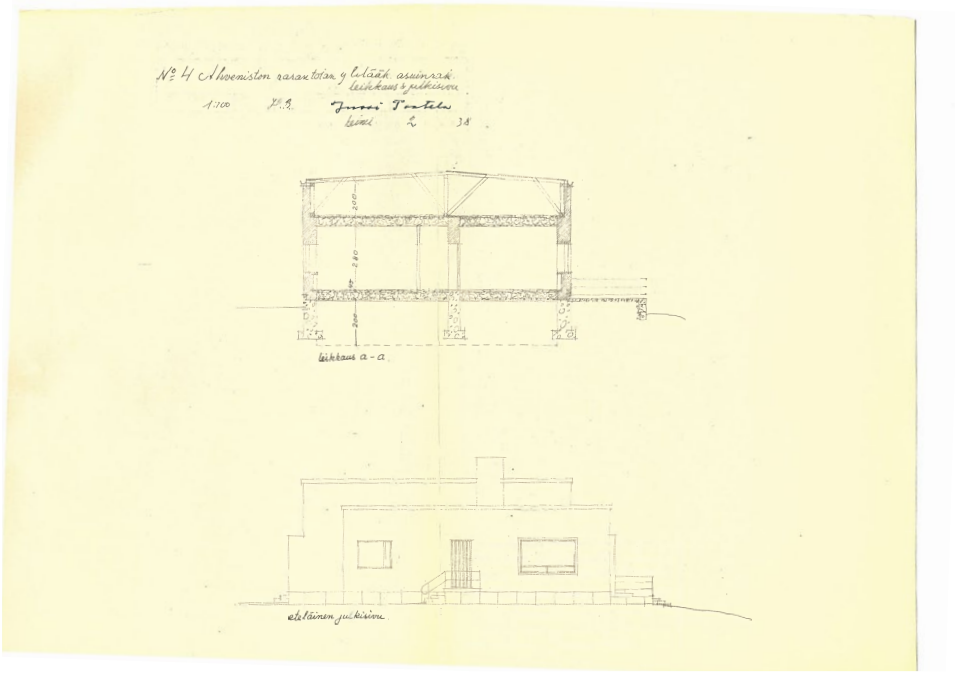
3 "Ahveniston parantolan ylilääkärin as. rakenn. ikkunat. No17, 1:1", KHKPA.

4 "Ahveniston parantolan ylilääk. as. ovidet. No18, 1:1" ja "Ahveniston parantolan ylilääk. as. ovis. no 16, 1:20", KHKPA.

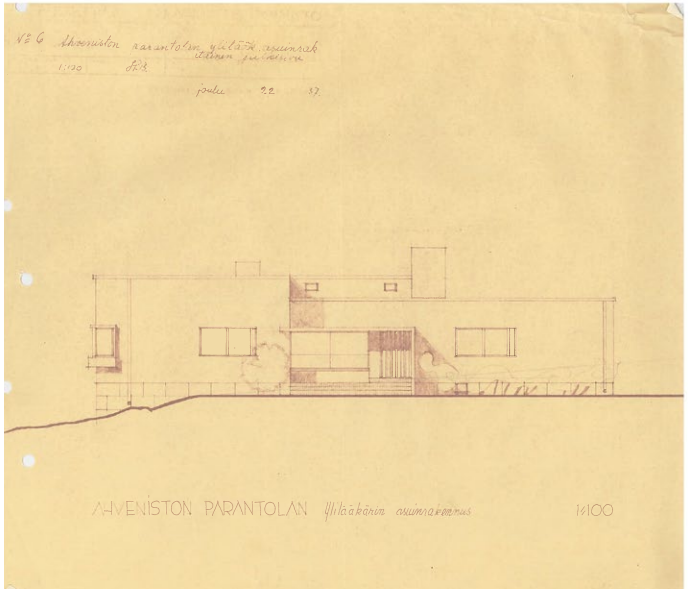
Oikealla: Ote ylilääkärin asuintalon asemapiirustuksesta 1937, Jussi Paatela. KHKPA.

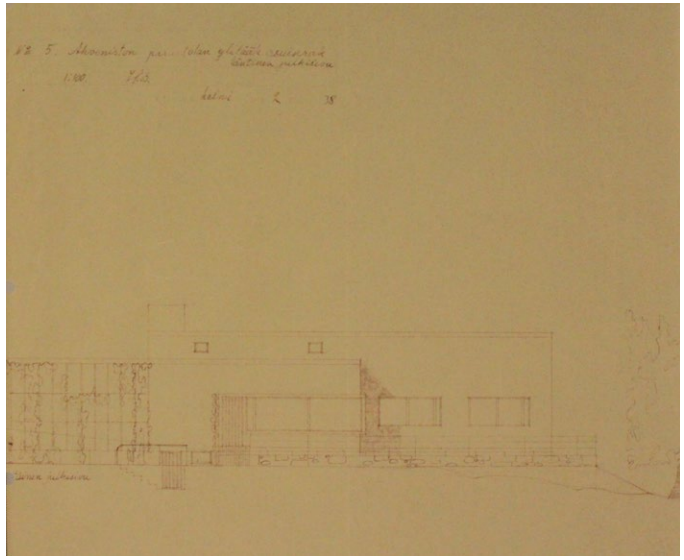
Alla: Ylilääkärin asuintalon leikkaus ja pohjoisjulkisivu 1937, Jussi Paatela. KHKPA.

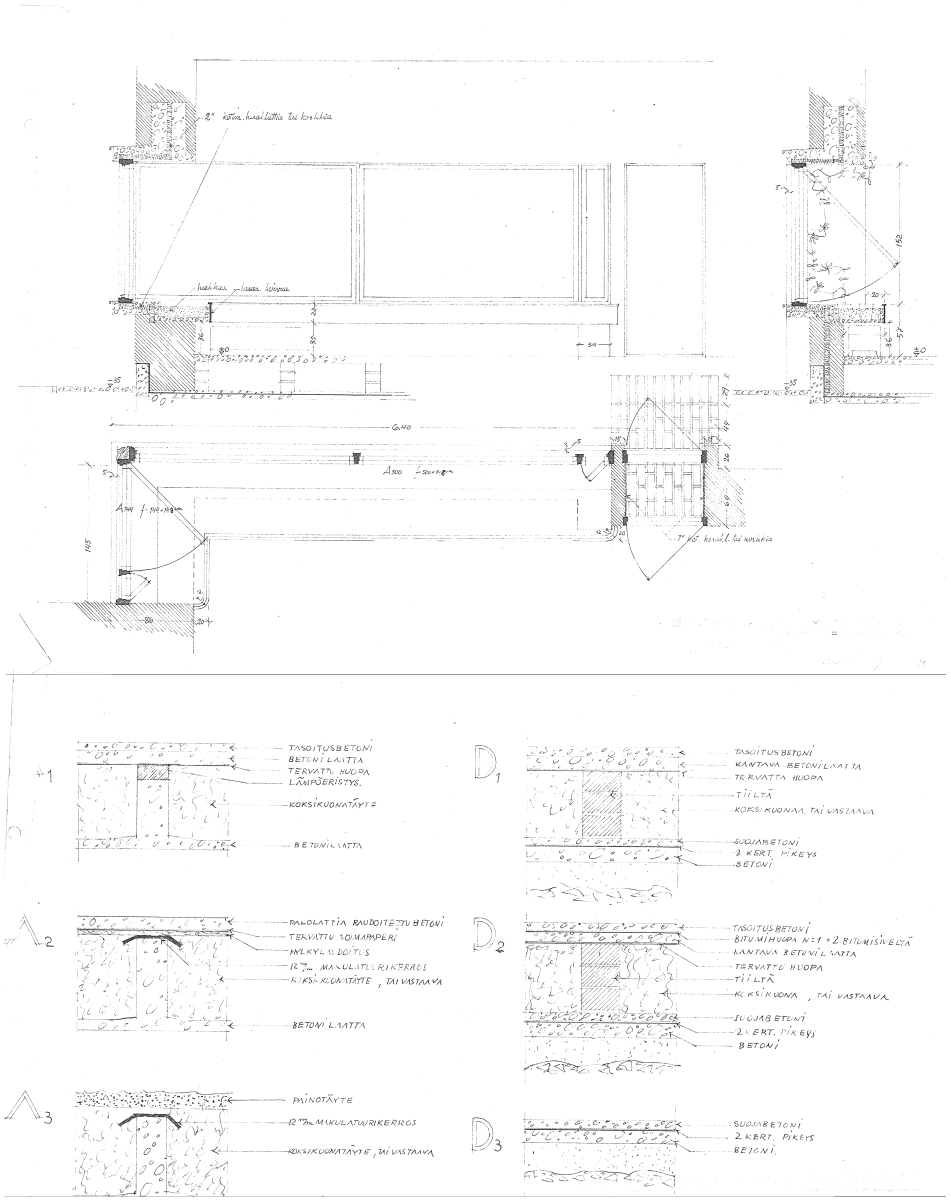

Vasemmalla: Ylilääkärin asuintalon itäjulkisivu 1937, Jussi Paatela. KHKPA.

Vasemmalla: länsijulkisivu 1937, Jussi Paatela. KHKPA.

Yllä: Piirustus olohuoneen erkkeri-ikkunasta. Piirustus on päivätty, mutta päivämäärä ei ole luettavissa. KHKPA.

Alla: Ylilääkärin talon rakenneleikkauksia. KHKPA.

4 Jussi ja Toivo Paatela sairaalasuunnittelijoina

Jussi Paatela (1886–1962) valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1911. Hänen veljensä Toivo Paatela (1890–1962) puolestaan vuonna 1914.[1]

Veljesten yhteinen toimisto aloitti toimintansa vuonna 1919. Toimiston työsarka muodostui aluksi asuintalojen, asemakaavojen ja julkisten rakennusten suunnittelusta. Julkinen rakentaminen ja myös kilpailutoiminta vilkastuivat 1920-luvulla. Paateloiden toimisto osallistui ahkerasti kilpailuihin ja myös menestyi niissä. Myös Keski-Suomen keuhkotautiparantolan (Kinkomaan parantola) suunnittelu perustui kilpailuvoittoon.[2]

Vaikka Jussi ja Veli Paatelan yhteinen toimisto lopetti toimintansa vuonna 1929 ja molemmat perustivat tahoillaan omat toimistonsa, jatkoivat he silti yhteistyötä joissakin kohteissa. Vuonna 1930 Lääkintöhallituksen rakennusosaston päälliköksi nimitetty Jussi Paatela erikoistui sairaalasuunnitteluun, Toivo Paatela puolestaan liiketaloarkkitehtuuriin.[3] Jussi Paatela myös opetti arkkitehtuuria Teknillisessä korkeakoulussa.[4]

Arkkitehtuuriltaan Paateloiden 1920-luvun työt edustivat näyttävää klassisismia.[5] Keskeisiä töitä olivat Tampereen kirjastotalo vuodelta 1925, Helsingin yliopiston anatomian laitos Kruununhaassa Siltavuorenpenkereellä vuodelta 1928 ja Atlaspankki Helsingissä, Mikonkadun ja Hallituskadun risteyksessä vuodelta 1929. Monumentaalisuutta alleviivasivat rikottu symmetria, harkittu koristelu sekä julkisivuissa että interiööreissä sekä interiöörien tilasarjat.

Paatelat tunnetaan erityisesti monista sairaalasuunnitelmista. 1920-luvun lopun ja 1930-luvun taitteen töitä olivat keuhkotautiparantolat, joita Suomeen alettiin rakentaa vuoden 1927 keuhkotautiasetuksen seurauksena: Keski-Suomen keuhkotautiparantola Kinkomaa Muuramessa valmistui vuonna 1930, Päivärinne Muhoksella ja Ahveniston keuhkotautiparantola Hämeenlinnassa vuonna 1932. Parantolasuunnitelmissa on nähtävissä muutos 1920-luvun klassisismista kohti funktionalismin muotokieltä ja tilajärjestelyä. Selkeä funktionalismi palveli hyvin sairaala-arkkitehtuurin edellyttämiä hygieniaa, toiminnallista järkevyyttä ja hierarkiaa.

Työskennellessään Lääkintöhallituksessa 1930 - 1936 Jussi Paatela laati mm. Helsingin yliopiston naisten sairaalan, Turun lääninsairaalan ja Porin yleisen sairaalan suunnitelmat. Omassa toimistossaan hän suunnitteli vuonna 1933 valmistuneen SPR:n sairaalan Helsingin Töölössä, Kotkan naistensairaalan, Kiljavanummen keuhkotautiparantolan vuodelta 1938, Helsingin sisätautien ja kirurgisen klinikan sekä Suomen pohjoisimman keuhkotautiparantolan Muurolassa Rovaniemen eteläpuolella vuonna 1951. Yhdessä arkkitehti

1 Mikael Paatela, "Eri sukupolvien parantoloita", Arkkitehti 5/2014, s. 64. Jussi Paatelan alkuperäinen nimi oli Johan Edvard Pavén, Toivo Paatelan Jalo Toivo Pavèn. Yhdessä veljensä Oskari Pavènin kanssa he muuttivat sukunimensä Paatelaksi vuonna 1906.

2 Paatela, s. 64.

3 Jussi ja Toivo Paatela toimivat suunnittelijoina 1950-luvulle asti. Paateloiden suvun arkkitehtitoimintaa jatkoivat Veli ja Kaija Paatela ja Jaakko ja Eva Paatela. Nyt Arkkitehtitoimisto Paatela & Co:ta johtaa arkkitehti Mikael Paatela.

4 Paatela, s. 64. Vuonna 1930 Jussi Paatela nimitettiin huoneenrakennusopin professoriksi. Teknillisen korkeakoulun rehtorina Paatela toimi 1940-luvulla.

5 Ks. esim. Kristo Vesikansa, "Paatelat aloittivat klassismista", Arkkitehti 6/2012, ss. 60–61.

Olli Pöyryn kanssa Jussi Paatela laati Pohjois-Karjalan keskussairaalan piirustukset.6

Asiantuntijana Paatela osallistui lisäksi lukuisiin muihin sairaalahankkeisiin Suomessa. Hän oli mm. Paimion parantolasta vuonna 1928 järjestetyn arkkitehtuurikilpailun tuomaristossa Suomen Arkkitehtiliiton nimeämänä jäsenenä. Paimion parantolan suunnitteluun hän osallistui lääkintöhallituksen sairaalaosaston asiantuntijana. Vuonna 1950 Jussi Paatela kutsuttiin Maailman terveysjärjestön asiantuntijaksi Geneveen.

Jussi Paatelan suunnittelema Metsätalo valmistui vuonna 1939 Helsingin monumentaalikeskustan jatkeeksi, Unioninkadun, Kaisaniemenkadun ja Fabianinkadun rajaamalla tontille. Ilmeeltään virtaviivaiseen, U-pohjaiseen ja näennäisen symmetriseen rakennuskokonaisuuteen sijoittuivat Metsäntutkimuslaitos ja Helsingin yliopiston metsätieteellinen tiedekunta. Laitosmainen, klassisen monumentaalinen kokonaisuus sisältää useita Paatelan suunnittelemista sairaaloista tuttuja piirteitä kuten korkea torni nauhaikkunoineen rikkomassa symmetriaa, pääsisäänkäynnin korostuminen, toimintojen eriytyminen rakennuksen eri osiin ja niiden luettavuus ulkoarkkitehtuurista.

6 Ks. esim. "Jussi Paatela 27.2.1886, Helsingin pitäjä – 30.5.1962", http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16313447 (28.8.2018)

Yllä: Kiljavannummen parantola, nykyään Kiljavan sairaala kuvattuna vuonna 1975. Valokuvaaja Kalevi Österberg. Nurmijärven museon kuva-arkisto.

Vasemmalla: Metsätalo kuvattuna Unioninkadulta 40-luvulla. Valokuvaaja Aarne Pietinen. Museovirasto - Musketti. Historian kuvakokoelma, Matkailun edistämiskeskuksen kuvakokoelma.

Ahveniston parantola pääsisäänkäynnin suunnasta kuvattuna pian valmistumisensa jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Paateloiden suunnittelemat sairaalat esimerkkeinä aikakauden keuhkotautiparantoloista

Sairaaloiden kehitykseen on aina vaikuttanut kunkin aikakauden terveyspolitiikka, lainsäädäntö sekä ”lääketieteellisen tiedon ja teknologian taso” sekä rakennetekninen osaaminen kuten Mikael Paatela on kirjoittanut.[7]

1920- ja 30-luvun sairaalarakennukset olivat modernin arkkitehtuurin edelläkävijöitä niin rakenneteknisesti, arkkitehtonisesti kuin sairaanhoidollisestikin. 1920-luvun klassisismista siirryttiin moderniin, rakennuksen käyttöä, etenkin hoidon ja tutkimuksen edellyttämiä toimintoja myös ulospäin ilmentävään muotokieleen. Kantavissa rakenteissa käytettiin laajamittaisesti teräsbetonia. Tekninen edistys näkyi myös laitteistoissa ja varusteissa, esimerkiksi hisseissä, lämmitysjärjestelmissä, keittiöiden ja pesuloiden koneistuksessa ja detaljeissa kuten ikkunoiden mekanismeissa – tuuletuksen ja raittiin ilman merkitys korostuivat tuberkuloosin hoidossa. Ajan henki näkyi myös pintamateriaaleissa ja järkevässä, harkitussa sisustuksessa ja kalustuksessa.

Verkostot

Sairaaloiden suunnittelu ja rakentaminen kokosi yhteen eri alojen asiantuntijat. Lääkäreiden ymmärrys keuhkotaudin hoidosta yhdistyi sairaalasuunnitteluun erikoistuneiden arkkitehtien ja rakennetekniikan mahdollisuudet ja rajoituksen hallitsevien insinöörien osaamiseen. Sairaalat olivat monialaisen asiantuntemuksen tuloksia. Tekniikan tohtori, emeritusprofessori Hennu Kjisikin mukaan ”tuberkuloosiparantoloiden lyhyt mutta intensiivinen rakennusvaihe 1920–40-luvuilla toi yhteen innovatiiviset arkkitehdit ja valistuneet lääkärit, ja yhdessä he loivat mestariteoksia, joiden perustana oli vahva usko tietynlaiseen hoitomalliin”.[8]
Keuhotautiparantoloiden rakentamiseen liittyvässä päätöksenteossa ja hankkeiden käynnistymisessä alue- ja kunnallispolitiikka olivat tärkeässä roolissa. 1920-luvun lopun hankkeet toteutettiin lähinnä kuntainliittojen yhteistyönä.

Sijainti

Keuhkotautiparantoloiden sijainnilla katsottiin jo 1800-luvulla olevan merkitystä tuberkuloosin hoidossa. Keski-Euroopassa keuhkotautiparantolat sijoittuivat vuoristoon, missä ilma oli raikasta myös kesäisin. Suomessa parantolat sijoittuivat lähes poikkeuksetta mäntykankaille ja usein myös vesistöjen läheisyyteen, kaupunkien ulkopuolelle joko keskelle luontoa tai pienempiin kyliin ja yhdyskuntiin. Hiekkapohjaisten, kuivien mäntykankaiden raittiilla ilmalla ja männynneulasten erittämällä otsonilla uskottiin olevan keuhkotaudin parantamista edesauttava vaikutus.
Sijainnin ja ympäristön merkitys oli tärkeä myös osana hoitoa. Koska kävely oli osa kuntoutusta, liittyi parantolaan puistoalue polkuverkostoineen.

Eri toiminnot ja niiden edellyttämät rakennukset

Maisemassa parantolat erottuivat jo yksin kokonsa ansiosta. Monumentaaliset päärakennukset ja muut alueen rakennukset muodostivat toiminnallisen ja hierarkiaa noudattavan kokonaisuuden.

Rakennusten ja tilojen sijoittelussa tärkeää oli ilmansuuntien huomioiminen. Potilashuoneet pyrittiin sijoittamaan siten, että ne avautuivat etelään. Myös

7 Mikael Paatela, "Eri sukupolvien parantoloita", Arkkitehti 5/2014, s. 64.

8 Hennu Kjisik, "Hyvä, parempi, parantava", Arkkitehti 5/2014, s. 14.

makuuhallit ja -terassit avautuivat etelään auringonvalon hyödyntämisen optimoimiseksi.

Parantolarakennukset edustivat poikkeuksetta ns. kerrossairaalan mallia, missä hoitotilat, vastaanottohuoneet ja potilashuoneet sijoittuivat pääkerroksiin. Röntgenlaitteistojen ja kirurgisen hoidon edellyttämät tilat sijoittuivat erilleen potilashuoneista, omaan rakennusosaansa.

Hoidon kannalta vähemmän tärkeät, mutta kokonaisuuden toiminnan kannalta välttämättömät toiminnot kuten keittiöt ja pesulat sijoittuivat alimpiin kerroksiin tai omiin rakennusosiin toiminnallisesti järkevimmällä tavalla. Keittiöt olivat keskuskeittiöitä, joista ruoka jaettiin potilaille joko potilashuoneisiin tai ruokailutiloihin. Henkilökunta söi ruokasalissa. Pesula sijoittui joko itse parantolarakennuksen tai omaksi kokonaisuudekseen.

Parantoloihin liittyvistä henkilökunnan asuinrakennuksista edustavin oli ylilääkärin talo. Alilääkärin, isännöitsijän ja osastonlääkäreiden talot olivat yleensä hieman vaatimattomampia. Muulle henkilökunnalle, kuten esimerkiksi sairaanhoitajille ja keittäjille, oli pienet asunnot tai huoneet päärakennuksessa.

Kokonaisuuteen liittyi myös huoltoa palvelevia rakennuksia kuten lämpökeskus, polttoainevarasto, muita varastoja, verstaita ja vajoja, erillinen pesularakennus ja sauna. Huolto ja varastointi muodostivat oman liikenteellisen ja logistisen kokonaisuutensa. Lämpökeskuksista voitiin luopua myöhemmin, kun sairaala-alueet liitettiin osaksi kuntien lämpöverkostoja.
Parantoloilla oli usein myös omat kasvimaat, viljelmät ja kasvihuone ja -lavat, joilta saatiin ruoka-aineita parantoloiden omaan käyttöön. Ne tarjosivat potilaille mahdollisuuden kevyeen työskentelyyn kuntoutuksen loppuvaiheessa. Monilla parantoloilla oli oma sikala ja kanala.
Parantolaan kuuluivat myös ruumishuone ja siunauskappeli. Kinkomaan parantolassa siunauskappeli tehtiin myöhemmin päärakennuksen kellariin. Ahveniston parantola-alueelle rakennettiin kappeli 1940-luvun lopussa.

Arkkitehtuuri

Funktionalismin selkeys ja valoisuus, runsaat ikkunat, vaaleat ja helposti puhdistettavat pinnat, eräänlainen steriili ja hygieeninen yleisvaikutelma sopivat hyvin tuberkuloosin hoidon ja parantamisen tiloihin ja ympäristöön. Kinkomaan, Päivärinteen ja Ahveniston parantoloissa funkiksen piirteitä esiintyi rinnan klassisismin kanssa. Klassismiin liittyvä juhlavuus ja ornamentiikka olivat vielä näkyvissä. Julkisivujen ja keskeisten sisätilojen sommittelua hallitsi osittain pyrkimys symmetriaan.

Päivärinne

Päivärinteen 160-paikkainen keuhkotautiparantola Muhoksella valmistui vuonna 1932 Oulujoen mäntykankaiselle törmälle. Pinta-alaltaan parantola oli noin 11 700 neliömetriä. Ahveniston parantolan kanssa lähes samanaikaisesti valmistunut parantola on tämän kanssa arkkitehtuuriltaan hämmästyttävän samankaltainen.

Viisikerroksinen päärakennus sijoittui joen suuntaisesti jokitörmälle näkymien avautuessa lounaaseen. Kokonaisuus on muunnelma U-pohjamuodosta siten, että pääfasadi jatkuu kolmikerroksisten siipirakennusten ohi makuuhalli- ja ruokasalisiipinä. Viisikerroksinen makuuhalli oli pääfasadin jatkona, rakennuksen luoteispäädyssä. Matalampi ruokalasiipi liittyy pääfasadiin sen kanssa samassa linjassa. Sitä korotettiin kerroksella 1950-luvulla.

Sisäänkäynti ja pääportaikko sijoittuvat pääfasadiin nähden poikkisuuntaiseen, kapeaan, ja muuta rakennusta korkeampaan rakennusmassaan. Se sijoittuu pääfasadin koillispäähän eikä keskeisesti kuten Kinkomaan parantolassa. Leveä graniittiportaikko johtaa risaliitin kehystämälle ja lippamaisen katoksen suojaamalle sisäänkäynnille. Sen yläpuolella nousee rakennuksen korkuinen lasiseinä.

Päivärinteen parantolassa pääsisäänkäynnin edestä johtaa kulkureitti kohtisuorassa akselissa alas joen rantaan. Alueeseen mainitaan kuuluvan näyttävät kiviportaat, jotka mitä todennäköisimmin ovat rantaan laskeutuvalla reitillä.[1]

Vastaava kuja sitä reunustavine puineen on myös Ahveniston parantolan asemapiirroksessa. Ahveniston parantolasta sen valmistumisen jälkeen otetuissa valokuvissa näkyy, miten rinteeseen on raivattu pääsisäänkäynnille johtava väylä. Valokuvissa ja kartoissa kyseistä akselia ei kuitenkaan ole. Verrattuna Kinkomaahan, Ahveniston ja Päivärinteen arkkitehtuuria voi kutsua "rikotuksi symmetriaksi": aksiaalisuus toteutuu niissäkin, mutta ei enää keskeisenä.

Pääfasadin suurehkojen ikkuna-aukkojen, joissa on kaikissa neljä vaaka- ja kaksi pystysuuntaista ruutua, rivistöä rytmittävät vaakasuuntaiset läpi fasadin kulkevat listat kunkin ikkunarivin ala- ja yläpuolella.

Pääfasadin kaakkoispäädyn kulma on pyöristetty. Sitä korostaa jokaisessa kerroksessa kulman pyöreää muotoa mukaileva kaareva ikkuna. Ahveniston parantolassa sisäänkäynti jää pyöreän kulman taakse. Kun Päivärinteen sisäänkäynti on muuhun rakennukseen nähden poikkisuuntaisessa rakennusosassa, Ahvenistolla vastaava "kappale" on samansuuntaisena kuin pääfasadi. Myös Ahveniston parantolassa risaliitin kehystämän sisäänkäynnin edessä on graniittiportaikko, oven suojana on lippamainen katos ja sen yläpuolella on korkea lasiseinä.

Kokonaisuuteen kuuluivat samanaikaisesti valmistuneet ylilääkärin asuinrakennus ja lääkärien talo. Myös ne ovat samankaltaisia Ahveniston ja Kinkomaan vastaavien rakennusten kanssa: kaksikerroksiset, harjakattoiset talot ovat tyyliltään klassistisia ja myös mittasuhteiltaan toisiaan muistuttavia.

1950-luvun lopulla alueelle rakennettiin neljä asuinkerrostaloa. Parantolarakennusta laajennettiin 1950-luvun puolivälissä korottamalla ruokasalisiipeä. Jaakko Paatelan suunnittelemat henkilökunnan asuintalot valmistuivat 1959.

Jatkosodan aikana 1941–1944 parantola oli Sotasairaala 32:n (SotaS 32) sivupiste. Tuberkuloosipotilaiden vähentyessä parantola muutettiin 1970-luvulla keuhko- ja reumasairaalaksi ja myöhemmin kuntoutussairaalaksi. Keuhkotautipotilaita oli kuitenkin vielä 1980-luvun alussa yli puolet sairaalapaikoista. Parantola siirtyi vuonna 1991 osaksi Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriä, joka lopetti Päivärinteen sairaalatoiminnan vuonna 1994. Sen jälkeen rakennus on tarjonnut tiloja erilaisia hoivapalveluja tarjoaville toimijoille. Sairaala on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).

1 "Päivärinteen parantola", http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4347 (28.8.2018)

Ylhäällä: Jussi ja Toivo Paatelan suunnittelema Kinkomaan parantola Muuramessa. 1947, valokuvaaja Matti Poutvaara. Museovirasto - Musketti, Kansatieteen kuvakokoelma.

Vasemmalla: Jussi ja Toivo Paatelan suunnittelema Päivärinteen parantola. Ajoittamaton kuva, valokuvaaja Pekka Kyytinen. Museovirasto - Musketti, Kansatieteen kuvakokoelma, Pekka Kyytisen kuvakokoelma.

Kinkomaa

Kilpailuvoittoon perustuva Kinkomaan parantola eli Keski-Suomen keuhkotautiparantola sijaitsee Muuramen kunnan Kinkomaan kylässä. 150-paikkainen sairaala valmistui vuonna 1930 Keski-Suomen tuberkuloosipiirin keskusparantolaksi. Parantola sijoittui Päijänteen rannalle, tuberkuloosiparantoloille ominaisesti mäntymetsikköön. Kinkomaa oli ensimmäinen parantola, joka sai avustuksen rakennuskustannuksiin ja toimintaansa vuonna 1929 voimaan tulleen valtion asetuksen perusteella.

Paateloiden suunnittelemille aikakauden rakennuksille tyypillisesti myös Kinkomaan parantolan arkkitehtuuri edusti siirtymävaihetta klassismista funktionalismiin. Yleisilmeeltään parantolan päärakennus oli kuitenkin klassinen.

Sairaala oli aikakauden muiden keuhkotautiparantoloiden tapaan kerrossairaala, missä osastot ja toiminnot sijoittuivat eri kerroksiin ja rakennusosiin. Päärakennus muodostui leveästä, kolmikerroksisesta rakennuksesta, jonka keskellä oli näyttävä risaliitti pääsisäänkäynteineen. Risaliittia koristivat Gunnar Finnen suunnittelemat reliefit. Myös kolmikerroksiset makuuhallit sijaitsivat symmetrisesti pääfasadin molemmilla reunoilla. Sairaalan pohjamuoto perustui eri kerroksissa sivukäytäväratkaisuun. Potilashuoneet avautuivat etelään. Pääsisäänkäynnin sijoittuminen osaksi korkeaa risaliittia on aihe, joka toistuu useissa Paateloiden töissä, myös Ahveniston ja Päivärinteen parantoloissa.

Keskiosan takana oli poikkisuuntainen, harjakattoinen rakennusmassa, jonka kellarikerroksessa sijaitsi huolto- ja varastotiloja. Ensimmäisessä kerroksessa olivat lääkäreiden vastaanotot ja hoitotilat, toisessa kerroksessa keittiö- ja ruokasali sekä yhteistiloja ja ylimpänä kolmannessa kerroksessa hoitajien ja palvelijoiden asuntoja sijoittuneina keskikäytävän molemmin puolin.

Sairaalarakennusta korotettiin Jussi Paatelan suunnitelmien mukaisesti kahdella kerroksella jo vuonna 1937. Kuudenteen kerrokseen tuli makuuhalli terasseineen. Paikkamäärä nousi tuolloin 370:een. Myöhemmin päärakennusta on muutettu, laajennettu ja makuuhallit on purettu.

Alueen muita keskeisiä rakennuksia olivat vuonna 1930 valmistuneet huvilamaiset ylilääkärin ja isännöitsijän ja alilääkärin talo sekä talousrakennus, joka myöhemmin korotettiin kahdella kerroksella. Ne olivat hengeltään klassisia symmetrisine julkisivuineen. Alueen hierarkiassa keskeisesti, päärakennuksen keskiakseliin sijoittuneen ylilääkärin talon ja järven läheisyyteen sijoittuneen isännöitsijän ja alilääkärien taloihin liittyi myös puutarha.

Vuonna 1939 valmistuivat osastonlääkärien ja konehenkilökunnan asuinrakennukset. Niiden moderni ulkoarkkitehtuuri poikkesi ensimmäisen vaiheen rakennusten klassismista.

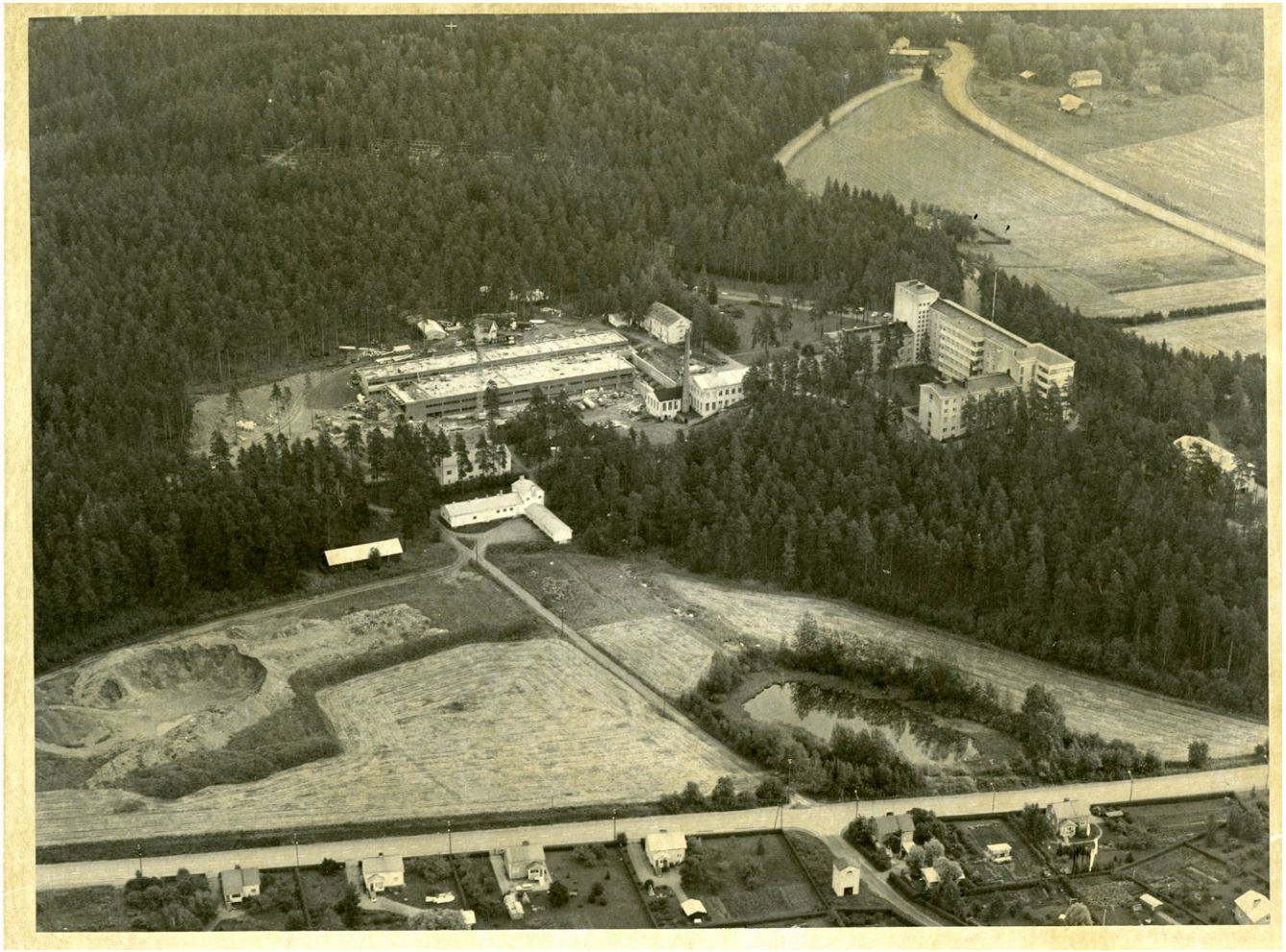
Funktionalismia edusti myös vuonna 1939 päärakennuksen länsipuolelle valmistunut lastensairaala. Se sijoittui ikään kuin päärakennuksen jatkoksi rinteeseen. Moderni, pitkänomainen rakennus on saanut vaikutteita Paimion parantolasta, joka oli valmistunut vuonna 1933. Kolmekerroksiseen sairaalarakennukseen liittyi siro, kaksikerroksinen makuuhallisiipi, joka sijoittui hieman eri kulmaan itse sairaalarakennuksen kanssa. Kaikki rakenteet toteutettiin teräsbetonista, seinät olivat sileäksi rapatut ja sävyltään vaaleat.

Alueella oli myös hoitohenkilökunnan saunarakennus (1930), sikala (1930), useita huoltoa palvelevia tiloja ja toimintoja kuten kattilahuone (1939) ja vajarakennuksia sekä asuinrakennuksia 1950-luvlta.

1970-luvun alussa sairaala siirtyi Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymälle, ja sen tiloissa toimi useita sairaanhoitopiirin yksiköitä. Sairaala on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).

OSA III

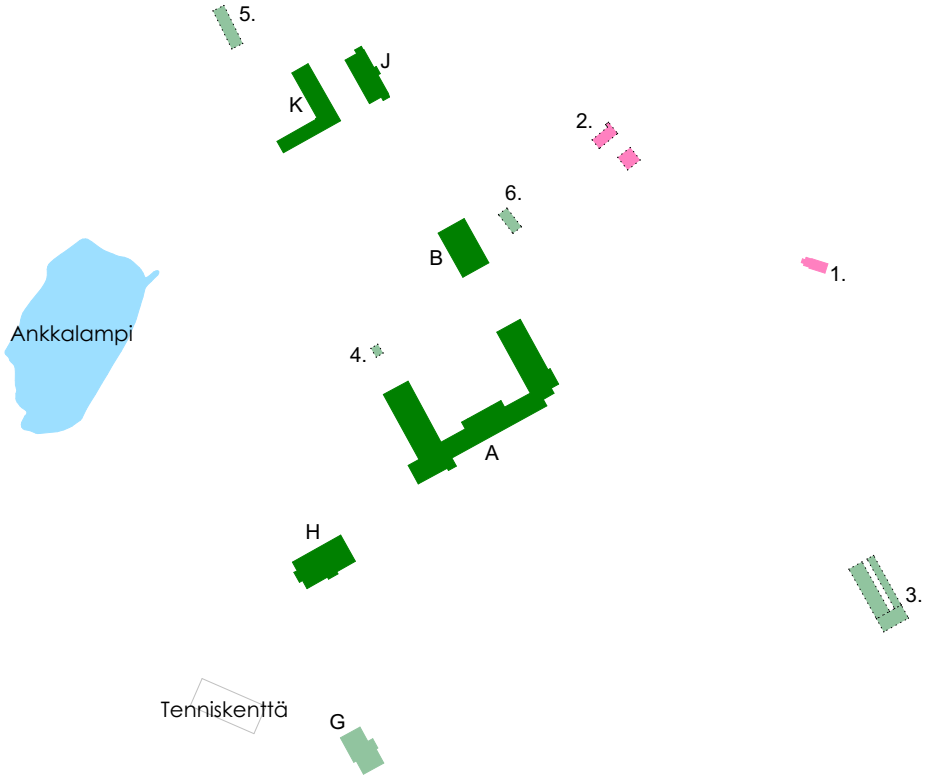
PARANTOLAN MUUTOKSET 1940-LUVULTA 2010-LUVULLE

Keskussairaalan alue 8.9.1974,
talousrakennus rakenteilla.
Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

1 Parantola-alueen rakentamisvaihekaaviot

Ennen vuotta 1939

ennen 1930

- 1894, Ahveniston kirkko (1.)
- Papinmäen huvila (9.), ei tarkempaa tietoa, purettu

1930-LUKU
1. vaihe

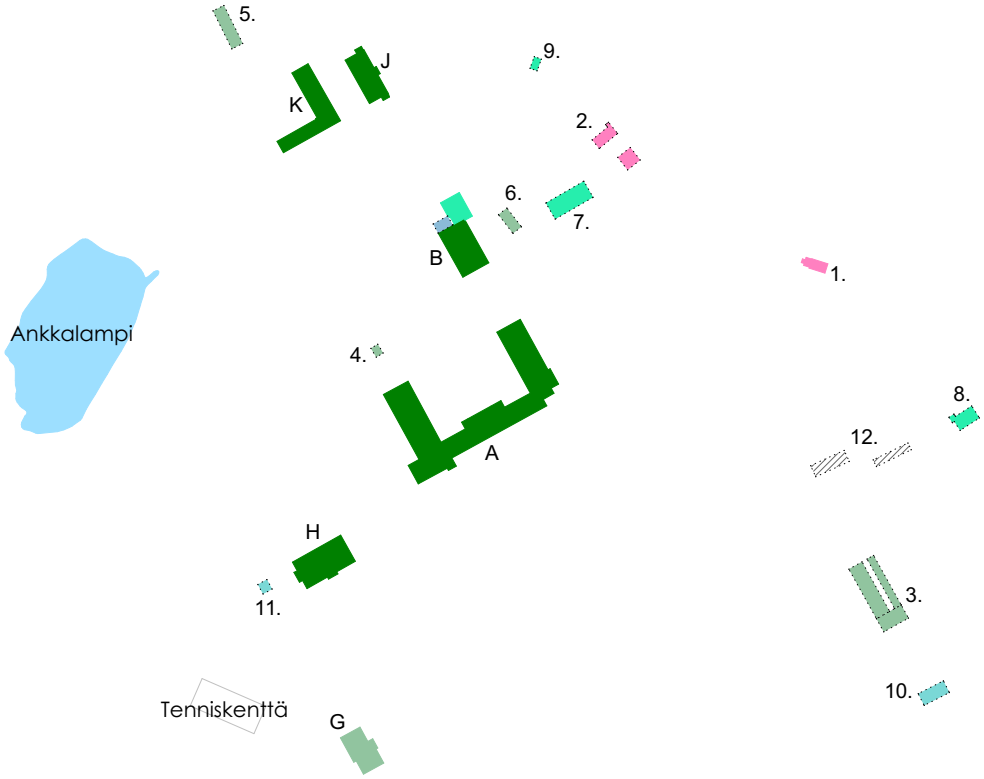
1932, keuhkoparantolakokonaisuus:
- Sairaalarakennus (A)
- Kattilahuone/lämpökeskus (B)
- Lääkäreiden asuintalo (H). Muutoksia toimistohuoneiksi 1978-1980, peruskorjaus 1985-88, muutos lastenpsykiatrian osastoksi 1992.
- Työväen asuintalo (J). Muutos päiväkodiksi 1975.
- Kanala ja sikala (K). Varasto- ja kuntosalikäytössä.

1930-LUKU
2. vaihe

3. kasvihuoneet, purettu
4. sauna, purettu
5. varasto
6. halkovaja

- 1938, Ylilääkärin asuintalo (G). Peruskorjaus tilapäisestä toimistokäytöstä asuin- ja päivystyskäyttöön 1986-88.

1940-1969

ennen 1930
- 1894, Ahveniston kirkko (1.)
- Papinmäen huvila (2.), ei tarkempaa tietoa, purettu

1930-LUKU 1. vaihe
1932, keuhkoparantolakokonaisuus:
- Sairaalarakennus (A)
- Kattilahuone/lämpökeskus (B)
- Lääkäreiden asuintalo (H). Muutoksia toimistohuoneiksi 1978-1980, peruskorjaus 1985-88, muutos lastenpsykiatrian osastoksi 1992.
- Työväen asuintalo (J). Muutos päiväkodiksi 1975.
- Kanala ja sikala (K). Varasto- ja kuntosalikäytössä.

1930-LUKU 2. vaihe
3. kasvihuoneet, purettu
4. sauna, purettu
5. varasto
6. halkovaja

- 1938, Ylilääkärin asuintalo (G). Peruskorjaus tilapäisestä toimistokäytöstä asuin- ja päivystyskäyttöön 1986-88.

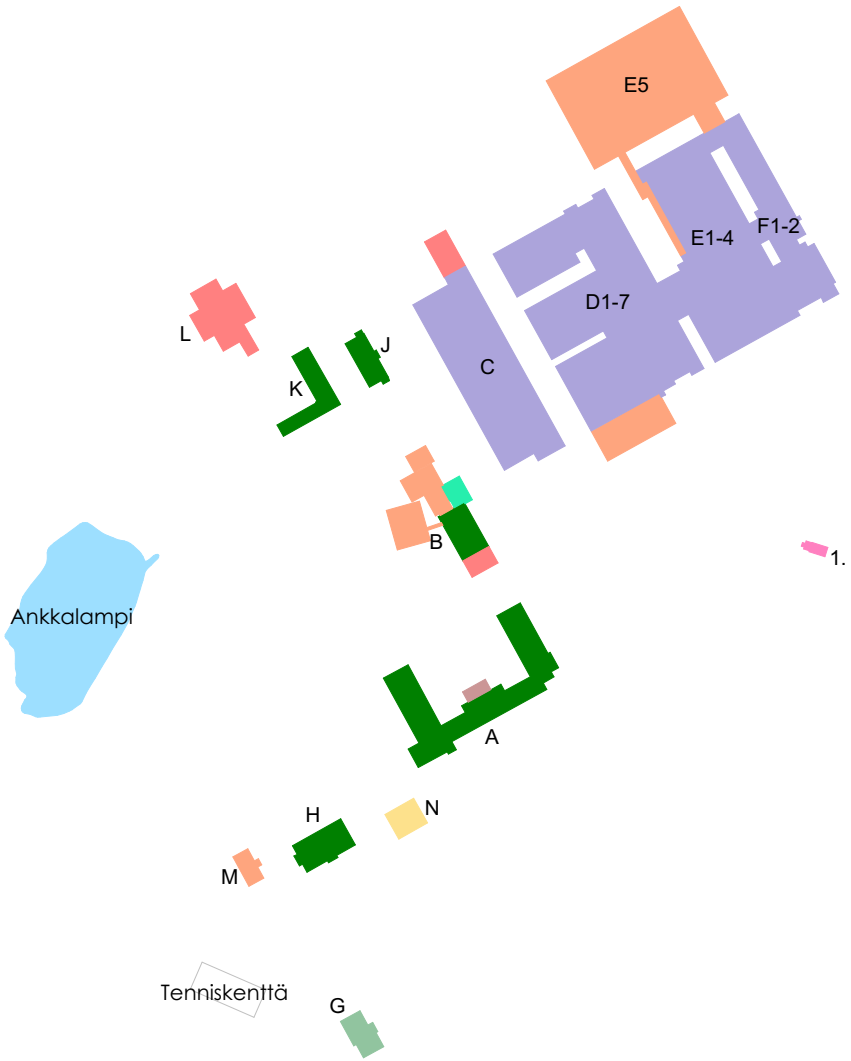
1940-LUKU
- 1947, henkilökunnan asuinrakennus (7.), purettu
- 1948, puutarhurin asunto (8.), purettu
- 1948, uusi kattilahuone (B)
- 1949, kappeli (9.), purettu
- 1946, juurikaskellari, sijainnista ei tietoa, purettu

1950-LUKU
- 1957, varastorakennus (10.), purettu
- 1951, polkupyörävaja/autotalli (11.), purettu

1960-LUKU
- 1965, roskanpolttovaja (B), purettu

EI TIETOA
12. talousrakennuksia vuoden 1952 kartassa, ei tietoa rakentamisajankohdasta, purettu

1970-2018

ennen 1930
- 1894, Ahveniston kirkko (1.)
- Papinmäen huvila (9.), ei tarkempaa tietoa, purettu

1930-LUKU 1. vaihe
1932, keuhkoparantolakokonaisuus:
- Sairaalarakennus (A)
- Kattilahuone/lämpökeskus (B)
- Lääkäreiden asuintalo (H). Muutoksia toimistohuoneiksi 1978-1980, peruskorjaus 1985-88, muutos lastenpsykiatrian osastoksi 1992.
- Työväen asuintalo (J). Muutos päiväkodiksi 1975.
- Kanala ja sikala (K). Varasto- ja kuntosalikäytössä.

1930-LUKU 2. vaihe
3. kasvihuoneet, purettu
4. sauna, purettu
5. varasto
6. halkovaja

- 1938, Ylilääkärin asuintalo (G). Peruskorjaus tilapäisestä toimistokäytöstä asuin- ja päivystyskäyttöön 1986-88.

1940-LUKU
- 1947, henkilökunnan asuinrakennus (7.), purettu
- 1948, puutarhurin asunto (8.), purettu
- 1948, uusi kattilahuone (B)
- 1949, suunnitelma kappelista (9.), purettu
- 1946, juurikaskellari, sijainnista ei tietoa, purettu

1950-LUKU
- 1957, varastorakennus (10.), purettu
- 1951, polkupyörävaja/autotalli (11.), purettu

1960-LUKU
- 1965, roskanpolttovaja (B), purettu

EI TIETOA
12. talousrakennuksia vuoden 1952 kartassa, ei tietoa rakentamisajankohdasta, purettu

1970-LUKU
- 1973-79, Kanta-Hämeen keskussairaala (C, DEF)

1980-LUKU
- 1983-84, Yhdystunneli (A-C)
- 1989, Talousrakennus (C), apteekki
- 1987-88, Pesularakennuksen (B) (ent. lämpökeskus), laajennus ja liityntä yhdystunneliin
- 1985, päiväkoti (L)

1990-LUKU
- 1990-91, Parantolan keskiosan hissitorni ja maanalainen varasto (A)

2000-LUKU
- 2002, Päiväkirurgian yksikkö (D)
- 2002, Sairaalakoulu (M)
- 2005-2007, Yhteispäivystys (E5)
- 2008-2009, Pesularakennus (B), laajennus
- 2010-2011, Pesularakennus (B), jätteenkäsittelytila

2010-LUKU
- 2010, Sairaalakoulu (N)

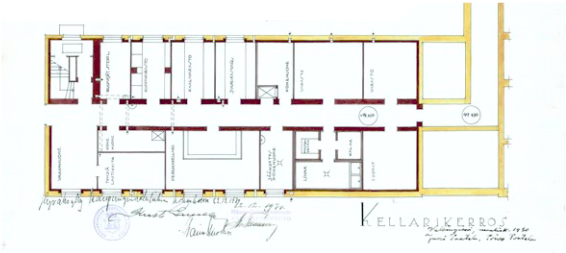

Ilmakuva sairaala-alueelta 2017. Maanmittauslaitos.

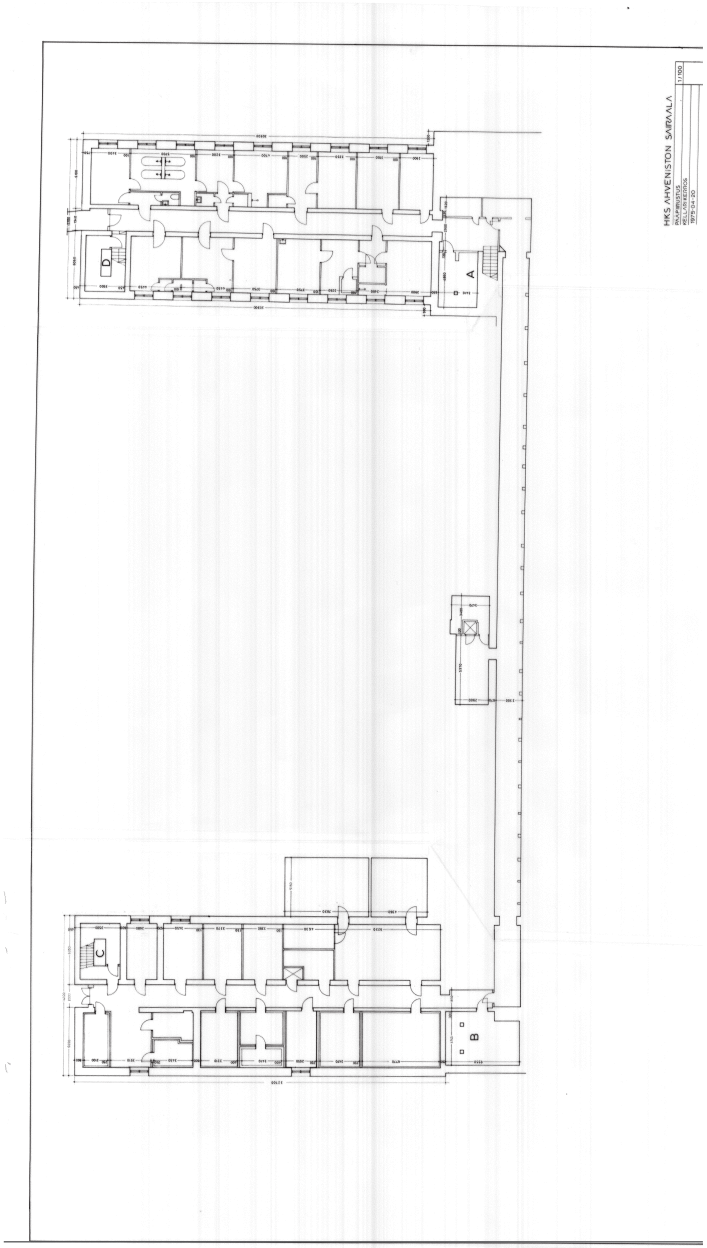
2 Parantolan päärakennuksen muutokset

Sairaalan pohjapiirustukset ja muutoskaaviot 1930-1975-2018

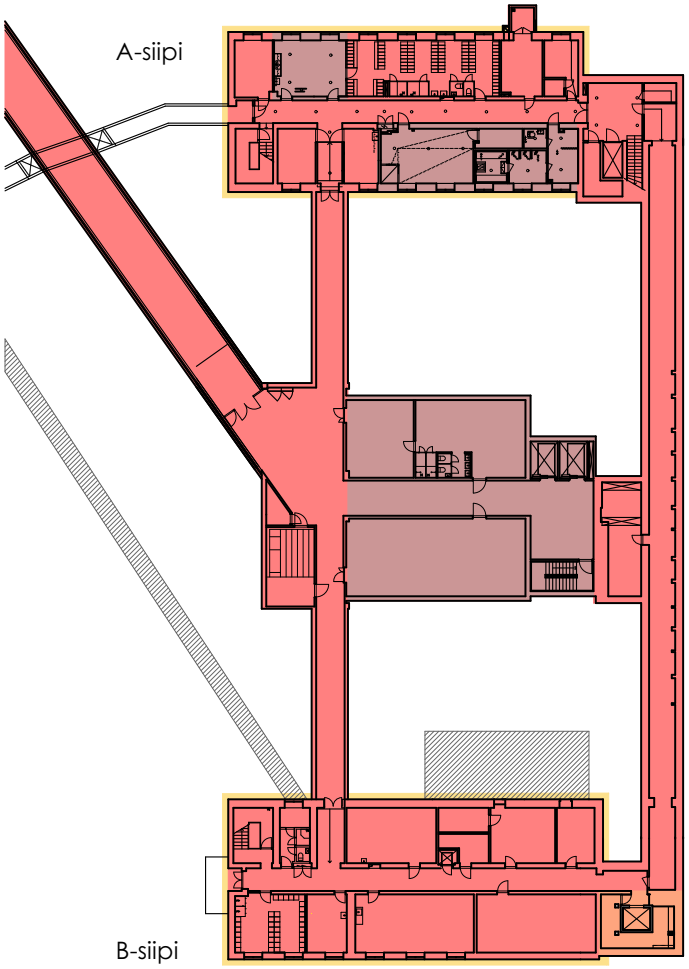
Kellarikerros

Pohjapiirustus 1930, ote kellarikerroksesta. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, kellarikerros. Kellarin laajennus ja muita ajoittamattomia muutoksia tilajaoissa. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

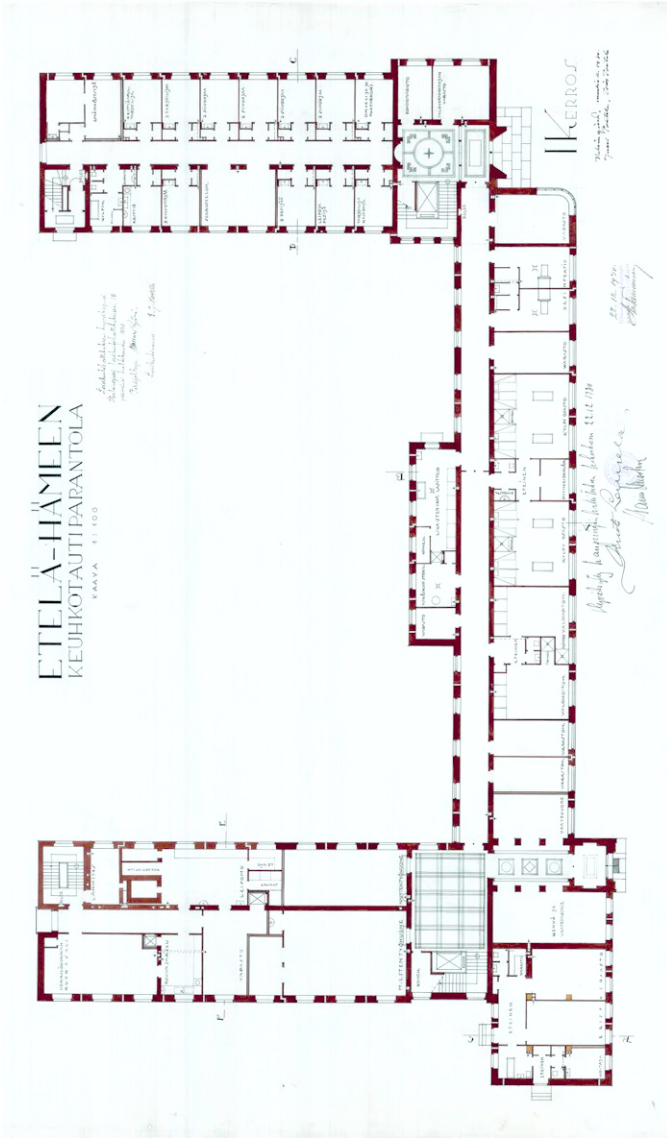

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

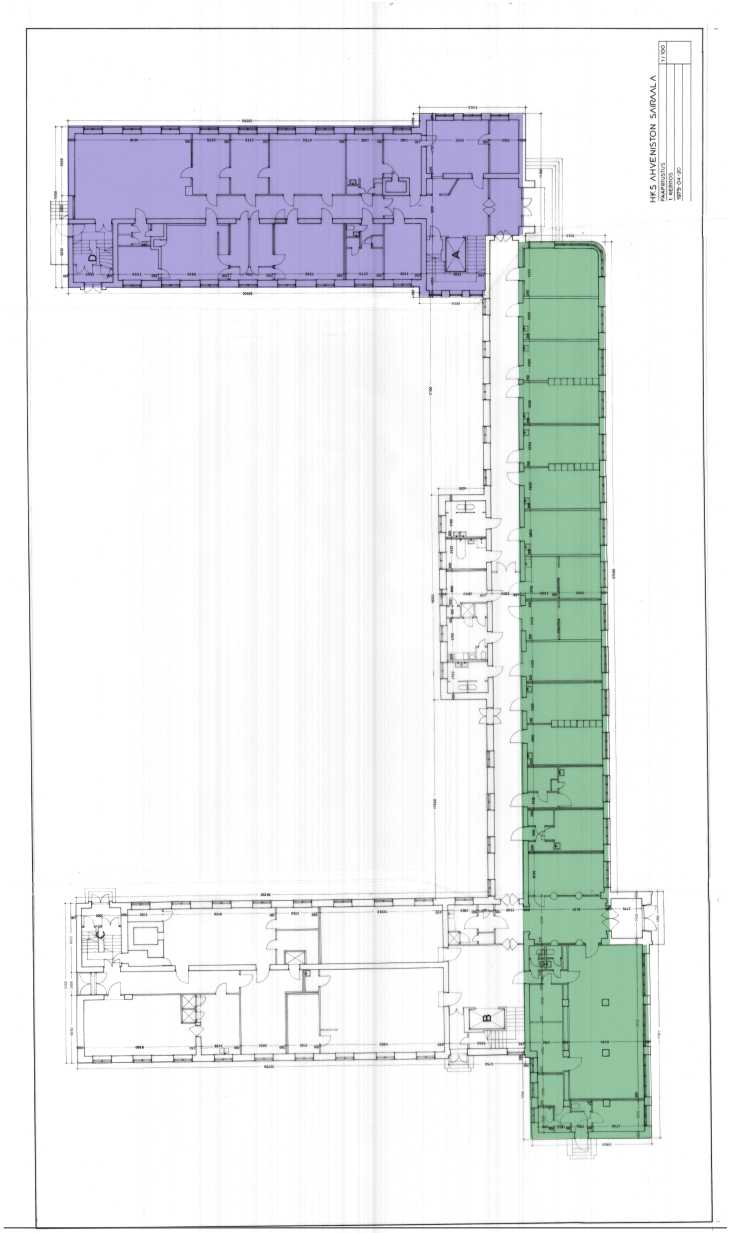
1930-LUKU	
1950-LUKU	
1960-LUKU	
1970-LUKU	
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön - 1982, muutos ja laajennus krs P-4 ja 7 - 1983, parantolan ja keskussairaalan välinen tunneli - 1983, korjaus, B-siipi
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus maanpäällisiltä osin
POISTETTU KÄYTÖSTÄ	

Pohjapiirustus 2018, kellarikerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

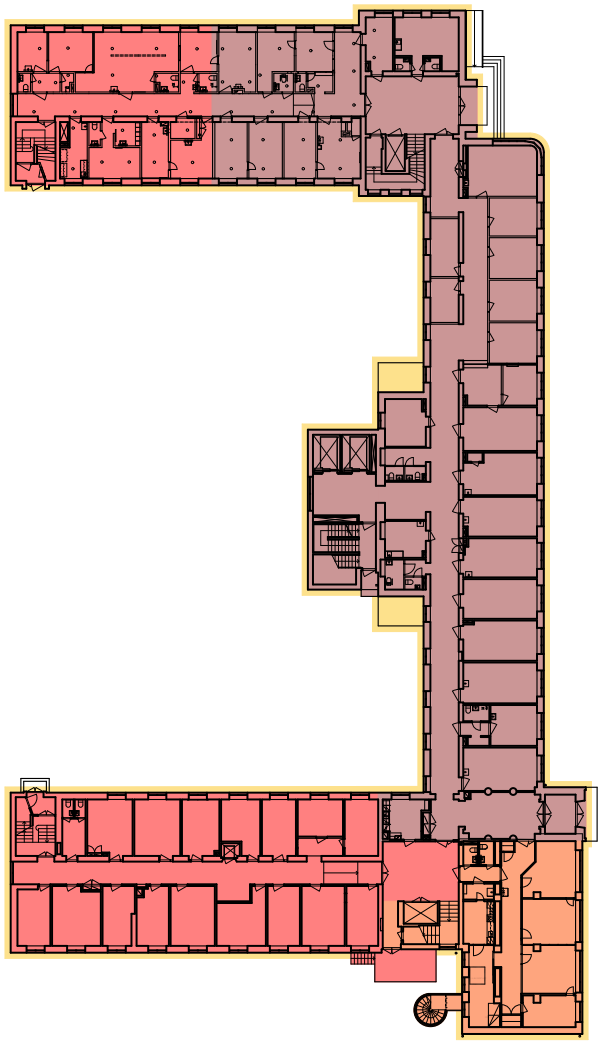
1. kerros

Pohjapiirustus 1930, 1. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, 1. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

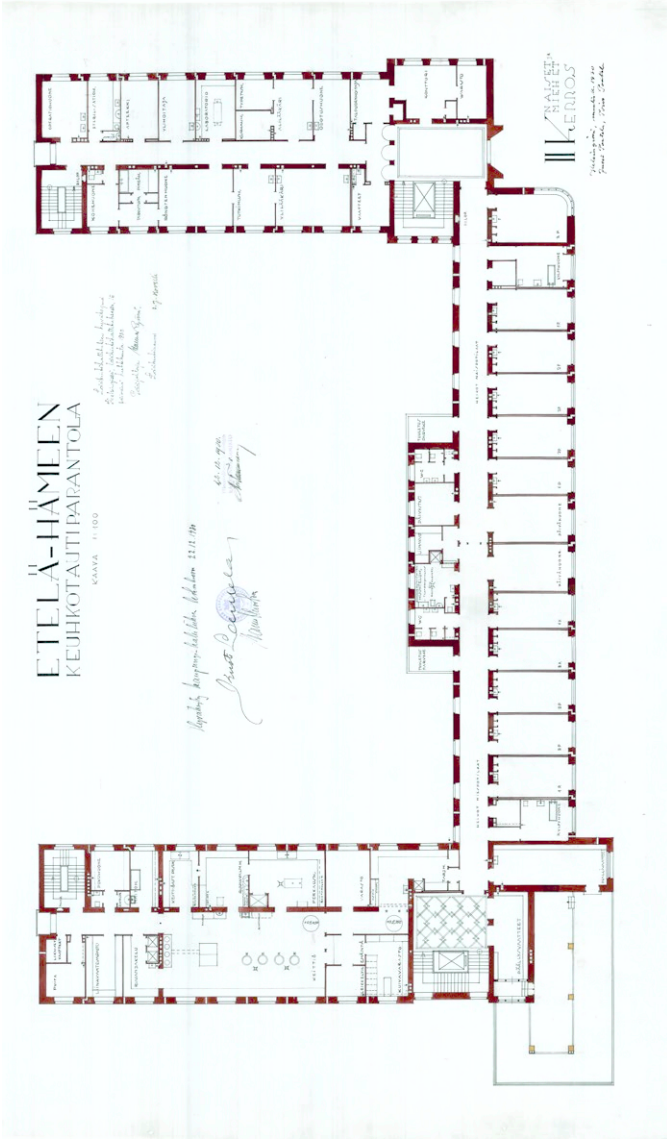

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

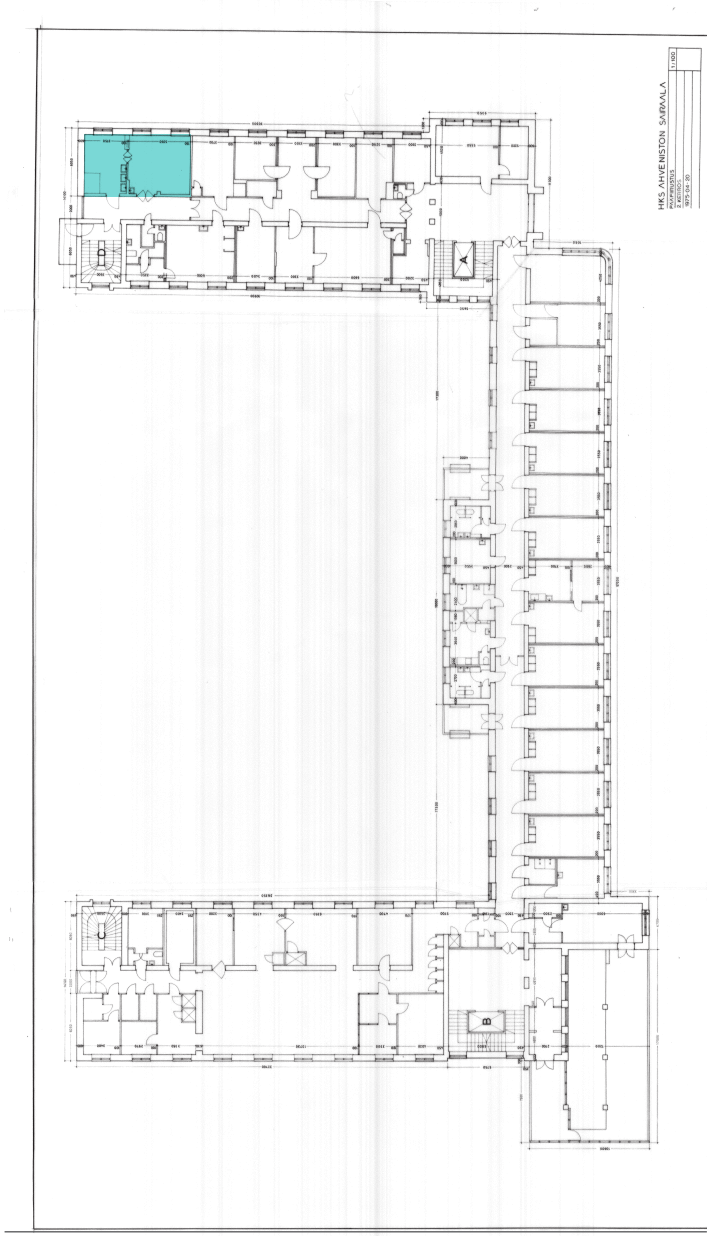
1930-LUKU	- Muutos hoito-osan huonejaoissa, todennäköisesti rakennusaikainen muutos.
1950-LUKU	
1960-LUKU	
1970-LUKU	- 1971, muutos 1. krs, tuberkuloosihuoltotoimisto - 1977, muutos hissikuilussa, sijainti epäselvä
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön - 1982, muutos ja laajennus krs P-4 ja 7 -1982-84, sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1983, muutos ja korjaus, B-siipi krs P-4 ja ullakko -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus
POISTETTU KÄYTÖSTÄ	

Pohjapiirustus 2018, 1. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

2. kerros

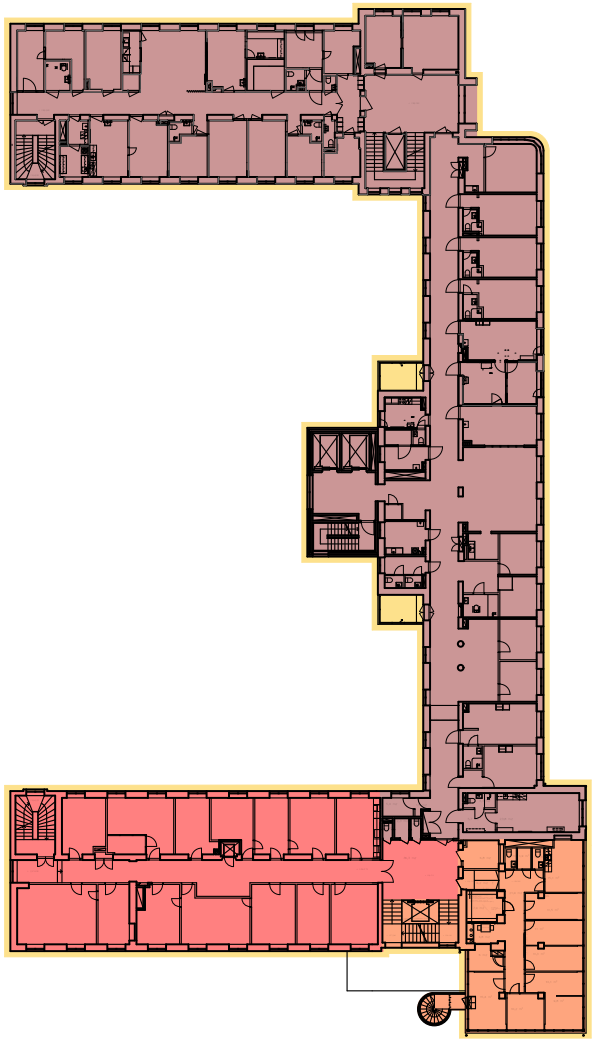

Pohjapiirustus 1930, 2. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, 2. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

A-siipi

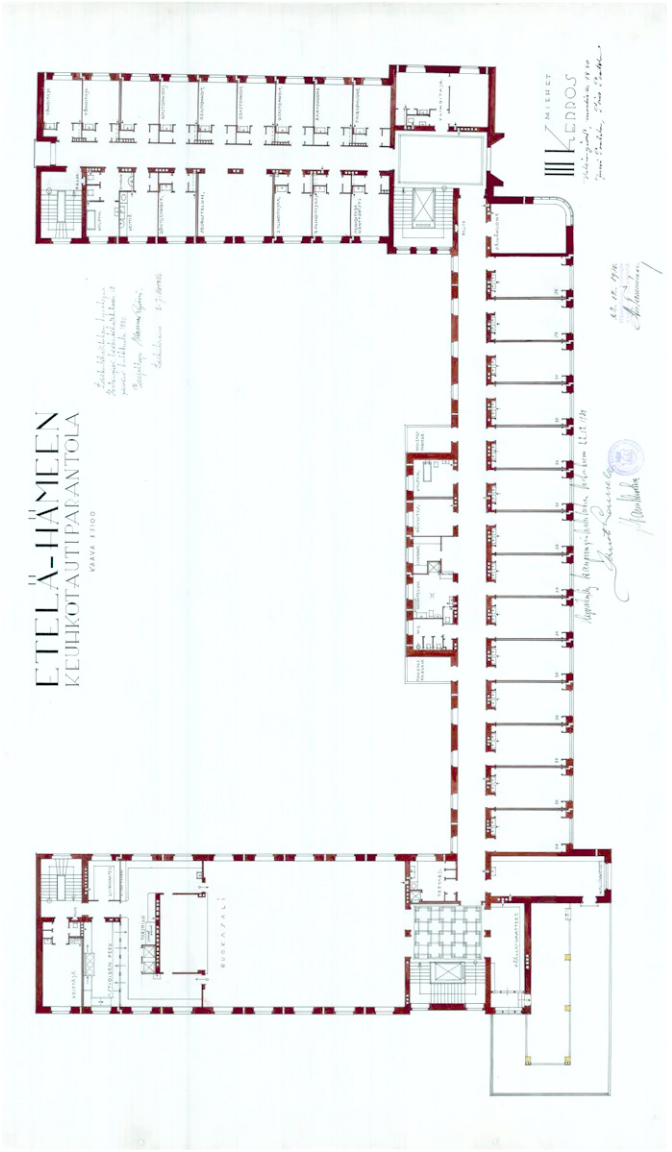
B-siipi

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

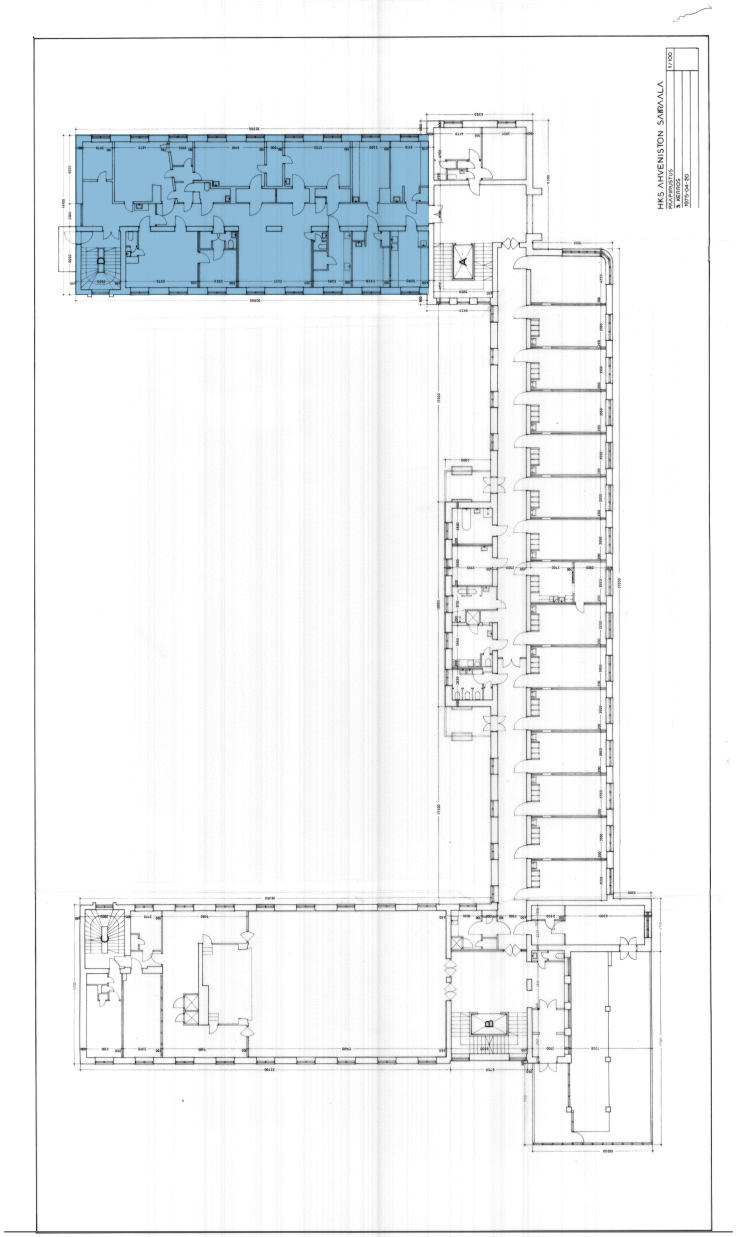
1930-LUKU	
1950-LUKU	- 1958, muutos 2. krs, leikkaussalin IV-muutos
1960-LUKU	
1970-LUKU	
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön - 1982, muutos ja laajennus krs P-4 ja 7 -1982-84, sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1983, muutos ja korjaus, B-siipi krs P-4 ja ullakko -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus
POISTETTU KÄYTÖSTÄ	

Pohjapiirustus 2018, 2. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

3. kerros

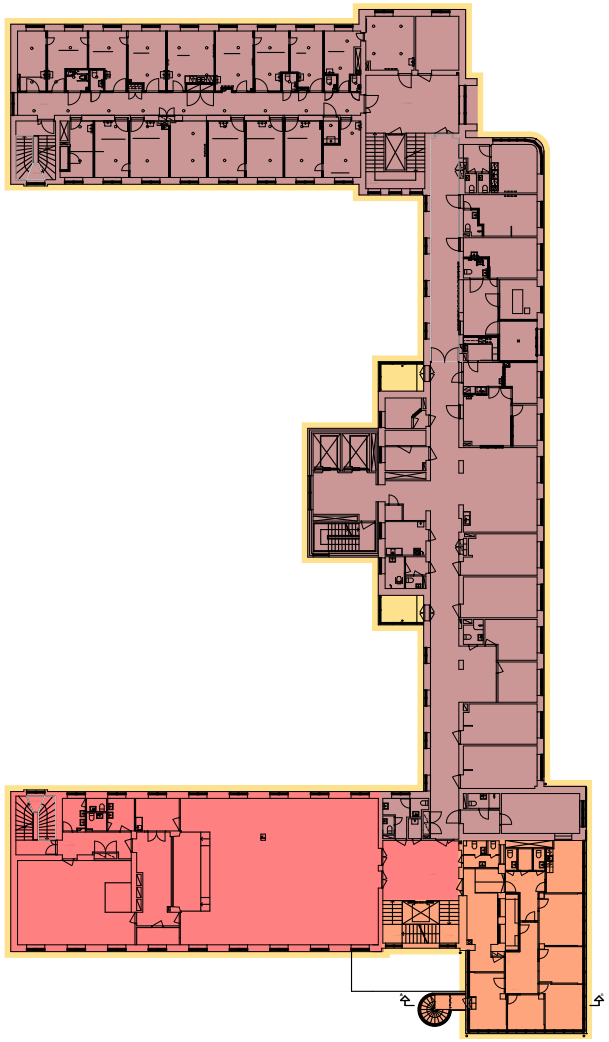

Pohjapiirustus 1930, 3. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, 3. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

A-siipi

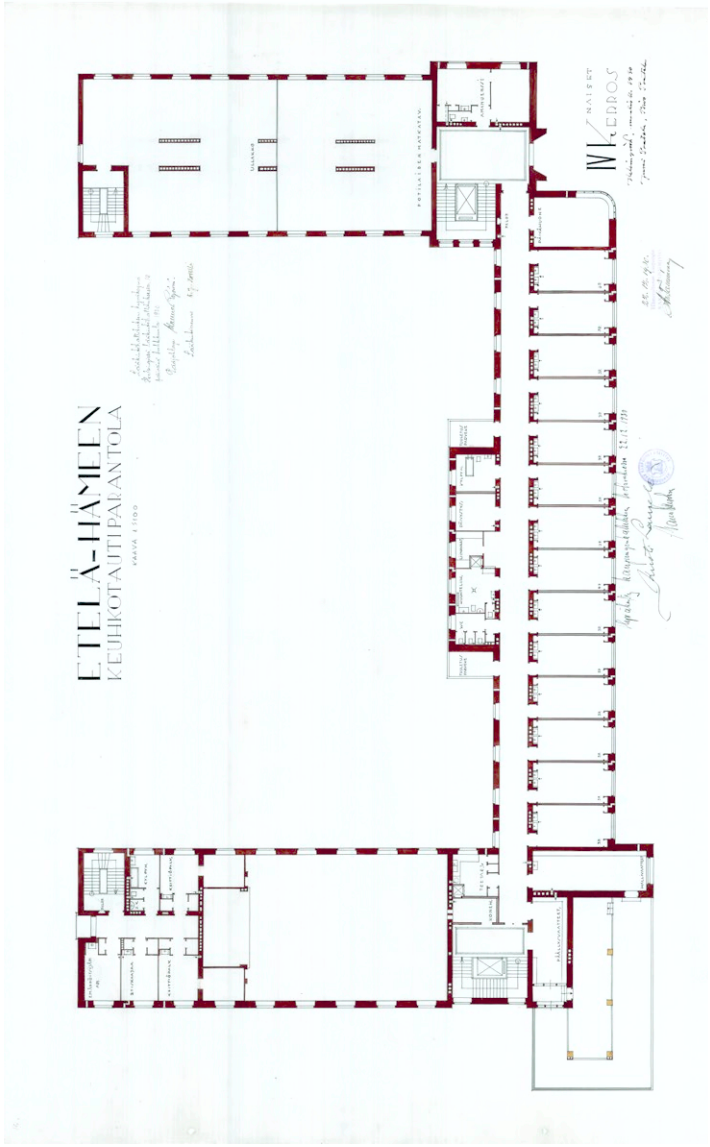
B-siipi

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

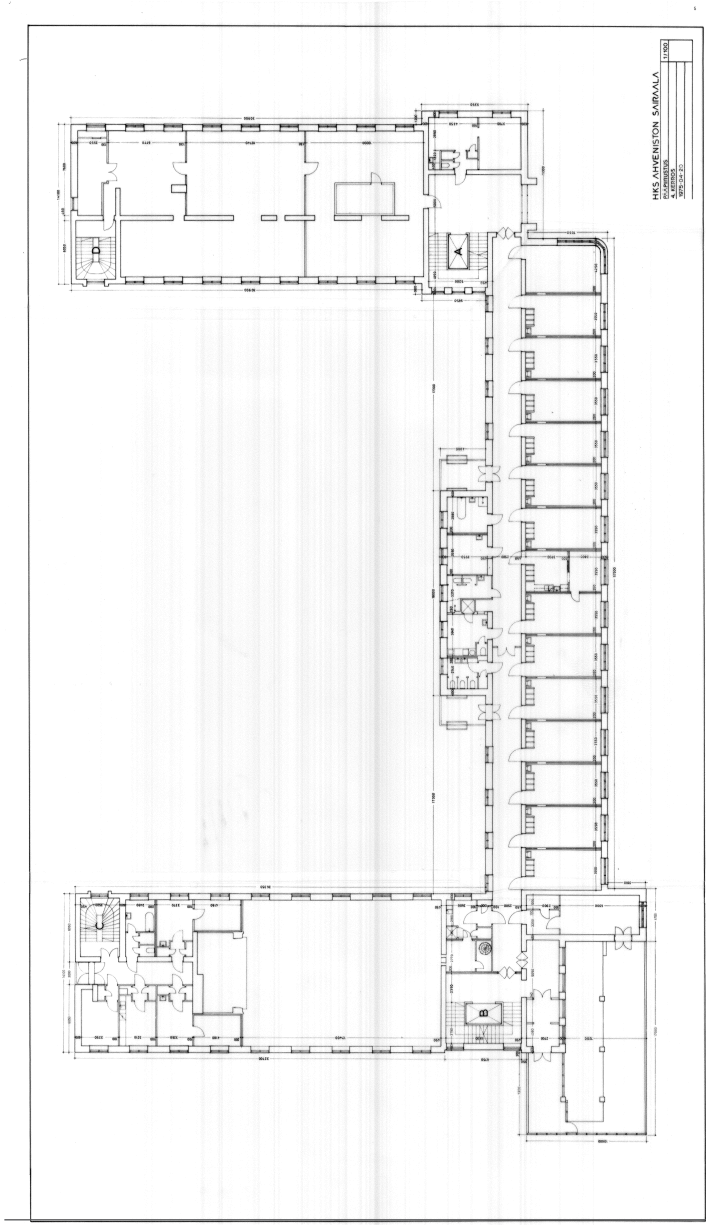
1930-LUKU	
1950-LUKU	
1960-LUKU	- 1968, muutos 3. krs, röntgenosaston sijainti
1970-LUKU	
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön - 1982, muutos ja laajennus krs P-4 ja 7 -1982-84, sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1983, muutos ja korjaus, B-siipi krs P-4 ja ullakko -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus
POISTETTU KÄYTÖSTÄ	

Pohjapiirustus 2018, 3. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

4. kerros

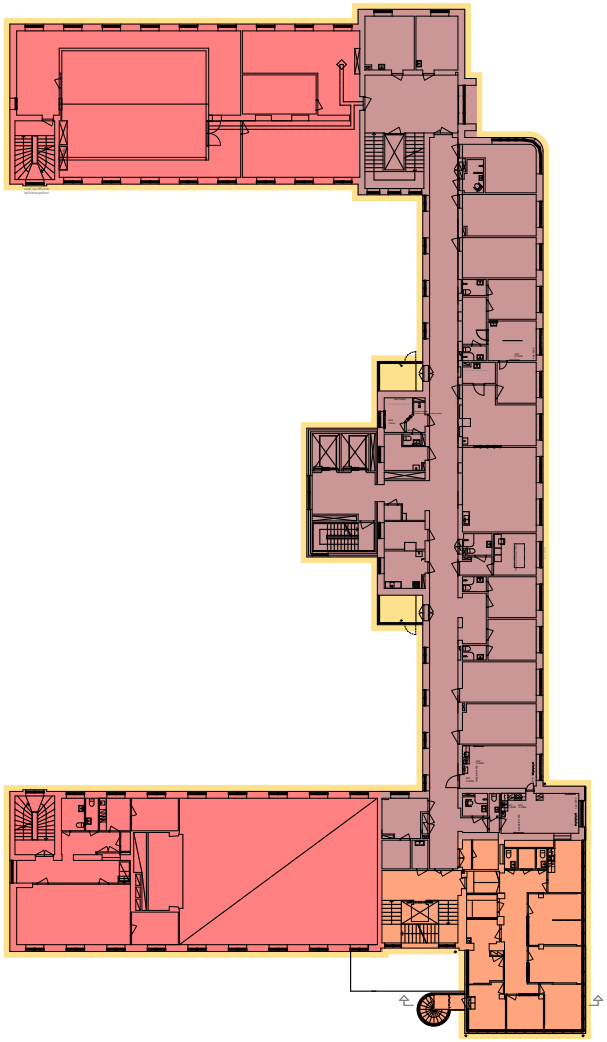

Pohjapiirustus 1930, 4. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, 4. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

A-siipi

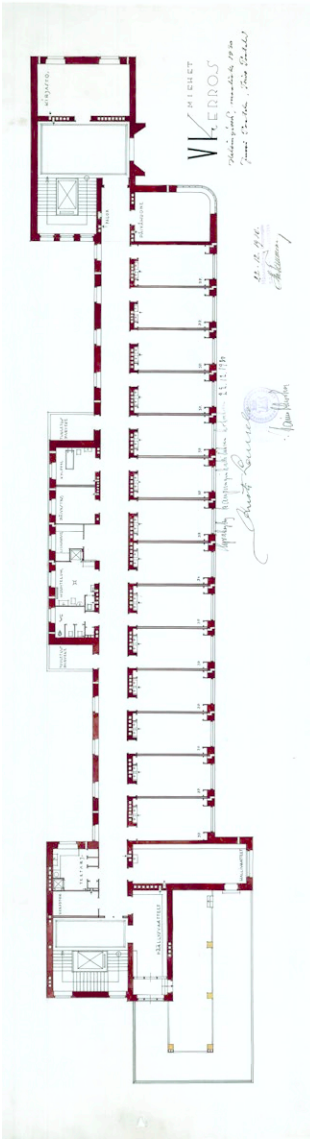
B-siipi

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

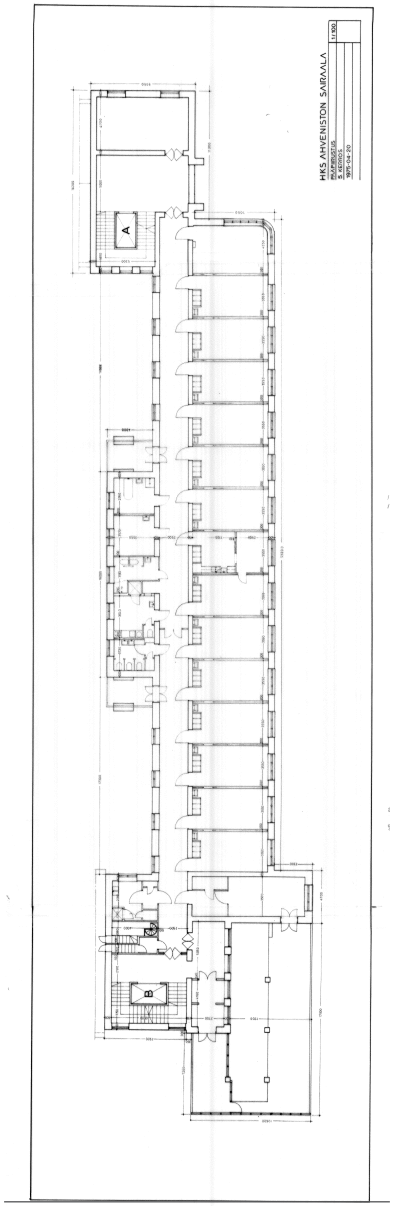
1930-LUKU	
1950-LUKU	
1960-LUKU	
1970-LUKU	
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön - 1982, muutos ja laajennus krs P-4 ja 7 -1982-84, sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1983, muutos ja korjaus, B-siipi krs P-4 ja ullakko -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus
POISTETTU KÄYTÖSTÄ	

Pohjapiirustus 2018, 4. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

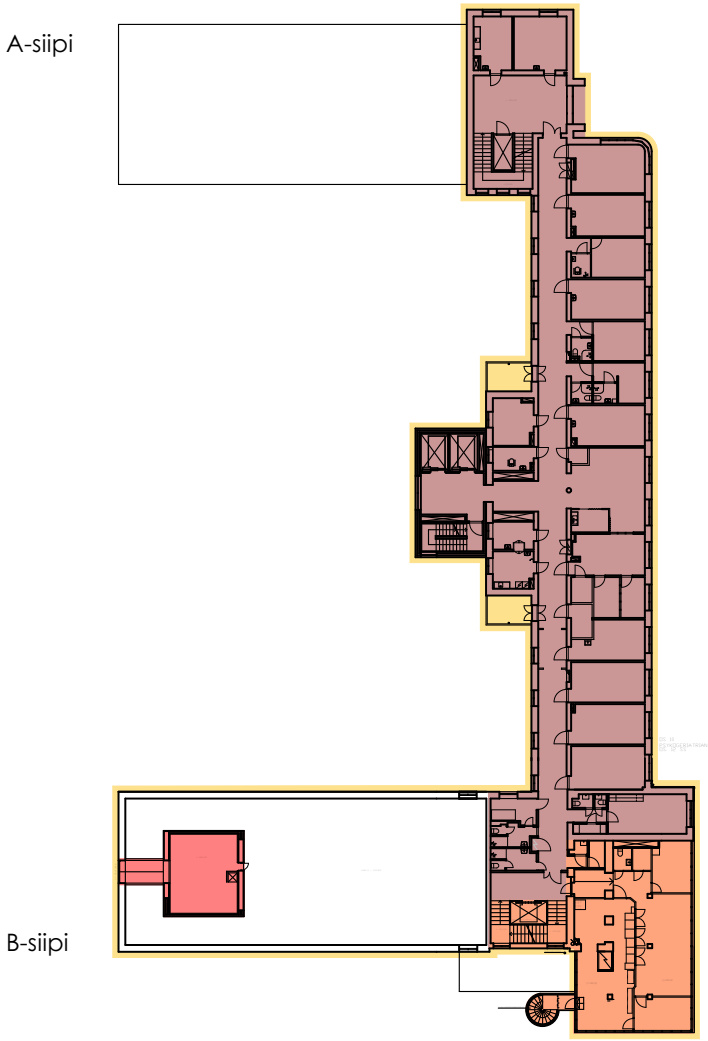
5. kerros

Pohjapiirustus 1930, 5. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, 5. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

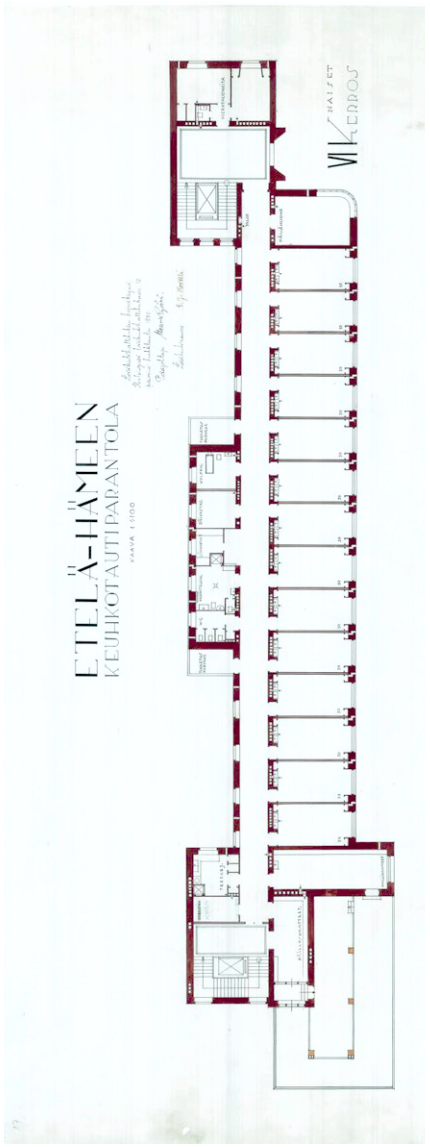

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

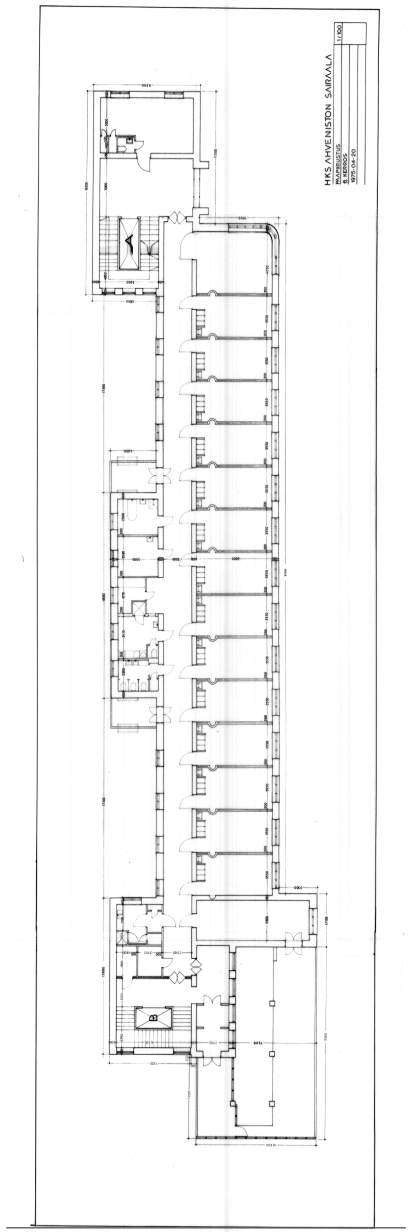
1930-LUKU	
1950-LUKU	
1960-LUKU	
1970-LUKU	
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön - 1982, muutos ja laajennus krs P-4 ja 7 -1982-84, sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1983, muutos ja korjaus, B-siipi krs P-4 ja ullakko -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus
POISTETTU KÄYTÖSTÄ	

Pohjapiirustus 2018, 5. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

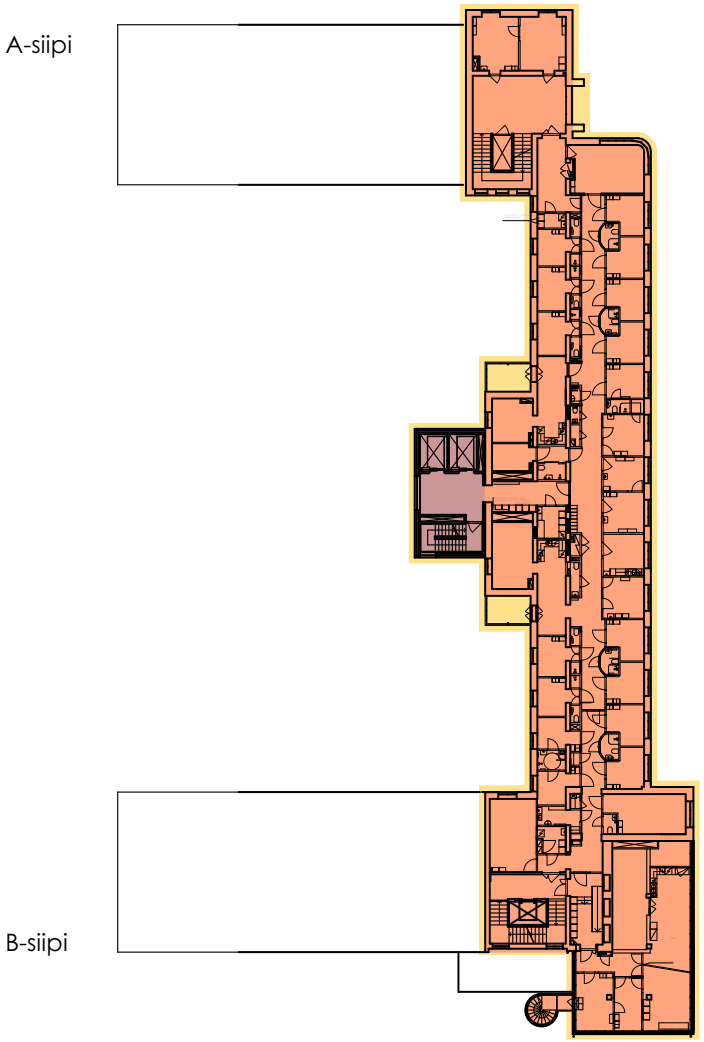
6. kerros

Pohjapiirustus 1930, 6. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 1975, 6. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

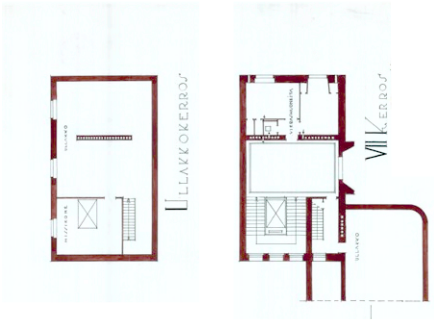
MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

1930-LUKU	
1950-LUKU	
1960-LUKU	
1970-LUKU	
1980-LUKU	- 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen - 1994-1995, HAKE-projekti, korjaus- ja muutostyöt, A-siipi P-3. krs ja keskiosa 1.-5. krs
2000-LUKU	- 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön - 2005, 6. krs sisäisiä muutoksia
2010-LUKU	- 2018, julkisivukorjaus

POISTETTU KÄYTÖSTÄ

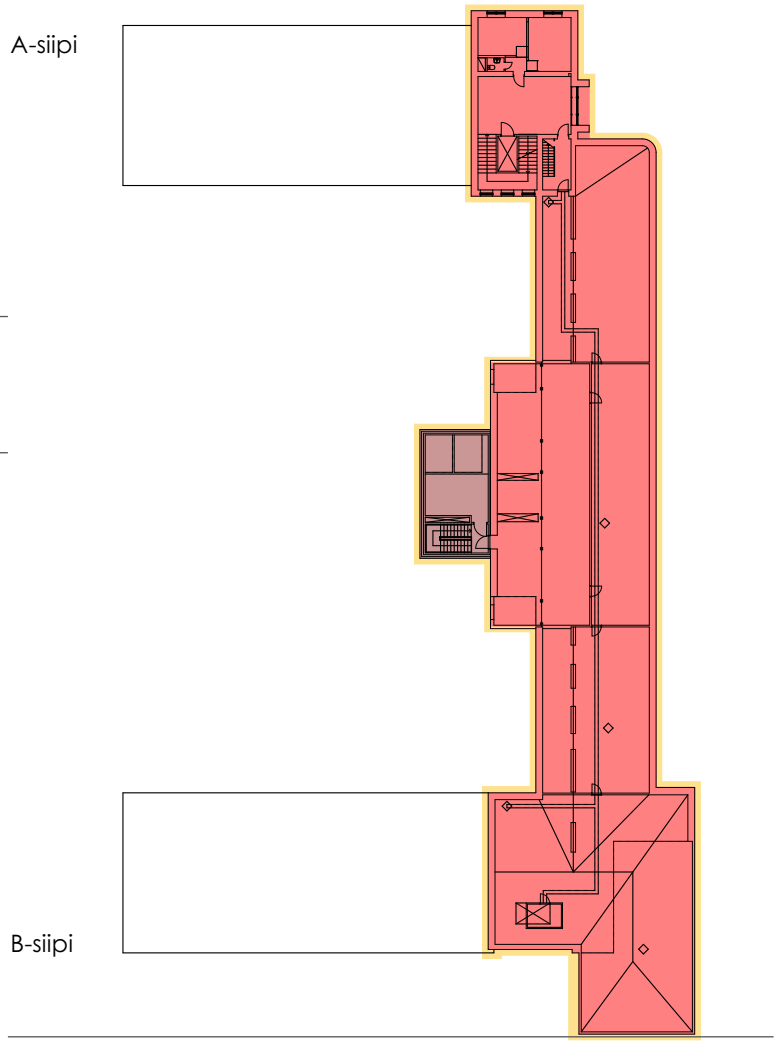
Pohjapiirustus 2018, 6. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

7. kerros

Pohjapiirustus 1930, ote 7. kerroksesta ja ullakko. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustusta vuodelta 1975 7. kerroksesta ei saatavilla.

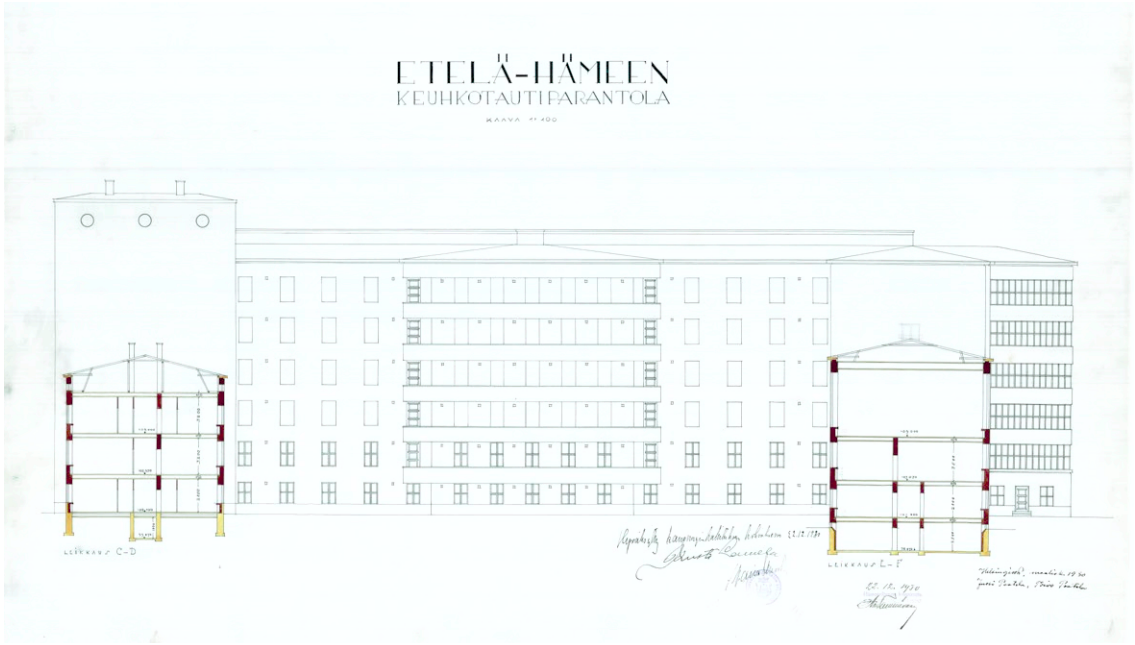

Pohjapiirustus 2018, 7. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

MUUTOS- JA KORJAUSVAIHEET

- 1930-LUKU
- 1950-LUKU
- 1960-LUKU
- 1970-LUKU
- 1980-LUKU - 1980-1984, laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön -1984, muutoksia keskiosan kerroksissa 5-7
- 1990-LUKU - 1990, hissitornin rakentaminen
- 2000-LUKU
- 2010-LUKU - 2018, julkisivukorjaus
- POISTETTU KÄYTÖSTÄ

Päärakennuksen julkisivumuutokset

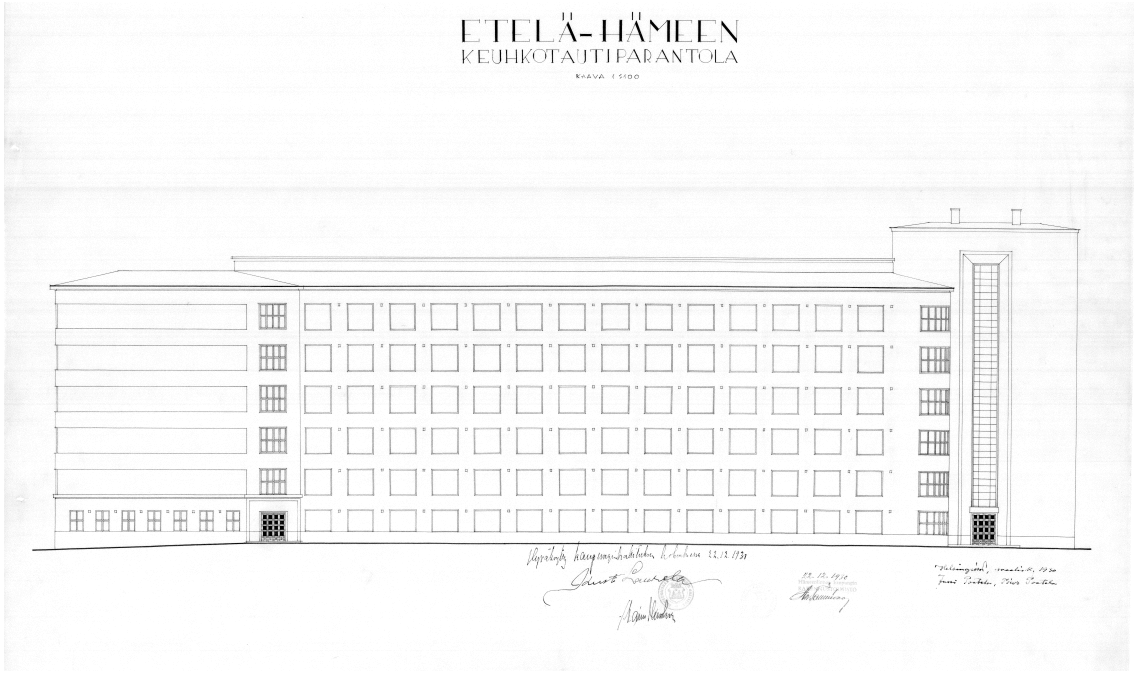

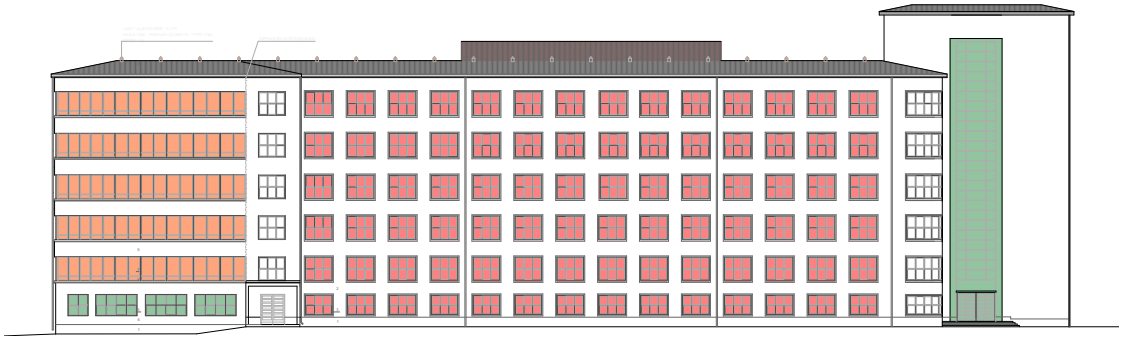

MUUTOSVAIHEET

1930-LUKU	- Rakennuaikaisia muutoksia ikkunajaoissa ja risaliitin jäsentelyssä. Nykyinen aukotus on makuuhalliosaa ja A-osan päätyä lukuunottamatta pääosin 30-luvulla rakennetun mukainen, ja muutokset alkuperäisiin pääpiirustuksiin verrattuna johtuvat rakennusaikaisista muutoksista. Ikkunat itsessään eivät ole alkuperäisiä.
1980-LUKU	- Korotukset ullakkotiloissa -Sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1. krs julkisivumuutokset: B-portaan sisäänkäyntikatos ja makuuhallisiiven poistettu ulko-ovi - B-siiven päädystä poistettu ikkunat ja parvekkeet
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen
2000-LUKU	- 2000, Uudet ullakkohormit - 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön

Vasemmalla ylhäällä: pohjoisjulkisivupiirustus vuodelta 1930.
Vasemmalla alhaalla: pohjoisjulkisivupiirustus vuodelta 2000. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekninen toimisto.

MUUTOSVAIHEET

1930-LUKU	- Rakennuaikaisia muutoksia ikkunajaoissa ja risaliitin jäsentelyssä. Nykyinen aukotus on makuuhalliosaa ja A-osan päätyä lukuunottamatta pääosin 30-luvulla rakennetun mukainen, ja muutokset alkuperäisiin pääpiirustuksiin verrattuna johtuvat rakennusaikaisista muutoksista. Ikkunat itsessään eivät ole alkuperäisiä.
1980-LUKU	- Korotukset ullakkotiloissa -Sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1. krs julkisivumuutokset: B-portaan sisäänkäyntikatos ja makuuhallisiiven poistettu ulko-ovi - B-siiven päädystä poistettu ikkunat ja parvekkeet
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen
2000-LUKU	- 2000, Uudet ullakkohormit - 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön

Vasemmalla ylhäällä: eteläjulkisivupiirustus vuodelta 1930.
Vasemmalla alhaalla: eteläjulkisivupiirustus vuodelta 2000. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekninen toimisto.

MUUTOSVAIHEET

1930-LUKU	- Rakennuaikaisia muutoksia ikkunajaoissa ja risaliitin jäsentelyssä. Nykyinen aukotus on makuuhalliosaa ja A-osan päätyä lukuunottamatta pääosin 30-luvulla rakennetun mukainen, ja muutokset alkuperäisiin pääpiirustuksiin verrattuna johtuvat rakennusaikaisista muutoksista. Ikkunat itsessään eivät ole alkuperäisiä.
1980-LUKU	- Korotukset ullakkotiloissa -Sisäsäleverhon vaihtoehdoksi esitetty ulkosälekaihdin - 1. krs julkisivumuutokset: B-portaan sisäänkäyntikatos ja makuuhallisiiven poistettu ulko-ovi - B-siiven päädystä poistettu ikkunat ja parvekkeet
1990-LUKU	- 1990, hissitornin rakentaminen
2000-LUKU	- 2000, Uudet ullakkohormit - 2004, Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön

Vasemmalla ylhäällä: Itä- ja länsijulkisivupiirustukset vuodelta 1930. Vasemmalla alhaalla: länsijulkisivupiirustus vuodelta 2000. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekninen toimisto.

Päärakennuksen muutosluettelo

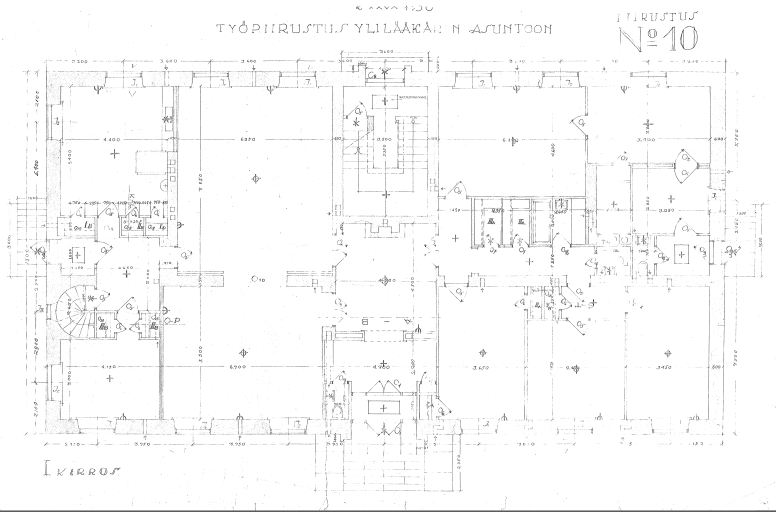
Rakentamis-ajankohta	Rakennusluvan päiväys	Sisältö	Suunnittelija	Arkistosijainti
1930-1932	**Etelä-Hämeen keuhkotautiparantolan alkuperäinen kokonaisuus**			
	22.12.1930	Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola, pääpiirustussarja: - päärakennus (A) - lääkäreiden asuintalo (H, ”ylätalo”) - työväenrakennus (J) - sikala ja kanala (K) - talousrakennus eli lämpökeskus (B)	Jussi Paatela, Toivo Paatela	KHSHP:n tekniset palvelut
1930-1932	**Sairaalarakennus (A)**			
	-	Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola, 1. krs hoito-osan muutos. Piir. No 69 *Mahdollisesti rakennusaikainen muutos.*		KHSHP:n tekniset palvelut
	5.8. 1958*	Ahveniston parantola, leikkaussalisiiven korjaustöihin liittyvän ilmanvaihdon muutos 2. krs.	Suomen Puhallintehdas Oy (Pohjapiirustus: Arkkitehtitoimisto Eva ja Jaakko Paatela)	KHSHP:n tekniset palvelut
	19.1.1968	Ahveniston parantola, muutos 3. kerroksessa, röntgenosaston sijainti.	Veikko Niemelä	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	8.1.1971	Kanta-Hämeen tub.piirin kl, muutos 1. kerroksessa, henkilökunnan asuinhuoneet muutetaan tuberkuloosihuoltotoimistoksi.	? ja Veikko Niemelä	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	20.4.1975*	HKS Ahveniston sairaala, ajantasainen pääpiirustussarja.	-	KHSHP:n tekniset palvelut
	20.2.1977*	Hissikuilun muutos. *(Piirustusten sisältöä ei tutkittu).*	Pertti Helkiö	KHSHP:n tekniset palvelut
1980-1984		**Laaja peruskorjaus erikoissairaanhoidon käyttöön**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet. 27.5.2013 Inkala/Hannu Jokipii
	15.7.1982	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutos ja laajennus. Muutoksia kerroksissa P–4, 7, länsisiivessä vain P-kerroksessa.	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

	4.11.1983*	Ahveniston sairaalan korjaus: - B-siipi, muutostyöpiirustus - B-siipi III rak. vaihe, muutostyöpiirustukset p ja 1.-2. krs	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta	KHSHP:n tekniset palvelut
	15.12.1983	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutos, III vaihe B-siipi (muutoksia länsisiiven kerroksissa P–4 ja ullakolla).	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	18.10.1984	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutos VII vaihe (muutoksia kerroksissa 5–7).	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	19.10. 1984*	Ahveniston sairaalan korjaus, pääpiirustus pohjakerros	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta	KHSHP:n tekniset palvelut
	9.11.1984*	Ahveniston sairaala: - B-siiven kunnostus II-vaihe, muutostyöpiirustukset, 3-4. krs	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta	KHSHP:n tekniset palvelut
1984		**Yhdystunneli uudisrakennuksen ja Ahveniston välille.**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	17.11.1983	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, uudisrakennus, II vaihe tunneli A-C (parantolan ja keskussairaalan välinen tunneli).	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
1990		**Keskiosan 6. kerroksen muutostyö toimistoiksi.**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	25.10.1990	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutos ja laajennus (muutoksia 6. kerroksessa). *Kaupunginarkistossa vaillinainen piirustussarja, muutosten laajuus epäselvä. Julkisivupiirustuksissa esitetty parvekkeiden sulkeminen.*	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
1991		**Keskiosan hissitorni ja maanalainen varasto (varaus 3-4 kerrosta päälle).**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	20.4.1990*	Ahveniston sairaala hissitorni, muutos ja laajennus	K-HKS KL Tekninen osasto, Tarja Lamminpää	KHSHP:n tekniset palvelut
	12.7.1990	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutos: hissitorni.	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

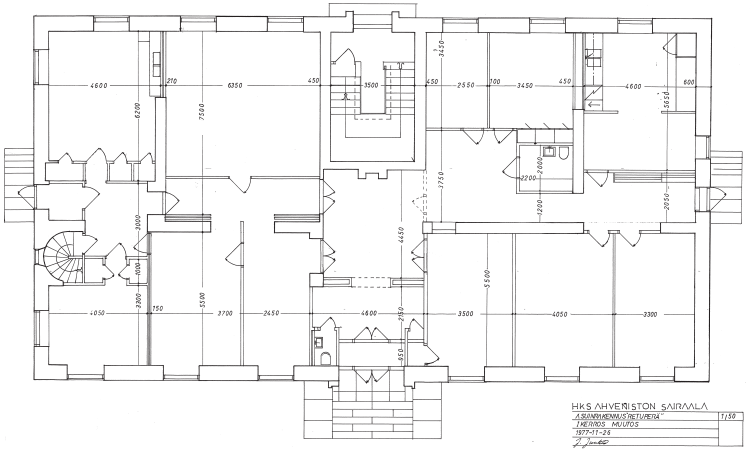
1994-1995		**HAKE-projekti, laaja korjaus- ja muutostyö, A-siipi (P–3. krs) ja keskiosa (1.–5. krs).**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	1.9.1994	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutostyö (muutoksia kerroksissa).	Hämeenlinnan kaupunki, arkkitehtitoimisto	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
2000–2005		**Avoparvekkeiden muutostyö toimistokäyttöön.**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	29.12.2004	K-HKS, Ahveniston sairaala, parvekkeiden muutostyö. *Kaupunginarkistossa vaillinainen piirustussarja, muutosten laajuus epäselvä (julkisivupiirustukset puuttuvat).*	Arkkitehtitoimisto Tähti-set Oy, Paavo Liimatainen	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
2005–2006		**Keskiosan 6. kerroksen muutostyö nuorisopsykiatrian käyttöön.**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	24.10.2005	K-HKS, Ahveniston sairaala, 6. krs muutostyö / nuoristo-osastot (sisäisiä muutoksia 6. kerroksessa ja 5. kerroksen alaslaskuissa).	Arkkitehtitoimisto Tähti-set Oy, Markus Aaltonen	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	päätöksen päivämäärä puuttuu, piirustus päivätty 23.6.2005	K-HKS, Ahveniston sairaala, suunnitelma pohjoisjulkisivun parvekelasituksesta.	Arkkitehtitoimisto Tähti-set Oy, Markus Aaltonen	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
2013		**Keskiosan 3.–4. kerroksen tilamuutoksia ja maalauskorjauksia**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
2018		**Julkisivujen rappauksen korjaus**		

3 Ylätalon muutokset

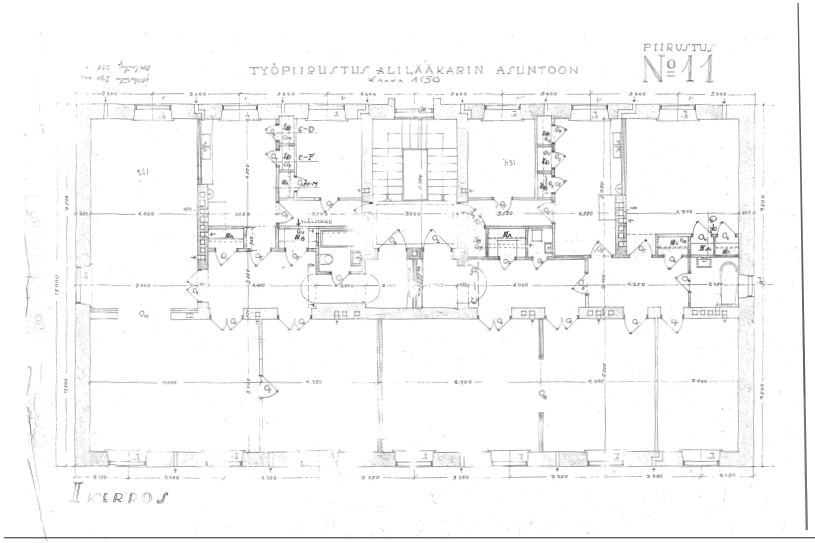
Ylätalon pohjapiirustukset 1930-1970-luku-2006

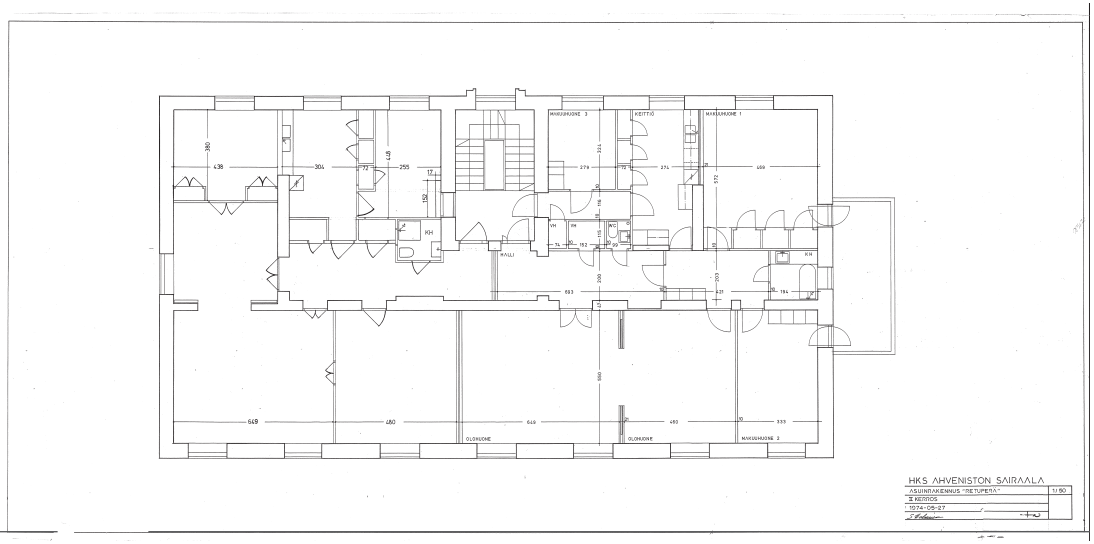
Pohjapiirustus 1930, 1. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

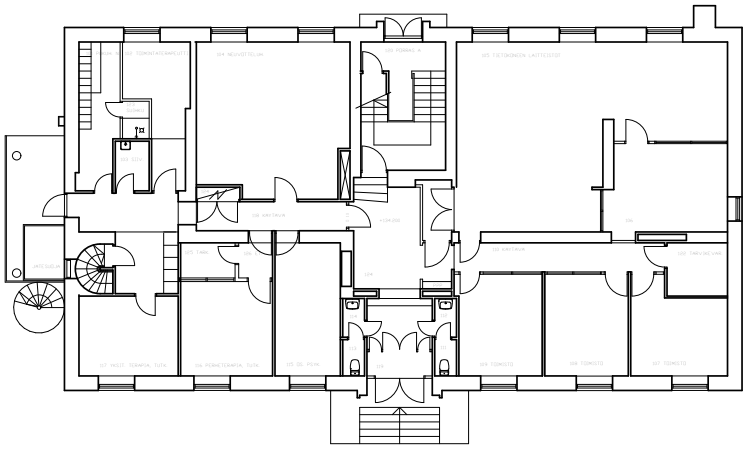
Pohjapiirustus 1977, 1. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

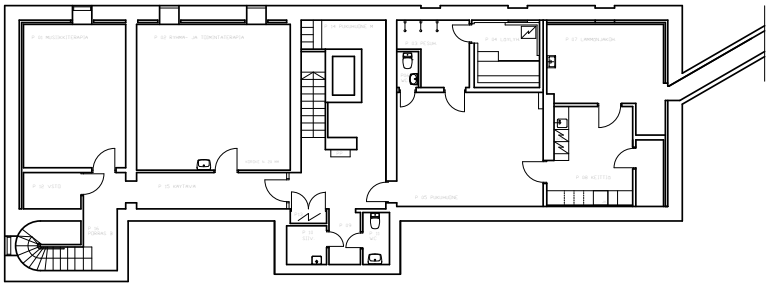
Pohjapiirustus 1930, 2. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

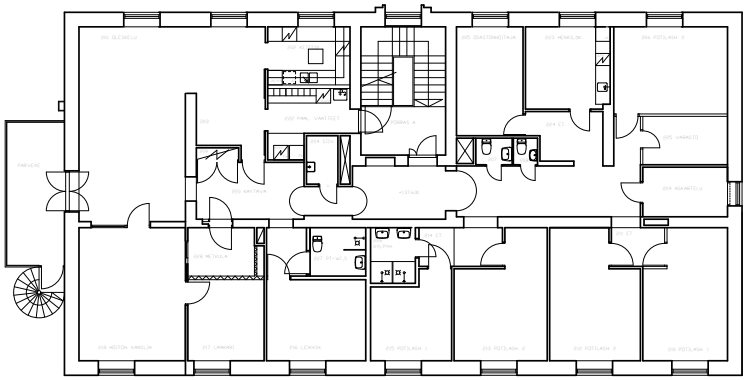
Pohjapiirustus 1974, 2. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

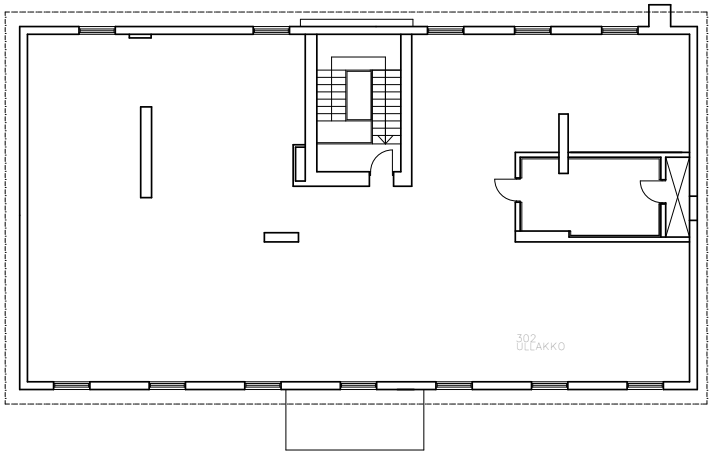
Pohjapiirustus 2006, 1. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 2006, kellarikerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 2006, 2. kerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

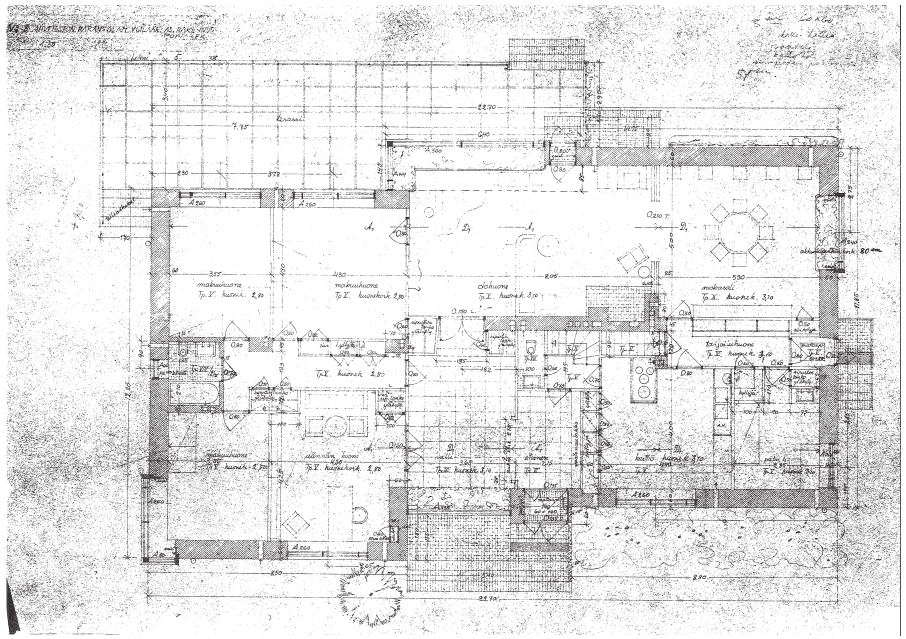
Pohjapiirustus 2006, ullakkokerros. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Ylätalon muutosluettelo

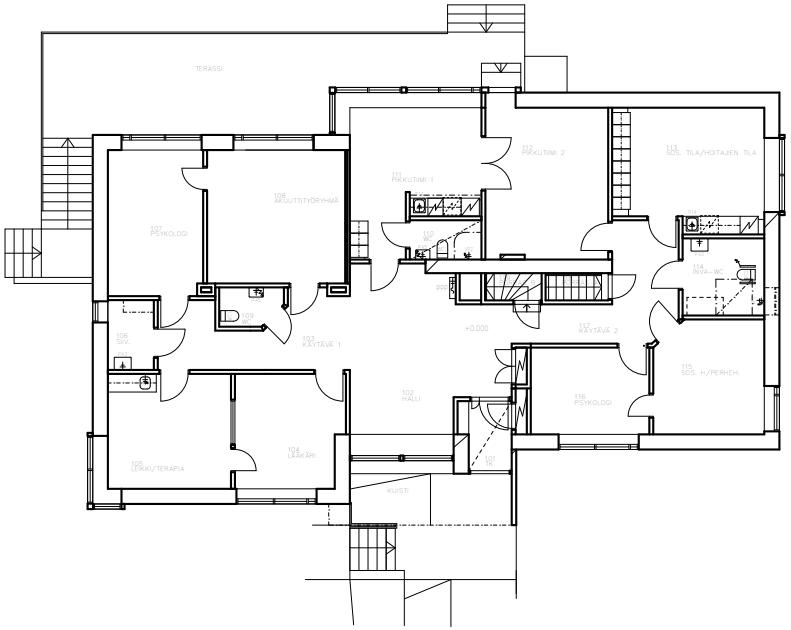
1930-1932	**Lääkäreiden asuintalo, "ylätalo" (H)**			
	25.10.1938	Lääkärien asuintalo, muutos: taloudenhoitajan asunto ja hoit.huon.	K.E. Kasurinen	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	24.8.1978	Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola, lääkäreiden asuintalo, muutos, asuinhuoneet muutettu toimistohuoneiksi, lisätty palo-ovi.	-	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	9.10.1980	Kanta-Hämeen keskussairaala, muutos, ylätalo (ent. lääkäreiden asuintalo, asuinhuoneet toimisto- ja tukitiloiksi).	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
1985-1988		**Peruskorjaus toimistokäyttöön, mm. atk-sali.**	**-**	Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
1991–1992		**Ylätalon korjaus- ja muutostyöt lastenpsykiatrian osastolle (2. krs) ja poliklinikalle (1. krs).**	**-**	Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	21.5.1992	Kanta-Hämeen keskussairaala, Ahveniston sairaala, muutos, ylätalo, lastenpsykiatrian osasto. *Kaupunginarkistossa vaillinainen piirustussarja, muutosten laajuus epäselvä.*	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

4 Alatalon muutokset

Alatalon pohjapiirustukset 1937-2010

Pohjapiirustus 1937. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Pohjapiirustus 2010. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tekniset palvelut.

Alatalon muutosluettelo

1938	**Ylilääkärin asuintalo, ”alatalo” (G)**			
	10.6.1938	Ahveniston parantolan ylilääkärin asuinrakennus, uudisrakennus.	Jussi Paatela	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
1986–1988		**Alatalon (ent. ylilääkärin asunto) peruskorjaus tilapäisestä toimistokäytöstä asuin- ja päivystyskäyttöön**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
2008–2009		**Alatalon laaja peruskorjaus lastenpsykiatrian käyttöön.**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.

5 Muiden parantola-alueen rakennusten muutokset

1930-1932	**Lämpökeskus (B)**			
	22.7.1948	Ahveniston parantolan lämpökeskuksen lisä- ja muutosrakennustyö (uusi kattilahuone).	Martti Riihelä	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	5.9.1951	Ahveniston parantola, lämpökeskuksen kattopalkistoa.	-	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	3.2.1965	Ahveniston parantola, roskanpolttouunin sijoitus, muutos- ja lisärakentaminen.	Reino Silvennoinen	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	12.11.1976	Hämeenlinnan keskussairaala, muutos vanhassa lämpökeskuksessa.	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
1987–1988		**Pesularakennuksen (ent. lämpökeskus, varasto, talli) laajennus ja liityntä yhdystunneliin).**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	22.1.1987	Kanta-Hämeen keskussairaala, pesula, muutos- ja uudisrakennus (vanha lämpökeskus).	Arkkitehtuuritoimisto Marja ja Erkki Wirta, Erkki Wirta	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
1989–1990		**Pesularakennus: jätteenpolttolaitoksen ja savupiipun purku.**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
2009		**Pesularakennus, tilajärjestelyjä ja katos**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.
	29.10.2008	Kanta-Hämeen keskussairaala, B-rakennus, laajennus/muutos (entinen lämpökeskus). *Kaupunginarkistossa vaillinainen piirustussarja, muutosten laajuus epäselvä.*	Arkkitehtuuritoimisto Jorma Kalsola Oy	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
2010–2011		**Pesularakennus, jätteenkäsittelytilan rakentaminen**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.

1930-1932	Sikala, kanala (K)			
	1975	**Osittainen muutos ulkoiluvälinevarastoksi päiväkodin yhteyteen.**		Kts. Työväenrakennus (J)
	-	**K-rakennus, (sikala, kanala, talli) varastokäytössä, kuntosali**		Lähde: Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet.

1930-1932	Työväenrakennus (J)			
	1975	**Rakennuksen muuttaminen päiväkotikäyttöön**		
	29.8.1975	Ahveniston sairaala, ks-päiväkoti, muutos.	Heikki Aitola	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

1947	Asuinrakennus (2.) purettu			
	23.5.1947	Ahveniston parantola, asuinrakennus, uudisrakennus.	Martti Riihelä	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

1948	Puutarhurin asunto (3.) purettu			
	21.6. 1948	Puutarhurin asunto, uudisrakennus.	Toivo E. Survonen?	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25
	17.1.1957	Kanta-Hämeen tuberkuloosipiiri, muutos: muutos puutarhurin asuntorakennuksen uuneissa ja hormeissa.	-	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

1957	Varastorakennus (4.) purettu			
	1.11.1957	Ahveniston parantola, uudisrakennus, varastorakennus.	Erkki Pullinen?	Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Rakla 9/25

Ahveniston sairaala peruskorjauksen aikaan lokakuussa 1983. Valokuvaaja Jorma Rinne. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

OSA IV

PARANTOLA-ALUEEN NYKYTILA, SÄILYNEISYYS JA ARVOTTAMINEN

Näkymä entisestä päälähestymissuunnasta parantolan päärakennukselle syyskuussa 2019. Valokuvaaja Satu Niemi.

Ilmakuva sairaala-alueelta 2017. Maanmittauslaitos.

1

Oikean-puoleinen tie on entinen parantolan pää-lähestymis-reitti.

2

Rinteen puusto on muuttunut mänty-kankaasta sekametsä-valtaiseksi.

3

Parantola ei enää erotu tiheän puuston läpi.

4

Ahvenistontieltä parantolaa ei enää erota.

5

Parantolan päärakennus lähes peittyy puiden taakse jopa sen etelä-puoleiselta polulta katsottuna.

6

Näkymä ylilääkärin talon kohdalta kohti ylätaloa.

7

Entinen lääkäreiden asuinrakennus eli ylätalo. Taustalla sairaalakoulu (2010).

8

Vasemmalla sairaalakoulu (2002), Oikealla entinen lääkäreiden asuin-rakennus eli ylätalo.

9

Tenniskenttä.

Keskussairaalan aluetta ja rakennuksia kuvattuna syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

10

Piha-alueen leikkipaikka ylätalon eteläpuolella.

11

Ylätalon sisäänkäynti-katos on uusi, mutta pääsisään-käynti on silti tunnistetta-vissa.

12

Parantolan pihan aidattu ulkoilupiha ei kuulu alku-peräiseen suunnitel-maan.

13

Entinen kanala-sikala-talli-rakennus on säilyttänyt hyvin hahmonsa. Alkuperäinen käyttö on yhä luettavissa.

14

Vuonna 1985 rakennettu päiväkoti.

15

15. Kts. 13.

16

Kuvassa vasemmalla työväen rakennus ja oikealla sikala-kanala-talli.

17

Työväen rakennus.

18

Talousrakennus eli entinen lämpökeskus laajennuk-sineen.

Keskussairaalan aluetta ja rakennuksia kuvattuna syyskuussa 2018. Valokuvaaja satu Niemi.

19

Saapuminen keskus-sairaalan alueelle Ahvenistontien suunnasta.

20

Parantolan lähi-ympäristöä hallitsevat pysäköinti-paikat ja autot.

21

Parantolan lähi-ympäristöä hallitsevat pysäköinti-paikat ja autot.

22

Parantolan pää-rakennuksen edessä olevat istutukset ovat muistuma paikalla sijainneesta puutarhasta.

23

Parantolan päärakennus nähtynä punaisten hauta-monumen-tilta.

24

Ahveniston ortodoksinen kirkko nähtynä punaisten hauta-monumen-tilta.

25

Näkymä keskus-sairaala-alueen itäpuolelta.

26

Saapuminen keskus-sairaalan alueelle Marssitien suunnasta.

27

Parantolan pää-rakennuksen hahmo on luettavissa keskus-sairaalan alueella monesta suunnasta.

Keskussairaalan aluetta ja rakennuksia kuvattuna syyskuussa 2018. Valokuvaaja satu Niemi.

2 Päärakennus

Nykytila ja säilyneisyys

Rakennuksen nykytilaa ja säilyneisyyttä on kuvailtu nykytilannevalokuvin sekä kuvavertailuilla.

Yllä: Päärakennuksen makuuhallisiipi kuvattuna pian rakennuksen valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Yllä: Päärakennuksen makuuhallisiipi kuvattuna elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ahveniston sairaala 30-luvulta. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Päärakennuksen makuuhallisiipi ja B-siipi kuvattuna syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Yllä: Päärakennuksen A-siipi ja torniosa kuvattuna elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Vasemmalla ylhäällä ja alhaalla: Päärakennuksen A-siipi kuvattuna elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Viereinen sivu: päärakennuksen makuuhallisiipi ja osa keskiosan julkisivua kuvattuna elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

AB

Päärakennuksen pohjoispuolen pihan julkisivut elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

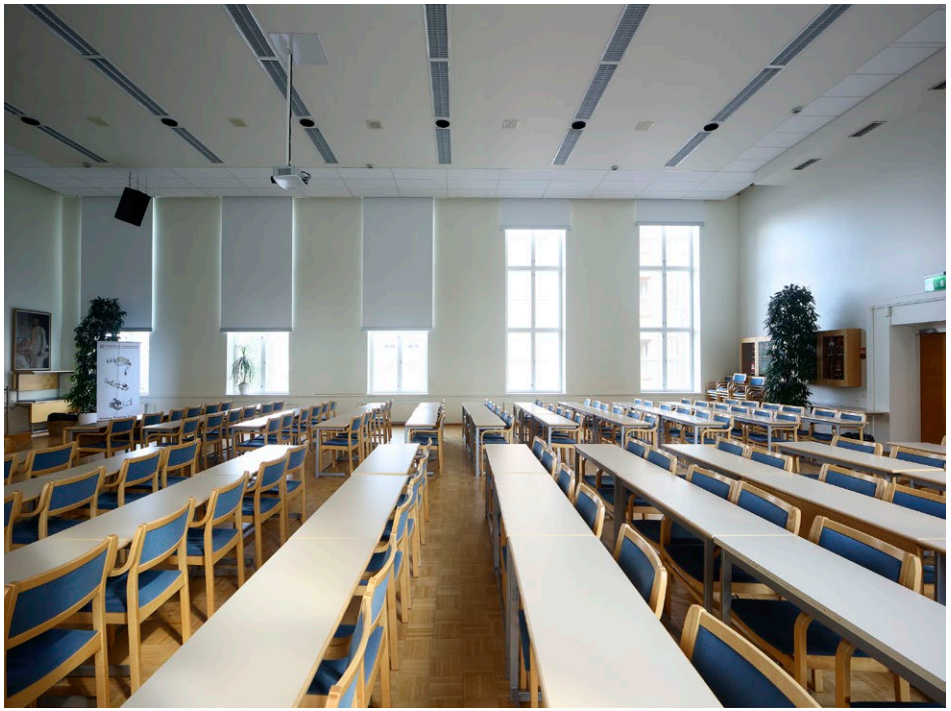

Parantolan ruokasali pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Sairaalarakennuksen sali elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Sairaalarakennuksen sali elokuussa 2018.
Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Viihdytystilaisuus sotasairaalana käytetyn Ahveniston parantolan ruokasalissa, ajoittamaton valokuva.
Valokuvaaja Sot.virk. V. Pietinen. Sotamuseo.

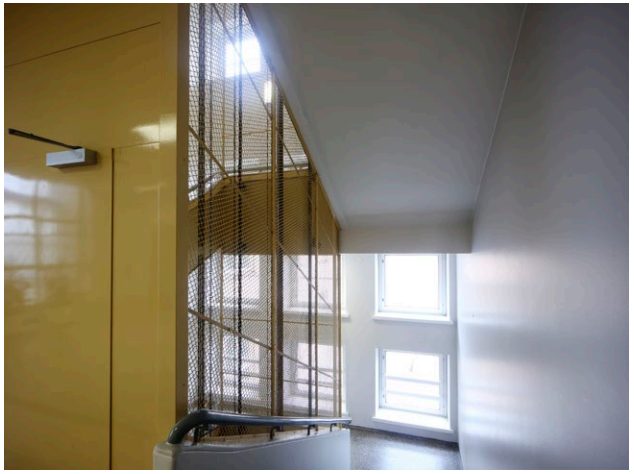
Sairaalarakennuksen sali elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

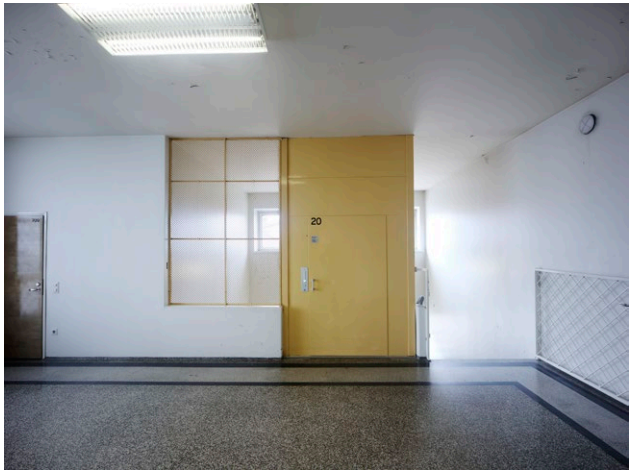

Vasemmalla: Sairaalarakennuksen A-porras 2. kerroksessa elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alarivissä: Sairaalarakennuksen A-porrasta syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

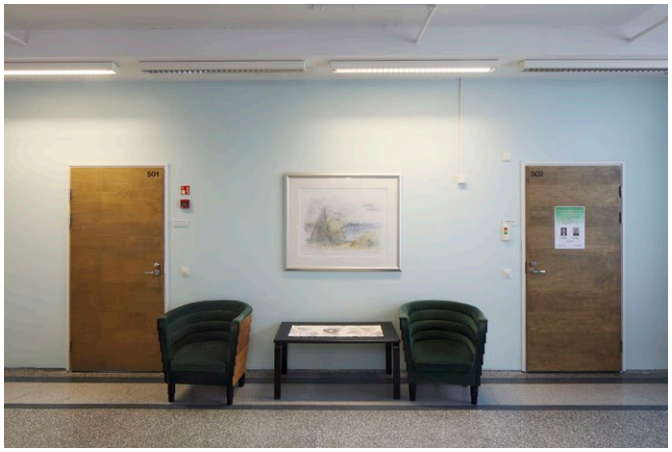

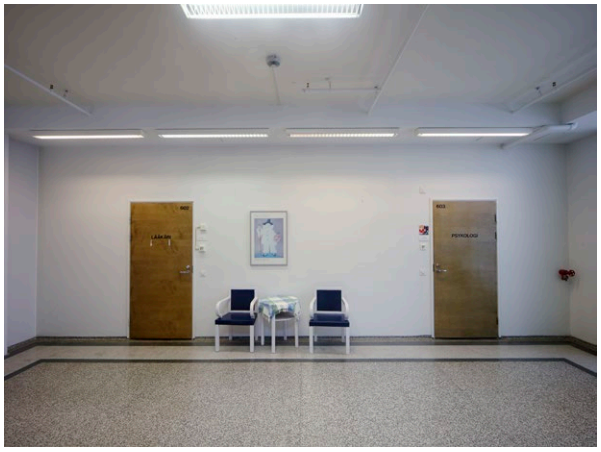

Sairaalarakennuksen A-porras sisäänkäyntikerroksessa elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ylärivissä: Sairaalarakennuksen A-portaan auloja syyskuussa 2018. Auloissa on parantolan alkuperäisiä kalusteita, mutta ne ovat saattaneet kuulua eri tiloihin. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Oikealla: A-portaan aula 6. kerroksessa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Oikealla: A-portaan aula 5. kerroksessa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Vasemmalla: Päärakennuksen B-portaan sisäänkäynnin kattokoristeluja elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alarivissä vasemmalla ja keskellä: Päärakennuksen B-portaan auloja elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alarivissä oikealla: Parantolan B-osan käytävä elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

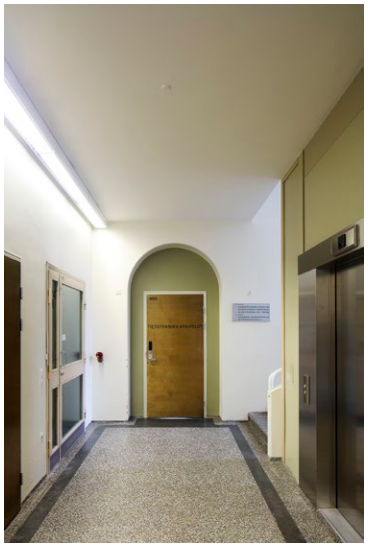
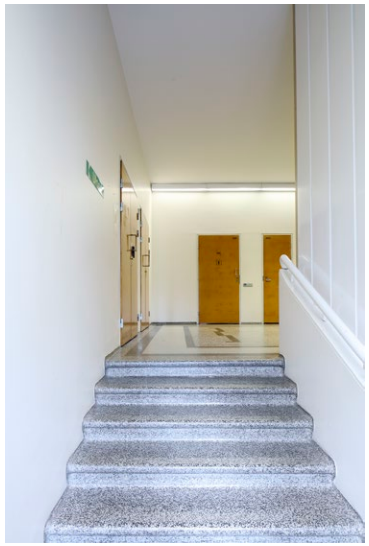
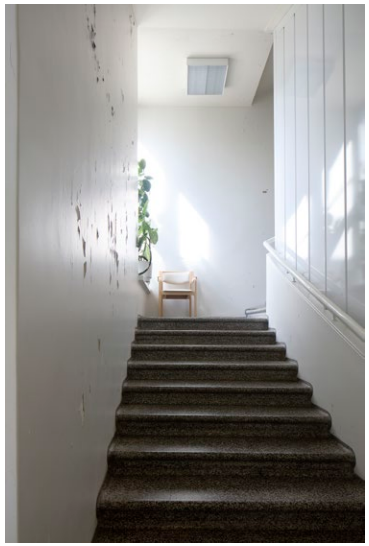
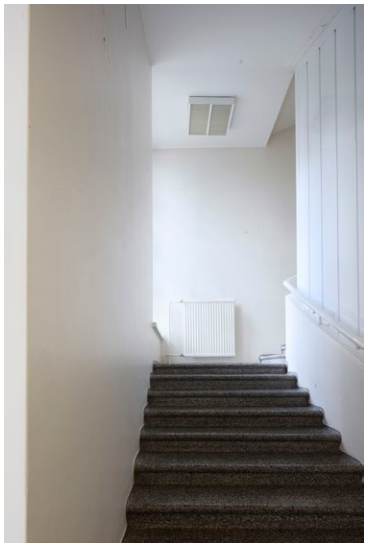

Päärakennuksen B-portaan sisäänkäynti elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ylärivissä: Sairaalarakennuksen B-porrasta 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alarivissä: Sairaalarakennuksen B-portaan auloja ylemmissä kerroksissa elokuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Parantolan keskiosan käytävä pian valmistumisen jälkeen 1930-luvulla. Kuva peilattu vertailun helpottamiseksi. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Parantolan keskiosan käytävä syyskuussa 2018. Laskettu alakatto on muuttanut tilaa merkittävästi. Valokuvaaja Satu Niemi.

Arvottaminen

1930-luvulla Suomeen rakennettu suurien keuhkotautiparantoloiden verkosto kokonaisuudessaan on merkittävä osoitus yhteiskunnallisista pyrkimyksistä nujertaa Suomessa lähes kansantautina pidetty tuberkuloosi. Periodia voidaan pitää merkittävänä vaiheena Suomen kehittyessä hyvinvointiyhteiskunnaksi. Vuonna 1932 valmistunut Ahveniston parantola on ensimmäisiä valtion tuella toteutettuja keuhkotautiparantoloita.

Jussi Paatela oli Ahveniston parantolan suunnittelu- ja rakennusprojektin aikana mukana myös muiden keuhkotautiparantoloiden ja sairaaloiden suunnittelussa, joko arkkitehtina tai viranomaisena. Hänet myös nimitettiin Lääkintöhallituksen rakennusosaston johtajaksi Ahveniston parantolan ollessa työn alla. Samaan aikaan Jussi Paatelasta tuli siis sairaala-arkkitehtuurin spesialisti, jonka koko tuotannon osana Ahveniston parantola on merkityksellinen. Vastaavasti Toivo Paatelan töitä tarkastellessa Ahveniston parantolalla on merkitystä osana hänen työuraansa.

Ahveniston parantolan arkkitehtoniset ratkaisut toistavat muiden Paateloiden samoihin aikoihin suunnittelemien keuhkotautiparantoloiden massoittelua, tilajärjestelyä, detaljeja ja rakenteita. Etenkin Päivärinteen parantolan ja Ahveniston parantolan samankaltaisuus on silmiinpistävä. Myös Naistenklinikka Helsingissä on sommittelullisesti sukua Ahveniston parantolalle. Ominaista niille on arkkitehtonisten piirteiden jakautuneisuus klassiseen ja moderniin. Ahveniston parantolan symmetrinen massoittelu on rikottu – ikään kuin ”dynamisoitu” - korkealla tornilla ja makuuhallisiivellä.

Myös parantolarakennuksen rakenteissa näkyy kaksijakoisuus perinteisen rakentamistavan ja uusien rakenteellisten ratkaisujen hyödyntämisessä. Kantavat seinärakenteet olivat paikalla muurattuja, mutta esimerkiksi makuuhallin kantava rakenne muodostui rautabetonisesta pilaripalkistosta. Kalusteet tehtiin pääosin verstastyönä, mutta hissit, teräsikkunat ja tuuletusparvekkeiden metalliputkikaiteet edustivat funktionalismin ideaa ja edistyksellistä konepaja- ja rakennusosateollisuutta Suomessa. Tämä näkyy myös rakennuksen detaljeissa: ikkunoiden sommittelu U-muotoisessa rakennusosassa on säännöllinen ja potilashuoneiden ikkunoiden jako on symmetrinen huolimatta terveysikkunoiden mekanismeista.

Ahveniston parantola on esimerkki arkkitehtuurin muotokielen kehittymisestä kohti modernia ilmaisua. Parantola todistaa myös lääketieteen kehityksestä sekä suhtautumisesta potilaaseen sekä yksilönä että yhteisön osana.

Keuhkotautiparantolan toiminnan aikana tehdyt muutokset liittyivät lähinnä rakennuksen käyttöön, eikä niillä ollut merkittävää vaikutusta parantolan arkkitehtoniseen eheyteen. Myöhemmin 1970-luvulta lähtien muutokset on tehty aikakauden materiaaleja ja rakenteellisia ratkaisuja hyödyntäen. Etenkin sisätiloissa muutokset ovat vaikeuttaneet alkuperäisen tilajärjestelyn ja käytön luettavuutta. Makuuhallin muuttaminen lämpimäksi tilaksi on tehty teknisten ja toiminnallisten vaatimusten ehdoilla, mikä on johtanut arkkitehtonisesti keskinkertaiseen ratkaisuun. Huolimatta muutoksista suurikokoinen rakennus on tunnistettavissa 1930-luvun alun keuhkotautiparantolaksi.

Parantolan pääsisäänkäyntii elokuussa 2018.
Valokuvaaja Ari Kakkinen.

2 Ylilääkärin talo (Alatalo)

Alkuperäinen käyttö:	*Ylilääkärin asunto*
Nykyinen käyttö:	*Kanta-Hämeen keskussairaalan psykiatrian yksiköt*
Arkkitehti	*Jussi Paatela*
Valmistunut	*1938*
Pinta-ala (bruttoala)	*703 m² (asuinkerros 277,5 m²)*

Nykytila

Huvilamaista, valkoiseksi rapattua rakennusta ympäröi laaja piha nurmikoineen ja istutuksineen. Pihaa rajaa rinteen mäntyvaltainen metsä. Lähistöllä on kokonaissuunnitelmaan kuulunut tenniskenttä.

Pääovelta rakennuksen itäpuolelta mutkittelee liuskekivinen polku kohti parantolalle johtavaa tietä. Sisäänkäynnin yläpuolella on kalteva katos, joka vaikuttaa vieraalta muuten selkeistä pinnoista muodostuvassa rakennuksessa.

Rinteeseen sijoittuvan talon etelänpuoleinen seinäpinta on korkea. Sen katkaisee säännöllisistä kivistä muurattu, ristipäähakattu graniittisokkeli. Päädystä nousevat portaat takapihan terassille. Takapihan terassi on aidattu metalliverkkokaiteella.

Sisätilojen huonejärjestystä on muutettu. Väliseinistä pääosa on uusia, edustavan asuinrakennuksen tilasarjoja ei voi enää hahmottaa. Rakennukseen on tehty myös uusia wc-tiloja.

Köynnökset elävöittävät julkisivua. Rakennuksen sivuille on asennettu useita erityyppisiä valaisimia.

Säilyneisyys

Ylilääkärin talon sijainti on säilyttänyt rakentamisajankohtansa olennaisen eristyneen luonteen muista rakennuksista erilleen sijoittuvana ja näin myös asemaansa parantolan kokonaisuudessa korostavana rakennuksena.

Rakennuksen massoittelussa ei ole muutoksia ja valkoinen väritys vastaa alkuperäistä. Sen sijaan moderniin arkkitehtuuriin kuuluvat niukat materiaalivalinnat ja harkitut detaljit ovat osittain kadonneet. Huomio kiinnittyy ulkoneviin räystäisiin ja reiluihin ylösnostoihin pellityksissä. Isoin muutos on sisäänkäynnin uudehko, vino lippakatos, joka on muuttanut funkisvillan ilmettä.

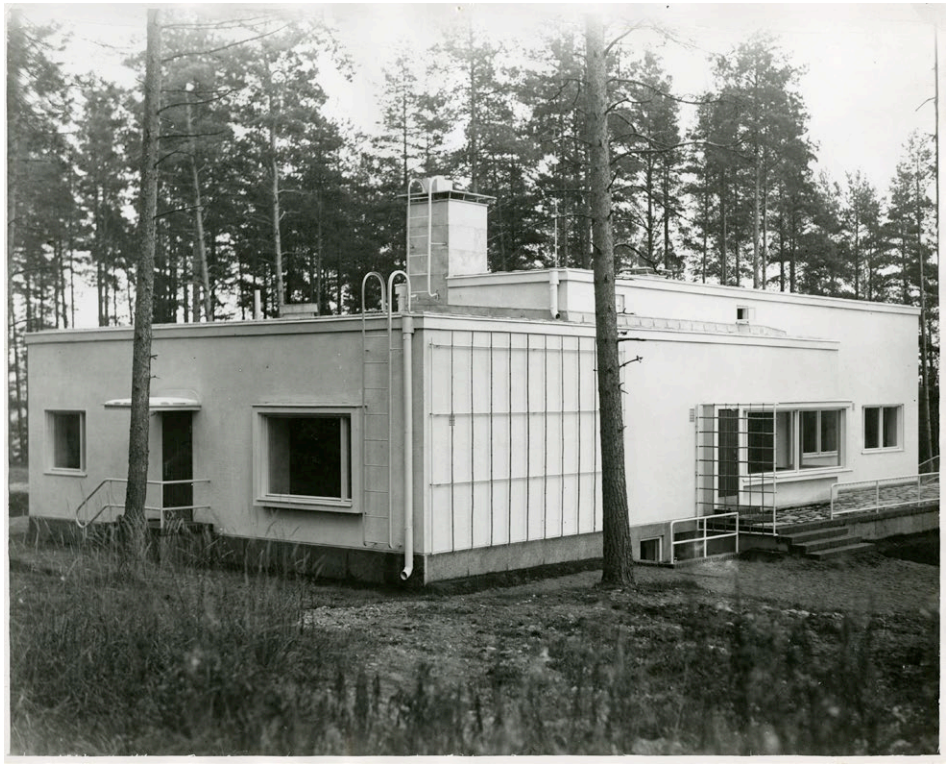
Paatelan huolella detaljoimat ulokeikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä. Ilmeisesti niihin liittyviä listoituksia on uusittu julkisivukorjausten yhteydessä. Pohjoispäädyn ovi on muurattu umpeen. Sen sijaan terassin ovi ja autotallin ovi lienevät alkuperäiset.

Arvottaminen

Rakennuksella on merkitystä osana entisen keuhkotautiparantolan kokonaisuutta. Valmistuessaan se oli alueen edustavin ja erottuvin asuinrakennus. Sijainti erillään muusta parantolasta korosti rakennuksen käyttöä ja hierarkiaa ylilääkärin asuntona. Rakennus on myös esimerkki arkkitehtonisten tavoitteiden ja ihanteiden muutoksesta parantolan

Alla: Ylilääkärin asuintalo eli alatalo kuvattuna ylätalolta päin saavuttaessa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ylilääkärin asuintalo. Rakennusliike Kummilan arkistoa. Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

Ylilääkärin asuintalo syyskuussa 2018. Yksi sisäänkäynti, ulkoportaat kellariin sekä alkuperäinen savupiippu on poistettu. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

valmistumisvuoden 1932 ja ylilääkärin talon valmistumisen vuonna 1938 välillä. Talo edustaa puhtaasti modernismia, klassisia piirteitä siinä ei ole. Sisätilojen muutokset ja julkisivun detaljien ja katoksen muutos ovat heikentäneet rakennuksen tunnistamista ennen sotaa valmistuneeksi funkistaloksi.

Ylilääkärin asuintalon eli alatalon itäjulkisivu ja pääsisäänkäynti syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Vasemmalla ylhäällä: Ylilääkärin asuintalon eli alatalon eteläjulkisivu syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Vasemmalla alhaalla: Ylilääkärin asuintalon eli alatalon pohjoisjulkisivu syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alla: Ylilääkärin asuintalo eli alatalo kuvattuna pohjoisesta ylätalolta päin saavuttaessa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ylilääkärin asuintalo eli alatalo kuvattuna kaakosta päin saavuttaessa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

3 Lääkäreiden talo (Ylätalo)

Alkuperäinen käyttö:	*Ylilääkärin, alilääkärin ja taloudenhoitajan asunnot*
Nykyinen käyttö:	*Ei käytössä*
Arkkitehti	*Jussi ja Toivo Paatela*
Valmistunut	*1932*
Pinta-ala (bruttoala)	*1533m²*

Nykytila

Kooltaan suhteellisen näyttävän kaksikerroksinen entisen asuinrakennuksen pääty osoittaa Ahveniston sairaalalle päin. Päädyssä ollut parveke on purettu, mikä saa päätyjulkisivun näyttämään muurimaiselta huolimatta pienestä ikkunasta toisessa kerroksessa. Alun perin parantolan puolella ollut pieni puutarha on hävinnyt. Taloa kiertää asfaltoitu tie, jonka eteläpuolelle jää piha-alue hedelmäpuineen ja istutuksineen. Lähelle sijoittuvat sairaalakoulut (2002 ja 2010).

Harjakattoisen rakennuksen eteläjulkisivu on yhä pitkälti Paateloiden alkuperäisten suunnitelmien ja valmiin rakennuksen mukainen. Pieniruutuiset ikkunat sijoittuvat säännöllisiin riveihin kahteen kerrokseen. Ensimmäisen kerroksen ikkunoiden alla on betonista muotoiltu uloke. Ylimpänä on kaksiruutuiset, matalat ullakkoikkunat.
Länsipäädyssä on sisäänkäynti ensimmäiseen kerrokseen ja sen päällä umpinainen parveke, josta laskeutuvat kierreportaat. Samaan päätyyn on kiinnitetty koripalloteline.

Pohjoispuolen sisäänkäyntiä kehystää muusta, vaalean ruskean ja okran sävyisestä julkisivusta poiketen valkoinen risaliitti. Sisäänkäynti on suojattu kevyellä aaltopeltisellä katoksella.

Sisätilat on muutettu muuhun käyttöön, lähinnä toimistotiloiksi, jo vuonna 1974. Tiloissa tehtiin tuolloin väliseinämuutoksia. Tiloja yhdistettiin toisiinsa purkamalla väliseiniä, ja rakennettiin uusia seiniä.

Säilyneisyys

Rakennus on säilynyt muodoltaan ja osittain julkisivuiltaan ennallaan, vaikka päätyjä onkin muutettu. Ikkunat on uusittu, mutta niiden jako on pidetty ennallaan. Ulko-ovet ovat alkuperäiset. Sisätilojen säilyneisyyttä ei voi tässä arvioida muuta kuin pohjapiirustukseen ja tilajärjestelyihin viitaten: alkuperäinen käyttötarkoitus on hävinnyt ja tilajärjestelyjä on muutettu uuden käytön vaatimalla tavalla. Ikkunadetaljit ja sisäänkäyntien räystäiden muotoilut sekä ovien pielet ja risaliitit ovat alkuperäiset, kuin myös kattomuoto, graniittisokkeli ja portaat. Julkisivut ovat olleet rapatut ennenkin, mutta väritys on ollut nykyistä huomattavasti vaaleampi.

Arvottaminen

Rakennuksella on merkitystä osana kokonaisuutta, ja se kertoo osaltaan keuhkotautiparantolan toiminnasta. Rakennus itsessään on arkkitehtuuriltaan tavanomainen, vaikka korostetut sisäänkäynnit keskiakselissa ja symmetrinen sommittelu saavatkin talon näyttämään juhlalliselta. Muutokset rakennuksessa itsessään ja lähiympäristössä ovat heikentäneet sen integriteettiä.

Lääkäreiden asuintalon eli ylätalon eteläjulkisivu syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Näkymä ylätalolta päärakennukselle päin. Taustalla näkyvät sairaalakoulu ja päärakennuksen A-portaan sisäänkäyntikulma (syyskuussa 2018). Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Kuvasarja ylhäältä alas: Lähestyminen alatalolta ylätalolle. (syyskuussa 2018). Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Ylärivissä: Lääkäreiden asuintalon eli ylätalon pohjoisjulkisivu syyskuussa 2018. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

Alarivissä vasemmalla: Lääkäreiden asuintalon eli ylätalon itäpääty syyskuussa 2018. Alarivissä oikealla: ylätalon länsipääty Valokuvaaja Ari Kakkinen.

4 Kanala, sikala, talli

Alkuperäinen käyttö:	*Kanala, sikala, talli*
Nykyinen käyttö:	*Varastotiloja, autotalleja, työhuoneita, kuntosali*
Arkkitehti	*Jussi ja Toivo Paatela*
Valmistunut	*1932*
Pinta-ala (bruttoala)	*697 m²*

Nykytila

Kanala-sikala-tallin rooli osana kokonaisuutta liittyi parantolan oman elintarviketuotannon mahdollistamiseen. Etenkin sodan jälkeen elintarvikepulan aikana sillä oli suuri merkitys. Sikojen ja kanojen pitämisen lisäksi parantola harjoitti maanviljelystä. Parantolaan kuuluivat myös kasvimaa ja kasvihuone harjun eteläpuolisella pellolla. Omaa maataloustuotantoa parantolalla ja sairaalalla ei ole ollut sitten vuoden 1970, kun viljelykset ja kasvimaat vuokrattiin pois. Nykyisin maanviljelyä ei enää harjoiteta alueella.

Kanala-sikala-talli -rakennus on nykyisin pääosin varastoina ja autotalleina. Entisessä sikalassa on kuntosali. Kaksikerroksisen kulmaosan toisessa kerroksessa on kaksi huonetta, joista toinen on toimistona ja toinen työtilana. L-muotoisen rakennuksen siipien väliin jää asfaltoitu ajopiha, jonka vierestä laskee loiva nurmirinne viereiselle pysäköintialueelle.

Puurakenteisesta kanalaosasta, joka sijoittuu kohtisuoraan rinteeseen, on tehty autotalli-varasto, jonka leveät pariovet avautuvat pihan puolelle. Myös talliosassa on korkea autotalli. Puurakenteisten siipien julkisivut on verhottu pystyrimalaudoituksella. Väri on vaalea beige.

Kulman kaksikerroksisen rakennuksen ja siihen liittyvän siiven, missä sijaitsi alun perin sikala, seinät ovat muuratut, rapatut ja maalatut. Julkisivujen nykyinen väri on vaalea ruskea, maalipinnan alta näkyy paikoin okrahtava ja paikoin vaalea beige väri. Katot ovat peltiä, sikalaosan katolla on kolme alkuperäistä kattolyhtyä kaarevine ikkunoineen. Sisäänkäynnin päällä on siro katos, joka voi olla peräisin jostain vanhemmasta rakennuksesta.

Rakennuksen lähiympäristön muutoksista merkittävin maataloustoiminnan päättymisen jälkeen on ollut viereisen päiväkodin rakentaminen (1985) ja liikkumiseen liittyvät järjestelyt pysäköintialueineen.

Rakennuksen julkisivut kaipaavat kunnossapitotoimia.

Säilyneisyys

Rakennuksen ulkoasussa muutokset ovat olleet vähäisiä verrattuna siihen, että rakennuksen käyttötarkoitus on muuttunut. Massoittelu, katon muoto, osittain ikkuna-aukotus ja -jako ovat säilyneet. Alkuperäisiä toimintoja on kuitenkin vaikea hahmottaa rakennuksen ulkoasun perusteella kontekstin muutoksista johtuen.

Mittakaavallisesti hyvin säilynyt on rakennuksen muuratun, kaksikerroksisen osan ja sikalaosan sekä viereisen työväenrakennuksen muodostama

Rakennuksen kaksikerroksinen rapattu osa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

kokonaisuus. Vaikuttaisi siltä, että pääosa ikkunoista ja myös ovista on alkuperäisiä tai myöhemmin käsityönä tehtyjä, hyvälaatuisia ja mitoiltaan ja yksityiskohdiltaan rakennusajankohtaa vastaavia. Autotallin ovista osa on uusittu.

Arvottaminen

Entisellä kanala-sikala-tallilla on merkitystä osana parantolan toiminnoista kertovaa kokonaisuutta yhdessä vieressä sijaitsevan entisen henkilökunnan asuinrakennuksen kanssa. Erillisenä rakennuksena kanala-sikala-talli on melko tavanomainen. Toisaalta sillä on arvoa jatkuvassa käytössä pysyneenä maatalousrakennuksena, vaikka alkuperäinen käyttö onkin loppunut.

Yllä: Kanala-sikala-tallin kaksikerroksinen osa syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Ylhäällä vasemmalla: Valokuvassa oikealla kanala-sikala-talli ja vasemmalla, ylempänä rinteessä työväen asuinrakennus syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Kanala-sikala-tallin pohjoispääty syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla ylhäällä: Kanala-sikala-tallin siipien väliin jäävä piha syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla ylhäällä: Kanala-sikala-tallin eteläinen siipi syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

5 Henkilökunnan asuinrakennus (Työväenrakennus)

Alkuperäinen käyttö:	*Asuinrakennus, 5 pientä asuntoa ja 4 asuinhuonetta*
Nykyinen käyttö:	*Ei käytössä*
Arkkitehti	*Jussi ja Toivo Paatela*
Valmistunut	*1932*
Pinta-ala	*--*

Nykytila

Parantolan pohjoispuolella, rinteessä sijaitseva harjakattoinen asuinrakennus vaikuttaa hylätyltä. Pihapiiri on hoitamaton. Päiväkotitoiminta rakennuksessa alkoi vuonna 1975. Siitä muistuttaa pohjoispuolelle rinteeseen ja talon länsipuolelle aidatut leikkialueet.

Päätyjen ja itäsivun sisäänkäyntien katokset ovat loivasti kallistettuja aumakattoja. Päätyjen ovia kehystää rappaukseen tehty kehys. Myös pitkällä sivulla kolme sisäänkäyntiä on kehystetty pyöreällä, rappaukseen tehdyllä kehyksellä. Ikkunat ja ulko-ovet on uusittu lukuun ottamatta ullakon ikkunoita päädyissä. Peltikatolla on kolme kattolyhtyä, kaksi alkuperäistä ja yksi uudempi, rinteen yläpuolella ja kaksi kanala-sikala-tallin puolella.

Säilyneisyys

Rakennus on säilyttänyt alkuperäisen sijaintinsa rinteessä ja myös sen ulkoasu on säilynyt muodon ja myös olennaisten detaljien osalta. Esimerkiksi sisäänkäynnit ja katokset ovat säilyneet ennallaan. Myös peltikaton kattolyhdyt ovat säilyneet. Julkisivujen väritys on muuttunut: murretun vaaleanpunaisen värin alta kuultaa okra. Alkuperäinen väritys on kuvien perusteella ollut hyvin vaalea. Ikkunat ja ovet on uusittu.

Arvottaminen

Rakennus on osa keuhkotautiparantola-alueen toiminnallista kokonaisuutta. Yhdessä sikala-kanala-tallin kanssa se kertoo parantolan työntekijöiden ja toimintojen hierarkiasta.

Rakennus on ulkoasultaan säilyttänyt keskeiset piirteensä. Oman rakennusaikansa edustajana talo on tyypillinen työväestön asuinrakennus, sommittelultaan perinteinen ja detaljeiltaan niukka ja selkeästi vielä 1920-luvun klassisismiin nojaava.

Työväen rakennus kuvattuna lännestä päin syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Työväen rakennuksen kuvattuna pohjoispääty syyskuussa 2018. Taustalla näkyvissä sikala-kanala-tallin kattoa. Valokuvaaja Satu Niemi.

Yllä ja oikealla: Työväen rakennuksen itäjulkisivun pääsisäänkäynti syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

Valokuvassa etualalla työväen asuinrakennus ja taka-alalla sikala ja kanala pian valmistumisensa jälkeen. Ahveniston parantola, Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin. Julkaissut parantolan rakennuslautakunta.

Etualalla työväen asuinrakennuksen eteläpääty ja taka-alalla sikala-kanala-talli kuvattuna syyskuussa 2018. Valokuvaaja Satu Niemi.

6 Talousrakennus, lämpökeskus

Alkuperäinen käyttö:	*Pannuhuone, polttoainevarasto, autotalli, sairaalan liinavaatehuolto ja pesula*
Nykyinen käyttö:	*Pesula*
Arkkitehti	*Jussi ja Toivo Paatela*
Valmistunut	*1932*
Pinta-ala (bruttoala)	*2467 m2*

Nykytila

Talousrakennusta laajennettiin vuonna 1948 uudella kattilahuoneella arkkitehti Martti Riihelän suunnitelmien mukaisesti.[1] Uudisosa sijoittui rakennuksen pohjoispuolelle, alapuolisen pihan tasoon. Rakennus toisti olemassa olevan rakennuksen aiheita ja mukautui näin osaksi kokonaisuutta. Harjakattoisen rakennuksen jalusta oli betonia, seinät rapatut, katto huopaa (vanhassa osassa peltikate). Korkeat ikkunat oli jaettu ruutuihin vastaavasti kuten alkuperäisessäkin rakennuksessa. Uudisosa sijoittui siten, että piippua pystyttiin hyödyntämään laajennuksen jälkeenkin.

Myös laajennus vuodelta 1988 jatkoi olemassa olevaa rakennusta, mutta siten, että laajennus sijoittui talousrakennuksen eteläpuolelle. Vanhaa rakennusta yksinkertaisesti jatkettiin samanmuotoisella ja kokoisella osalla. Myös päätyikkunat ”siirtyivät” päädyn mukana uuteen paikkaan. Laajennuksen kellarikerroksesta päästiin yhdystunneliin.

Keskussairaalan toimintoja palvelevan pesulan laajennus (2008–2009) poikkeaa ja erottuu muusta rakennuksista. Se sijoittuu kokonaisuuden pohjois- ja länsipuolelle.

Ahveniston parantolaan kuulunut talousrakennus on yhä tunnistettavissa alkuperäiseen kokonaisuuteen kuuluvaksi etenkin eteläpuolelta eli parantolan puolelta tarkasteltaessa. Pohjoispuolelta rakennus rajautuu sairaalan huoltopiha-alueeseen. Näkymää hallitsee noin kahdeksan metriä korkea betoninen tukimuuri.

Säilyneisyys

Huolimatta muutoksista alkuperäisen talousrakennuksen keskeiset piirteet ovat yhä tunnistettavissa etenkin eteläsivulta tarkasteltaessa. 1948 vuoden muutosta voi pitää onnistuneena lisäyksenä, joka mitoiltaan ja arkkitehtuuriltaan sulautui vanhan rakennuksen osaksi. Loivahko satulakatto, ruutuikkunat ja rapatut julkisivut on yhdistävä tekijä kaikille parantola-alueen vuonna 1932 valmistuneille rakennuksille, ja sitä myös vuoden 1948 laajennus jatkoi. 1980-luvun lopussa tehty laajennus tehtiin samassa hengessä. Tosin sen seurauksena talousrakennuksen ja parantolan välinen etäisyys ja suhde muuttuivat. Sisätiloissa on vielä luettavissa osa alkuperäisen pesulan tilajärjestelyistä. Esimerkiksi eteläinen päätyseinä ikkuna-aukkoinen on yhä havaittavissa.

1 Suunnitelmat 1/100, arkkitehti Martti Riihelä 17.6.1948, hyväksytty kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön rakennusasiainosastolla 12.1. 1949. KHKPA

Talousrakennuksen eteläpääty syyskuussa 2018. Pääty on kokonaisuudessaan vuoden 1988 laajennusta. Valokuvaaja Satu Niemi.

Myöhemmän laajennuksen ulkoasu puolestaan vaikuttaisi olleen toiminnallisten tavoitteiden määrittelemä. Vanhan piipun tilalla on nyt uusi korkea piippua.

Arvottaminen

Rakennuksella on merkitystä rajatessaan entisen keuhkotautiparantolan piha-aluetta. Se myös kertoo osaltaan parantola-alueen toiminnoista ja niiden muutoksista. Uudisosista vuoden 1948 laajennusta voi pitää onnistuneen lisänä, joka ei heikentänyt rakennuksen ja toisaalta parantola-alueen toiminnallista ja esteettistä integriteettiä. Sen sijaan myöhemmät laajennukset ja erityisesti piipun purkaminen ovat muuttaneet rakennuksen suhdetta ympäristöönsä ja etenkin muihin keuhkotautiparantolaan kuuluneisiin rakennuksiin.

Oikealla ylhäällä: Kuvassa vasemmalla parantolan päärakennuksen A-siiven pääty ja oikealla talousrakennuksen eteläpääty. Valokuvaaja Satu Niemi.

Oikealla alhaalla: Kuvassa oikealla parantolan päärakennuksen A-siiven pääty ja vasemmalla talousrakennuksen eteläpääty. Valokuvaaja Satu Niemi.

Talousrakennus eli ”konehuone” eli lämpökeskus I. kattilahuone pian valmistumisensa jälkeen kuvattuna lounaasta päin. Taustalla nousee kattilahuoneen piippu. Ahveniston parantola, Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin. Julkaissut parantolan rakennuslautakunta.

Talousrakennus kuvattuna lounaasta päin syyskuussa 2018. Taustalla näkyvät 2000-luvun laajennukset ja uusi piippu. Näiden takana pilkottaa keskussairaalan C-osan harmaa julkisivu. Talousrakennuksen kuvassa näkyvä oikeanpuolimmaisin rapattu osa on vuoden 1988 laajennusta. Valokuvaaja Satu Niemi.

Talousrakennus kuvattuna pohjoisesta päin syyskuussa 2018. Kuvassa vasemmalla keskussairaalan C-osa. Talousrakennuksesta näkyvät etummaisina oikealla 2000-luvun laajennusosat, joiden takana on vuonna 1948 rakennettu uudempi kattilahuone. Sen takana ylärinteessä alkuperäisen talousrakennuksen pohjoispääty, jossa on pyöreä yläikkuna. Talousrakennuksen takaa pilkottaa parantolan päärakennus. Valokuvaaja Ari Kakkinen.

LÄHTEET

Lähdeluettelo

Hämeenlinna. Historia, maisema ja ympäristö

Ahola, Teija et. al. Kulttuuriympäristöjen Häme. Hämeen alueellinen kulttuuriympäristöohjelma 2007–2013. Hämeen ympäristökeskuksen raportteja 4/2007. Hämeenlinnan Offsetkolmio. Hämeenlinna 2007

Kehittämiskeskus Oy Häme, Ahveniston visio vuoteen 2030. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/125554/Ahveniston%20visio%20presentaatio%20kh%205%2012%20%20lopullinen.pdf (ladattu 21.8.2018)

Geologian tutkimuskeskuksen karttapalvelu Lähde. Pohjavesialueet (SYKE). URL: http://lahde.gtk.fi/?page_id=543 (vierailtu 8.8.2018)

Geologian tutkimuskeskus, Geologisen rakenteen selvitys Parolan, Ahveniston ja Hattelmalanharjun pohjavesialueilla. Arkistoraportti 118/2013. URL: http://tupa.gtk.fi/raportti/arkisto/118_2013.pdf (vierailtu 8.8.2018)

Hämeenlinna, Aulanko. Suomen matkailijayhdistyksen Hämeenlinnan osasto, Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna, 1939
Hämeenlinnan kaupunki. Ahveniston virkistysalue. URL: http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/LinnanInfra/Luontopalvelut-ulkoliikunta-ja-virkistys/Ulkoilu--ja-virkistyspalvelut/Ahveniston-Hattelmalan-harju/ (ladattu 21.8.2018)

Hämeenlinnan kaupunki. Ahveniston virkistysalue. URL: http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/LinnanInfra/Luontopalvelut-ulkoliikunta-ja-virkistys/Ulkoilu--ja-virkistyspalvelut/Ahveniston-Hattelmalan-harju/ (ladattu 21.8.2018)

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. URL: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2659 (vierailtu 8.8.2018)

Ramboll, Hämeenlinnan ja Hattulan pohjavesialueiden suojelusuunnitelma. Hämeenlinnan kaupunki 2016. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/21166/Hameenlinna_pohjavesialueiden_suojelusuunnitelma_02052016.pdf (vierailtu 8.8.2018)

Teerijoki, Ilkka. Hämeenlinnan historia. Ensimmäisestä maailmansodasta 2000-luvulle. Grano, Kuopio, 2014

Ympäristö.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Natura 2000 -alueet. Ahvenistonharju-Vuorenharju. URL: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/AhvenistonharjuVuorenharju(7108) (ladattu 21.8.2018)

Hämeenlinna. Kaavat

Hämeenlinnan kaupungin asemakaava 109 953, vahvistettu: 27.10.1972, voimaantulo: 27.10.1972.

Hämeenlinnan kaupunki, Kantakaupungin yleiskaava 2035, n:o 9512B. URL: http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/9512B_kartta_ja_määräykset_4-4-2018.pdf (ladattu 20.8.2018)

Hämeenlinnan kaupunki, kiinteistörekisteriote kiinteistötunnukselle 109-9-25-1. Kiinteistön tiedot 06.08.2018.

Hämeen liitto, Kanta-Hämeen maakuntakaava, hyväksytty 29.11.2004, vahvistettu 28.9.2006. URL: http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakuntakaava.pdf (kartta), http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/kaavamerkinnat_ja_maaraykset.pdf (kaavamerkinnät ja -määräykset), http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakuntakaavaselostuksen_liite.pdf (maakuntakaavakarttaan liittyvät alueluettelo) (vierailtu 20.8.2018)

Hämeen liitto, Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, Kaavaehdotus viranomaislausuntoja varten Maakuntahallitus 18.12.2017, URL: http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakuntakaava_2040_kartta_lausunnoille.pdf (kartta), http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakuntakaava_2040_selostus_lausunnoille2017_1.pdf (selostus), http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakunnallinen_rakennettu_kulttuuriymparisto_kohteet_kartta_0.pdf (maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen kohdekartta), http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/maakunnallinen_rakennettu_kulttuuriymparisto_kohteet_luettelo.pdf (maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen kohdeluettelo) (ladattu 20.8.2018)

Sairaalat, keuhkotautiparantolat

Forsius, Arno. "Tuberkuloosin ja sen hoidon historiaa", http://www.saunalahti.fi/arnoldus/tubercul.html(vierailtu 20.9.2018)

Forsius, Arno. "Tuberkuloosin hoito Suomessa", http://www.saunalahti.fi/arnoldus/tubsuomi.html (vierailtu 20.9.2018)

Harjula, Minna. Terveyden jäljillä. Suomalainen terveyspolitiikka 1900-luvulla, Tampere University Press, 2007. URL: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68037/terveyden_jaljilla_2007.pdf?sequence=3&isAllowed=y (20.8.2018)

Järvelä, Simo. Suomalainen keuhkotuberkuloosiparantola kurin järjestelmänä, Helsingin yliopisto, sosiologian laitos, 2003
Kjisik, Hennu. "Hyvä, parempi, parantava", Arkkitehti 5/2014

Maunula, Jyrki. Kolmen valtakunnan lasaretti: kertova historiikki Hämeenlinnan lasaretin - Kanta Hämeen keskussairaalan vaiheista 1785-1985 sekä kertomus Ahveniston parantolasta 1932-1973, Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna, 1985

Paatela, Mikael. "Eri sukupolvien parantoloita", Arkkitehti 5/2014
Putkonen, Lauri, et. al.. Rakennettu Häme – Maakunnallisesti arvokas rakennusperintö. Hämeen liitto ja Rakennustieto Oy. Hämeenlinna 2003
Vesikansa, Kristo. "Paatelat aloittivat klassismista", Arkkitehti 6/2012

"Jussi Paatela 27.2.1886, Helsingin pitäjä – 30.5.1962", http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16313447 (28.8.2018)

"Päivärinteen parantola", http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4347 (28.8.2018)
Keuhkotauti ja sen hoito

Ortodoksikirkot, hautausmaat

Hanna Kemppi, "Ahveniston ortodoksinen kirkko Hämeenlinnassa: raportti arkistoaineistosta", Kemppi_10062018_Ahvenisto-2.pdf, julkaisematon selvitys. Suomen ortodoksisen arkkipiispankanslian arkisto (SOAKA), Kuopio ja Kansallisarkisto (KA), Helsinki. Sotasaaliskeskusosaston arkisto, Rakennusosasto, Rakennusasiakirjat.

Inka-Maria Laitila, Ortodoksisuus Hämeenlinnassa. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo 1.4. – 23.5.1993. Painopalvelu Sorvali, Hämeenlinna 1993

Laki ortodoksisesta kirkosta 985/2006 116 §
Kirkkomaa.fi. Ahveniston hautausmaan virtuaalipolku. Vuoden 1918 hauta-alue ja muistomerkki. URL: https://ahvenisto.kirkkomaa.fi/kohde/1918/ (vierailtu 8.8.2018)

Leena Honkamäki, "Ahveniston kirkon uusi tuleminen", Analogi 2/2002

Ortodoksisuus Hämeenlinnassa, Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, 1993

Suomen ortodoksinen kirkko. Ahveniston kirkko. URL: https://ort.fi/pyhakot/ahveniston-kirkko (vierailtu 8.8.2018)

Timo Lehtonen, Vaienneet kellot. Autonomian ajan sotilaskirkot 1809 – 1917. Helsinki, 2015.

tyovaenliike.fi. Punaisten muistomerkit. Punaisten hauta-alue, Ahvenisto. URL: http://www.tyovaenliike.fi/muistomerkit/3684/ (vierailtu 8.8.2018)

Arkistolähteet

Ahveniston parantolan perustaminen, rakentaminen ja rakennuskustannukset, Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna 193 KK

Ahveniston parantolan vuosi- ja toimintakertomukset 1932 - 1971, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän arkisto KHKA

Rakennuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1928–1930, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän arkisto KHKA

Wallenius, Erkki. Ahveniston parantola. Etelä-Hämeen keuhkotautiparantola. Katsaus laitoksen syntyyn ja rakennusvaiheisiin. Parantolan rakennuslautakunta, 1932 KK

"Keskussairaalan tilojen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet." 27.5.2013 Inkala/Hannu Jokipii. KHKPA

Kiinteistötunnuksen 109-9-25-1 rakennuslupapiirustukset. Rakla 9/25, HKA.

Lyhenteet

Hämeenlinnan kaupungin arkisto	HKA
Hämeenlinnan kaupunginmuseo	HKM
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän piirustusarkisto (tekninen toimisto)	KHKPA
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän arkisto	KHKA
Kansalliskirjasto	KK

Arkistoluettelot

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän piirustusarkisto (KHKPA)
Tekninen toimisto, Ahveniston sairaalan (rak A) piirustukset 16.8.2018

47 piirustusrullaa
10 pahvikansiota

Piirustukset:

A1-1 Ahveniston vanha sairaala päärakennus alkuperäiset pohjapiirustukset 1:100 1975
A2 Rakennus A päärakennus, pohjapiirustukset, kellari 1:100 1:50
A2-2 Ahveniston vanha sairaala päärakennus alkuperäiset pohjapiirustukset 1:100 1975, huoneistonumerointi
A3 Pohjapiirustukset 1-kerros
A3-3 Ahveniston vanhasairaala päärakennus pohjapiirustukset 1:100 1975
A4 Rakennus A Päärakennus pohjapiirustukset 2. Krs 1:100 1 50
A4-4 Ahveniston vanha sairaala päärakennus alkuperäispohjapiirustukset 1:50, 1975
A 5 Rakennus A pohjapiirustukset 3-kerros 1:100 1:50
A5-5
A6 Rakennus A päärakennus pohjapiirustukset 4. Krs 1:100
A 7 Rakennus A Päärakennus pohjapiirustukset 5- ja 6. Kerros 1:100
A 8 Rakennus A Päärakennus, pohjapiirustukset VII kerros 1:100
A9a Rakennus A asemapiirustus julkisivut
A9b Rakennus A Päärakennus Asemapiirustus, julkisivut
A10 Rakennus A Päärakennus portaat A-porras
A11 Rakennus A Päärakennus portaat b-porras
A13 Rakennus A Päärakennus Portaat d-porras
A12 Rakennus A Päärakennus portaat c-porras
A15 Rakennus A Päärakennus ovi ja ikkunapiirustuksia + detaljeja
A16 a Rakennus A Päärakennus erikoispiirustuksia
A16b Rakennus A Päärakennus erikoispiirustuksia
A17 Rakennus A Päärakennus erilaisia detaljeja
A 18 Rakennus A Päärakennus sisustuspiirustuksia
A19 Rakennus A Päärakennus hissit
A20 Rakennus A Päärakennus keittiön koneet ja laitteet
A21 Rakennus A Päärakennus huonekalut 1kerros
A22a Rakennus A Päärakennus 1. 2. Ja 3. Krs
A22b Rakennus A Päärakennus huonekalut 1 – 3 kerros
A22c Rakennus A Päärakennus huonekalut 1. 2. Ja 3. Kerros
A23 Rakennus A Päärakennus huonekalut 2. Kerros
A24 Rakennus A Päärakennus huonekalut III kerros
A25 Rakennus A Päärakennus lastenosaston ja kirjaston huonekalut sekä vaatteiden telineet
A26 Rakennus A päärakennus, sekalaisia huonekaluja
A27 Pääportaiden sadevesien viemäröinti
A28 Rakennus A päärakennus jäähdytyshuoneet, eristys, väliseinät, vesijohdot, sähköjohdot, vesiviemärit
A29 Keskusradiolaitteet
A30 Rakennus A Päärakennus valomerkinantolaitteet nousujohtokaavio
A32 Rakennus A Päärakennus lämpöjohdon muutospiirustus
A33 Rakennus A Päärakennus luonnoksia vuosilta 1929-30
A34 Rakennus A Sähköpiirustukset 1 -5. kerros
A35 Ahvenisto, saneeraus, pohjat 1:100 200475
A 38 Ahveniston parantola hyväksytyt pohjat K-7.krs
A 39 Ahveniston sairaalan korjaus 1984, pohjapiirustus ja korot
A 36 Luonnosvaiheen arkkitehtipohjat 1:50 N:0 9-30
AP 6 B-siipi ark 299 -304 E. Wirta 4.11.83

Luonnoksia vuosilta 1929 – 30

A-U1 Kanta-Hämeen keskussairaala asemapiirrokset 1:1000/500 esitekäyttöön 1:800 parantola-alue 1:2000
A 48 Ahveniston sairaala ARK 1:225

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän arkisto (KHKA)
Arkistoluettelo 18.9.2018

Järjestysnro	*Arkistotyyppi*	*Vuosi*	*Sisältö*
Aa:1	1 kansio	1953	Yleistä
Aa	1 kansio	1971,198	Hävittämispöytäkirjat ?
Ab1:1	sidos	1951-1959	Saapuneiden kirjeiden diaari
Ab1:2	1 sidos	1960-1975	Saapuneiden kirjeiden diaari
Ab1:3	1 sidos	1975-1976	Saapuneiden kirjeiden diaari
Ab1:4	1 sidos	1951-1976	Menneiden kirjeiden diaari
Ab2:42	1 kansio	1968	Potilaspäiväkirjat,-luettelot ja -kortistot taloustoimisto *(Alemmalla hyllyllä)*
Ac:1-2	2 kansiota	1933-1946	Postikirjat *(vv.1947-1955 puuttuu)*
Ac:3	1 sidos	1959-1971	Postikirjat
Ac:4-10	8 sidosta	1956-1972	Postikirjat
Ad:1-3	3 kansiota	1932-1945	Potilasluettelot
Af:1	1 kansio	1956-1968	Viranhaltijakortisto
Af:2-3	2 kansiota	1961-1969	Virkamääräykset
Bb:1	1 kansio	1927-	Arkistoluettelot
Ba:2-3	2 kansiota	1936-1972	Tub.toimistojen vuositilastot
Ca:1	1 sidos	1928-1933	Rakennuslautakunnan pöytäkirjat *(Hyllyn perällä)*
Ca:2	1 kansio	1949-1973	Yleistä
Cb:1	1 sidos	1928-1934	Kuntien edustajain kokousten pöytäkirjat *(Hyllyn perällä)*
Cc:1-2	2 sidosta	1933-1957	Liittovaltuuston pöytäkirjat *(Hyllyn perällä)*
Cc:3	1 kansio	1958-1973	Liittovaltuuston pöytäkirjat.
Cd:1-3	3 kansiota	1933-1959	Liittohallituksen ja liittohallituksen työjaoston pöytäkirjat *(Cd:1 kotelo rikki)*
Cd:4-6	3 kansiota	1960-1972	Liittohallituksen ja liittohallituksen työjaoston pöytäkirjat
Ce:1	1 kansio	1932-1962	Talousarviot liitteineen
Cg:1	1 kansio	1928-	Perua-, ohje-, johto-, virka-, eläke- ym. säännöt. Ergometrin kalibrointipöytäkirja 1974
Ch:1-4	4 kansiota	1929-1972	Liittohallituksen esityslistat
Ch:5-6	2 kansio	1961-1972	Liittovaltuuston esityslistat *(-63 puuttuu)*
Cj:1	1 kansio	1932-1973	Vuosikertomukset (Ahvenisto)
Cj:2	1 kansio	1933-1949	Vuosi-ja toimintakertomukset (muiden parantoloiden)
Da:1	1 kansio	1951-	Yleistä
Fa3:1-5	5 kansiota	1928-1973	Lääkintöhallitus
Fa4:1	1 kansio	1932-	Lääkintöhallitukset
Fa5:1	1 kansio	1928-1973	Muut valtion viranomaiset
Fa6:1-2	2 kansiota	1928-1973	Tilintarkastajat ja asiantuntijat
Fa7:1-3	4 kansiota	1927-1973	Kunnat
Fa10:1-2	2 kansiota	1928-1973	Muut viranomaiset, sairaalat ja yhtymät
Fa13:1	1 kansio	1952-	Taloushenkilökunnan toimi- ja työtodistusten toisteet
Fa13:2-3	2 kansio	1932-1973	Muu henkilökuntaa koskeva kirjeenvaihto
Fa13:7	1 kansio	1970-1973	Ilmoitukset virkasuhteen alkamisesta
Fa13:9	1 kansio		Työnohjausta koskeva kysely
Fa13:10	1 kansio	1955-1968	Ilmoitus virkasuhteen alkamisesta
Fa13:11	1 kansio	1962,1964, 1967-1978	-"-
Fa13:12	1 kansio	1964-1968	-"-

Fa13:13	1 kansio	1969,1970, 1971,1973	-"-
Fa13:14	1 kansio	1956-1958, 1961-1969, 1970-1978	-"-
Fa13:15	1 kansio	1971-1973	Päättymisilmoitukset
Fa13:16	1 kansio	1972	Palkkakorttien tulostukset. Tilastoajot
Fa13:17	1 kansio	1933-1970	Lääkäreiden ja lääk.kand. virkamääräyksiä
Fa13:18	1 kansio	1961-1974	Ylilääkärin kirjeenvaihto
Fa13:19	1 kansio		Työtodistusjäljennöksiä
Fa14:1	1 kansio	1951-1960	Tuberkuloositoimisto
Fa15:1	1 kansio	1964-1973	Kunnallinen Eläkelaitos
Fb1:1	1 kansio	1932	Yleistä
Fb5:1	1 kansio	1950-1972	Kiinteistö
Ga:1	1 kansio	1962-1966	LEL-kuitit
Gb:1-16	16 sidosta	1928-1958	Kassapäiväkirjat *(Alimmalla hyllyllä)*
Gb:17-20	4 sidosta	1958-1969	Kassakirjat *(Alimmalla hyllyllä)*
Gc:1-3	3 sidosta	1932-1945	Memoriaalit
Gd1:1-9	9 sidosta	1928-1957	Pääkirjat
Gd1:10	1 sidos	1957-1958	Pääpäiväkirja
Gd1:11-14	4 kansiota	1958-1962	Pääpäiväkirja
Gd1:15-22	8 sidosta	1963-1970	Pääpäiväkirja
Gd1:23	1 sidos	1971	Pääpäiväkirja
Gd2:1-4	4 kansiota	1932-1945	Talousarviokortistot *(vv.1946-1951 puuttuu)*
Gd2:5-8	4 kansiota	1952-1962	Talousarviokortistot
Gd2:9-24	16 sidosta	1963-1970	Pääkirja-ja talousarviokortit *(N:ot 10,12,14,16,18,20,22,24 ovat tuberkuloositoim.)*
Gd2:25-26	2 kansiota	1975	Pääkirjakortit
Gd2:27-28	2 sidosta	1976-1977	Pääkirjakortit
Gd2:29	1 sidos	1977	Talousarviokortit
Gd2:30-31	2 kansiota	1976	Talousarviokortit
Gd2:32-35	4 sidosta	1973 - 1974	Pääkirja
Ge:1-2	2 sidosta	1933-1945	Tasekirjat *(Hyllyn perällä)*
Gj:1	1 sidos	1933-	Rakennuskustannukset (erilliset kustannuslaskelmat) *(Hyllyn perällä)*
Gk:1-17	17 kansiota	1932-1973	Palkkakortistot
Gl:1	1 kansio	1971-1975	Vuokrasopimuksiin liittyvät pistelaskelmat
Gg:1	1 sidos	1971	Ahveniston sairaalan tilikortit
Gg:2	1 sidos	1971	Tuberkuloositoimistojen tilikortit. Ahveniston sairaala ja tuberkuloositoimistot.
Ba:1	1 kansio		Avohoidon tilastot 1.1-30.6.1988. Atk-listat 1.1-30.6.1989.
Cb:2	1 sidos	1930	Parantolan perustamiskirja
Cc:4-6	3 sidosta	1951-1962	Liittovaltuuston kokousten pöytäkirjat (jäljennökset)
Cd:7-17	11 sidosta	1962-1972	Liittohallituksen pöytäkirjat (jäljennökset)
Id:1	1 kansio	1940-	Vieraskirjat
Ie:1	1 kansio	1930	Työ-ja aineselitykset sekä kustannusarviot
Ha:1	1 kansio	1932	Yleistä
Hb:1	1 kansio	1930	Tilojen ja tonttien omistusasiakirjat
Hh:1	1 kansio	1931-1974	Hankintasopimukset
Hi:1	1 kansio	1961-	Myyntisopimukset
Hj:1	1 kansio	1929-1974	Työ- ja urakkasopimukset
Hj:2	1 kansio	1950-1962	-"-
Ba:2-3	2 kansiota	1936-1972	Tub.toimistojen vuositilastot
Go8:1	1 kansio		Muistorahastoja koskevia tositteita

Fa1:1	1 kansio		Ahveniston 1930-luvulta olevia selityksiä
Gd1:24-27	4 kansiota	1972,198	Päiväkirjan lehdet
Go10:1	1 kansio	1966-1970, 1973, 1976	Palkkatositteet Ahvennummi *(puuttuu 71-72, 73-75)*
Gg:3-4	2 kansiota		Vanajaveden omaisuuden arviointi
Jb:1	1		Lehtileikekirja
Fa1:2	1		Onnitteluaddressi Ahveniston sairaala 40 v.
Ja:1	1 ohut laatikko		Valokuvia
Cj:3	1 sidos	1932-1961	Ahveniston parantolan vuosikertomus
Cj:4	1 sidos	1962-1971	Toimintakertomus
Gg:5-8a-8b	4 irrallista nippua	1972-1974	Tilikortisto
Gd1:29-32	4 kansiota	1975-1976	Pääkirja
Gd1:33-34	2 kansiota	1977	Päiväkirja
Go10:2-37	36 kansiota	1961-1975	Palkkatositteet
Go10:38-39	2 kansiota	1972-1973	Jäljennökset palkanmaksuosoituksista (alahylly)
Gg:9	1 sidos	1933-1964	Irtaimistoluettelo
Ge:3-4	2 sidosta	1964-1973	Vuosikirja
Ge:5	1 sidos	1932-1946	Vuosikirja ja kiinteistöluettelo
Ge:6	1 sidos	1949-1963	-"-
Gb:21-22	2 sidosta	1969-1974	Kassakirja
Gh:1	1 sidos	1934-1974	Varastokirja
Gd1:35	1 sidos	1967-1969	Ahvennummi Oy pääkirja
Gm:1	1 sidos	1967-1970	Ahvennummi Oy vuokrakirja
Hl:1	1 sidos	1933-1957	Sijoitusten ja lainojen luettelo
Go6:1	1 sidos	1975	Laskutuskirja
Hl:2	1 sidos	1949-1961	Keskusparantolan kannatusmaksujen kirja
Jc:1	1 sidos	1932-1975	Ahveniston parantola,vieraskirja

I. Kartat ja piirustukset.

Kaikki tähän luokkaan kuuluvat kartat ja piirustukset näyttävät puuttuvan. *Hämeenlinnan kaupungin rakennustoimiston hyväksymät kuvat 22.12.1930 ovat tekniikassa/29.9.03*